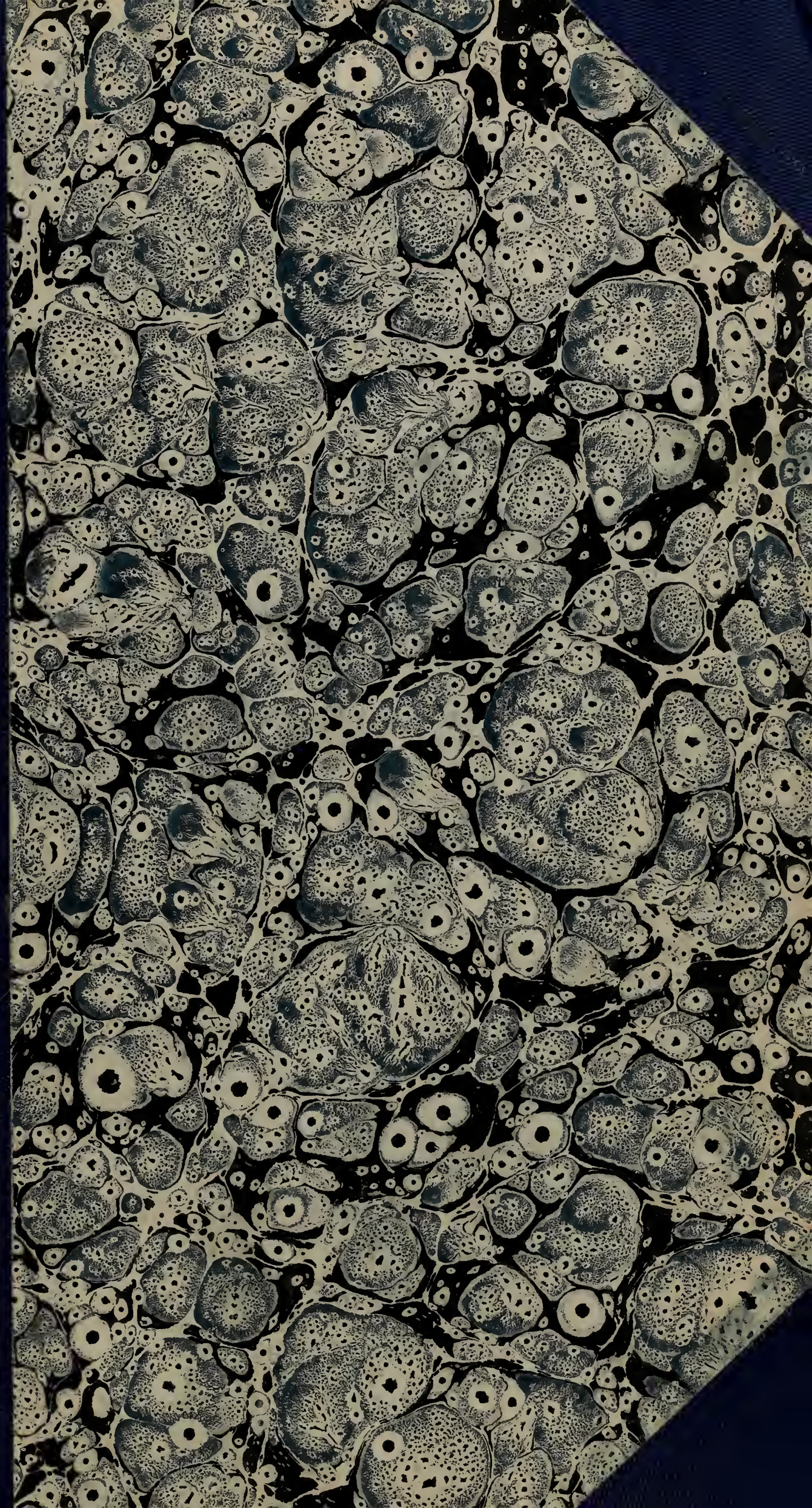
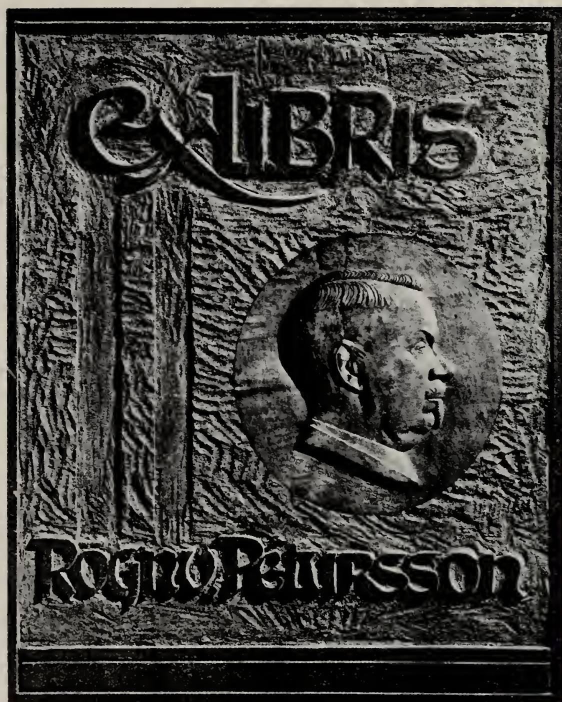

EX LIBRIS

RIT

EFTIR

JÓNAS HALLGRÍMSSON.

III.

DAGBÆKUR, YFIRLITSGREINAR O. FL.

REYKJAVÍK.
ÚTGEFANDI: ÍSAFOLDARPRENTSMIÐJA H.F.

JÓNAS HALLGRÍMSSON:

DAGBÆKUR,

YFIRLITSGREINAR OG FLEIRA.

REYKJAVÍK.
ÚTGEFANDI: ÍSAFOLDARPRENTSMIÐJA H.F.

YFIRLITSGREINAR, DAGBÆKUR O. FL.

NÁTTÚRUVÍSINDIN.

Orðið „náttúra" hefir þrjár þýðingar; ýmist þýðir það:

1. eðli skapaðra hluta; til að mynda: Það er náttúra sólarinnar að lýsa og verma; ísinn er kaldrar náttúru; o. s. frv.; eður:
2. heimsöflin, þau er ráða mynd og eðli hlutanna; t. a. m.: Fuglinn er svo gjörður af náttúrunni, að hann hefir vængi að fljúga með; eður það þýðir:
3. hina sýnilegu veröldu, það er að skilja allt hið líkamlega, með öflum sínum og eðli. Þetta táknar orðið „náttúra", þegar vér segjum: Það er inndæl skemmtan að skoða dásemdir náttúrunnar; veglegra dýr en manninn þekkjum vér ekki í allri náttúrunni; o. s. frv.

Náttúruvísindin eru sú grein mannlegrar vizku, er skýrir frá öllum líkamlegum hlutum og rannsakar öfl þeirra og eðli. Þessum vísindum skiptum vér í tvo flokka, kraftafræði og náttúrufræði.

A. Kraftafræðin skýrir frá þeim lögum náttúrunnar, er allir hlutir verða að hlýða, t. a. m. þyngdinni, hita og kulda, hræringarlögum hlutanna, sömuleiðis frumefnum náttúrunnar og eðli þeirra (efnafræði).

B. Náttúrufræðin lýsir þeim hlutum náttúr-

unnar, er eiga sér nokkura einkamynd, og hefir hún ýms nöfn, eftir þeim hlutum, sem frá er skýrt:

1. Dýrafræði, um dýrin.
2. Urtafræði, um urtirnar.
3. Steinafræði, um alla þá hluti á vorri jörðu, sem dafna hvorki né deyja; eru það málmar og steinar, alls konar sölt og jarðtegundir.
4. Jarðarfræði, um jarðarhnöttinn.
5. Stjörnufræði, um himintunglin.

Þessa hina síðustu vísindagrein er samt ekki vant að telja til náttúrufræðinnar, enda þótt hún sé henni náskyld.

Náttúrufræðin er allra vísinda inndælust, og nytsemi hennar harðla mikil og margfaldleg.

Hið líkamlega líf mannsins hér á jörðu er, að kalla má, allt saman komið undir náttúrunni og réttri þekkingu á þeim hlutum, er hún framleiðir. Alls konar afli og a[ð]drættir á sjó og landi og allar vorar handiðnir og kaupver[z]lun manna á meðal þurfa slíkrar þekkingar við, eigi það ekki allt saman að mistakast. Náttúruvísindin forða oss fyrir margföldu tjóni, veita oss ærinn ávinning og auka þannig farsæld manna og velmegun.

Þar á ofan eru þau öflug stoð trúar og siðgæðis. Hyggileg skoðun náttúrunnar veitir oss hina fegurstu gleði og anda vorum sælurika nautn, því þar er oss veitt að skoða drottins handaverk, er öll saman bera vitni um gæzku hans og almætti. Vér sjáum þar hvert dásemdarverkið öðru meira, lífið sýnir sig hvarvetna í ótölulega margbreyttum myndum og allri þessari margbreytni hlutanna er þó harðla vísdómslega niðurraðað, eftir föstum og órjúfandi lögum, er allur heimur verður að hlýða.

UM EÐLI OG UPPRUNA JARÐARINNAR.

Gömul skáld og vitringar hafa kallað jörðina allra móður, og varla gátu þeir valið henni fegra heiti eða verðskuldaðra; því allt, sem lifir og hrærist, allt, sem grær og fölnar og á sér aldur, leiðir hún fram af sínu skauti, og ljær án afláts efnið í hina óteljandi og margbreyttu líkami, sem lífsaflið myndar og yfirgefur að nýju, á sinni huldu og eilífu rás gegnum náttúruna; en sjálf þreytir hún skeið sitt með ærnum hraða kringum sólina, og fylgir á því föstum og órjúfandi lögum, sem mannlegri skynsemi hefir auðnast að þýða, svo hægt er að tilgreina afstöðu hennar frá sólinni og öðrum himintunglum, með stund og stað, á hverri ókominni öld, á meðan fyrirkomulag sólkerfis vors haggast ekki af nýjum og stórkostlegum viðburðum. Ekki er heldur dautt eða kyrt í innyflum jarðarinnar, því þar geysar jafnan geigvænlegasta og aflmesta höfuðskepnan, en það er eldurinn, sem á stundum brýzt upp úr undirdjúpunum og klýfur sundur fjöll og jökla, en bráðnað grjót og jarðtegundir fljóta eins og árstraumur, og eyða hverju, sem fyrir verður. Eitthvað er líka að, þegar jarðskjálftarnir fara eins og hryllingur yfir hinn ofurstóra líkama jarðarinnar; þá hrynja húsin og björgin klofna, og stundum koma eyjar upp úr sjónum, þar sem áður var hyldýpi, ellegar stór héruð hrapa til grunna, og ekkert er eftir nema vatn, þar sem áður voru byggðir manna.

Allt þetta er svo mikið og íhugunarvert, að spekingar á öllum öldum hafa leitazt við að gera sér það skiljanlegt, og ígrundað kostgæfilega eðli

og uppruna jarðarinnar, er þeir útlistuðu með mörgu móti, og komust þannig nær og nær sannleikanum, eftir því sem þekkingin óx af margra alda reynslu og rannsókn á eðli hlutanna. Forfeður vorir, sem í fæstu hafa verið annara eftirbátar, hafa ekki heldur leitt þetta rannsóknarefni fram hjá sér; því guðasögur þeirra bera með sér, að þeir hafa íhugað eðli jarðar og frumöfl náttúrunnar; þau birtust þeim í mörgum myndum, annaðhvort sem skaðvænar verur, eyðandi guðanna handaverkum, eða góð og máttug goð, sem framleiddu lífið og ljósið, en stökktu þursum og illvættum burt frá bústöðum manna og guða. Að vísu er það ekki allténd svo hægt, að færa hinar fornu sagnir úr skáldahjúpnum, til að sjá, hvaða hugmynd um skapnað og eðli hlutanna hafi hvarflað þeim fyrir sjónum í hvert skipti, en auðséð er samt, að þeir hafa getið mörgu furðanlega nærri. Ég vil nú ekki fá mér til orða lýsinguna af ragnarökkri í Völuspá, þegar jörðin eyðist og sígur í sjó, af ofurmegni vatns og funa, en bugast þó ekki með öllu, heldur hefur höfuð sitt á ný, og stígur endurborin upp úr hafsdjúpinu, fegri og frjóvgari en hún áður var, því það er svo djúpsætt og sannleikanum svo samkvæmt, að varla mun geta hjá því farið, að skáldið hafi haft grun um, að eitthvað þvílíkt hafi áður við borið. En Ólafur hvítaskáld, eða hver hann er, íslendingurinn, sem ritað hefir formálann framan við Snorra-Eddu, skýrir oss frá hugmyndum forfeðranna með svo snotrum og kjarngóðum orðum, að eg get ekki stillt mig um að hafa þau eftir, eins og þau standa í bókinni: „Þat hugsuðu þeir ok undruðust“, segir hann, „hví þat myndi gegna, er jörðin ok dýrin ok fuglarnir höfðu saman eðli í

sumum lutum, ok þó úlík at hætti. Þat var eitt eðli, at jörðin var grafin í hám fjalltindum ok spratt þar vatn upp, ok þurfti þar eigi lengra at grafa til vaz en í djúpum dölum; svá er ok dýr ok fuglar, at jamlangt er til blóðs í höfði ok fótum. Önnur náttúra er sú jarðar, at á hverju ári vex á jörðunni gras ok blóm, og á sama ári fellr þat allt ok fölnar; svá ok dýr ok fuglar, at þeim vex hár ok fjaðrar, ok fellr af á hverju ári. Þat er hin þriðja náttúra jarðar, þá er hún er opnuð ok grafin, þá grær gras á þeirri moldu, er efst er á jörðunni. Björg ok steina þýddu þeir móti tönnum ok beinum kvikinda. Af þessu skilðu þeir svá, at jörðin væri kvik, ok hefði líf með nokkurum hætti, ok vissu þeir, at hún var furðuliga gömul at aldartali ok máttig í eðli. Hún fæddi öll kvikindi, ok hún eignaðisk allt þat, er dó; fyrir þá sök gáfu þeir henni nafn, ok tölðu ætt sína til hennar".

Þó að vér nú vitum, að jörðin sé ekki lifandi skepna, með sama hætti og grös eða dýr, og hver partur hennar sé ekki til annars þjónustu, eins og í dýrunum sinakerfi og æða, eða rætur og blöð grasa og blóma, eru samt hugmyndir vitringsins gamla svo snotrar og líflegar, að enginn skyldi gjöra gys að þeim. Á hans dögum höfðu menn öngva ímyndun um hin eilífu öflin, sem eru sett til að stjórna himintunglanna gangi, og þó menn sæktu málminn í skaut jarðarinnar, hafði samt öngvum hugsazt að skoða jarðlögin eins og þau liggja hvert ofan á öðru, eða gjöra mismun á vatns-æðunum, er í sinni rás fylgja lögmáli þyngdarinnar, og blóði líkamans eða vökva trjánna, sem renna eftir öðrum lögum. Það er því heldur engin furða, þegar jarðskjálftarnir hristu löndin, að forfeður

vorir kenndu það umbrotum hins bundna jötuns, sem fyrir illsku sakir var útskúfaður úr félagi guðanna, og fjötraður til heimsins enda.

Það var ekki heldur von, að forfeðrum vorum yrði greiðfær rannsóknin, þar sem grísku spekingarnir urðu að nema staðar, og láta sér nægja með skáldlegar getgátur, sem að vísu bera með sér, að þær eru upprunnar í hinum forna aðseturstað heimsins vísinda. Og af því ég býst við, mörgum muni þykja gaman að kynna sér hugmyndir þeirra um svo mikilsvert efni, skal ég hér stuttlega segja höfuðefnið úr Platóns kenningu um uppruna heimsins, og bera mig að sjá um, að meiningin verði óbrjáluð.

Frumefnið er, segir þessi heimspekingur, eilíft eins og guð. Í öndverðu lá það í óttalegum umbrotum, og geymdi í sér undirrót alls hins illa. Partarnir leituðust við að sameinast, en gagnstæð og skaðvæn öfl hrundu þeim jafnan í sundur. Frumefnið gat íklæðzt alls konar myndum, en engri þeirra gat það haldið. Skelfing og misklíð sveimuðu án afláts yfir þess bylgjum.

Guð, sá endalausi og góði, hafði frá eilífð ákvarðað, að skapa heiminn eftir þeirri mynd, sem sífellt stóð fyrir hans augum; sú mynd var óumbreytanleg, ósköpuð og fullkomin. Hugsjón guðs líktist hugsjón þess smiðs, sem reisir úr steinum fagurt hús. Þessi veröld var guðs hugarveröld. Sýnilegi heimurinn er hennar eftirmynd, og af því sú æðsta vera hugsar ekkert annað, en það sem er í raun og veru, þá má svo að orði kveða, að guð skapaði heiminn áður en hann gjörði hann sýnilegan.

Þegar tími hins mikla verks var kominn, bauð

guð frumefninu, og jafnskjótt varð það snortið af nýrri og ókunnugri hræringu, sem dreifðist út í alla þess parta. Áður voru partarnir sundurskildir af fullkomnum fjandskap, en nú flýttu þeir sér að sameinast og faðmast og samtengjast hver við annan. Þá skein eldurinn í myrkrinu hið fyrsta sinn, og loftið greindist að frá jörð og vatni. Af þessum fjórum höfuðskepnum voru allir hlutir myndaðir.

Þá skapaði guð sál, til að stjórna höfuðskepnunum. Helmingur hennar var guðlegrar veru, og helmingur af frumefni heimsins. Hún var ífærð jörðunni og vatninu og þokuhvolfinu, og yfir það útþandi guð hinn auða himin.

Varla var alheims-sálin klædd sínum búningi, sem skýlir henni fyrir vorum augum, áður hún færi að reyna sitt afl, og hrista veröldina. Þá velti hún sér í kring með ærnum hraða, og dró með sér allan heiminn; en hann hlýddi fúslega hennar vilja.

Um leið og þetta varð, lifnaði allur heimurinn. Þessi eingetni sonur, þessi fæddi guð, hafði öðlazt mynd hnattarins, en hún var fullkomnust allra mynda. Auk þessa hrærðist hann í hring; sú hræring er einföldust allra hræringa, og einkar vel á hún við hans mynd. Nú leit hin æðsta vera með velþóknun á sitt verk; þá tók hún að skoða fyrirmynd heimsins, sem hann var gjörður eftir, og gladdist við að sjá, að eftirmynd guðs hugsjónar var gædd öllum hennar höfuð-einkennum.

Eitt var það samt, sem hún gat ekki hlotið; en það var eilíf tilvera. Hugarveröld guðs var eilíf, en sýnilegi heimurinn var ekki hæfur til að vera það. Nú með því báðir heimarnir gátu ekki verið

jafnir að fullkomnun, vildi guð þeir skyldu vera líkir. Þess vegna skóp hann tímann, eilífðarinnar hverfulu eftirmynd, sem án afláts byrjar hring daganna og náttanna, mánaðanna og áranna, og sýnist því að vera án upphafs og enda, og er mælir tilveru hins sýnilega heims, eins og eilífðin er mælir tilveru guðs hugarveraldar; og aldrei hefði hann skilið eftir rök sinnar tilveru, ef sýnileg merki væru ekki sett til að aðgreina hans hverfandi kafla, og rétt eins og skrifa þá í röð, ef svo mætti að orði komast.

Í þessum tilgangi skapaði guð sólina og himintunglin, og sveiflaði þeim út í himingeiminn, sem áður var tómur og auður.

Þá talaði guð til andanna, sem hann hafði boðið að stjórna gangi himintunglanna: „Guðir!“ sagði hann, „sem eigið mér að þakka yðar tilveru, hlýðið mínum boðum. Þið eigið öngvan rétt til ódauðleika, en ég vil gefa yður hann, því minn vilji er máttkari en sambönd hinna ólíku parta, sem þér eruð gjörðir úr. Ennþá er eftir að fylla hafið og jörðina og loftið af innbúum, svo heimurinn sé algjör. Ef ég skapaði þessa innbúa sjálfur, og frelsaði þá frá dauðans valdi, yrðu þeir guðunum samjafnir. Því býð ég yður að búa þá til, og gef yður þar til vald og vizku. Sameinið dauðlegum líkömum þau sáðkorn ódauðleikans, sem þér fáið úr mínum höndum. Skapið einkum verur, sem drottni yfir öðrum dýrum, og séu yður undirgefnar. Þær skulu myndast að yðar boði, og þróast af yðar velgjörðum; svo skulu þær einnig sameinast yður eftir dauðann, og verða hluttakandi í yðar sælu“.

Þá tók guð leifar af heimsins sál, og hellti

þeim í bikarinn, sem hún áður var mynduð í. Úr þessu efni tilbjó hann sálir, og við sálir mannanna bætti hann þar að auki nokkru af guðdómsins veru, og gaf þeim órjúfanleg forlög um aldur og ævi.

Þá var ákvarðað, að dauðlegar verur skyldi fæðast, sem bæru skilning á guði og hans vilja. Maðurinn skyldi vera konunni æðri, og réttlætið skyldi vera þar í innifalið að drottna yfir girndum holdsins, og ranglætið í því að bugast fyrir þeim. Réttlátir menn skyldu komast í stjarnanna heimkynni, og njóta þar eilífrar sælu, en hinir verða að konum og fæðast svo í annað sinn; og ef þeir héldu áfram í ranglætinu, skyldu þeir enn fremur verða íklæddir ýmsra dýra myndum, og öðlast ekki heiður síns upphaflega eðlis, áður þeir gjörðu sig hæfa til að hlýða skynseminnar röddu.

Guð hefir ekki getað skapað, og hefir ekki skapað, utan þá beztu veröld af öllum, sem skapaðar urðu, en verkefni hans var óhæfilegt til reglu, og illt viðureignar, og gjörði hans vilja þunga og sífellda mótspyrnu. Af þeirri mótspyrnu má ennþá sjá nokkrar menjar, og þar af koma stormar og landskjálftar og allar þær eyðileggingar, sem granda vorum jarðarhnetti. Andarnir, sem mynduðu oss, urðu líka að nota það efni, sem þeim var fengið í hendur; þar af koma veikindi líkamans og sálarinnar. Allt, sem er gott í heiminum öllum og manninum útaf fyrir sig, er upprunnið hjá æðstum guði, en hitt, sem er ábótavant, leiðir af brestum frumefnisins.

Svona er nú tilgáta heimspekingsins gríska, og gat ég ekki skýrt frá henni í færri orðum, svo meiningin væri óbrjáluð. Mér sýndist hún samt of merkileg, til að sleppa henni öldungis, því hún er rétt-

kallað sýnishorn af rannsóknum hinna fornu vitringa. Af því þá vantaði reynsluna, sem smátt og smátt hefir leitt í ljós hið rétta eðli heimsins, og sambandið milli orsaka og afleiðinga í náttúrunni, gripu þeir til skáldlegra hugmynda; og oft og tíðum eru þær svo fagrar og samtvinnaðar við skarpvitrar íhuganir, að mörgum hættir til að gleyma, á hvað veikum fæti þær eru byggðar.

Fegurstar og háleitastar eru samt hugmyndir austurlenzka spekingsins um sköpun heimsins, sem standa í upphafinu á fyrstu Mósesbók, og hverjum manni eru svo alkunnar, að ég þarf ekki að geta þeirra hér. Ég vil því einungis drepa á, að svo afbragðsleg dirfska og skáldlegt fjör, sem lýsir úr hverju hans orði, virðist þó ekki að síður frásögn hans um sköpunarverkið vera sprottin upp af djúpsærri náttúruskoðun.

Gamla spekin dó út á miðöldunum, eins og alkunnugt er; því þó hún feldist í bókum, var hún samt horfin af jörðu, meðan hún lifði ekki í meðvitund og sannfæring þeirra, sem á jörðunni bjuggu. En þegar ljós vísindanna aftur fór að skína á Norðurlöndum, kom það allt í góðar þarfir, sem gömlu vitringarnir höfðu afrekað. En nú fóru náttúrufræðingarnir að ganga annan veg en áður, og velja reynsluna sér til leiðtoga. Nú var ekki framar gefinn gaumur að neinum getgátum, hvað álitlegar sem þær voru, fyr en reynslan staðfesti þær, eða að minnsta kosti gjörði þær líklegar. Nú voru frumefnin aðskilin og grandskoðuð, og eðli þeirra rannsakað kostgæfilega. Þræðir orsaka og afleiðinga voru forsjállega raktir í allar áttir, eins langt og komizt varð; og þessi aðferð hefir haft svo farsælar afleiðingar, að mannleg skynsemi verður að

undrast alla þá speki, sem nú liggur eins og opin bók fyrir augum vorum, þar sem áður var myrkur og villa.

Það má geta nærri, að spurningin gamla um eðli og uppruna jarðarinnar, hafi ekki legið kyr, meðan náttúrufræðin dag frá degi jókst svo margfaldlega. En nú dugðu ekki tómar getgátur, því menn kröfðust andsvara, sem væru byggð á reynslunni. Hver, sem ætlaði sér að svara, eða segja kafla úr ævisögu og uppvexti jarðarinnar, varð að færa sönnur á sitt mál, og sýna ljósar menjar viðburðanna, ætti honum að verða trúað. Til að geta fullnægt þvílíkum kröfum, sem þó reyndar eru ekki annað en það sem skynsemin heimtar af hverjum manni, fóru menn með athygli að grandskoða yfirborð jarðarinnar, og leita eftir öllum þeim menjum, sem gætu bent til hennar forna ásigkomulags. Í giljum og fjallasprungum gættu menn að jarðlögunum, og báru svo saman útlit þeirra í ýmsum löndum. Sjávarbakkarnir voru líka rannsakaðir, og margar gryfjur grafnar einungis í þeim tilgangi; og væri búinn til brunnur, eða málmgrafir opnaðar í fjöllunum, létu jarðfræðingarnir sig aldrei vanta, til að vera við og gefa gætur að því sem upp kæmi. Enda fengu þeir ómakið full-launað, því margir hlutir og stórkostlegir báru þeim fyrir augu. Yfirborð jarðarinnar bar það ljóslega með sér, að á því hefðu orðið margar og skelfilegar umbyltingar. Þær hafa komið yfir jörðina í vissri röð, og hver á eftir annari, en sumar þó með afar-löngu millibili, og leiða þær menn úr skugga um, að jörðin hlýtur að vera furðulega gömul. Meðal annars hafa menn hitt á margs konar steingjörvinga í jörðunni; en það eru líkamir dýra og jurta, orðnir að hörðum steini,

og hafa þeir flestir undarlegt sköpulag og ærið frábrugðið þeim verum, sem nú á dögum finnast á jörðunni og í sjónum.

Allar þessar fornu menjar hafa nú jarðfræðingarnir notað sér, og getið til með miklum skarpleik, hvernig hafi orðið að vera ástatt á vorum hnetti, þegar þess konar dýr gátu lifað þar, og þvílík tré og aldini gróið. Ég skal nú leitast við að gefa lesendum Fjölnis dálítið sýnishorn af jarðfræðinni, eins og hún lítur út sem stendur, og verður það samt styttra en skyldi, einkum vegna þess, að það er margt hér að lútandi, sem ekki verður frá skýrt, nema lesendunum væri kunnug heimspeki og helztu greinir úr efnafræðinni*) (Chemie), sem það væri ósanngjarnt að ætlast til, alþýða hefði numið. Margt er það líka, sem enn er óljóst í ævisögu jarðarinnar, því þessi vísindagrein er ennþá mjög í bernsku, og fer þessi árin svo óðum fram, að varla mun líða langt um, áður en hún verði búin að fá annað fegra útlit.

Áður en lengra er farið, verð ég samt að svara einni mótsögn, sem ég er hræddur um, mörgum skynsömum manni muni detta í hug að gjöra mér; því ég býst við menn segi, það sé ekki varlegt, að tala um, hvað jörðin sé furðulega gömul, og þess háttar rannsóknir geti orðið hættulegar fyrir trúna, því af biblíunni geti hver maður séð, að jörðin sé ekki fullra 6 þúsund ára, og þar á ofan sé hún öll sköpuð á 6 dögum; en rannsóknir jarðfræðinganna og nýstárlegu uppgötvanir leiði til ályktana, sem séu gagnstæðar ritningarinnar orðum, og kom-

*) Í þessari vísindagrein eru rannsökuð frumefni náttúrunnar og sameining þeirra.

ist menn svo í bobba, sem ekki verði greitt úr með nokkru móti, og það sé ekki trútt um, að hin óbifanlega nauðsyn og eilífu lög, sem náttúrufræðin sýni að heimurinn hafi hlotið að myndast eftir, og ævinlega viðhaldist, geti leitt til guðsafneitunar. En þessu er öngvan veginn svo varið. Ritningin segir, að í upphafi skapaði guð himin og jörð, og því mun öngvum koma í hug að neita; en hún talar ekkert um, hve nær upphaf tímans hafi verið, eður hvað við hafi borið frá upphafi, og til þess tímabils, þá jörðin var eyði og tóm, og guð lét ljósið skína í myrkrunum, og greindi vötnin að frá þurlendinu, svo hún yrði byggileg að nýju. Öllum lærðum guðfræðingum ber nú líka saman um, að frásagan um sköpunarverkið sé í rauninni hugmynd einhvers austurlanda-heimspekings um uppruna jarðarinnar, og er hún að vísu svo háleit, að enginn myndi vilja missa hana úr biblíunni. Hvað öflum náttúrunnar og eilífa lögmáli viðvíkur, þá sjá menn einnig við nákvæmari íhugun, að þau reyndar eru hin endanlega mynd, er oss auðnast að sjá vilja guðs og hina eilífu skynsemi í; en hjá sjálfum guði er engin umbreyting né umbreytingarskuggi, svo guðrækileg skoðun hlutanna hlýtur, ekki síður en heimspekilegar rannsóknir, að leiða menn á þá sannfæringu, að lögmál náttúrunnar sé eilíft og óumbreytanlegt. Því fer svo fjarri, að almætti guðs og frjálsu vizku sé neitað fyrir það, að einmitt af því hinn frjálsi guð er fullkominn og ótakmarkaður, hljóta hans gjörðir fyrir vorum augum að líta út sem eilíf og óbifanleg lög, er allir hlutir verði að hlýða. Tökum til dæmis þyngdina. Í fyrstunni kemur hún oss fyrir sjónir eins og almennt lögmál fyrir hlutina hér á jörðu; við nákvæmari ígrundun

sjá menn, að hún er aðdráttarkraftur allra skapaðra hluta sín á milli; enn fremur, að hún er sá aflfjötur, sem tengir saman alheiminn, og loksins birtist hún oss sem sá guðlegur vilji, er viðheldur hnattakerfum heimsins í sínu fagra og undrunarverða sambandi. Hér höfum við hafið oss smátt og smátt frá einni skoðun til annarar háleitari, og komum þar eins og annars staðar til þeirrar ályktunar, að *upphaf allra hluta sé guð.*

Ég veit varla, hvað framarlega ég á að byrja, því fyrsti uppruni himinhnattanna, eins og allrar tilveru, er hulinn eilífri dimmu, svo tilraunir manna að útskýra hann, geta aldrei orðið annað en getgátur. En mannsins andi er óþreytandi, og hættir ekki að hugsa og gizka, meðan nokkuð er að styðjast við. Í upphafi allra hluta verður hann samt að ímynda sér frumefnið skapað og tilverandi — lengra getur enginn komizt.

Það er auðséð á mörgu, og öldungis fullsannað, að jörðin hefir einhvern tíma verið bráðin og rennandi.*) Það er, til dæmis, auðséð á elztu fjöllunum, sem eru bæði mörg og afarstór, og mega með fullum sannindum kallast bein eða máttartré jarðarinnar. Þau eru öll auðsjáanlega storknuð eins og eir eða járn; svona eru, til dæmis, öll fjöllin í Noregi og Svíþjóð. Allt að einu má það ráða af sköpulagi jarðarinnar. Það er alkunnugt, að hún er hnöttótt að kalla, en þó gildust um mið-

*) Rennandi mætti kalla hvern hlut, er partar hans loða allir saman, og geta þó færzt hver innan um annan, án þess hann missi sína mynd. Loft og vatn o. s. frv. eru eftir því rennandi hlutir.

bikið, og hefir henni verið líkt við ígulker. Hefði nú jörðin einhvern tíma verið bráðin og rennandi, hlaut hún að öðlast mynd hnattarins, eins og dropinn í loftinu; því eftir lögmáli þyngdarinnar urðu allir partarnir að dragast að miðpunktinum, og raða sér svo utan um hann, jafnt á alla vegu. En nú er það ekki síður kunnugt, að jörðin veltist með ærnum hraða frá vestri til austurs, og að það er sú hræring, sem ræður umskiptum dags og nætur. Hér af má ráða, að mest muni vera kastið á miðbiki jarðarinnar, og minnka eftir tiltölu suður og norður frá miðjarðarlínunni á alla vegu, þangað til það verður að þverra með öllu í hjólgaddsendum jarðarinnar. En það er eðli snúningsins, að sérhver hluti hjóls eða hnattar, sem snúið er, leitast við að fjúka beint út í bláinn eftir sinni snertilínu,*) og það því fremur, sem hann er fjarlægari hjólgaddinum, og að vísu fyki hann burt, ef gagnstæð öfl, sterkari en kastaflið, héldu honum ekki aftur. Hefði nú jörðin, eins og áður er sagt, einhvern tíma verið bráðin, og þar á ofan snúizt, gat ekki hjá því farið, að hnattarlögunin haggaðist, og jörðin tæki að þrútna um miðjuna, af því partarnir leituðu á burt, og hófust þar mest, sem kastið var ákafast. Með aðstoð reikningslistarinnar voru menn búnir að finna fyrir löngu, hvaða lögun jörðin hefði orðið að hljóta, eftir þeim ástæðum, sem nú eru nefndar. Og hvað segir nú reynslan til alls þessa? Varla

---

*) Snertilína (linea tangens á lat., Tangent á d.) heitir hver sú lína, sem stendur þverbeint á enda einhvers geisla í hring eða hnetti, og snertir hún að eins einn punkt í hringnum. Það afl, sem hrindir sérhverjum parti burt eftir þessari línu, þegar snúið er, heitir kastafl (Centrifugal-Kraft, Tangential-Kraft).

2

hefir skynsemin í annað sinn öðlast fegri vitnisburð, hvað hennar dómar séu óbrigðulir, þegar hugmyndirnar eru réttilega samtengdar og studdar á almennum sannindum; því það var ekki fyr en seinna, að jörðin var mæld svo nákvæmlega, að lögun hennar fannst með öllu, og þá reyndist það, sem áður er sagt, að hún var öldungis eins og menn áður af skynseminni höfðu til getið. Þannig varð mannsins getgáta að áþreifanlegum sannindum, staðfest af reynslunni með fegursta móti. Ég hefi sagt svo greinilega frá þessum atburði, bæði af því, hvað ljóslega hann vottar, hversu skynsemin er áreiðanleg, og einkum vegna hins, að hann kemur mér í góðar þarfir við útskýringu þess, sem nú skal tilgreint; en það er skarpvitur getgáta um uppruna og myndun heimsins, sem spekingurinn *Kant* fyrstur kom upp með, en seinna var snillilega fyrir komið af frönskum manni hálærðum, *de la Place*, (du la Plas), í riti hans um heimsins byggingu.

Fyrst af öllu urðu þeir, eins og aðrir, að hugsa sér frumefni heimsins skapað og tilverandi, fyllandi upp hinn auða geim — hann kölluðu forfeður vorir ginnungagap; hér við bættu þeir snúningnum, sem er elztur allra hræringa og eilíflega ríkir á himni og jörðu. Á þessu tvennu reistu þeir hugmynd sína um myndun heimsins og uppruna. Þeir sögðu svo: Hugleiðum fyrst og fremst myndun vors sólkerfis. Hvorki sól né tungl né reikandi stjörnur voru til, en frumefnið var eintóm gufa, ofurselt kröftum sínum og sveimaði um himingeiminn. Eftir lögmáli þyngdarinnar hlaut það að öðlast mynd hnattarins, og þegar hér við bætist snúningurinn, gat ekki hjá því farið, að nokkur hluti gufunnar safnaðist í garð um miðbik þessa þokuhnattar. Það

hlaut að verða með sama móti og áður er frá skýrt um jörðina, og hennar lögun ennþá ber vitni um. Þessi garður hefði samt setið þar sem hann var kominn, ef þokuhnötturinn hefði ekki án afláts leitazt við að dragast saman; en þetta hlaut að verða eftir lögum efnafræðinnar, sem reynslan ljóslega sannar. Þetta olli því, að hringurinn losnaði og fór að sveima utan um hnöttinn. Nú ef haggast hefir jafnvægi hringsins, hlaut hann víst að bresta í sundur, og samdráttaraflið gjörði það að verkum, að allir hans partar nálguðust hverjir öðrum án afláts, þangað til þeir voru orðnir að hnetti. Frá sínum fyrra snúningi hafði þessi nýgjörði hnöttur haldið á sér kastinu, og þegar svo á hinn bóginn aðdráttarafl hnattarins mikla togaði hann til sín, hlaut hann sífeldlega að snúast hringinn í kringum hann, og af því allir hans partar höfðu ekki sama hraða í fyrstunni, varð hann þar að auki að veltast um sinn ás á vissu tímabili. Þetta er sú regla, sem ennþá ríkir í gangi allra himintunglanna. Eftir því sem aðalhnötturinn dróst betur saman, mynduðust nýir hnettir á sama hátt og hinn fyrsti, og þar eð þeir jafnt og þétt mynduðust úr efni, sem dróst meir og meir saman, gat ekki hjá því farið, að þeir yrðu fastari í sér, eftir því sem þeir nálguðust aðalhnöttinn (sólina), þegar önnur öfl hafa ekki tálmað því. Þetta er líka staðfest af reynslunni; því með kunnáttu sinni hefir náttúrufræðingunum auðnast að finna þyngd flestallra hnattanna í voru sólkerfi, og þó þetta virðist ótrúlegt, er það samt öngvu að síður dagsatt.*)

---

*) Af stærð og hraða hinna reikandi stjarna og fjarlægð þeirra frá sólunni, sömuleiðis af aðdráttarafli þeirra, hvað miklu það orkar eftir tiltölu, og öðru fleira, sem kennt er í stjörnu-

Viti menn nú þar að auki stærðina, gefur að skilja, að finna megi þéttleik jarðanna, eins og annara hluta, þá hvorttveggja er borið saman sín á milli. Sólin víkur samt töluvert frá reglunni, því með réttu lagi hefði hún átt að vera þyngst í sér, þar sem hún er kjarninn úr öllu sólkerfinu, en þyngd hennar er eftir tiltölu ekki meiri en fjórði partur á við þyngd jarðarinnar. Þetta er samt hægt að útlista, því eftir öllum líkindum geisar afl hitans í sólunni fremur en hinum hnöttunum; en það er eðli hitans, að hann þenur út alla hluti, einkum hina loftkynjuðu parta, svo þokuhvolf sólarinnar er að líkindum afar-mikið, en það er fullt af ljóma og ógagnsætt, svo menn verða að mæla það með, þegar menn leita að stærð sólarinnar. Eftir skoðunarhætti þessara vitringa fer það nú einnig að líkindum, að jarðirnar liggja allar, að kalla má, í einu belti kringum sólina; því þær mynduðust allar um miðbik hnattarins mikla, meðan hann í sífellu veltist um hjólgadd sinn. — Þá er það eitt, sem enn fremur styrkir þessa tilgátu. Jarðirnar ganga allar frá *vestri* til *austurs* kringum sólina, en hún er sjálf í miðju sólkerfinu, og veltist þar um

---

fræðinni, hafa menn fundið þyngd þeirra og þéttleik. Cawendisch reiknaði það fyrstur, og de la Place á eftir honum, og bar þeim mjög saman. Þyngd jarðanna og sólarinnar, þá vor jörð er valin fyrir mælikvarða, er sem nú skal greina:

Venus	1¼	hér um bil	6,87	sinnum	þyngd	vatnsins.
Jörðin	1	—	5,48	—	—	—
Marz	¾	—	4,09	—	—	—
Júpíter	¼	—	1,39	—	—	—
Satúrnus	1/10	—	0,55	—	—	—
Úranus	¼	—	1,39	—	—	—
Sólin	¼	—	1,39	—	—	—

Merkúríus felst mjög í sólargeislunum, og hefir ekki orðið við hann átt. Nýju jarðirnar litlu, Ceres, Pallas, Juno og Vesta, hafa ekki heldur, svo ég viti, ennþá verið lagðar á metaskálarnar.

hjólgadd sinn í sömu átt og jarðirnar, og þetta hlaut svo að vera eftir lögmáli kastaflsins, ættu jarðirnar nokkru sinni að hafa sveiflazt út frá henni.

Eins og það nú fór með þokuhnöttinn mikla, eins gat líka farið með smærri hnettina, áður en þeir drógust saman og urðu að föstum líkömum. Svona mynduðust þá tunglin. En ef svo hittist á, að hringur fór að myndast, og lenti einmitt svo langt frá hnettinum, að kastaflið og aðdráttaraflið stæðu í jafnvægi, gat hann ekki brostið, og hlaut þá að sveima þar sem hann var kominn, sem jarteikn frá inni fornu öld, þá sólkerfið var að myndast. Þessar menjar frá sköpun vorra sólheima vantar oss nú ekki heldur, því að vísu sveimar hringurinn um Satúrnus, fagur og breiður, og hefir löngum verið kallaður heimsins aðdáanlegasta furðuverk. — Eins og jarðirnar með tunglunum eru í samanburði við sólina, eins er hún sjálf í samanburði við önnur stærri himinkerfi, þar sólbrautir liggja eins og lindar um einhvern miðpunkt heimsaflanna, eins og vér sjáum í vetrarbrautinni. Þessi sólkerfi standa svo aftur í sambandi við önnur æðri, og halda þannig áfram, miklu lengra en vér getum orðið varir við, og ef til vill lengra en hugurinn getur flogið.

Satt er það: Þessi hugmynd um myndun og uppruna heimsins er ekki nema getgáta; en enginn getur neitað, að hún er skarpvitur og með mörgu móti sennileg, og meira er hér varla heimtandi, því hún viðvíkur þeim atburðum, sem öngvum er unnt að skýra frá með áþreifanlegri vissu. En hvernig sem þessu er varið, þá er hitt ugglaust, að jörðin hefir einhvern tíma öll verið bráðin, eins og áður er frá sagt. Eftir því sem hitinn minnkaði,

hefir hún síðan farið að storkna, að minnsta kosti yfirborðið, og ummyndazt svo í fastan líkama. Þá getum vér fyrst farið að tala með nokkurri vissu um jarðarinnar útlit, þó margt hafi umbreytzt síðan, því frumfjöllin standa enn, eins og menjar frá hinni fornu öld, þegar ekkert jarðneskt auga sá hvað gerðist á vorum hnetti.

Með þráfaldlegum rannsóknum hafa menn komizt að raun um, að jörðin hefir síðan þolað margar og stórkostlegar umbyltingar, ýmist af eldi og landskjálftum eða stórflóðum og sjávargangi, og það svo óttalegum, að allt líf á jörðu hefir þá stundum fyrirfarizt. Til að létta sér yfirlit þessara umbyltinga, hafa menn skipt ævi jarðarinnar í fjögur tímabil, sem hvert um sig hafa sín einkenni. Fyrsta tímabilið hafa menn kallað *eldöld,* þá *flóðöld,* þá *flóð- og eld-öld* eða *umbyltinga-öld,* og fjórða tímabilið *hina umbreyttu öld.* Nú skal stuttlega skýrt frá hverri öld fyrir sig, og hennar sérlegustu einkennum.

1. Eldöldin.

Svo nefnist fyrsta tímabilið, af því viðburðir þeir og umbyltingar, sem þá hafa orðið á jörðunni, virðast einkum hafa orsakazt af eldsumbrotum innan í henni, og ofurmegni hitans í loftinu. Þegar jörðin var að storkna, og elzta skorpan að myndast á hennar yfirborði, hafa umbrotin verið meiri en svo í náttúrunni, og hitinn einkum svo fjarskalegur, að ekki er von, að lífið gæti þá farið að kvikna og geta dafnandi verur, sem þurfa margs við, og meðal annars friðar og næðis til að geta lifnað og viðhaldizt. Í elztu fjöllunum finnast heldur öngvar leifar af dýrum né aldinum, en málmar og steinar finn-

ast þar í mörgum myndum, og þá hafa þeir einkum skapazt; en öngvar sjást þar menjar lífsins, nema ef telja skyldi *krystallana*. Það er auðséð þeir hafa myndazt eftir einhverju lögmáli innan í sér, sem reyndar sýnist vera lífsins fyrstu viðburðir, þó það síðan hverfi með öllu eða felist í steininum, svo krystallana dagar uppi, eins og forðum nátt-tröllin, og sitja þar, sem þeir eru komnir, fjötraðir í sinni mynd til heimsins enda. Það tímabil, sem hér er verið um að tala, byrjar ekki heldur fyr en seinna, þegar nokkur kyrð var komin á jörðina um stund.

Elztu steingjörvingarnir eru nokkurs konar *hafskeljar*, ólíkar þeim, sem nú eru til, og sjá menn af því, að lífið hefir byrjað á ofur-ófullkomnum skepnum, sem eru neðarlega í dýraröðinni, eins og þeir eru, *skelfiskarnir*. Líka ráða menn af þessu, að jörðin hafi um þær mundir verið hulin djúpum sjó, er síðan hefir minnkað smátt og smátt. Þess konar skeljar finna menn nú víða um heiminn, sér í lagi eitt kynferði, sem nefnist *boruskeljar* (terebratulæ), og hafa komizt af í öllum jarðbyltingum; því þær eru ennþá uppi, og lifa fram í regindjúpi víða í sjónum. Annað lindýrakyn (mollusca) frá þeirri öld, sem einnig hefir lifað í sjónum, eru *ammonshorn* svokölluð; það eru nokkurs konar kúfungar, undnir saman í flata kringlu, og sumir fjarskalega stórir. Ammonshornin hafa seinna dáið út á flóðöldinni, og finnst einkum ógrynni af þeim í Júra-kalkinu, er síðar verður frá sagt. Merkilegir eru líka *skordýrasteinarnir* (Entomoliter); þeir eru býsna margbreyttir, og hafa allir myndazt um þetta leytið. Það eru eftirleifar mikillar dýraættar, sem að er áþekk skorkvikindum og miklu fremri að sköpulagi en lindýrin. Sköpunarafl náttúrunnar hefir þar auðsjáan-

lega hlaupið yfir margar óæðri tegundir, sem minna þurfa til síns viðurhalds; en þegar svo ber við, deyr það allt saman aftur á burtu, sem of snemma kom í ljós, og eins hefir það farið í þetta sinn, því öll þessi ætt hefir liðið undir lok við enda þessa tímabils, og verður ekki vart við nein skorkvikindi úr því, fyr en löngu seinna, þá [er] jörðin var búin að þola margs konar umbyltingar.

Um sama leyti hafa einnig aldini tekið að gróa, og sést það á leifunum, að fyrst hafa sprottið landjurtir. Sæjurtirnar eru langtum yngri. Þetta er merkilegt, því það er gagnstætt dýrunum, sem fyrst tóku að kvikna í sjónum. Í fyrstunni var allt, sem gréri, ákaflega stórt, og hefir síðan farið minnkandi smátt og smátt, allt fram að voru tímabili, en allt eru það tegundir einfaldar að sköpulagi, áþekkar pálmaviði og reyri, og svo hefir sprottið fjarskalega, að sum *grös* hafa orðið 50 álna há, eða þaðan af hærri.

Svo að allar þessar jurtir gætu sprottið, varð þurlendið fyrst að koma í ljós; en hvernig fór þá löndunum að skjóta upp? Ég hefi nefnt hér að framan, að jörðin muni einhvern tíma öll hafa verið bráðin, og farið svo að storkna, þegar hún kólnaði, og hitinn dreifðist út í geiminn. Þá er auðvitað, að þegar jörðin var kólnuð utan, og komin á hana hörð skorpa, muni samt hitinn og eldurinn hafa verið nógur innifyrir, og ógrynni af gufu safnazt saman undir jarðskorpunni, og hlaut hún þá að láta undan og hefjast upp með bólum og hvelum, hvar sem nokkurt lát var á. Þar sem yfirborð jarðarinnar svignaði fyrir, en brast ekki með öllu í sundur, skaut upp löndum og mest-allt kalkeyjum, því nógar voru skeljarnar í sjónum. En ef jörðin rifnaði af ofurmegni gufunnar,

flutu bráðnar dyngjur út um gjána, og hlóðust upp í hágarða, og gjörðust þar af eyjar, sem orðið gátu býsna-háar. Þarna fór nú fyrst að gróa, og allt sem spratt voru *eyjablóm*. Til sannindamerkis vil ég einungis geta þess, að tré þau og aldini, sem nú á dögum vaxa á eyjunum í Kyrra-hafinu, líkjast ennþá furðanlega þeim jurtategundum, er finnast í elztu jarðlögunum og eru fyrir löngu orðnar að steini.

Allt, sem á þessu tímabili óx á jarðhnettinum, eyddist síðan af stórflóðum og vatnagangi; þá byrjaði

2., flóðöldin,

sem hefir verið undra-löng, og miklar umbyltingar hafa þá orðið á jörðunni. Ávextir eldaldarinnar bældust þá niður af þyngslum vatns og lofts, og seyddust af hitanum að neðan. Þannig mynduðust elztu og beztu *steinkola-lögin*, og eru þau ekki annað en eftirleifar fornra skóga, og bera ljósast vitni um, hvað ótrúanlega mikið þá hefir þotið upp af trjám og grösum, því víða eru þau 15 álna þykk, eða meir. Víðast eru þau hulin miklu sandsteins-lagi, sem oftast nær aðgreinir aldirnar, hverja frá annari. Sandsteinslögin hafa svo farið að myndast, að bylgjur sjávarins og vatnagangur muldi sundur fornu fjöllin, og dreifði þeim svo út um allt, en því næst fergðist sandurinn saman af þyngslum lofts og vatns, eins og áður er sagt um steinkolin, og varð hann svo að hellu.

Á eftir þessari umbyltingu birtast öldungis nýjar tegundir jurta og dýra, og eru þær fremri hinum að margbreytni og öllu sköpulagi; má þar af nefna *sæ-liljurnar*, sem eru nokkurs konar kórallar, og líkjast marg-greinóttu aldini, en eru þó reyndar lifandi skepnur af ættstofni hliðleysingjanna (animalium

asymmetricorum). Sæ-liljurnar birtast þegar í fjallakalkinu í stóreflis-dyngjum, og ein tegund þeirra, sem nefnist fimm-hæringur (Pentakrinit), hefir haldizt við líði, og lifir enn í sjónum. Hitt er samt merkilegra, að þarna koma fiskarnir í ljós allt í einu, áður en menn áttu von á þeim, og sjá menn víða menjar þeirra í kalkhellum og bik-runnu mergils-hellunum frá byrjun flóðaldarinnar.

Það lítur út, eins og veðrið hafi um þessar mundir verið eins alls staðar á jörðunni, hvað ólík sem himinbeltin voru; því hvar sem menn leita, eru steingjörvingarnir eins, og í samkynjuðum jarðarlögum eru alls staðar sömu tegundir dýra og jurta. En svo lítur út, sem munur hafi verið á vatninu í sjónum, og hafi þar af komið mismunur tegundanna.

Þrjú lög af sandsteini hafa myndazt á flóðöldinni. Fyrst er *rauður* sandsteinn, og fylgir honum kalktegund, er menn kalla „gips", og er það eldkynjað, því bæði er í því kolasýra, og þar að auki sjáum vér, að það á skylt við innviðu jarðarinnar, því gipsfjöll eiga fremur öðrum þátt fyrir landskjálfta. — Eftir rauða sandsteininn kemur annar *flekkóttur.* Öngva steingjörvinga er að finna í þessu lagi, og þekkist það á skeljakalki, sem vant er að fylgja því. Loksins kemur *þriðja lagið,* og er bágt að þekkja það frá hinu, þar sem kalkið vantar á milli þeirra.

Því næst koma tvö kalklög, hvert öðru meira, og eru náskyld. Þessar tegundir nefnast skeljakalk (lías-kalk) og Júra-kalk, og eru víða innan um þau hellulög og sandsteinn. Þar sem svo er ástatt, má oftast finna koladrög; en þau eru miklu minni en frá eldöldinni, og kolin ekki eins góð; veldur því einkum umbreytingin, sem orðið hefir á loftslagi og jarðvegi um aldamótin, því tré þau og grös, sem kolin

hafa orðið úr, eru þar miklu minni en áður og fullkomnari að öllu sköpulagi; hvorki hitinn né þyngslin hafa þá heldur verið eins ákaflega mikil og hið fyrra sinn. Ammonshornin eru áður nefnd; um þetta leyti hafa þau verið í mestum blóma, og má sjá þau bæði mörg og stór í þessum kalklögum.

Júra-kalkið er yngra en hitt, og furðulega mikið lag. Það nær um mest-alla Norðurálfu, og er sums staðar 500 faðma þykkt. Öll líkindi eru til, að það hafi myndazt í hyldjúpum og grafkyrum sjó. Þá hefir jörðin öðlazt hvíld eftir svo margar og fjarskalegar umbyltingar, og á meðan hefir allur sá grúi af lifandi skepnum, er Júra-kalkið síðan varð úr, lifnað og margfaldazt í hafdjúpinu. Enda er það margt skelfilegar skepnur, sem þá hafa verið á dögum, þó aldrei sé nema ferfætlurnar (Firben, nokkurs konar skriðdýrakyn) 50 og 60 álnir á lengd. Krókódílarnir eru stærstar ferfætlur á vorum dögum, og þó ekki meir en 10—15 álna langir.

Ofan á Júra-kalkinu er aftur sandsteinslag. Það er býsna-laust í sér, og sums staðar tollir það ekki saman, en járnsandur eða aðrar dyngjur eru að finna í þess stað.

Seinast kemur *krítin;* hún er víða um lönd, og verður sums staðar að mergli; en þetta lag má alls staðar þekkja á eldtinnum, svörtum og gráum, sem þar er að finna, og bregzt ekki, þær séu þar innan um. — Svona endar flóðöldin.

Nú hefir orðið almenn og stórkostleg umbylting, og allar skepnur dáið, sem áður voru á lífi, en nýjar myndir komið í ljós. Þetta er

3., umbyltinga-öldin.

Þá hefir fyrst farið að verða vart við veðramun

á jörðunni, eftir afstöðu landanna, og sköpulag dýra og grasa ummyndazt eftir því, og orðið miklu margbreyttara en áður. Þetta tímabil byrjar á miklu sand- og leir-lagi, og finnast í því aldini steinrunnin. Þau eru mjög svo fullkomin að sköpulagi, og áþekk grösum, er nú vaxa á jörðunni; sama er að segja um trén, sem brunnið hafa til kola, og finna má hér og hvar í þessu jarðlagi. Þau kol eru lítt nýt, móleit á lit, og því eru þau kölluð *mókol*. Innan um þetta er að sjá eftirleifar margs konar vatnsdýra, bæði þeirra er lifa í ám og söltum sjó, og er því öllu undarlega blandað saman. Þar af má ráða, að mikil ókyrð og ólga hafi þá verið í sjónum, og þurlendið eyðzt af vatnagangi. Þá hefir líka myndazt stórmikið kalklag, er víða hylur sand þann og leir, er fyr var um getið, og í því lagi er að sjá eftirleifar af mörgum landdýrum, sem verið hafa býsna-stórkostleg. Það eru nokkurs konar grasbítir af ættstofni fílanna, en töluvert frábrugðnir þeim að sköpulagi, og svo furðulega stórir, að menn hafa fundið bein úr sumum, sem hafa hlotið að vera fullar 30 álnir á lengd, og hæðin að því skapi.*) Spekingurinn Cuvier (Kjuvíé), sem víða lét grafa í jörð í grennd við Parísarborg, og fann þar ógrynni af þess konar fornleifum, hefir sannað, að þessar voðalegu skepnur hafi lifað í grennd við stöðuvötn og bitið gras, og getið sér til af

---

* Menn hafa stundum illa villzt á þess konar dýraleifum. Spanskur maður, að nafni Hernandez, hafði, til dæmis, fundið einn jaxl, sem var 10 þumlunga langur og fullir 5 þumlungar á breidd. Hann hélt það væri trölls-tönn, gjörði um hana bók, og sagðist vera búinn að reikna sér til, að hausinn á tröllinu hefði verið meir en tveir feðmingar ummáls. Náttúrufróðir menn skoðuðu seinna þennan jaxl, og kom þá upp, að hann reyndar var úr fíl.

öllu þeirra sköpulagi, hvernig landslagi og veðri hafi orðið að vera háttað, þegar þær voru uppi.*)

Eitt er enn frá þessari öld harla merkilegt, og verð ég að geta þess. Það er alkunnugt, hvað nú er mikill munur á veðráttufarinu í Mundíafjöllum og löndunum þar fyrir sunnan. Öngvu að síður finna menn þar í fjöllunum menjar þess konar dýra, er nú á dögum lifa í Miðjarðarhafinu. Þar af má ráða, að Mundíafjöllum hafi ekki verið skotið upp á umbyltinga-öldinni, og allt bendir til, að það hafi einmitt orðið í hinni síðustu jarðarbylting, er greinir þetta tímabil frá vorum dögum, og jarðfræðingarnir nefna hina

4. eða umbreyttu öld.

Sú umbylting, sem þá hefir orðið á jörðunni, og hnötturinn allur orðið fyrir að líkindum, er eflaust hin sama, sem vér höfum sögur af, og almennt er kölluð *Nóaflóð* eða *syndaflóð*. Þá hefir jörðin eyðzt af vatnagangi, en menn og skepnur hafa samt komizt af á háfjöllum suður í Austurálfu og víðar, ef til vill. Í því flóði hafa hnjúkar hrunið, og sjórinn borið björg með sér víða um lönd, og liggja þar eftir stórdyngjur lausra steina, eins og sjá má hér og hvar á Íslandi, (en ekki má blanda þeim saman við brunahraunin). Á undan flóðinu hefir landslagið verið

* Cuvier hefir hér, eins og annars staðar í dýrafræðinni, komizt lengra en flestir aðrir. Hann hefir tekið saman mikið rit í 7 böndum, er hann kallar „skoðunarbók hinna fornu beina" (Recherches sur les ossements fossiles), og lýsir í því 160 fornaldar-dýrum, og þar á meðal 7 fílum, 4 nashyrningum, 1 hestategund, 1 galtartegund, 13 hjartartegundum, 30 uxategundum, 20 kjötætum, 15 krókódílum, 21 skelpöddu, 10 froskum, og mörgum öðrum, sem eru svo ólík þeim dýrum, er nú eru uppi, að hann hefir orðið að gefa þeim ný ættarnöfn.

áþekkt í öllum norðvesturhluta vorrar álfu, og sjá menn það á dýraleifunum í Englandi, Frakklandi, Þýzkalandi og Niðurlöndunum. (Danmörk hefir þá enn verið í kafi). Í öllum þeim löndum eru hellar og gryfjur undir jörðinni, er menn kalla *bein-hella*, því þeir eru fullir af beinum, og þau eru flest-öll úr galtarbræðrum (Hyæner), eða þá bjarndýra-bein. Innan um þetta er að sjá hnútur og tennur úr fílum, og fyrir nokkrum árum fannst einn þeirra óskaddaður í ísjaka, austan til í Rússaveldi. Hann var álíka og fílarnir eru nú á Indlandi, nema hvað hann var allur loðinn. Það er sjálfsagt eitthvert elzta kjöt, sem borðað hefir verið. Aftur í hellum við Miðjarðarhafið finna menn bein úr annari dýrategund, og héldu menn lengi það væru mannabein; en þegar Cuvier sá þau, mælti hann á móti því, og leiddi fullkomin rök til, að þessi bein væru úr því dýrakyni, er nefnist geithjörtur (Antilope).

Eftir flóðið hafa löndin að mestu leyti verið búin að öðlast þá mynd, sem nú hafa þau, og upp frá þeim tíma hefir einnig veðráttufarið skipt sér eftir himinbeltunum, eins og það gerir enn í dag. Þetta hefir orðið að koma til af því, að *jarðhitinn* minnkaði í flóðinu, hvað sem því hefir ollað; en vilji menn geta einhvers til, mætti útlista það svona. Niðri í jörðunni eru víða gjótur og gjár, fullar af vatni; vatnið hitnar smátt og smátt af jarðeldi, vellur og sýður, og verður sumt að gufu. En er hún magnast, svo að enginn hlutur fær hana staðizt, þá brýzt hún upp úr undirdjúpinu, og keyrir vatnið á undan sér viðlíkt og Geysir á Íslandi. Þá hitnar hafið og löndin fara í kaf, og allt, sem á þeim er, seyðist og hylst í sandi og bleytu. En vötnin kólna smátt og smátt, og gufan brýzt út úr gjánum, þangað til þær tæm-

ast, og þá streymir vatnið aftur ofan í þær, en sjórinn grynnist, og löndin koma upp að nýju. Á eftir slíkri umbyltingu er jörðin langtum kaldari en áður. Sólin verður þá mestu ráðandi, og stillir hita og kulda eftir afstöðu jarðarinnar, eða eftir því, hvernig löndin liggja við geislunum.

Hvað Íslands uppruna viðvíkur, virðist allt að því lúta, að það sé risið úr sjó, og myndað að mestu leyti af elds-umbrotum, en hvað það sé gamalt, og hvílíkar umbyltingar þar hafi orðið, verður ekki greint að svo stöddu; því öngvir þeirra, er ferðast hafa um landið, og athugað fjöllin og jarðveginn, lýsa því svo greinilega sem þyrfti, ef komast ætti að aldri þess og umbyltingum með áreiðanlegri vissu. Fjöllin á Íslandi hafa samt líklega flestöll brunnið (ekki gosið), og sum undir sjó, og varla eru þau eldri en frá flóðöldinni. Seinna hafa fjöllin víða rifnað og hæðir og dalir myndazt í jarðskjálftum og sjávargangi. Auðnist höfundi þessara blaða að sjá Ísland aftur og skoða það nokkuð til hlítar, mun hann leitast við síðar meir að skýra frá aldri þess og eðli.*)

---

*) Sumir kunna að halda, að þess háttar rannsóknir séu ekki nema óþarfi, og okkur varði lítið um að vita, hvað gömul séu fjöllin í landinu. En því er ekki svo varið. Allir hinir nytsömu hlutir, er í jörðunni liggja, eiga staði sér í jarðlögunum, hvort sem það eru málmar, kol eða steinar. Því er ekki hægt að vita, hvað í fjöllunum dylst, og hvers menn geta vænt úr klöppunum og hálsunum, fyr en búið er að skoða jarðlögin með athygli, svo menn sjái, hvað gömul þau eru og hvernig þau hafa farið að myndast.

DAGBÓK FRÁ FERÐ TIL VESTMANNAEYJA 1837.

---

15. Maj. Københavns Red. Halvtyk Luft og Stille. Termometeret i Skygge 10½ ° R. Vandets Temperatur 5¾ ° R.

16. Maj. Mellem Hven og Helsingør. Klar Luft. Termometeret i Skygge 9½ ° R. Vandets Temperatur 6 ° R.

17. Maj. Helsingørs Red. Klar Luft. Vinden nordlig. Termometeret i Skygge 12 ° R. Vandets Temperatur 6 ° R.

18. Maj. Samme Sted. Vinden nordlig. Termometeret i Skygge 9 ° R. Vandets Temperatur 6 ° R.

19. Maj. Samme Sted. Stærk Blæst fra Nordvest. Halvtyk Luft og Søndenvande. Termometeret i Skygge 7½ ° R. Vandets Temperatur neppe 6 ° R.

20. Maj. Samme Sted. Halvtyk Luft. Kuling fra Nordvest og Søndenvande. Termometeret 8½ ° R. Vandets Temperatur 6¼ ° R. (NB. Denne Observation er fra Kl. 6 om Aftenen.)

21. og 22. Maj. Paa Vejen fra Helsingørs Red til Lindesnæs. Ingen Observation af Vandets Temperatur, formedelst Søgang. Den 22. i Skagerakket saa vi en Stime af *delphinus phocœna,* som fulgte en Tid lang med Skibet.

23. Maj. I Nordvest fra Lindesnæs, en 3 Mil fra Land. Klart Vejr og Stille. Termometeret i Skygge 12 ° R. Vandets Temperatur 7 ° R. Denne Dag kom en norsk Fiskerbaad paa Siden af os og falbød Makrel *(scomber scomber),* hvor af den med Garn havde fisket noget over 200 Stykker. Vi købte 6 Stykker. Baade Hanner og Hunner var meget fede og fulde af Mælk og (som det syntes) næsten modne Rogn.

24. Maj. Under Norge. Ca. 8 Mil i Nordvest fra Lindesnæs. Taaget Luft og Stille. Luftens Temperatur 10½ ° R. Vandets Temperatur 7¼ ° R. Paa denne

Dag kom en Fugl af *Anthus*-Slægten til Skibet og udhvilede sig en Tid lang paa Rælingen. Ved at betragte den i en 3 Alens Afstand, kunde jeg nogenledes forvisse mig om, at det var en *anthus pratensis.* Efter at have udhvilet, fløj den videre nordpaa. Vel vilde det være en for rask Slutning, naar man i denne Kendsgerning vilde søge et Bevis for, at *a. pratensis* virkelig trækker op til Island eller Færøerne, da dette Individ maaske var af en Rovfugl jaget ud paa Søen fra de norske Kyster. Men det forekom [en] dog, at denne var en virkelig Trækfugl, som Instinktet drev frem i en bestemt Retning.

25.—27. Maj. Sydlig Vind. Ingen Observation af Vandets Temperatur, formedelst Søgang. Den 27. om Aftenen passerede vi *Fair-hill.* Denne isolerede Øs hele Dannelse bærer tydelige Spor af vulkansk Oprindelse, skønt intet Krater har (for saa vidt jeg kunde se) udviklet sig paa samme efter den Tid, at den er bleven hævet over Søens Overflade. Vi passerede Øens sydvestlige Kyst i en halv Mils Afstand og jeg observerede den i en ret god Kikkert. Kysten bestaar for det meste af stejle Klipper, der paa flere Steder hæver sig til en betydelig Højde. Hovedmassen er en brungraa Stenart (formodentlig forhærdet vulkansk Tuf), tydelig schichtet og paa nogle Steder gennemskaaren af Basalt- eller Grønstengange. Schichtningen er temmelig forvirret og undertiden meget bøjet. Jeg saa blandt andet Schichter af denne Form: Omtrent midt paa Øen hæver sig en Dolerit- eller Trakytklokke til en betydelig, maaske 4—500 Fods Højde, men den er ikke gennembrudt, og ingen

Lava at se paa hele Øen. Enkelte Fugle havde allerede sat sig i Bjerget. Men hvilke Arter, saa jeg mig

ikke i Stand til at bestemme; dog tror jeg temmelig sikkert, at det for det meste maa have været *larus tridactylus,* da denne foruden *sula bassana* var den eneste Fugleart, som viste sig paa dette Strøg.

28. Maj. Fuglø i Sigte, men for langt borte, for at jeg kunde se noget tilstrækkeligt angaaende dens geognostiske Beskaffenhed. Klar Luft og sydlig Vind.

29. og 30. Maj. Tyk Luft, temmelig stærk Østenvind og høj Sø. Begge disse Dage, men især paa Højden af *Færøerne,* var vi næsten bestandig omgivne af større og mindre Flokke af *delphinus phocæna,* som undertiden bliver ved at følge med Skibet flere Mile. De holdt dem bestandig i Vandskorpen, saa højt oppe, at man tydelig kunde se hele Dyret og alle dets Bevægelser, da de saa at sige løb oppe paa Bølgerne og igen ned imellem dem og bevægede dem saaledes fremad i en vertikal Siksaklinie. Skøndt Skibet løb fulde 6 Mil i Vagten, svøm-

me[de] de dog saa hurtigt, at de undertiden i mindre end eet Minut løb to Gange forbi Skibet og vendte om igen til Bagstavnen.

31. Maj. Mellem 61 ° og 62 ° n. B. Halvtyk Luft og Østenkuling; betydelig Søgang. En Art *fringilla* (jeg tror *fringilla linaria)* viste sig ved Skibet og satte sig en Tid lang i Tovværket, men fløj siden videre nordpaa.

1. Juni. Halvtyk Luft og næsten Stille, paa Højden af Island under 63 ° n. Br. Termometeret $9^{1}/_{2}$ ° R. Vandets Temperatur $6^{3}/_{4}$ ° R.

2. Juni. Under Portland. Frisk Kuling; siden Storm af Østen. Denne Dag saa jeg første Gang *procellaria glacialis,* af hvilken Art en saa utrolig Mængde bygger paa Vestmannø. I øvrigt havde vi hele Vejen fra Fair-hill af og til Island flere eller færre Individer af følgende Arter: *Sula bassana, larus tridactylus, uria*

alle, u. Brünnichii og *u. troile,* samt *lestris catarrhactes* efter at vi var passerede *Færøe[rne].* Ellers saa vi mærkelig nok ikke en eneste *thalassidroma pelagica* paa hele Vejen.

3. Juni. Vestmannø. Allerede ved det første Blik paa Vestmannøerne forraader de deres vulkanske Oprindelse paa en saa iøjnefaldende Maade, at jeg ikke mindes at have set noget lignende. Man tænke sig en Gruppe af større og mindre Kegler, Kugler og Tærninger, med Foden dækket af en Skærm og set fra Siden, og man har et træffende Billede af Vestmannøerne, saaledes som de viser sig i en Afstand af 6 à 4 Mile til Søs. Naar man saa paa den anden Side kaster Blikket til Landet, hvor man næsten intet faar at se, uden den mægtige Øfjeldsjøkul, hvis uhyre snebedækte Hvælving hæver sig over Skyerne, da studser man ved at tænke sig det særegne Indtryk, Island maatte gøre, hvis Øjet kunde paa een Gang overskue den hele Strækning af stejle og forunderlig dannede Basaltbjerge, terrasseformede Trapfjælde og mægtige Trakytkupler, naar denne uhyre Gruppe optraadte analogt med det Miniaturbillede, som Synet af Vestmannøerne frembyder.

Vi kom paa Havnen om Morgenen, Kl. mellem 6 og 7, og da Ebben just indtraadte, benyttede jeg denne Formiddag til at samle Konkylier, og tillige undersøge Stranden nærmest ved Handelsstedet og sydpaa, langs med den østlige Kyst, forbi *Helgafell,* og fandt den helt igennem bestaaende af et 2 til 4 Favne tykt Lag af feldspatrig Lava, som paa flere Steder er adskilt i to eller maaske tre Lag af forskellig Mægtighed, hvoraf kan ses, at i det mindste to Lavastrømme har Tid efter anden udgydt sig over denne Del af Øen. Begge Lag ligner hinanden saa meget, at naar man tager et Par Haandstykker af hvert især og lægger dem blandt hinanden, kan man siden efter ikke paa nogen Maade afgøre, til hvilket Lag hvert især henhører. De er begge to meget po-

røse og til Dels slaggeartede paa Overfladen, men bliver snart tættere, og undertiden i den Grad, at Haandstykker af samme ikke let skal kunne adskilles fra Trap. En jordagtig Bakke, hvorpaa det gamle Handelsetablissement (Skansen) staar, hæver sig 3 à 4 Favne over Lavastrømmen. I denne Bakke forekommer et temmelig mægtigt Lag af vulkansk Sand, der rigtignok hænger saa meget sammen, at det i nogen Afstand har Udseende af forhærdet, vulkansk Tuf, men ved at berøre det, hensmuldrer det let mellem Fingrene. Det synes at være forvitret Lava, af samme Art, sem almindelig forekommer paa Vestmannø.

Om Eftermiddagen gik jeg paa Jagt, og observerede Fuglene i de nærmeste Fuglebjerge.

4. Juni. Samlede Konkylier ved Stranden; gik paa Jagt og iagttog Fuglene i Bjerget, især *procellaria glacialis, mormon fratercula* og de forskellige Arter af *uria*. Vesten for Havnen, eller den Bugt, paa hvis sydlige Side Handelsstedet staar, ligger Bjergene Klif og Dalfjall, som næsten udelukkende er beboede af *procellaria glacialis*. Mellem disse Bjerge og Søen ligger en flad Strækning Land, for det meste blottet for Grønsvær og bedækket med den samme Art af vulkansk Sand, der findes ved Handelsstedet. Men her er dette Sand saa stærkt blandet med Muslingsand og forskellige, dels temmelig godt konserverede Konkylier, at man ved første Øjekast skulde tro, at hele denne Strækning umiddelbart var bleven bedækket med Strandsand, som Storm og Bølger efterhaanden havde samlet paa bemeldte Sted. Ved nærmere at betragte Lokaliteterne, ser man imidlertid, at Sandet i Førstningen hidrører fra et analogt Lag med det føromtalte i Bakken ved Handelsstedet, imedens hele den Mængde af Konkylier, som det indeholder, er bleven bragt derhen af de sig i ovennævnte Bjerge opholdende Fugle.

5. Juni. Denne Dag besteg jeg *Helgafell*, en udslukt Vulkan, sem ligger paa den østlige Kyst af

Vestmannø (Heimaey), sønden for Handelsstedet og omtrent midt paa Øen i Retningen fra Nord til Syd. Dette Bjerg staar isoleret og hæver sig paa en rund Basis med en tiltagende Hældning, som ved 2/3 af dets Højde er steget til henimod 30 °. Hele denne Del af bemeldte Vulkan er bestaaende af Lava, bedækket med Grønsvær, imedens den øverste 1/3 Del er en spids Kegle, der næsten udelukkende bestaar af meget let og porøs, slaggeartet Lava af rødlig Farve, øverst oppe er den sædvanlige Fordybning, det gamle Krater, omtrent 200 Alen i Gennemsnit, som nu er begroet med Græs. Fra Randen af dette

Krater kan man se de Retninger, som de forskellige Lavastrømme har taget, der en Gang brød ud fra Helgafell og bedækkede en stor Del af Øen. Den Gang manglede hele den øverste Kegle (a-b-c) og denne er øjensynlig kun Resultatet af det sidste Udbrud, idet en Mængde af Slagger, som Vulkanen opkastede, har samlet sig omkring Mundingen af Krateret, og saaledes ved at dynges op, og igen styrte ned til alle Sider, efterhaanden har dannet bemeldte Kegle, hvilket er noksom bekendt fra andre Vulkaner. Jeg søgte iblandt disse opkastede og nu tildels forvitrede Slagger, om jeg ikke kunde finde Brudstykker af en eller anden Stenart, som jeg med Rimelighed kunde antage for at maatte danne den Kuppel,

ved hvis Gennembrud bemeldte Vulkan er opstaaet, men jeg fandt intet, med Undtagelse af nogle Stykker tæt Lava, som jeg antog for at hidrøre fra de ældre, ovenomtalte Lavastrømme. Øverst oppe paa dette Bjerg, i det gamle Krater, fandt jeg et Par af *anas mollissima;* de var meget tamme og lod til at have udsøgt dem dette afsidesliggende Sted for at kunne bygge der i Sikkerhed. (Ederfuglen bliver nemlig meget forfulgt paa Vestmannø, da den ikke er fredet der, som ellers er Tilfældet paa mange Steder i Island.)

6 Juni. Denne og følgende Dag (den 7. Juni) undersøgte jeg den nordvestlige Del af Øen, især de førnævnte Bjerge, *Dalfjall,* med de særskilte Afdelinger, *Fiskhellrar, Herzlurnar* og *Skiphellrar,* og det nordenfor samme beliggende *Klif.* Hovedmassen i disse Bjerge er et Konglomerat af forhærdet, vulkansk Tuf. Bindemidlet er formodentlig Jernoxyd, og Massen er fuld af større og mindre Stykker af porøs og tæt Lava, Trap og finkornet Basalt. Paa forskellige Steder, for Eksempel i den fremragende Klippe *Skiphellrar,* er denne Masse gennemskaaren med vertikale Gange af en temmelig finkornet, feldspatrig Trapmasse, der undertiden antager en ren Basaltform. Et andet Sted i Dalfjall, inde ved den saakaldte Dal, er denne Materie trængt frem i en større Mængde. Stedet selv er vel utilgængeligt, men af en Mængde nedfaldne Klippestykker fra bemeldte Bjerg, som ganske bedækker en flere Favne bred Strækning, ser man at det er Basalt, hvoraf en Mængde særdeles regelmæssige Søjler forefindes, mest sekskantede, hvoraf de tre, der henhører til det ene enkelte Prisma, konstant er mere udviklede og i Regelen 3 à 4 Gange saa brede som de, der svarer til det andet. I *Herzlurnar* og *Klifið* er Trappen udviklet i en større Udstrækning; der forekommer den i store Blokke, der ligger opstablede paa hinanden, omtrent som et skødesløst opkastet Stengærde. Imellem begge disse

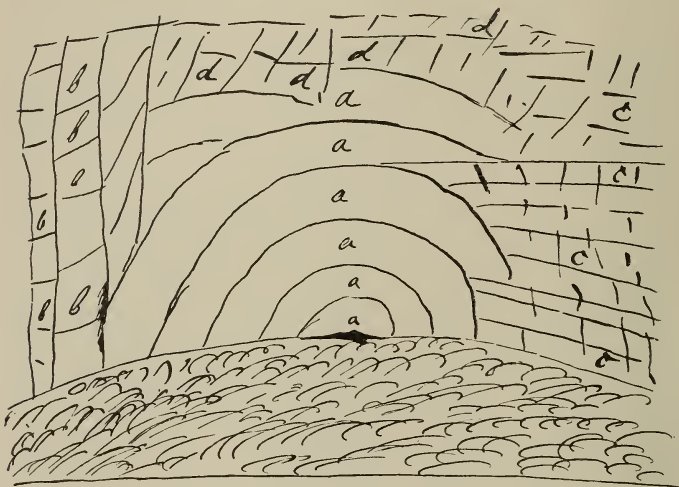
Steder viser Tuffen sig tydelig schichtet, men Schichterne er særdeles forrykkede (uden Tvivl ved Trappens senere Fremtrængen) og forekommer dels bøjede, dels hældende mere eller mindre, skønt det er almindeligst, at Strøget er parallelt med Bjergets Længdelinie og Faldet indad, undertiden under en betydelig Vinkel *(Skiphellrar).* I Bjerget *Fiskhellrar* østenfor den saakaldte Dal, er Tufformationen mest udmærket; den sydvestlige Side af dette Bjerg (som vender udtil *Dalen)* er en flere Hundrede Fod høj vertikal Klippevæg, der fremviser mægtige, i hele Bjergets Længdestrækning fremtrædende Schichter, der falder under en Vinkel af 30 à 40 Grader ind imod Bjerget i Retningen fra Sydvest til Nordost, og det er netop disse samme Schichter, som viser sig til Dels blottede paa den anden Side ved det ovenfor omtalte Sted mellem *Herzlurnar* og *Klifið,* hvor de dog, som ovenfor er bemærket, forekommer i en betydelig forrykket Tilstand. Den øverste Schicht, der danner en temmelig udstrakt, skraa Flade i Retningen af Faldet, er overalt bevokset med Græs og bliver af Indbyggerne kaldet *Há.* Paa den sydøstlige Kant af denne Flade, hvor de af Trap bestaaende *Herzlur* og *Fiskhellrar*-Bjerget støder sammen, bemærkede jeg en tydelig senere Indvirkning af Ild paa Tuffen, der viste sig paa et Par Steder i en saa høj Grad, at man ved et flygtigt Blik maatte tro at have Lava for sig. Jeg kan ikke andet end antage, dette maa hid[røre] fra Trappens voldsomme Fremtrængen.

8. Juni. Besøgte Fuglebjergene paa flere Steder af Øen. Denne Gang overrumplede jeg blandt andet en *uria troile, varietas hringvia,* paa en Sandbanke, omtrent 2 Favne fra Søen; ved at gaa løs paa mit Bytte med et pludseligt Skrig, bragte jeg Fuglen i en saa stor Forvirring, at den saa at sige slet ikke kunde bevæge sig af Stedet, hvorved jeg lettelig kunde tage den med Hænderne.

9. Juni. Tog Skindet af min *hringvia* og præpa-

rerede samme. Det var et smukt Eksemplar og befandtes ved Opskæringen at være en ♂. — Om Eftermiddagen undersøgte jeg Stranden østen for Helgafell, for at opsøge et blottet Sted af den Bjergart, hvoraf denne Vulkans Kuppel bestaar (se ovenfor, Pag. 37—38).

10. Juni. Undersøgte de norden og østen for Havnen liggende, ved lavere Bjergrygge eller Kamme sammenhængende Smaafjelde, Heimaklettur, Mið-

klettur og Yztiklettur. De er høje og stejle, men ellers ikke af et stort Omfang, ovenpaa bevoksede med Græs og fra øverst til nederst bedækkede af en uendelig Mængde Fugle, især *mormon fratercula, procellaria glacialis* og forskellige Arter af *uria.* Hele den stejle, flere Hundrede Fod høje Klippevæg, som omgiver denne Bjergrække, bestaar udelukkende af det før omtalte, over hele Øen udbredte, mægtige Lag af forhærdet, vulkansk Tuf, som dog noget varierer, saavel med Hensyn til Farven som Størrelsen

og Beskaffenheden af de udsprængte Stykker af Slagger, Lava og Trap eller Basalt. Schichtningen er i Regelen temmelig horisontal. Dog forekommer paa sine Steder betydelige Omstyrtninger. Saaledes viser der sig i det vestlige Hjørne af Heimaklettur et ejendommeligt Forhold, som efter min Formening fremstiller den ene Ende af denne Kædes Hævningslinie. Foden af Klippen er bedækket af en nogle Favne høj Terrasse, som bestaar af de fra Klippen Tid efter anden nedstyrtede Klippestykker, der nu til Dels er forvitrede, faldne hen i Grus og bevoksede med Græs. Der, hvor Terrassen slipper, ser man 5 à 6, 2 til 3 Alen mægtige, i en halv Cirkel bøjede Schichter (*a*), som mod nord begrænses af andre, noget uregelmæssige, vertikale Schichter (*b*), imedens den mod Syd tilstødende Klippe er horisontalschichtet (*c*).

SKRÁ YFIR SÝNISHORN AF HRAUNTEGUNDUM FRÁ VESTMANNAEYJUM.

A. 1. Lava, slaggeartet, med Peridot. Vestmannø, Isl. Stranden, det øverste [Lag].
A. 2. Tæt Lava med do. Do.
A. 3. Porøs Lava med P. Do. Det nederste Lag.
A. 4. Tættere do. Do. —»—
A. 5. Stranden, det øverste Lag. *Kryst.*
A. 6. Bakken, hvor Købstedet staar paa. Forvitret Lava.
A. 7. Do. Do.

B. 1. Keglen, Helgafell; rød Slagge.
B. 2. Slagger, fra Helgafell.
B. 3. Porøs Lava. Do.

B. 4. Rødlig, tæt Lava, feldspatrig; do.
B. 5. Blaalig, trakytartet Lava, fra Krateret.
B. 6. Do. Do.

C. 1. Den østlige Lavastrøm fra Helgafell; Illuga-skip.
C. 2. Do.; Hraunið.

D. 1. Vulkansk Tuf; Skiphellrar.
D. 2. Do. Do.
D. 3. Do. Do.
D. 4. Do. Do.
D. 5. Forandret Tuf; nærmest ved Trapgangen.
D. 6. Skiphellrar; Vest. Gangmasse, foran.
D. 7. Do. Do.
D. 8. Do. Do.
D. 9., 10., 11. Do. Do.

E. 1., 2. Tæt, trakytartet Lava?
E. 3., 4. Do. Do.
E. 5., 6. D. s. med Titan-jern.

F. 1. Vulkansk Tuf; Fiskhellrar.
F. 2. Do. Do.

G. 1. Tæt, trakytartet Lava; Klifið.
G. 2. Do. Do.
G. 3. Do. Do.
G. 4. Do. Do.
G. 5.—8. N.

H. 1., 2. Vulkansk Tuf; Heimaklettur, Hovedmassen, nederst.
H. 3.—5. Lava; øverst.

I. 1., 2. Vulkansk Tuf; Háu-búr.
I. 3. Do. paavirket af Ilden.
I. 4. Do. endnu mere.
I. 5. Konglomerat-Stykke (Lava), fra Tuffen.
I. 6. Den finkornede Trakyt-Lava med Feldspat.

UDDRAG AF EN DAGBOG,

FØRT PAA EN NATURVIDENSKABELIG REJSE I ISLAND 1837.

I.

GEYSIR OG STROKKUR.

Den 18. August, Klokken 10 om Aftenen, ankom jeg til Gaarden Laug i Biskupstungur, som ligger tæt ved Geysir. Foruden en Følgemand var jeg ledsaget af Præsten til Miðdal, Herr Páll Tómasson, der godhedsfuldt havde tilbudt sig, at være mig behjælpelig ved mine Iagttagelser. Den hele Eftermiddag havde det næsten uafladelig regnet; Aftenen var taaget og mørk, og Luften saa ud til Storm. Jeg frygtede for, at Blæsten og det mørke Vejr vilde forspilde mig Nydelsen af det Skuespil, som jeg fra mine tidlige Drengeaar havde glædet mig til engang at se. Thi endskønt jeg er født og opdraget i Island, var dette dog første Gang, at jeg skulde se Geysir. Straks ved min Ankomst til Laug (Løig), begav jeg mig paa Vejen til de vidtberømte Springkilder, for, saa godt som Mørket vilde tillade det, at gøre mig bekendt med Terrainet, og tilfredsstille min Nysgerrighed, ved at se hvorvidt det maatte være lyk-

kedes mig, at opfatte et rigtigt Billede af dette Sted, efter den Kundskab, som jeg i Forvejen havde erhvervet mig derom, dels ved Bøger, Kobberstik og Malerier, dels ved mundtlige Beskrivelser. Ved at nærme mig Stedet, blev jeg ret underligt til Mode. Hele Egnen var indhyllet i Røgskyer, rundt omkring hørte jeg det koge og bruse, og derimellem gentagne Lyd, der, som det forekom mig, ikke kunde adskilles fra dem, som man hører paa Havet i en stille taagefuld Nat, naar en Hvalfisk hist og her skyder over Vandet og blæser. Det var — sagde min Fører — de mindre Springkilder, Litli-Strokkur og Litli-Geysir, samt et Par andre, som med korte Mellemrum af 3 à 5 Minutter opkaster Vandet til en Højde af nogle Fod. Men hvad der især frapperede mig, og som jeg ikke havde ventet at se, var en snehvid, bølgedannet, hældende Flade af betydeligt Omfang, som skinnede gennem Mørket og de blege Dunster. Jeg betraadte denne Flade; mit Øje sagde mig at det var Is, en ved Frosten opsvulmet Kilde, men jeg stod ved Geysir, midt om Sommeren, og Varmen trængte op igennem mine Støvlesaaler. Jeg vidste det var den af Vandet afsatte Kiseljord, men jeg saa kun Is. Saa skuffende er dette, i sit Slags vistnok eneste Fænomen, naar man betragter det i Tusmørke. Det hidrører hverken fra Geysir eller Strokkur, men fra en anden varm Kilde af betydeligt Omfang, som kaldes Blesi. Den danner intet Spring; bestandigen staar dens Vand roligt, flyder sagte over Kildens sydlige Rand, og har i Tidens Løb dannet det ovenomtalte, udmærket skønne, hvide Kisellag. Jeg vil siden faa Lejlighed til at omtale denne Kilde nærmere. Jeg kom til Geysir. Man stiger op ad den 12 til 14 Fod høje Skrænt, bestaaende af graaagtig, tavledannet Kiselsinter; og nu staar man paa Randen af Bassinet. Vandet opfyldte ganske den runde, tragtformige Aabning, og løb paa enkelte Steder over dens Kanter. Dets Overflade var fuldkomment rolig, klar og glat

som et Spejl, og ingen Kogen, eller Udvikling af Gas fra Kildens Indre, forstyrrede dens natlige Hvile; men enkelte dumpe Stød, 3 og 3 ad Gangen — omtrent som fjerne Kanonskud — forkyndte, at »Kildens Aand« var vaagen i Dybet og forberedte et nærforestaaende Udbrud. Jeg ønskede det ikke. Saa vilde jo Natten skjule det prægtige Natursyn. Jeg opslog mit Telt paa den nærmeste Græsplet; Præsten indkvarterede sig paa Gaarden og min Følgemand blev hos mig i Teltet, for at holde Vagt.

Natten var mørk og stille. Intet hørtes, undtagen Kildernes Brusen. Jeg lyttede til den sælsomme Lyd; jeg vilde vaage, men Nattens Musik lullede mig i Søvn. Da jeg vaagnede, var det lyst i mit Telt; Klokken var 5; min Følgemand sov trygt. Han skulde have holdt Vagt, men Trætheden havde overvundet den ellers raske og villige Dreng. Skulde jeg have sovet paa Randen af Geysir, medens den opførte sit majestætiske Skuespil? Forskrækket sprang jeg ud af Teltet, for at se, om dette var muligt. Til min Beroligelse fandt jeg dens Bassin fyldt til Randen, ligesom i Gaar Aftes; Vandet var endnu roligt og bevægedes kun, idet 5 til 6 smaa Bække, paa forskellige Steder, løb igennem nogle Fordybninger i Bassinets Rand. Men i en anden Henseende var desto større Forandring indtruffet. Vejret var blevet ualmindeligt skønt og lovede den yndigste Sommerdag. Himmelen klar og fuldkommen skyfri, Luften mild og stille. Jeg glædede mig til de gode Udsigter for den kommende Dag, og begyndte nu ret for Alvor at se mig omkring, for at opsamle Billedet af mine Omgivelser.

Man har beskrevet denne Egn som mørk og sørgelig. Det kan være, at den under en vis Belysning viser sig saaledes; denne Gang var det ikke Tilfældet. Jeg saa kun lidet af det Forstyrrelsens Værk, som man har gjort saa meget Væsen af; thi den Smule Kiselsinter, som har fortrængt Vegetatio-

nen fra Springkildernes nærmeste Omgivelser, har dog ikke stort at betyde for den, som i Forvejen har betragtet Ødelæggelsens rædsomme Magt i nogle af Islands Lavastrækninger. Sikkert vilde de fleste Islændere finde denne Egn ret smuk; mig forekom den venlig, ja endog munter, i den straalende Morgenbelysning. Udsigten mod Vest er vistnok lidet indbydende; den er særdeles indskrænket og optages ganske af det lille Bjerg Laugafell, i hvis østlige Skraaning Springkilderne ligger parallelt med Bjergets Længdestrækning fra Nord til Syd. Ovenfor Kilderne er en Del af Bjerget øde og vild. Den bestaar næsten udelukkende af større og mindre uformelige Dynger af rødagtig, bolusblandet Kiselsinter — Levninger af ældre, udtørrede Springkilder — og det nuværende Spillerum for en Mængde hede, til Dels kogende Lerpytte (Soffioni), som ideligen forsvinder, for igen at fremkomme paa et andet Sted. Mod Øst begrænses Horisonten af en Række lave Bjergaase, med Heklufjall i Baggrunden. Sneen paa dette Bjerg var for en stor Del optøet; ensom, majestætisk og rolig stod Hekla, med den sorteblaa Kegle, straalende af hvide, fantastisk dannede Ispletter. Imellem de beskrevne Partier ligger en udstrakt Egn, en græsrig Dal, hvis Retning gaar fra Nord til Syd, og som vilde være skøn, hvis Jordbunden ikke var altfor vaad. Den gennemskæres af to Elve, Hvítá og Tungufljót; men fra Geysir ser man kun deres Bredder, Vandet er for det meste skjult i de dybe Flodsenge. For Dalens nordlige Aabning hæver sig Bláfell, et smukt, enkeltstaaende Bjerg, med skarpe Konturer. Mod Syd begrænses Udsigten af en mindre anselig Bjerggruppe.

Solen var opstaaet. Nu var det paa Tiden for Springkilderne at bringe nogen Afveksling i den stille Morgenscene. Jeg vidste, at man kan tirre Strokkur og bringe den til et Udbrud, ved at kaste Stene ned i dens Svælg; men det er en uforsvarlig Handling, som jeg ikke vilde bringe over min Samvittighed.

Jeg foretrak at vente, og lod mig imidlertid nøjes med at betragte denne mærkværdige Kilde, hvis uhyre Kraft langt overgaar Geysir, i Forhold til begges relative Størrelse. Strokkur ligger sønden for Geysir i en Afstand af 150 Alen. Den er omgivet af en horisontal Kiselklippe af samme Farve og Beskaffenhed, som Geysir-Bassinet. Den ophøjede Rand om Springkildens Aabning, som tidligere Rejsende har beskrevet, er nu næsten forsvunden. Fremmede, som besøgte dette Sted, har fundet Fornøjelse i at brække den op og styrte Stykkerne ned i Kilden, for derved at fremskynde dens Udbrud. Og saa vidt gaar denne Vandalisme, at en af de Herrer Rejsende — som man fortæller en engelsk Baronett — har endog med store Anstrængelser og sikkert ikke uden Fare, faaet et Stykke sprængt ud af Kilderørets indvendige Rand, hvorved en Fordybning er opstaaet, som har en ufordelagtig Indflydelse paa Vandstraalens Form.*) Den

*) Hr. W... har sikkert haabet at forberede sig et overordentligt Skuespil; men han gik for vidt og forfejlede ganske sit Øjemed. Bonden paa Laug, som havde ladet sig overtale til at gaa den rige Baron til Haande ved hans Arbejde, fortalte mig, at denne lod kaste en urimelig Mængde Stene og Jordklumper ned i Kilderøret; men den forventede Virkning udeblev. Strokkur forholdt sig rolig, og Hr. W... maatte rejse bort, uden at have set et eneste Udbrud. Siden gik tre Uger hen, uden at Strokkur udsprøjtede Vand en eneste Gang. Man troede almindeligt, at Kilden var fuldkomment tilstoppet, og Gaardens Folk var bange for, at den skulde bryde frem paa et andet Sted og muligen anrette Skade. Endelig en Morgenstund skaffede Kilden sig Luft. Det skal have været et frygteligt Udbrud. Jorden rystede vidt omkring og den vrede Strokkur slyngede Englænderens Stendynger højt imod Skyerne. I Førstningen faldt meget deraf igen ned i Kilderøret; men nu var Strokkur først i Gang, og hørte ikke op med at rase, førend alt, som man før havde kastet ned, var malet til Grus eller bortslynget. Dette Udbrød varede til henimod Middag. I øvrigt paastaar man, at Strokkur nu ikke kaster Vandet saa højt som i forrige Tider, hvilket derhos bekræftes af tidligere Rejsendes Beretninger, og synes det ligge nær, at tilskrive denne Omstændighed de Mishandlinger, som Kilden har lidt, ved denne og flere Rejsendes uforsvarlige Raahed.

ufortrødne Strokkur har nu alt i en Tid af otte Aar arbejdet paa at udbedre denne Skade, hvilket ogsaa til Dels er sket. Vandet stod omtrent 3½ Alen under Kilderanden og kogte overordentlig heftigt; jeg har ikke set noget lignende. Store Masser af Vanddamp trængte uafladeligt op fra Dybet med en saadan Voldsomhed, at hele Vandets Overflade var forvandlet til brusende Skum. Jeg nærmede mig Kildens Rand saa meget som muligt, hældede mig ud over Svælget, og tabte mig i Betragtningen af det rasende Vand. Heftige underjordiske Stød, som syntes at komme fra Geysir, vækkede igen min Opmærksomhed. Jeg antog dette som Signal til et forestaaende Udbrud og vilde skynde mig derhen; men just som jeg havde vendt mig om og var gaaet omtrent 10 Skridt fra Strokkur, følte jeg Jorden bæve under mine Fødder og hørte en susende Lyd bag ved mig, en sælsomt hvinende Brølen, som ikke lod mig tvivle om, hvad der foregik. Da jeg nu saa hen til Strokkur, hævede sig en omtrent 20 Alen høj Vandsøjle over dens Svælg, som ikke fik Tid til at synke, for de fra Dybet kommende, tæt paa hinanden følgende Stød, der stedse hævede den til sin forrige Højde. Dog, efter 3 Minutters Forløb, sank Vandstraalen pludseligt og styrtede for det meste ned paa Kiselklippen rundt omkring, hvorfra det afkølede Vand siden paa alle Kanter løb ned i det tømte Kilderør. Herved opstod en ejendommelig Brusen i Kildens Indre, ligesom om Vandmassen gentagne Gange blev suget dybt ned i Røret og siden stødt op med Heftighed. Saaledes i det mindste forekom det mig, efter Lyden at dømme, thi se det kunde jeg ikke, da jeg ikke vovede at gaa hen paa Kilderanden af Frygt for at blive overskyllet. Det er sikkert fra denne Lyd, at Kilden har faaet sit Navn; thi Ordet »Strokkur« betyder en Kærnebøtte, efter den i Island almindelige Sprogbrug; og Kærnebøttens Lyd — naar Mælken kærnes — er saa noget nær den samme, som den omtalte Brusen, rig-

tignok efter en betydelig formindsket Maalestok. Efter 2 Minutters Forløb, begyndte et andet Udbrud, dobbelt saa skønt som det første. En uhyre Masse Vanddamp brød op igennem Kilderøret i en eneste vedholdende Strøm, der af og til forøgedes ved heftige Stød, og rev Vandet med sig til en Højde af 35 til 40 Alen. Røgstøtten hævede sig meget højere, lig en Vulkans Pinie. Den dobbelte Strømning, som man bemærker i Vandstraalen, var i Særdeleshed overordentligt skøn. I Midten af Straalen dreves nemlig Vandet opad med stor Heftighed, medens det igen paa alle Sider styrtede ned; hvorved de Straaler, som hvert Øjeblik forvildede sig fra Hovedstammen, opløstes i Støvregn, der omgav den skummende Vandsøjle og straalede i Regnbuens hele Pragt. Man tænke sig denne vældige Støtte, iført Regnbuen og omgiven af et blaaligblegt Taagegevandt, et vekslende, ubestemt Klædebon, som udgaar fra Skikkelsen selv, den brusende Kæmpe, som pludselig fremtræder i hele sin Kraft og siden med eet forsvinder i Klippesvælget, hvorfra den opsteg — det er et Syn, som man vistnok aldrig glemmer; men ikke desto mindre er det højst vanskeligt at beskrive; det er ofte forsøgt, og ligesaa ofte er det mislykket. Jeg vil derfor ikke opholde mig ved det unyttige Forsøg. Desuden maa meget være undgaaet min Opmærksomhed. Den, som vil beskrive disse Udbrud, maa have set dem saa ofte, at han kan være en kold og skarp Iagttager. Men dertil er vistnok faa skikkede i Begyndelsen. Scenens Højhed virker for stærkt paa Tilskueren; han beholder Totalindtrykket dybt indpræget i Sjælen, men Smaaomstændighederne har han enten ikke bemærket, eller Billedet af dem svæver dunkelt og forvirret i hans Hukommelse. Saaledes i det mindste er det gaaet mig, og jeg tænker at mange andre er det ikke gaaet et Haar bedre. Dette sidste Udbrud varede omtrent i 6 Minutter. Da sank Vandsøjlen pludseligt, som den første Gang, og efter et Par frugtes-

løse Anstrængelser holdt Strokkur inde og med det samme tav de underjordiske Knald, som under hele denne Scene havde tordnet fra Geysir. Umiddelbart efter dette Udbrud stod Vandet i Strokkur 7 Alen dybt, men hævede sig snart igen til 4.

Nu gik jeg hen til Blesi, den før omtalte hede Kilde, som afsætter det udmærket skønne Kisellag. Den bestaar af 2 Afdelinger, adskilte ved en tynd Væg, som til Dels er gennembrudt. Den er henimod 5 Favne dyb, og opfyldt til Randen med et saa gennemsigtigt og krystalklart Vand, at man tydeligt kan skelne de mindste Genstande paa Kildens Bund. Dens Vægge er skinnende hvide, med enkelte røde og blaaliggrønne Striber, og rundt omkring besatte med alleslags forunderlig dannede Figurer. Naar Solstraalerne falde ned i den klare Kilde og spille paa den snehvide Grund, giver det i Sandhed et prægtigt Skuespil. Jeg har forsømt at maale denne Kildes Omfang; det er betydeligt stort; Længden fra Nord til Syd, naar man tager begge Afdelinger, er i det mindste 10 til 12 Alen, Bredden er neppe det halve. Dens Varmegrad er 73 ° R.

Østen for Blesi, i nogle faa Alens Afstand, findes en kogende Kilde, som er særdeles styg og uhyggelig. Den bærer intet særligt Navn, men min Følgemand mente den nok fortjente at kaldes Víti (orcus). Dens Munding er omgivet af Grus og Ler (imedens alle de andre er omgivne af en fast Kiselskorpe), og indvendig slimet og grønlig-sort. Vandets Overflade staar 5 Alen dybt under Kilderanden, den koger heftigt, men kaster ikke Vandet op og udsender en kendelig Lugt af Svovlvandstofgas. Termometret sank 5½ Favn fra Aabningen at regne og viste 82 ° R.

I Litli-Strokkur og Litli-Geysir, de føromtalte smaa Springkilder, samt et Par andre, som ikke har faaet noget Navn, steg Termometret til Kogepunktet; men herved maa bemærkes, at da alle disse mindre Kilders Rør er snevre og krogede, kan deres Varme-

grad kun søges i Vandets Overflade. Dybere nede er Heden vistnok meget større. I en lille, ubetydelig og snever Hule, omtrent midt imellem Strokkur og Litli-Geysir, som forresten brusede heftigt, steg Termometret til 83 ° R.

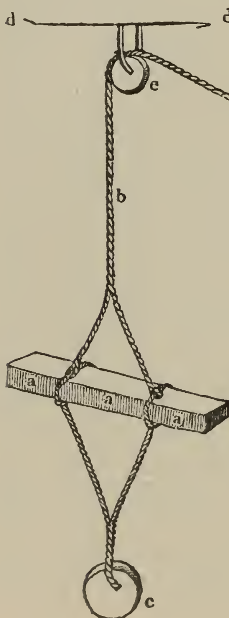
Efterat have gjort disse Smaaiagttagelser, begyndte jeg at forberede mig til de Forsøg, som jeg vilde anstille, for saa godt som det maatte kunne lykkes mig, at maale Varmen i Geysir og Strokkur. I denne Hensigt maatte jeg gaa hen til Laugar, for der paa Stedet at anskaffe mig en Del af de fornødne Redskaber, hvilket medtog nogen Tid. Imidlertid kom en af Gaardens Piger og fortalte mig, at »nu skulde Springkilden til at rense sig« (hverinn ætlar að fara að hreinsa sig); hun havde været deroppe, for at se efter Kvæget og drive det bort i fornøden Afstand.*) Nu vidste jeg straks, at Talen maatte være om Geysir. Her var altsaa ingen Tid at spilde. Jeg sprang afsted, saa hurtig, som mine Fødder vilde bære mig, og dog kom jeg for silde. Jeg var i et Par 100 Favnes Afstand da Udbrudet begyndte, og først henimod dets Slutning kom jeg hen til Stedet; thi jeg havde flere Gange uvilkaarligt staaet stille; jeg kunde ikke paa een Gang løbe, og betragte dette Skuespil saa opmærksomt, som jeg gerne vilde. Dette Udbrud havde været et af de mindre, thi ved dets Ophør var Bassinet ikke fuldkomment tømt; og dog var det Vandets uhyre Masse, som især forbausede mig. Straalen hævede sig vel ikke stort højere, end Strokkurs sidste, skønne Vandstøtte, men den var mere end tre Gange saa tyk, og da største Delen deraf i Faldet styrtede udenfor Bassinets Rand og derpaa samlede sig i en bred Grøft, som efterhaanden har dannet sig til Vandets Afløb, opstod derved en lille Elv, som jeg ikke havde villet paatage mig at vade igennem,

---

*) Et Par Dage i Forvejen, var et Faar omkommet ved Geysir; det havde ikke faaet Tid til at redde sig.

om den saa end havde været kold. Des værre fik jeg ikke at se dette Udbrud saa tydeligt, at jeg er i Stand til at meddele noget tilforladeligt om Vandstraalens nærmere Beskaffenhed, dels formedelst den temmelig lange Afstand, især i Begyndelsen, men dels og fornemmelig, fordi en sagte Nordenvind drev Røgskyerne henimod den Kant, hvorfra jeg kom.

Nu var der en god Lejlighed til at maale Varmen i Geysir. Bassinet (eller den tragtformige Skaal — henimod 18 Alen i Diameter — fra hvis Bund Kilderøret gaar lodret ned) var mere end halvtømt, og Vandet steg kun langsomt, omtrent en Tomme i Minuttet. Jeg kunde derfor være rolig for, ikke at blive overrumplet af et pludseligt Udbrud, imedens jeg anstillede mine Iagttagelser. Jeg var forsynet med 3 Termometre, som det Danske Videnskabers Selskabs meteorologiske Komité havde givet mig med paa min Rejse:

1) et Maksimumstermometer, som kunde maale 140 ° R.,
2) et ditto, der ikke var noteret højere end til 60 ° R. og
3) et sædvanligt Termometer, som kunde maale 86 ° R.

Jeg tog en stærk Trækasse af passende Størrelse, hvorpaa forskellige Huller var anbragte, for at Vandet med Lethed kunde trænge ind. I denne Kasse (a) lagde jeg Termometeret Nr. 1, og satte det fast saaledes, at det ikke kunde rokkes til nogen af Siderne, hvorpaa Kassen blev tillukket. Dernæst blev den fæstet til Linen (b) saaledes, at Termometret kom til at hælde under en Vinkel af 15 à 20 °; en Forsigtighed, som ikke var overflødig, da Maksimum-

indeksen sad noget løs og let kunde have kommet til at glide ned under Optrækningen, hvis man havde givet Instrumentet en vertikal Stilling. Et Lod (c) af 10 Pds. Vægt var fastgjort til Kassen. Nu blev et Reb (d), som to Mænd holdt, spændt tværs over Geysir-Bassinet; paa Midten af samme var en Trisse (e) anbragt, og over denne Trisse gik den til Kassen befæstede Line. Paa denne Maade kunde Instrumentet med største Lethed sænkes midt ned i Kilderøret og siden trækkes op igen, uden at blive stødt imod dettes Vægge. Kassen sank 15½ Favn, og da jeg mærkede at Loddet rørte ved Bunden, strammede jeg Linen netop saa meget, at Loddet igen svævede frit, og efter 6 à 7 Minutters Forløb trak jeg Kassen op med Varsomhed. Termometrets Indeks stod paa 95½ ° R. Jeg gentog dette Forsøg to Gange og ved begge de sidste Forsøg viste Varmen sig at være paa det nærmeste 96 ° R. Maaske hidrørte Forskellen derfra, at det Vand, som løb ind i Kassen under Nedsænkningen, har den første Gang ikke faaet Tid til fuldkommen at antage de underliggende Vandschichters højere Temperatur. — Til samme Tid, som disse Forsøg blev anstillede, stod Termometret i Geysir-Vandets Overflade paa 77 ° R.

Nu foretog jeg mig at maale Varmen i Strokkur og brugte her den samme Fremgangsmaade, som ved Geysir, ene med den Forskel, at jeg hængte en større Vægt ved Kassen, hvori Instrumentet var placeret. Dette ansaa jeg for nødvendigt, da Kildens Vand var i en saa heftig Opbrusen, at Kassen ellers let kunde blive stødt mod Rørets Vægge. Instrumentet sank henimod 7 Favne dybt; men da jeg siden trak det op og aabnede Kassen, fandt jeg mit Termometer i Stykker. Altsaa maatte Varmen i Strokkur overstige 140 °, eller Kassen have faaet et voldsomt Stød. Dette sidste var ikke rimeligt, thi saa maatte jeg vel have bemærket det ved Linen. Nu havde jeg da kun tilbage Termometrene Nr. 2 og 3, af hvilke det største

ikke kunde stige højere end til 86 °. Men da jeg ikke vilde forlade Strokkur med uforrettet Sag, tog jeg dette sidste (Nr. 3), brækkede den øverste Spids af paa den tillukkede Ende, for at Kvægsølvet ved Udvidelsen frit kunde træde udover Aabningen, og satte det derpaa i Kassen a, idet jeg gav denne en vertikal Stilling. Saaledes placeret sænkede jeg mit nye Instrument ned i Kilderøret, indtil jeg mærkede, at Loddet rørte ved Bunden. Efter 19 Minutters Forløb trak jeg Kassen op, aabnede den og tog Termometret ud med Varsomhed. Saa snart det afkøledes, sank Kvægsølvet ned i Kuglen; Nr. 2 stod paa samme Tid paa + 12 °, Nr. 3 kunde maale — 23 °. Varmen i Strokkur var altsaa større end 121 ° R. Nu anbragte jeg begge Termometre ved Siden af hinanden i en passende varm Kilde, og da viste sig det frappante Resultat, at medens Nr. 2 stod paa + 57 °, stod Nr. 3 paa — 11½ °. Paa denne Maade skulde Strokkur have den uhyre Varmegrad af (86 + 57 + 11½) 154½ ° Réaumur = 193 ° Centigr. = 379½ ° Fahr. Des værre kunde jeg ikke gentage dette Forsøg, da intet Kvægsølv var ved Haanden, for igen at fylde det tømte Termometer.

En halv Time efter at dette Forsøg blev anstillet, begyndte et nyt Udbrud af Strokkur, som i det hele taget lignede det, jeg havde set om Morgenen, med den Undtagelse, at Kilden i den Tid, som hengik imellem de to Hovedudbrud, gjorde nogle korte Anstrængelser, som stødvis kastede Vandet til en Højde af 8 à 10 Alen. Denne Gang hørtes der heller ikke nogen underjordiske Knald fra Geysir. Maaske er det kun, naar Geysir-Bassinet er opfyldt og den tunge Vandmasse trykker de underliggende Dampe, at disse Knald opstaa, idet Dampene igennem underjordiske Revner drives hen til Strokkurs tømte Kaverner.

Ved Udbrudene afkøles Vandet i Strokkur til den Grad, at man til Slutningen kan godt taale at holde

sin Haand inde i Vandstraalen. Siden opvarmes det efterhaanden, og da det ovenomtalte Forsøg blev gjort næsten umiddelbart førend et Udbrud begyndte, synes det troligt, at den fundne Temperatur er saa noget nær den højeste, som Vandet i Strokkur kan antage. Skulde derfor nogen anden senere faa Lyst til at gentage dette Forsøg, maatte det ske kort førend et Udbrud, hvis han skulde kunne komme til det samme Resultat. Det maatte ellers være højst interessant, at observere den stigende Varmegrad, som rimeligvis maa finde Sted, imellem to paa hinanden følgende Udbrud, og gentage Forsøgene med bestemte korte Mellemtider. Denne Gang var jeg sat ud af Stand dertil. Jeg anvendte Resten af Dagen til at indsamle Mineralier i Geysir-Egnen og, for saa vidt Tiden tillod det, at iagttage sammes geognostiske Forhold. Om Aftenen Klokken 9 forlod jeg Geysir, efter 22 Timers Ophold, da Omstændighederne medførte, at jeg maatte fortsætte min Rejse den største Del af den paafølgende Nat.

II.

METEOROLOGISKE IAGTTAGELSER FRA SYDKANTEN AF ISLAND.

A. ISOTERMER (kaldaversl).

Paa mine geognostiske Udflugter i Rangárvalla- og Árnes-Sysseler henvendte jeg iblandt andet min Opmærksomhed paa de i Landets Sprog saakaldte »kaldaversl«, d. e. Kilder af en lav Varmegrad (kolde), som til alle Aarets Tider beholde den samme Temperatur og saaledes ikke fryse til om Vinteren, af hvilken sidste Omstændighed de ogsaa har faaet det islandske Navn. »Kaldaversl« betyder nemlig: noget koldt, som værger sig, d. v. s. en kold Kilde, som værger sig for Is. Jeg forefandt et betydeligt Antal af saadanne Kilder i Rangárvalla-Syssel, i Særdeles-

hed i Fljótshlíðen og ved Foden af den Bjergmasse, hvorpaa Øfjælds-Jøkulen (»Eyjafjallajøkull«) hviler. Det viste sig da — som man ogsaa i Forvejen kunde gætte sig til — at de uden Undtagelse hidrørte fra de dybere Bjerglag, der for det meste var bedækkede af flere, til Dels afvekslende Lag af »móberg« (basaltisk eller Trap-Tuf) og basaltartet Trap. Jeg gjorde mig Flid for at iagttage deres Varmegrad, da Bestemmelsen heraf forekom mig ikke at være ganske uvigtig, saavel med Hensyn til Geognosien, som for at erholde et Bidrag til Kundskaben om disse Egnes Middeltemperatur, og undersøgte i denne Hensigt over 30 forskellige Isotermer i bemeldte Egn. Temperaturen var temmelig konstant, fra 3½ ° til 4¼ ° R., Middeltallet noget under 4 ° R. Dog forekom een mærkværdig Undtagelse, som jeg ikke kan forklare. Ved en Gaard, kaldet »Keldur«, som ligger omtrent 2 Mil sønden for Hekla, udspringer nogle vandrige Kilder fra Foden af en brat nedgaaende, henimod 3 Favne høj Skrænt, som paa dette Sted danner Grænsen for en udbredt Formation af forhærdet vulkansk Sand, hvorover Heklas Lavastrømme siden har lejret sig. Dette kunde jeg med Sikkerhed dømme af Egnens Beskaffenhed, skønt jeg vel ikke fik dette Lag at se i Skrænten selv, eftersom denne ligger i Gaardens Hjemmemark, og saaledes er dækket af Muldjord og Grønsvær. Om disse Kilder blev der sagt mig, at de aldrig frøs til om Vinteren. Den 25. Juni var jeg paa Stedet; Luftens Temperatur var dengang 12 °. Ved at sænke Termometret ned i den første Kilde, blev jeg højligen overrasket, da Kvægsølvet i meget kort Tid faldt ned til neppe + 1 ° R. Jeg gentog dette flere Gange, for at overbevise mig om, at ingen Fejltagelse kunde finde Sted. De øvrige Kilder, 2 eller 3 i Tallet, viste ogsaa det selvsamme Resultat. Hvorfra hidrørte denne usædvanlige Kulde? Var det maaske nylig smeltet Snevand, fra et nærliggende Sted, som ikke havde faaet Tid til at antage det Jordlags Var-

megrad, hvorigennem det havde løbet? Dette er ikke rimeligt: thi foruden at ingen Sne var at bemærke, uden i betydelig Afstand, saa maatte jo Kilderne udtørres ved mange Lejligheder, hvis deres Vand havde saa let Afløb. Men dette modsiges af Erfaringen; tværtimod flyde disse Isotermer lige rige til alle Aarets Tider. Der synes saaledes ikke være andet for end at tillægge de Jordlag, som afgiver Vandet til disse Kilder, den ringe Varme af neppe 1 °, og da opstaar her igen det Spørgsmaal, om ikke maaske det, der efter de gjorte Iagttagelser viste sig her som Undtagelse, dog kunde være Regelen, og netop svare til Egnens Middeltemperatur, medens de øvrige Kilders højere Varmegrad hidrørte fra den fra Dybet optrængende Jordvarme. Men hvorfor kunde da Jordvarmen ikke ogsaa her frembringe en lignende Virkning, og det endog saa nær ved Hekla?

Under mit første Besøg i Árness-Syssel, gennemrejste jeg den sydlige Del af denne Landstrækning, i Retningen fra Øst til Vest, og paa dette Strøg fandt jeg ingen saadanne Isotermer; hvilket desuden ikke let vil ske, da Egnen i det hele taget er af en meget flad Karakter, og bestaar for en stor Del af Mosegrund, som har et vidtudstrakt Underlag af gammel, halvforvitret Lava. Under saadanne Omstændigheder vil Kilder fra dybtliggende Jordlag ikke let kunne fremtræde paa Overfladen. Men senere, paa min Rejse til Geysir, fandt jeg desto flere Kilder af denne Beskaffenhed i Sysselets nordvestligste Del i Nærheden af Þingvellir, hvor Landets Nationalforsamling, »alþing«, blev holdt i et Tidsrum af henved 9 Aarhundreder. Denne Egn er, som bekendt, ganske bedækket af en gammel, uhyre mægtig Lavastrøm. Denne er gennemskaaren af en Mængde større og mindre Revner, »Gjár«, hvis Dyb er opfyldt af meget klart og gennemsigtigt Vand, som aldrig fryser, og uden Tvivl har paa det nærmeste den samme Temperatur under Luftens afvekslende Varmegrader. Disse Klip-

pesvælg er nemlig i Almindelighed meget smalle i Forhold til den betydelige Dybde, der kan stige til 30, ja 40 Favne og derover, efter Lavastrømmens forskellige Mægtighed. Den 20. August undersøgte jeg Vandets Temperatur i mange af disse Klipperevner, og fandt den uden Forskel at være neppe 3 ° R. Et af disse Forsøg vil jeg nærmere omtale, formedelst det ejendommelige ved de lokale Omstændigheder. Etsteds i Bunden af den lille Elv Øxará, som løber forbi Þingvellir, bemærkede jeg et Hul, hvoraf klart Vand med Heftighed vældede frem og let gav sig til Kende ved Farven, da Aavandet ellers denne Dag var noget mudret. Ved at sænke Termometret ned i Aaen, ganske nær ved Hullet, blev Kvægsølvet staaende paa 7 °; men sænkede man det ned i Hullet selv, under Fladens Niveau, faldt det til neppe 3 ° R.; altsaa havde denne Undervands-Kilde (isl. uppgöngu-auga, d. e. Opgangs-Øje) den selvsamme Varmegrad, som fandtes i Lavastrøm-sprækkerne i denne Egn.

B. JORDOVERFLADENS VARMEUDSTRAALING.

Under mit Ophold i Gullbringu-Syssel, fra 12. Juli til 15. August, fandt jeg det unødvendigt, at anstille daglige Iagttagelser over Luftens og Vandets Temperatur, da det var mig bekendt, at Hr. Landfysikus Thorstensen, som er bosat i denne Egn, til samme Tid anstillede sine i en Række af Aar fortsatte meteorologiske Iagttagelser for det danske Videnskabers Selskab.*) Derimod benyttede jeg flere stille og klare

*) Det er sikkert en Fejltagelse naar X. Marmier i hans „Lettres sur l'Islande", p. 89, anfører: at Landfysikus Thorstensen anstiller disse Iagttagelser for Hr. Arago. De Optegnelser, som Hr. Arago muligen kan have erholdt, maatte da i al Fald betragtes som Dubletter af Vidensk. Selskabs originale Lister, da disse Iagttagelser, saavidt vides, er gjorte efter dette Selskabs Foranstaltning og med dets Instrumenter.

Aftener, som indtraf i denne Tid, for at anstille nogle Forsøg angaaende Jordoverfladens Varmeudstraaling, som dog var altfor ubetydelige, saavel med Hensyn til Forsøgenes ringe Antal, som Mangel paa en planmæssig ordnet Udførelse, for at kunne have noget egentligt Værd. De blev gjorte i det frie, omtrent 2 Timer efter Solens Nedgang, fra Kl. 11 til 12 om Aftenen. Af de 3 Termometre, som jeg havde til min Raadighed, plejede jeg at ophænge det ene 3 Fod højt over Jorden, medens de to andre lagdes paa Jorden, det ene i det duggede Græs, og det andet paa en flad Doleritklippe, — den eneste faste blottede Bjergart, som dette Sted havde at fremvise Ved alle disse Forsøg viste det sig, at det frithængende Termometer stod 2—2½ ° R. højere end det, som laa i Græsset, og neppe 1—1¼ ° højere end det andet paa Doleritklippen. Luftens Temperatur var i disse Aftener sædvanlig mellem 8 og 10 °.

C. NORDLYS.

Den 26. August befandt jeg mig paa en Rejse i det indre af Landet paa den høje og vidtudstrakte Bjergplæne, som under forskellige Navne adskiller de sydlige og nordlige Bygdelag (sveitir).

Det var en herlig Aften; Luften fuldkommen klar og Vindstille. Vor Karavane (lest) var rykket frem til Grímstungnaheiði, og saaledes havde vi mod Nord faaet Udsigt til de høje Toppe af Kystbjergene, der hæve sig betydeligt over det indre, flade Højland, hvorfra de gaar ud, og danner de mange fra Kysten af indtrængende Dale og bredere Herreder, som er beboede, imedens det øde Højland kun sparsomt benyttes som Græsgang for Faar og utæmmede Heste, der drives til Fjælds om Sommeren. En blaalighvid Taage svømmede nede i Dalene, men den naaede ikke op til vort højere Standpunkt. Udsigten var fri over den vilde Bjergplæne hen til den nordlige Horisont, hvor

Bjergtoppene i det fjerne dukkede op af Taagehavet og frembød et højligen tiltrækkende og malerisk Syn. Især var dette Tilfældet under Belysningens gradvise Forandring, medens Aftenskæret kæmpede med den frembrydende Nat. Efter Solens Nedgang, endog paa Højlandet, hvor vi befandt os, flammede disse Bjergtoppe i Aftenglansen. Men efterhaanden mørknedes de fra neden af, de udbrændte og slukkedes som Lys, den ene efter den anden, og stod nu som sorte Klipper i Taagehavet, indtil de lidt efter lidt fløa sammen i en mørk Kæde af utydelige Omrids. Maanen, som stod bleg og glansløs i Horisonten, kæmpede med Taagedunsterne, og tjente kun til at gøre de forsvindende Bjergkonturer endnu mere vaklende og utydelige. Men denne Tilstand varede kun kort. Da Natten fuldkommen var indtraadt, var det ligesom Stjernelyset fik mere Magt. Genstandene rundt omkring blev atter mere tydelige. Jordens forandrede Udseende bidrog ogsaa sit dertil. Natteduggen var nemlig ved den indtrædende Nattekulde forvandlet til Rimfrost, som dannede et hvidt Dække paa Overfladen og glimrede i Stjernelyset. Henimod Kl. 11 begyndte et Par lyse Striber at vise sig paa den nordlige Himmel. Det var Tegnet til de indtrædende Nordlys. I Førstningen saa disse Striber fuldkommen ud som lette, blege Skyer, men efterhaanden rejste sig enkelte stærkere lysende Bølger, som hurtigen overfløj dem i forskellige Retninger. Kort derpaa sagtnedes igen denne nylig opstaaede Bevægelse; en rolig klartlysende Masse dannede sig i Nordvest, omtrent 10—14 ° under Polen. Derpaa aabnedes den i Midten, der opstod en Ring, som udsendte takkede Straaler i alle Retninger, omtrent som den Glorie, man ser om nogle Helgenbilleders Hoveder paa gamle Træsnit — saa stive og rolige stode disse Lystakker. Jeg mindedes at have set noget lignende i en gammel dansk Bog med Afbildninger (jeg tror: »Den Verdslige Viisdom«), der skulde forestille Nordlys;

men jeg havde kun let deraf, da jeg ikke troede, at de nogensinde viste dem saaledes i Naturen. Dette Syn varede da ogsaa kun for faa Øjeblikke. Snart opstod den sædvanlige sitrende og bølgeformige Bevægelse; Lysmassen voksede pludselig til, ligesom naar Gas antændes og en stor Del af den nordlige Himmel stod i lysende Flammer. Jeg har vel oftere set voldsommere Nordlys, men neppe, saa vidt jeg mindes, nogen skønnere. De lette flammende Bølger i alle den grønne, ildgule og røde Flammes Nuancer, fløj over Himmelen i de forskelligste Retninger. Dog gik Hovedbevægelsen ud fra det Sted, hvor Ringen før havde dannet sig; ogsaa lod det til, som om noget af den oprindelige Form vedligeholdt sig midt i denne rastløse Bevægelse; men da mine Medrejsende ikke vilde bemærke det, skøndt jeg gjorde dem opmærksomme derpaa, vil jeg lade det staa ved sit Værd. Maaske har Fantasien skuffet mig. Efter en halv Time begyndte dette Luftsyn at tabe i Skønhed, Farvepragten aftog, Bevægelsen blev langsommere og det ene Parti efter det andet blev mat og langsomt, eller døde ganske hen. Imidlertid var Maanen ogsaa steget højere, den skinnede klarere og svækkede derved Nordlysenes Virkning. Hele Natten igennem vedblev de dog af og til at vise sig; Dagslyset udslukkede dem vel tilsidst; men om de dog ikke var tilstede alligevel under Form af meget tynde, bleghvide Skyer, skal jeg lade uafgjort; noget saadant syntes jeg dog at bemærke. Ellers fortjener det at omtales, at den paafølgende Aften forandredes Vejret pludselig. Vinden sprang om til Nordvest, først med heftig Regn, siden med Kulde og Snefog, som med enkelte Opholdsdage vedvarede i flere Uger, og paa den sørgeligste Maade forvandlede Sommeren til Vinter for Beboerne af hele Islands nordlige Kyst.

FERÐ FRÁ KAUPMANNAHÖFN TIL BRENNISTEINS-NÁMANNA Í NORÐUR-ÞINGEYJARSÝSLU 1839.

Den 24. Maj afgik jeg fra Københavns Red med Skonnertskibet »Providence«, ført af Skipper og Spekulanthandler Hans Rømer af Rønne og bestemt til Øfjords-Handelssted i Island.

Den 29. Maj. Ca. 7 Mil vestenfor Lindesnæs; disig Luft, Kuling af Nv. Kl. 3 Em. bemærkede jeg en *saxicola oenanthe* ♀, som kom tilflyvende og satte sig i vor Hækjolle; noget senere begyndte den at løbe omkring paa Dækket og oppille smaa Korn, Brødkrummer etc. Noget efter Kl. 4 ankom en ♂ af samme Art, og nu løb de og fløj i Forening hist og her om Skibet og til Dels udenbords. For en Hunds Efterstræbelser skjulte de sig gerne under den paa Dækket fastsurrede Storbaad. Om Natten blæste det op med halv Storm af Nv., og næste Morgen var de smaa Passagerer forsvundne.

Den 9. Juni. Mellem Færøerne og Island; liden Kuling af Sv. og godt Vejr. Ved Middagstiden bemærkede jeg en Flok Cetaceer af Delfinslægten (en langsnudet Art og formentligen som *[delphinus delphis]*), som nærmede sig vort Skib fra Bagstavnen. Hver Gang de skød over Vandet, udsendte de en Straale af Blæsehullet; men hvad der var mig paafaldende, var denne Straales Beskaffenhed. Den bestod nemlig vekselvis af blaalig Damp — Dyrets naturlige Aande —, eller den var en virkelig Vandstraale, ligesom af en Springkilde. Men da Dyrene efterhaanden kom paa Siden af Skibet, og fulgtes med det omtrent ¼ Time, kunde jeg magelig iagttage Aarsagen til denne, i Førstningen paafaldende Forskellighed. Hver Gang nemlig Dyrene kom saa helt over Vandet, at Bølgeslagene ikke skvulpede over Blæsehullet, var Straalen kun Damp, i modsat

Fald, hvilket ofte var Tilfældet, var den en Vandstraale. Mon den Uoverensstemmelse, som hersker i flere Iagttageres Beretninger angaaende Cetaceernes Blæsen, ikke skulde hidrøre fra disse Dyrs forskellige Stilling i Vandet under Udaandingen, saaledes som jeg denne Gang tydeligen kunde bemærke? Hertil vil jeg føje, at jeg denne Gang saavel som ofte tidligere troede bestemt at kunne sige, at den hvinende Lyd, som Hvalerne frembringer idet de skyder op af Vandet og blæser, ikke hidrører fra Blæsningen, men derfra, at Dyrets Overdel, og i Særdeleshed Bugfinnen, gennemskærer Vandet med stor Hastighed.

Den 12. Juni. Aftenen i Forvejen Kl. 12, da jeg gik i Seng, havde vi klart Vejr og frisk Kuling af Sv. Styrede Kursen efter Langanes. Om Morgenen Kl. 4 (da jeg vaagnede) havde vi næsten Stille, tyk Taage og Isslag, saaledes at Tovværket var ganske belagt med Is. Kaptajnen berettede, at vi kort i Forvejen havde mødt den grønlandske Drivis og været nødte til at vende for den. Opad Dagen klarede det nogenledes op. Stille Vejr. Fra Masten kunde vi se Isen norden- og østen-for i en Afstand af omtrent 2 Mil. Man kunde tydeligt høre den bruse og knage, ligesom en fjern Brænding, endskønt Søen var næsten saa glat som et Spejl. Ved denne Tid stod vi omtrent 14 Mil østenfor Langanes.

Den 13. Juni. Styrede vesterpaa efter Langanes, tæt ved Isen, og bemærkede at den var for det meste Flad-is (champ de glace, fieldfloes). Fik Langanes i Sigte ca. 3 Mil af, men fandt ingen Aabning og maatte vende fra Isen sø.-paa. Isen rykkede stærkt østerefter.

Den 14.—15. Juni. Krydsede for at holde os fra Isen.

Den 16. Juni. Klart Vejr. Ismassen var drevet saa langt østerpaa, at vi kunde passere mellem den og Langanæsset. Havde bestandig en hel Del løse Stykker (ballots de glace, loose ice), som drev mod Østen, næsten lige imod Vinden. Næsten alle disse

Stykker var af den Beskaffenhed, at de paa begge Ender havde opstaaende Humpler, som undertiden, og især paa de mindre Stykker, var blevne til tynde Lameller, der stod paa tværs og saa ud omtrent som Sejlene paa en Tomaster. — Langanes-Fjældene, som vi havde i Sigte hele denne Dag og fra begge Sider, havde saa temmeligen de islandske Trapfjældes Karakter, dog ikke i nogen udmærket Grad. Næsset selv er nogenledes fladt og rundt omkring omgivet af stejle Klipper, som gaar lodret ned i Søen, ca. 50—60 Favne.

Den 17. Juni. Sejlede forbi »Sléttan« og »Tjörnesið«. Hele denne Strækning var, saa langt som man kunde se ind i Landet, med Hensyn til sin geognostiske Karakter fuldkommen overensstemmende med det sydvestlige Island i Árnes- og Rangárvalla-Sysseler, for saa vidt man af Omridsene kan slutte sig til i flere Mils Afstand. Mon Hr. Krug v. Niddas trakytiske Dal her vil stadfæste sig? Saa meget er ganske sikkert, at et vulkansk Bælte, som gaar igennem Landet fra Sv. til No., er meget kendeligt fra de paa begge Sider liggende Trapegne. Ved den Bjergmasse, som adskiller »Skjálfandaflóa« og »Eyjafjörð«, fremtræder igen Trapformationen.

Den 18. Juni. Vaagnede om Morgenen Kl. 4 udenfor de saakaldte Firðir, et Par smaa Fjorde, som løber fra Nord ind i den førommeldte Bjergmasse, som løber ud mellem Øfjorden og Skjálfandaflói. Flatø og Grímsø i Sigte; et Bælte Drivis syntes aldeles at spærre Indsejlingen til Øfjorden. Ved at nærme os dette Drivisbælte, som rykkede langs Kysten fra Vest til Øst, fandt vi imidlertid, at det bestod kun af løse Stykker, som vi ved Hjælp af en gunstig Vind kunde omgaa og saaledes slippe igennem, da det ikke var bredere end saa, at man fra Masten kunde se rum Sø paa den anden Side af Isen. Denne Is var bestemt en Levning af den Hovedmasse, som vi før havde mødt ved Langanæsset — Efternølere fra nogle

af de vestligere Fjorde paa Islands Nordkyst, som Fralands-Strømmen havde sat ud — foraarsaget ved den i Fjordene forøgede Vandmasse af det fra Landet med Elvene tilførte Tøvand, og som nu blev grebne af den langs op med Landets Nordkyst løbende Strøm, og saaledes førte videre. Jeg vil senere ved given Lejlighed komme tilbage til Drivisens og Drivtømmerets Gang ved de islandske Kyster, hvorved da Strømmene i Havet fortrinsvis maa komme i Betragtning.

Ved at passere Gjögrafjeldet, bemærkede jeg at Lagene i dette Bjerg er meget forskudte; mørke, rødlige og graalige Lag — rimeligvis Trap og hærdet Ler eller Vakke — hældede indtil ca. 60 ° —, ja østen for Thorgrimsfjorden syntes de endda til Dels at staa lodret. Dette er imidlertid kun en lokal Forvirring ved disse Udhumpe, thi saa snart man har passeret Gjögratá og er kommet ind i Øfjordens Munding, ser man horisontale, eller i al Fald svagt hældende Lag paa begge Sider af Fjorden. Er disse Forskydninger fremkomne straks ved Landets Hævning, eller først senere ved partielle Sænkninger? — Vi passerede Hrísey, 1 Mil lang, hvis sydligste Spids ligger 3 Mil indenfor den 7 Mil lange Fjords Munding. Saa snart vi var Hrisøen forbi, begyndte Vandet i Fjorden at antage en smudsiglys og siden en gulbrun, grumset Farve. Denne hidrører fra Elvene Fnjóská og Hörgá, som løber ud i Fjorden paa Øst- og Vestsiden, samt Eyjafjarðará, som løber ned langs efter Øfjordsdalen (Eyjafirði) og udtømmer sig i det inderste af Fjorden. Disse Elve har alle, hver for sig, i Tidens Løb ført en saadan Mængde Ler og Sand ud i Fjorden, at store Banker derved er opstaaede, nl. Laufásgrunn for Fnjóskaaens Munding, Hörgárgrunn for Hörgaaens Munding og Leiran for Øfjordsaaens Udløb, hvoraf de to førstnævnte lægger betydelige Hindringer i Vejen for større Skibes Ind- og Udsejling, medens Leiran allerede har

trængt Øfjords Skibsred et Stykke tilbage, saaledes at intet Skib nu kan lægge sig lige udenfor det sydligste Etablissement der paa Stedet. Her vilde det være særdeles bekvemt at anstille Iagttagelser, saa vel over Leiragrundens aarlige Fremrykken, hvorved den af Øfjordsaaen medførte Detritus's Mængde nogenledes kunde bestemmes, som over den Hældningsvinkel, hvorunder en saadan Bakke afsættes. — Kl. 6 Em. ankrede vi paa Øfjords Red.

Den 19. Juni. Akureyri, Øfjord. Dette Handelssted er anlagt under en høj og stejl Bakke (Búðarbrekka) paa Vestsiden af den inderste Del af Øfjorden, som afskæres ved Oddeyri (hvorom siden). Denne Del af Fjorden kaldes Pollurinn, og er en fortræffelig Skibsred, beskyttet mod al Søgang, og kan alene blive farlig ved Storm af Øst eller S-Ø., thi da indtræffer temmelig hyppigt svære Kastvinde fra Vöðluheiði, det Bjerg, som ligger paa den østlige Side af Fjorden og adskiller den fra Fnjóskadalen. Etablissementerne staar paa en Grusplæne, som i Tidens Løb er dannet af en Bæk, som falder gennem en Kløft i den førnævnte Bakke (Búðargil). I den nordlige Skrænt af Búðargilið ligger Hr. Levers store Kartoffelhave, som aldrig mislykkes ganske og i et godt Aar afgiver henved 200 Tønder. Bakken ovenfor Handelsstedet bestaar af hærdede Ler- og Sandlag, og øverst af Grus med større og mindre afrullede Sten. Hele denne Dannelse skylder Vandet øjensynlig sin Tilværelse.

Denne Dag tog jeg ud til Steinstaðir i Öxnadalen, ca. 3 Mil fra Øfjord, for at aflægge et Besøg hos min Familie. Af det, som jeg saa paa denne Tur, vil jeg alene bemærke den føromtalte Oddeyri, et Næs, som strækker sig 1/4 Mil ud i Øfjorden, er ligesaa bredt foroven som det er langt, og er ganske bestemt dannet af en lille Elv — Glerá kaldet — som endnu falder nedover Næsset og har sit Udløb paa dets nordlige Side. I det hele taget har Elvene i Is-

land i Tidens Løb frembragt uhyre Forandringer, og undertiden større end man i Almindelighed vil være tilbøjelig til at forestille sig.

Den 20. Juni. Steinstaðir i Öxnadalen. Denne Dal indesluttes af Trapfjelde. Foden af Bjergene indtil Midten, ja indtil 2/3 af deres Højde, er som sædvanligt bedækket af nedstyrtet Grus og Klippeblokke, som danner uhyre Terrasser langs Bjergsiderne, som i Regelen er begroede, for saa vidt større og mindre Render for Vandets Afløb (grófir, skorningar, gil), senere Fjeldskred eller vel ogsaa Grusstrækninger, især paa de mere ophøjede Kamme mellem Vandafløbene (melhryggir), ikke afbryder Vegetationen. Imidlertid er dog ogsaa flere af de dybere liggende Klippelag enten partielt eller totalt blottede og fremtræder af det bedækkende Overlag som stejle, langstrakte Klippebælter, der løber horisontalt langs Bjergsiderne under det almindelige Navn »hjallar«. Paa ikke mindre end 3 Steder forekommer mærkværdige Bjergstyrtninger i denne Dal. Jeg vil senere faa Lejlighed til at iagttage dem nærmere, og opsætter derfor denne Gang alle didhen hørende Bemærkninger.

Den 21. Juni. Samme Sted. Anskaffede mig foreløbig en Ridehest, til en forestaaende Tur gennem Øfjordsbygden, i det dobbelte Øjemed, 1) at iagttage dens geologiske Forhold, og 2) gøre mig bekendt med dens Topografi, samt tale med Præsterne paa det islandske litterære Selskabs Vegne, for saa vidt det staar i min Magt at opmuntre dem til med Beredvillighed at efterkomme Selskabets Ønske, ved at besvare de Spørgsmaal, angaaende de respektive Sognes fysisk-topografiske Tilstand, som Selskabets københavnske Afdeling i indeværende Foraar har tilsendt alle Præster og Provster i Landet, for paa denne Maade at anskaffe sig Materiale til en paatænkt fysisk-geografisk-statistisk Beskrivelse over Island.

Den 22. Juni. Rejste tilbage til Øfjords Handelssted. Besøgte paa Vejen Hr. Pastor Kristján Þorsteinsson paa Bægisá, Præst til Bægisár- og Bakka-Menigheder, og anbefalede ham Selskabets Anliggende (s. f. S.). Endvidere kom jeg paa denne Tur forbi Gaarden Laugaland, som ligger tæt ved Hörgaaen under et lavt Bjerg, Moldhaugaháls, som adskiller Hörgárdalen og Kræklingahliden. Saadanne Gaardsnavne er temmelig almindelige i Island, f. Eks. Laugar, Laugarbrekka, Laugardalur etc., og tyder hen paa, at saadanne Gaarde har været anlagte i Nærheden af varme Kilder, hvis islandske Navn er »laugar«. Undertiden træffer det sig imidlertid, at saadanne varme Kilder ikke er til Stede, hvor Stednavnene tyder hen derpaa, og dette var netop Tilfældet paa dette Sted. Jeg forespurgte míg, men ingen kunde give mig nogen Oplysning om varme Kilder der i Nærheden, tværtimod blev deres Tilværelse aldeles benægtet. Jeg tog da fra Gaarden med uforrettet Sag, men da jeg var kommen ca. et Par Hundrede Fv. norden for Gaardens Hjemmemark, bemærkede jeg i Bjergskrænten ovenfor Vejen en hvidagtig Stribe, blottet for al Vegetation, som tydede hen paa en der i Egnen usædvanlig Bjergart. Jeg begav mig da derhen og fandt en Mængde Kiselsinter, udmærket ved mange Planteaftryk etc., og fuldkommen analogt med det, som de varme Kilder i Almindelighed afsætter. Jeg har ved ingen varme Kilder fundet Kiselafsætningen i større Overflødighed, undtagen ved Geysir og maaske Reykjahverar i Ölveset. De varme Kilder var her imidlertid aldeles forsvundne og Grunden ikke kendelig varm. Jeg kunde tydelig bemærke flere forskellige Punkter, hvor de varme Kilder Tid efter anden havde banet sig Vej til Overfladen, men nu er samtlige disse Kanaler tilstoppede, og maa have været det i en Række af Aar, saaledes at det varme Vand nu ikke mer kan trænge sig frem af Overfladen. Den i Vandet indeholdte Kisel har ved at afsætte sig paa Vand-

aarernes Vægge spærret det Vejen. De nu forsvundne Kilder har efterhaanden flyttet sig nedad, og maaske vil de endnu en Gang bryde ud nedenfor det allerede afsatte Kisellag. Lignende Forhold kan man iagttage paa flere Steder og navnligen ved Geysir, hvor mange Spor ses højere oppe i Bjergskrænten til »ældre, udtørrede Springkilder« (se min Afh. om Geysir og Strokkur, Krøyers Nat. Tidsskr., II., Hft. 3, Pag. 212), som nu er forsvundne, hvis deres Efterkommere ikke er at søge i den nuværende Geysir og Strokkur.

Den 23. Juni. Rejste fra Øfjord til Hrafnagil, hvor jeg talte med Provsten, Hr. Hallgrímur Thorlacius, Præst til Hrafnagils, Munka-Þverár og Kaupangs Menigheder, og anbefalede ham Selskabets Anliggender (se ovenf., S. 67). Her traf jeg ogsaa Hr. Proprietær Stephan Thorarensen paa Espihóll, Ejer af Gaarden Úlfá, den øverste Gaard paa Vestsiden i Øfjordsdalen og Hóla-Sogn, bekendt af Navn formedelst den Surtarbrand eller Stenkul, som Eggert Olafsen troede i sin Tid at have fundet der. Saa snart Hr. Thorarensen fik at vide Hensigten af min Rejse, ønskede han at jeg vilde bese ovenmeldte Sted, da han var af den uforgribelige Formening at Stenkul virkelig skulde findes der. Jeg fandt det ikke mindre for min Pligt at efterkomme hans billige Ønske end jeg selv længtes efter at kunne tage de formentlige Stenkulminer i Øjesyn. Jeg slog derfor straks til og vi aftalte saaledes at mødes paa Saurbæ den 26., for derfra at begive os til det betegnede Sted. Om Aftenen tog jeg til Saurbæ i Følgeskab med Hr. Pastor Einar Thorlacius for at overnatte der og forsømte da heller ikke ved denne Lejlighed at anbefale Selskabets Anliggende (se ovenf., S. 67).

Den 24. Juni. Tog fra Saurbæ til »Hvassafell undir fjöllum«, hvor min Broder Þorsteinn bor, og overnattede der. Han havde en middelmaadig Kartoffelhave og en liden Kaalhave, som var besaaede, medens 3

andre til Dels større Haver henstod ubenyttede. Paa mit Spørgsmaal, hvorfor han ikke bedre benyttede den Lejlighed, som Stedet frembød til Kartoffelavl og Havedyrkning, svarede han, at det endda var en stor Lykke, at han havde faaet saa meget Udsæd og Havefrø, som behøvedes til de tvende smaa Haver. Saadant var her ikke at bekomme for nogen Pris, og dette var ofte Tilfældet, saaledes at mange havde allerede af denne Aarsag opgivet al Havedyrkning, hvoraf de dog forhen havde høstet en ikke ringe Fordel. — Af denne Efterretning at dømme, om hvis Paalidelighed jeg ikke nærer den mindste Tvivl, synes det altsaa som ingen almindelig Øvrighedsforanstaltning eksisterer her i Øfjords-Syssel, hvorved Indbyggerne sættes i Stand til enten gratis eller mod billig Betaling at forsyne sig med Havefrø. Dette har dog, efter hvad jeg tidligere har erfaret, været Tilfældet saavel i Reykjavik og Gullbringu-Syssel, som formodentlig i hele Sønderamtet, idet Rentekammeret aarlig har opsendt dertil et Parti Havefrø til gratis Uddeling blandt Lysthavende; og synes det meget ønskeligt, at Nordlandets Indbyggere maatte blive delagtige i samme Velgerning, da denne Foranstaltning, saa lidet bekostelig som den er, kunde her blive til uberegnelig Nytte. Vist er det, at Havedyrkningen trænger her til al mulig Opmuntring, thi den er øjensynligt geraadet i det sørgeligste Forfald. Næsten ved hver Gaard ser man een eller flere Køkkenhaver, men paa nogle enkelte Undtagelser nær er de forfaldne og ubesaaede, bevoksede med Ukrudt og Græs. Paa mine Efterspørgsler om Aarsagen til denne sørgelige Forandring (for 10 à 12 Aar siden saa det nemlig ud ganske anderledes) faar jeg i Almindelighed enten det Svar, at man ikke har kunnet tilvejebringe det fornødne Havefrø, eller at de foregaaende kolde Sommere har gjort alle Bestræbelser med Hensyn til Havedyrkningen unyttige og blot tidspildende. Man havde derfor foresat sig at lade Haverne hvile,

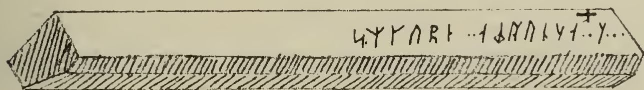
indtil der igen bedre Aaringer maatte indtræffe. Men til den Tid er det meget at frygte for, at Lysten er forgaaet tillige med Vanen, især da de fleste Haver allerede nu er temmelig forfaldne og udfordrer en Del Arbejde for igen at blive ordentligt istandsatte. Den Grund, at Havedyrkningen havde totalt maattet mislykkes i de foregaaende kolde Sommere, om man end ikke var bleven træt af at arbejde, er da ogsaa kun halv sand, hvorpaa jeg allerede har hørt flere paalidelige Eksempler anførte. Det er derfor at befrygte, at nogen Ulyst eller Træghed er her med i Spillet; hvilket end mere synes at opfordre til ikke at forsømme noget Middel, som maatte kunne vække Indbyggernes Sands for det nyttige og behagelige ved denne Del af det for Island passende Jordbrug.

Den 25. Juni tog jeg med min Broder gennem Miklagarðs Sogn op til Hvassafells-sel (Sæter) paa den saakaldte Hvassafells- eller Djúpadal, hvorpaa jeg om Eftermiddagen red tilbage langs ned paa den østlige Side af Djúpadals-aaen, og naaede til Saurbæ om Aftenen. Jeg har saaledes paa denne Dag gjort mig bekendt med Miklagarðs Sogn og Beliggenheden af de dermed i Forbindelse staaende Afdale, nl. Brands-, Hagár-dalur, Grjótár-dalur, Hvassafells- eller Djúpidalur, Sneis- og Strjúgsár-dalur. Hele denne Egn er Trapegn.

Den 26 Juni. Om Morgenen ankom Hr. St. Thorarensen til Saurbæ ifølge tidligere Aftale (se S. 69), hvorpaa jeg i Følgeskab med ham og Hr. Pastor E. Thorlacius tog af Sted og begav mig paa Vejen til Ulfaa. Siden optog vi som fjerde Mand Bonden Páll paa Jórunnarstöðum for at gaa os til Haande med Redskaber og fornødent Arbejde, forsaavidt nogen Eftergravning kunde anses for hensigtsmæssig. Paa denne Tur kom jeg igennem de saakaldte Leyningshólar, en stor Gruppe af forskelligdannede Høje og Brinker, adskilte ved dybe Dale og Fordybninger, og dannet ved at Vandet i sin Tid har flyttet hele denne

Masse, som nu danner Overfladen af dette Terrain ned fra den ovenfor liggende Torfufells- eller Villingadal. En Fortsættelse af denne Gruppe er de Høje paa den anden Side (nl. Østsiden) af Øfjordsaaen, hvoraf Annekset Hólar har faaet sit Navn. Aaen har nemlig, efter at den hele Masse var fremskudt, hvilket er sket ved en voldsom og pludselig Bevægelse, senere dannet sig en Gennemgang igennem det tværs over Øfjordsdalen opkastede Dige, og saaledes adskilt denne Dannelse i tvende særskilte Dele. I de nys omtalte Leyningshólar blev jeg henvist til et gammelt Gravsted — Völvuleiði kaldet —, som findes omtalt i Tidsskrift for nordisk Oldkyndighed, Aarg. II., 3. Hft., S. 312—313. Det ligger tæt ved en lille Indsø, i en meget smuk grøn Skrænt, som vender mod Sydvest, lige for Torfufells-dalens Aabning. Stedet har før været tæt bevokset med Kratskov og skønt denne nu er forsvunden, har dog Stedets Beliggenhed unægtelig en højst rolig og romantisk-idyllisk Karakter, som viser, at Landets gamle Beboere havde en klar og rigtig Sans for saadanne Naturscener, thi der kan ingen Tvivl være om, at Pladsen for dette Gravsted er valgt med Flid, og rimeligvis, saaledes som ofte var Tilfældet, udsøgt i levende Live af den gamle Gravbeboer. Gravstedet selv er nu plyndret og næsten ødelagt. En 3 Alen lang, femkantet Basaltsøjle, hvis respektive Kanter befandtes at være 16, 17, 8, 13, 8 Tommer brede, har forhen ligget paa Graven; nu er den afvæltet, og paa en ubegribelig Maade brækket tværs over, omtr. 1 Alen fra den ene Ende. Dette Brud er saa meget mer at beklage, som det gaar tværs igennem en meget udslettet og som jeg frygter for ulæselig Rune-Inskription, som rigtignok er meget kort og vel aldrig har indeholdt mere end den begravnes fulde Navn. Ovenfor denne Inskription er indhugget dette Tegn: —|—, som vel snarere skal betyde en Thorshammer (Þórshamar) end Korsets Tegn, overensstemmende med

den kristelige Forestilling, og tyder saaledes — efter min Anskuelse — hen paa denne Runestens forkristelige Ælde. I saa Fald er den da ogsaa det ældste i Island hidtil opdagede Gravmonument. Tiden tillod mig denne Gang paa ingen Maade at anvende den fornødne Flid paa Undersøgelsen af Runerne, men ved flygtigt Eftersyn kunde jeg med Sikkerhed alene skelne 2 à 3 Karakterer. Belysningen var heller ikke gunstig, Luften var nl. fuldkommen klar og Solstraa-

lerne blændede Øjet. Hvad Gravstedet selv angaar, saa befandtes det at være opgravet og Gravkammeret siden løselig opfyldt med Jord og Grus. Nogle flade og som man kunde se udsøgte Stene laa spredte omkring; enten er de blevne udrevne af Gravkammerets Vægge, eller de har dannet et Slags mindre Kiste om selve Liget. Graven har været bygget op af Sten i langagtig Firkant, 6 à 8 Al. lang og 3 à 4 Al. bred. Med Hensyn til Opbrydningen af dette Gravsted berettede Hr. Pastor E. Thorlacius mig følgende: For flere Aar tilbage havde, efter som Rygtet gik, to Brødre fra en Gaard der i Nærheden, dengang unge Mænd, hemmeligt anstillet der en Eftergravning i det Haab at finde Penge eller Kostbarheder. Udfaldet blev aldrig bekendt, men imidlertid troede man, at de maatte have fundet noget, og hermed satte man den Historie i Forbindelse, at den ene af disse Brødre skulde noget senere have formaaet en gammel Kone der i Egnen til at opkoge en Del gamle Mønter. Han er senere ved Døden afgaaet, men den anden Broder og den føromtalte Kone lever endnu der i Sysselet. Skønt denne Efterretning forekommer mig i det hele taget noget fordægtig, har jeg ikke desto mindre gi-

vet Hr. Pastor Thorlacius i Kommission at efterspore Sagens sande Sammenhæng.

Efter denne Digression maa jeg nu igen vende tilbage, for at melde Udfaldet af min Stenkul-Ekspedition. Fra Völvuleiði fortsatte vi vor Rejse til Ulfaa og ankom der først Kl. 3 om Eftermiddagen. Der tog vi en Vejviser, som skulde føre os hen til det Sted, hvor de formentlige Stenkul skulde forekomme. Han førte os da et temmelig langt Stykke længere ind i Dalen, hen til en Dyb Kløft (gil) i Bjerget, som danner Afløber for en lille Bæk. Vi steg med Besværlighed og ikke uden Fare langs op ad denne Kløft, i hvis nordlige Skrænt, ovenfor en Klippe, kaldet Nónhnjúkur, Kullene skulde forefindes. Endelig naaede vi da til Stedet; og hvad fandt jeg saa for al min Møje? Et henimod 1 Alen tykt Lag af en sort, vitrificeret Materie, som jeg antog for et af stærk Varme forandret Lerlag — etslags Porcelæn-Jaspis — hvorpaa hviler umiddelbart et temmelig mægtigt Lag af en rødagtig, skifret og temmelig haard Bjergart, som ligner i Brudet Trap eller Basalt; skønt dette Lag ligger horisontalt, er dog de enkelte Partier deraf øjensynlig forskudte. Jeg har endnu iagttaget for faa Punkter for at udtale mig med nogen Bestemthed om denne Dannelse. I øvrigt maa bemærkes, at denne Egn i det hele taget har Trappens Karakter. Jeg blev temmelig fortrædelig over dette Udfald og begyndte nu at forespørge mig, om der da ikke i det mindste forekom Surtarbrandur etsteds i Nærheden, men dette blev af de tilstedeværende aldeles benægtet, tværtimod paastod de, at den føromtalte sorte Materie var just det, som man stedse havde anset for en Art Stenkul. Imidlertid kom jeg ved denne Lejlighed efter, at paa den føromtalte Torfufellsdal skulde man have fundet Surtarbrand, og derhos fik jeg Anvisning paa en Mand der i Egnen, som skulde være Finderen. Jeg besluttede da at begive mig derhen, for at tale med Manden, og siden, hvis han gav

mig noget Haab, at tage op paa Torfufellsdalen, for at se, om jeg ikke der kunde blive heldigere. Jeg tog da paa Tilbagevejen op til Villingadal, hvor jeg traf den nysommeldte Mand — Bonden der paa Stedet. Ved at forespørge mig hos ham, fik jeg den Efterretning, at han vel paa Torfufellsdal havde temmelig højt i den østlige Bjergskrænt fundet nogle løse Stykker, som han havde anset for Surtarbrand, men hvoraf han hverken havde medtaget nogen Prøve eller kunde med Bestemthed erindre Findestedet. Imidlertid fik jeg ham dog af Sted, og senere stødte endnu to unge Mennesker til os, som var velbekendte med Lokaliteterne. Vi begyndte saaledes 7 Mand stærk vore Eftersøgelser, som faldt saaledes ud, at vi øverst i den af Nedstyrtningerne bedækkede Del af Bjergsiden — saakaldet Skálabrún — fandt enkelte løse Stykker af forstenet Træ (Birk?), indvendig sort med en hvid Forvitringshinde. Dette Bjerg bestaar forøvrigt af afvekslende Lag af gulgraa Vakke og en til Dels meget haard og tæt Trap. Saaledes blev jeg da paa denne Tur anden Gang skuffet i mine Forventninger, og ankom endelig Kl. 6 næste Morgen tilbage til Saurbæ Præstegaard.

Den 27. Juni. Ordnede mit Udbytte fra forrige Dag og deponerede samme hos Hr. Pastor E. Thorlacius, da jeg ikke havde Lejlighed til at tage det med mig, nl.:

Nr. 1, a—d. Forstenet Træ fra Torfufellsdal (Birk?).
Nr. 2, a—f. En sortagtig, vitrificeret Materie med violet Skær (af Varmen forandret Ler, et Slags Porcelæn-Jaspis?) fra Úlfárfjeld.
Nr. 3. Finkornet, skifret, tæt Trap, med enkelte Peridotkrystaller og Titanjern, fra Torfufellsdal.
Nr. 4. Jaspisartet Konglomerat fra Ulfaa.
Nr. 5, a—b. En lys Vakke (Tuf?) fra Saurbæjarháls.

Dette sidste Mineral hidrører uden al Tvivl fra

det modstaaende Bjerg, og er iblandt andre Masser bragt over paa den østlige Side af Djúpadalsaaen, paa samme Maade som forhen er forklaret om Leyningshólar (se S. 71—72); paa dette Sted ligger nemlig de saakaldte Gerðahólar paa den vestlige Side af Aaen, — øjensynligt en Bjergstyrtning, hidrørende fra den vældige Kløft Gerðagil —, og paa Østsiden kan man tydeligt erkende Fortsættelsen af denne Dannelse i det Terrain, hvor ovennævnte Haandstykke er taget. Ser man nu paa den anden Side hen til, at en lignende Bjergart — efter Øjensyn at dømme — forekommer som mellemliggende Lag mellem Trappen i det modsatte Bjerg, saa kan det tjene til Bekræftelse af mine allerede ytrede Anskuelser med Hensyn til Oprindelsen af slige »hólar«, hvoraf Islands Trapegne har en saa stor Mængde at opvise.

I Gaar var jeg bleven underrettet om, at Bonden paa Fjósakot, en Gaard, som ligger tæt ved Möðruvellir i Øfjorden, havde for faa Dage siden fundet et gammelt Spyd der i Nærheden. Udpaa Eftermiddagen begav jeg mig altsaa derhen, for at indhente nøjere Efterretning om dette Fund og erfare, om det vel kunde have nogen antikvarisk Interesse. Paa min Forespørgsel erfarede jeg da ogsaa, at Sagen forholdt sig rigtig. Manden havde virkelig i Bjergskrænten ovenfor Möðruvellir, paa et Sted, som kaldes Fagrabrekka, fundet liggende paa en Grusdynge (mel), hvor Grønsværet var bortblæst, tvende Sølvbeslag, som før havde siddet paa Enderne af et Spydskaft, hvis Klinge ogsaa fandtes paa samme Sted, meget forrustet. Men nu havde han kun i Behold det forreste Sølvbeslag; Bagstykket havde han allerede klippet ned i smaa Stykker, efter som han havde bestemt samme til Lodning, og dels anvendt noget deraf i dette Øjemed. Klingens ene Ende havde han ogsaa haft i Ilden for at undersøge Jernets Godhed. Jeg betydede ham, hvor urigtigt han i det hele taget havde handlet, købte det tilbageblevne Beslag og

den beskadigede Klinge og anbefalede ham at søge siden nøje paa Findestedet, samt tage sig vel i Agt og advare andre for — naar en Genstand af antikvarisk Interesse maatte findes — ikke at ødelægge eller skjule samme, men forevise det for Sognepræsten eller vedkommende Sysselmand. Det fundne Spyd har været meget lille, omtrent som en lang Dolk, og af et ualmindelig fint og smukt Arbejde. Det har rimeligvis været et Stadsværge og tilhørt en af de gamle »Möðruvellingar«. — Siden tog jeg til Möðruvellir, for at se dette tidligere Opholdssted for saa mange berømte og mægtige Mænd, og maa da ogsaa erkende, at Stedets Situation er saa heldig valgt, saavel med Hensyn til Udsigten som de nærmere Omgivelser, at jeg i hele Øfjorden ikke har set noget andet saa udmærket passende Sted til en Høvdingebolig.

Derfra tog jeg til Samkomugerði, for at træffe sammen med Hr. Pastor Jørgen Krøyer, Kapellan til Miklagarðs og Hóla Menigheder, og anbefalede ham Selskabets Anliggende (se foran, S. 67), da Stedets Præst, Hr. H. E. Thorlacius, nu i sin høje Alder ikke kan antages at kunne beskæftige sig med samme. Tog derfra til Grund om Aftenen for at overnatte.

Den 28. Juni. Kom til Espihóll og traf der igen Hr. St. Thorarensen. Han berettede mig blandt andet, at han i det ovenfor sin [Gaard] liggende Bjerg, Kerling kaldet, havde fundet en Art fint Ler, som let lod sig forme, og hvoraf han til Prøve havde dannet adskillige Genstande. Jeg tog da derhen i Følgeskab med ham og fandt det ovennævnte Ler at danne større og mindre Stokke (ikke Lag) i en temmelig udstrakt Skrænt, bestaaende af Grus og Sand. Dette Ler forekommer afvekslende af rødbrunlig, grønliggraa og lys Farve, er meget fedt og i sig selv fint, men forurenliget af Sand, hvilket dog let kan bortskaffes ved Slæmning. Prøver er medtagne. Om Aftenen ankom jeg igen til Øfjord.

Den 29. Juni. Krigsskibet »Hertha« fra København er endnu ikke ankommet her til Stedet. Med dette Skib venter jeg ikke blot at faa en Del af mit Rejsetøj, men desuden skal jeg modtage Efterretninger om D'Hrr. Schythes og Steenstrups Rejserute, hvis de ikke selv ankommer med samme, og maaske nogen nærmere Bestemmelser fra Rentekammeret, angaaende hvorvidt jeg muligvis skal forene mig med dem; thi hidtil har jeg alene modtaget den Ordre »forsaavidt ske kan at være til Stede paa samme Tid som de ved Svovlminerne, og gaa dem der til Haande i Særdeleshed med mine lokale Kundskaber«. — Jeg kan saaledes fornuftigvis ikke tænke paa at gøre nogen længere Rejse herfra Stedet, førend det ovenmeldte Skibs Ankomst. Jeg besluttede da at tage igen ud til Öxnadalen for at oppebie der Efterretningen derom. Paa denne Tur kom jeg til paa Syðra Krossanes at se en »hlýri«, som af Iktyologerne angives for at være en ung *anarrhichas lupus*. Jeg havde denne Gang ingen Lejlighed til at optage dens relative Maal. Totallængden var 1 Al. 10 T. Straalernes Antal i Finnerne: D. 74., A. 46., P. 22., C. 17. Hovedet medtog jeg til Skelettering.

Den 30. Juni. Ophold paa Steinstöðum.

Den 1. Juli. Ophold paa Steinstaðir.

Den 2. Juli. Modtog Efterretning om »Herthas« Ankomst paa Øfjords Red.

Den 3. Juli. Rejste til Øfjord og ankom der om Aftenen.

Den 4. Juli. Modtog Efterretninger og Breve fra København. De Herrer Schythe og Steenstrup er ikke ankomne. Men Hr. cand. juris Kristjanson, Volontør i Rentekammeret, melder mig blandt andet, at Schythe var først taget fra København over til Norge, for om muligt at kunne komme tids nok for at faa Plads paa Briggen »Thingøre«, bestemt til Husevig, Norder S. i Island; samt at Konferensraad Collin ved ham lod mig vide, at Hr. Schythe havde modtaget Ordre

til saa snart som muligt at forene sig med mig. Hr. Steenstrup var senere taget af Sted, og hvis ingen af de Herrer naaede »Thingøre«, vilde de se at faa Lejlighed med et eller andet norsk Tømmerskib, som maatte være bestemt til Island. I Forbindelse hermed maa jeg anføre det her paa Stedet almindelige Rygte, at en Tømmerhandler, Hr. Knudsen fra Arendal, vil i indeværende Sommer ankomme til Island og rimeligvis anløbe Øfjord, og i dette Tilfælde vilde de førnævnte Herrer Rejsende formodentlig ankomme med ham. Dette sætter mig i en ikke ringe Forlegenhed. Jeg bør nemlig som før meldt efter mit Løfte mage det saaledes, at jeg kan være ved Svovlminerne paa samme Tid som de, og jeg bør saa meget mere tage Hensyn dertil, som Hr. Schythe, ifølge den mig senere bragte Efterretning, har faaet Ordre til at forene sig med mig snarest muligt. Paa den anden Side gaar Tiden bort, medens jeg venter. Hvis jeg derfor efter en Uges Forløb fra Dato endnu ikke har faaet nogen Efterretning om de Herrers Ankomst, har jeg besluttet mig til at tage foreløbig ene til Svovlminerne, for der at anstille mine Iagttagelser, saa godt som jeg, blottet for Redskaber, er i Stand dertil. Kommer Hr. Schythe ene eller begge de Herrer senere og dog tids nok, kan jeg siden gøre Turen om igen.

Den 5. Juli. Traf Hr. Pastor Björn Johnsen paa Glæsibæ, Præst til Glæsibæ, Lögmannshlíð og Svalbarðs Menigheder, og anbefalede ham Selskabets Anliggende (se f., S. 67).

Saa et dejligt Eksemplar af *falco Islandicus*, næsten hvidt, og endnu med blaat Næb og Kløer, altsaa en ung Fugl. Beviser dette ikke, at den hvide Falk i det mindste er en Varietet, og at det altsaa ikke er Aldersforskellen alene, som den mere eller mindre hvide Farve antyder? Dette Eksemplar var ikke til at erholde, da det efter et tidligere Løfte var bestemt til Mr. Prockter for det durhamske Museum i Eng-

land. Endvidere saa jeg Skindet af en *s. nyctæa,* funden død om Vinteren i Nærheden af Husevig.

Havde for mig 2 Eksemplarer af *aquila:*

Nr. 1.	Nr. 2.
Overnæbbet ganske sort. Undernæbbet graaligt paa Spidsen og dels paa Kanterne.	Overnæbbet sort, graaagtig Spids og Kanter. Undernæbbet graaligt med gul Spids.
Tarserne halvnøgne, citrongule, alle Kløer ganske sorte.	Do. Kløerne sorte, dels med horngraa Spids.
Hoved- og Halefjerene med sort Spole, nederst graalighvide, siden rustgul Overgang til en sortebrun, yderst rustbleg Spids.	
Svingfjerene næsten sorte, med en sort, øverst og i Midten hvidgraa Spole.	Som paa Nr. 1 (se modst.).
Brystet øverst spraglet hvidt og brunlig-sort (det yderste af Fjerfanerne er nemlig sortebrunt).	I det hele taget hvidere end Nr. 1, underneden og især Bugen; det yderste af Fjerfanerne brunt i Midten.
Stjertfjerenes yderste Fane sort, den indre skiddent-hvid (leirljós), spraglet med sort.	Stjerten noget lysere i det hele taget. NB. Besynderligt er det, at Nr. 1, som efter Farven skulde være et yngre Eksemplar, har et meget mere slidt Næb og især Kløer.

De relative Maal af begge Eksemplarer:

	Nr. 1. T.	Nr. 2. T.
Næbbet ret fra Mundkrogen	$3\frac{1}{6}$	$3\frac{1}{4}$
— — — Panden	$2\frac{1}{2}$	$2\frac{3}{4}$
— Højde foran ved Næsehinden . .	$1\frac{1}{8}$	$1\frac{1}{4}$
Tarsen	4	$4\frac{1}{8}$
Vingen fra Ledet	27	$27\frac{1}{2}$
Mellemtaaen	3	$3\frac{1}{8}$
Mellemkloen	$1\frac{1}{2}$	$1\frac{3}{4}$
Bagkloen	$1\frac{11}{12}$	$2\frac{1}{2}$
Den inderste Klo	$1\frac{11}{12}$	$2\frac{5}{12}$
— yderste —	$1\frac{1}{4}$	$1\frac{3}{4}$
De midterste Halefjer	$14\frac{1}{4}$	$13\frac{1}{2}$
Undernæbbet	$1\frac{1}{12}$	$1\frac{1}{12}$
Næbbet maalt med Baand fra Panden af .	$3\frac{5}{12}$	$3\frac{7}{12}$

Prøver af Hals- og Nakkefjerene er medtagne.

Den 6. Juli. Tog tilbage til Steinstaðir for at vente der efter min tagne Beslutning i nogle Dage endnu. Traf en *anas crecca* med 3 smaa Unger paa Rauðalæk, en middelmaadig Bæk, som falder i Hörgaaen. Moderen løb først paa Land og kaldte paa Ungerne fra det tørre, men de smaa dukkede, og kun den ene, som siden fulgte Moderen ud paa Hörgaaen, kom op igen; de andre var og blev paa Bunden af Bækken, men jeg kunde ikke finde dem, da Bakken var hul.

Den 7. Juli. Tog til Bakka i Öxnadalen og traf der Hr. Vigfús fra Myrká, Hr. Pastor Gamalíel Þorleifssons Svigersøn, hvilken sidste er Menighedens Præst der paa Stedet. Ved ham undskyldte Hr. Pastoren sig, at besvare de ham af det isl. litteraære Selskab tilsendte Spørgsmaal, paa Grund af Alderdom og Svagelighed. Under disse Omstændigheder fandt jeg det raadeligst, at formaa Hr. V. til at paatage sig Besvarelsen, hvilket han ogsaa gjorde (se f., S. 67).

Den 8.—9. Juli. Ophold paa Steinstaðir.

Den 10. Juli. Havde ingen Efterretninger modtaget, og vilde ikke vente længere. Tog derfor af Sted, for at begive mig nordpaa til Svovlminerne, og ankom til »Skriða í Hörgárdal«, hvor jeg overnattede. Paa denne smukke Gaard bor Hr. Dannebrogsmand Þorlákur Hallgrímsson, meget bekendt for sine heldige Bestræbelser til Havedyrkningens Fremme. Han er nu en Olding paa 85 Aar, men meget munter og rørig. Med levende Interesse viste han mig alle Vegne omkring i sine Haver; iblandt andet var han særdeles glad over nogle Rønnetræer, som staar i den frodigste Vækst; det er altsammen Aflæggere af den bekendte Möðrufellshrísla, en overmaade gammel og stor, vildtvoksende Røn i Möðrufellshraun i Øfjorden, hvortil en Del Folkesagn knytter sig. (Det maa her bemærkes, at Rønnen i det hele taget trives særdeles godt alle Vegne, hvor man har forsøgt paa

at dyrke den i Island, hvilket dog hidindtil alene er sket med enkelte Træer). Med sand Bedrøvelse derimod viste han mig et Par forkuede Granplanter, der saa ud som virkelige Krøblinge og er Levningerne af en liden Plantage, sem efterhaanden er gaaet ud. Disse Staklers bedrøvelige Udseende viste tydeligt, at de her ikke befandt dem paa det rette Sted. Endvidere havde Hr. Þorlákur plantet en liden Allé af Birk, som stod ganske godt, undtagen for saa vidt alle Træerne var meget krogede, og saaledes aldrig vil faa nogen smuk Stamme. Herved maa bemærkes, at alle disse Planter er tagne af en i Tidens Længde forknyttet og nu efterhaanden uddøende Kratskov, hvis Træer — som det almindeligen er Tilfældet — neppe er andet end Rodskud paa gamle Stubbe. Uden Tvivl vilde det være meget bedre at *saa Birkefrø*, helst indenlandsk, eller fra et nordligere Strøg i Norge —, hvis man vilde anstille Forsøg med at opelske Birkeskov i Island. (Jeg faar vel senere Lejlighed til at omtale denne for Landet vigtige Materie mere udførligt). Endnu bemærkede jeg Jordbær i Hr. Þorláks smukke Have; de er indenlandske og fra først af hentede som vilde fra Miðhálsstaða-Skov, en nu næsten forsvundet Birkekratskov, beliggende i den østlige Skrænt af Bakkahálsens nordlige Ende, hvor Hörgaaen og Öxnadalsaaen støder sammen. I det hele taget er det en Lyst at se med hvilken Kærlighed, hvilken Omhyggelighed, Orden og Skønsomhed denne herlige Olding behandler sine Haver, hvorved han ikke alene foregaar andre med et prisværdigt Eksempel, men har endog ved en Række af Forsøg bevist indtil Evidens, at Havedyrkningen kan med Held drives i Island, at den kan tjene til Forskønnelse, til Behagelighed, til betydelig reel Fordel, og at endelig Beskæftigelsen dermed har den heldigste Indflydelse paa Bondens saavel legemlige som hans Sjæls Tilstand. Endnu i denne høje Alder talte Hr.

Þorlákur med stor Interesse om sin Plan, at forvandle et indhegnet Stykke Pløjeland af noget over 4000 □ Al., som før har været en Kartoffelmark, til et Skovanlæg. Han mente, at om han end selv fornuftigvis ikke kunde vente at se Frugterne af sit Arbejde, vilde det dog ikke mindre glæde ham at have virket til Gavn for den yngre Slægt, da han ikke tvivlede paa, at et saadant Parti blomstrende Skov, som han ikke tvivlede paa at der maatte kunne fremkaldes, jo vilde tilskynde andre til nye Forsög efter en större Maalestok, der maatte falde saa meget heldigere ud, som Erfaringen, den bedste Læremester, og en voksende teoretisk Kundskab, vilde lade dem blive anstillede med større Skønsomhed end han maatte tiltro sig selv. — Det gør godt en Gang imellem at træffe paa en saadan Mand, som arbejder væk med frejdigt Mod og tror paa bedre Tider.

Den 11. Juli. Rejste fra Skriða med den Bestemmelse at tage over Fredriksgave til Øfjord. Af en, som jeg mødte paa Vejen, fik jeg den Efterretning, at en ubekendt Fisk var opdrevet paa Ytri-Bakka, en Gaard i Möðruvalla-sogn, som staar ved Øfjorden; samt at Hr. Administrator B. Jónsson paa Auðbrekka havde set den og optaget en Beskrivelse over den. Jeg begav mig da til sidstnævnte Sted, hvor jeg traf Hr. B. J.; han viste mig sin Beskrivelse af Fisken, hvoraf det var klart, at den maatte være en »vogmeri«; han fortalte mig endvidere, at den var allerede temmelig beskadiget paa den ene Side, saaledes at jeg ikke kunde vente at faa et Spiritus-Eksempl. af den. Ikke desto mindre sendte jeg dog straks Bud til Bakka, som skulde foranstalte, at jeg fik Fisken tilbragt til Øfjords Handelssted inden Morgen Middag, da min Rejseplan ikke tillader, at jeg opholder mig der længere. — Ankom til Öfjord om Aftenen, hvor jeg ifölge en forud truffen Akkord købte mig en Ridehest.

Den 12. Juli. Om Middagen var min Fisk ikke

ankommen. Jeg tog derfor af Sted i Følgeskab med Hr. cand. Arnesen, efter i Forvejen at have truffet de nødvendige Foranstaltninger med Hensyn til Opbevaringen af min vogmeri. Vi tog først til Hrafnagil og derfra over Øfjordsaaen til Munka-Þverá Kloster. Her traf jeg paa den Mærkværdighed, at Gaardens Hjemmemark (tún) var saa overordentlig fuld af Regnorme (ánamaðkar), at Græsroden paa sine Steder var ganske bedækket og ligesom sammenstørknet af deres Ekskrementer, hvilket i Særdeleshed foraarsager stor Ulejlighed ved Høslætten. Disse Orme forekom mig desuden at have en ualmindelig Størrelse, hvorfor jeg medtog et Par Eksemplarer i Spiritus. — Herfra gik vor Vej over Vöðluheiði til Fnjóskadalen, hvor jeg i Forbigaaende saa Levningerne af den Birkeskov, som der har holdt sig længere end paa de fleste andre Steder paa Nordlandet. Denne skønne Dal gaar meget tilbage, thi paa de Steder, hvor Skoven er udryddet, blottes Bjergsiderne meget hurtigt for alt Grønsvær, da den løse og sandede Jordbund har for liden Fasthed til at modstaa den forenede Magt af Vind og Vand. Nærmere Dalbunden, hvor et tykkere og mere vaadt Jordlag fremkalder en Engvegetation, staar Grunden her som andre Steder bedre imod Vejrligets Indflydelse. — Fra Fnjóskadalen fører Vejen igennem en Tværdal, Ljósavatnsskarð, til Bárðardalen. Her forandres Egnens Karakter, thi ved at træde udaf Ljósavatnsskarðet, er man tillige kommet igennem den føromtalte Bjergrække, som adskiller Øfjorden og Skjálfandaflóa, og med det samme træder man ind i det igennem Landet fra Sv. til No. gaaende vulkanske Bælte. Dette giver sig ogsaa straks til Kende ved en vældig, ældgammel Lavastrøm, som løber gennem Bárðardalen langs Skjálfandafljót (se foran, S. 64). Nu førte Vejen endvidere over en Del af den saakaldte Kinn (ɔ: Kaldakinn) og siden over Skjálfandafljót til Rauðaskriða i Skriðuhverfi, hvor vi først ankom Kl. 6 om Morgenen.

Den 13. Juli. Ophold paa Rauðaskriða. I Kostalden der paa Stedet findes en flad Sten, 2½ Alen lang og 1¼ Alen bred, som uden Tvivl har i sin Tid tjent til Ligsten paa en Grav i den Kirkegaard, som har tilhørt et paa Rauðaskriða i forrige Tider staaende »bænahús« eller Kapel; paa denne Sten findes følgende Inskription:

MAGNWS ionsō hulinn mōld 1455

(Magnús Jónsson, hulinn (?] mold 1455.) Den hosstaaende Figur, , antager jeg for abbrevierede Runer og dechifrerer den saaledes: ᚮᛚᚮᚠ, d. e. Ólöf, et Fruentimmernavn, og maaske den afdødes Kone, som i sin Tid har sat sin Mand denne Mindesten. Nu for Tiden har jeg ingen Subsidier ved Haanden, af hvilke jeg kunde udfinde, hvem denne Magnús Jónsson har været, med Undtagelse af J. Espolins Aarbøger, hvor jeg ikke kan finde nogen Mand af dette Navn, om hvem jeg kan antage det rimeligt, at han skulde være den paagældende.

Den 14. Juli. Tog fra Rauðaskriða til Múli, en Præstegaard, hvor jeg traf Præsten, Hr. Skúli Tómasson, og anbefalede ham Selskabets Anliggende (se foran, S. 67), ligesom jeg den 12. om Aftenen havde truffet Præsten paa Háls i Fnjóskadalen, for at tale med ham i samme Anledning, og erfarede da til min Fornøjelse, at han allerede var færdig med sin Besvarelse af Selskabets Spørgsmaal og havde end ydermere med Kapellanen, Hr. Thorst. Paulsens, Assistance forfærdiget et Situationskort over de hans Præstekald tilhørende Sogne. — Paa Vejen fra Rauðaskriða til Múli tog jeg over en maadelig Bjergryg, paa hvis anden Side Reykjadalen ligger, som Vejen gaar tværs

over til Múli. I Dalbunden, som er temmelig bred, ligger paa dette Sted en meget gammel Lavastrøm, som nu er næsten helt bedækket med Grønsvær; hele denne Strækning kaldes Brenna. Lavaen skal nu ellers efter Pastor Skúlis Beretning Aar for Aar blottes igen, eller ligesom skyde op igennem det samme skjulende Grønsvær, hvilket forklares derved, at Laxaaen om Vinteren sætter hele denne Strækning under Vand, hvilket ikke kan trække frit ned igennem den frosne Jordbund, men udfylder derimod alle Hulheder imellem Lavablokkene, hvor det siden fryser til Is, og ved Udvidelsen dels hæver dem op, dels skyder dem til Side og saaledes løsner det over samme liggende Jordlag. Denne ældgamle og nu for en stor Del skjulte Lavastrøm kunde jeg ikke saaledes forfølge, at jeg med Bestemthed kan afgøre, til hvilken af de heri Egnen værende to store Lavanedstyrtninger den henhører, enten den tidligere omtalte, som gaar langs efter Bárðardalen og ned til Aðalreykjadal, eller den anden, som har fulgt Laxaaens Løb; hvilke begge bestaar af flere hinanden bedækkende Lavastrømme, som uden Tvivl hører til en meget forskellig Tidsalder og støder sammen nedenfor den føromtalte Bjergryg, Skriðuháls i Aðalreykjadalen. Dog er der al Rimelighed for, at denne Brenna hører til den østligere eller Laxaaens Lavastrækning. — Fra Múli tog jeg samme Dag til Grenjaðarstað, hvor jeg besøgte Stedets Præst, Hr. Jón Jónsson, forhenværende Konrektor ved den nu ophævede Latinskole paa Hólum, og bekendt for sine udbredte Kundskaber, især medicinske, hvilke han i lang Tid med Held har benyttet som Læge. Jeg anbefalede ham Selskabets Anliggende (se foran, S. 67) og benyttede mig af hans Gæstfrihed for den følgende Nat.

Den 15. Juli. Undersøgte en Runesten, som findes paa Grenjaðarstaðs Kirkegaard; det er en Basaltsøjle, 2½ Al. lang, femkantet, og skal aldeles ligne dem, som findes i det saakaldte Þverárgil i Laxaa-

dalen, hvorfra den rimeligvis er hentet. Paa 3 af dens Kanter findes følgende Rune-Inskription:

1. Kant:

ᚼᛂᚱ : ᚼᚢᛁᛚᛁᚱ : ᛌᛁᚴᚱᛁᚦ : ᚼᚱᛆᚠᚿᛌ : ᚦᚮᛐᛐᛂᚱ :

ᚴᚢᛁᚿᚿᛆ : ᛒᛁᛆᚱᚿᛆᚱ : ᛒᚮᚿᚦᛆ :

2. Kant:

ᛌᛂᛘᚢᚿᚦᛎ : ᛌᚮᚿᛆᚱ : ᚴᚢᚦ : ᚠᚱᛁᚦᛂ : ᚼᛂᚿᚿᛆᚱ :

ᛌᛆᛚ : ᛐᛁᛚ : ᚴᚮᚦᚱᛆᚱ : ᚢᚮᚿᚿᛁᛆᚱ :

3. Kant:

ᚼᚢᛂᚱ : ᛂᚱ : ᛚᛂᛐᚱᛁᚦ : ᛚᛂᛌ : ᛒᛁᚦ : ᚠᛁᚱᛁᚱ : ᛒᛚᛁᚦᚱᛂ :

ᛌᛆᛚ : ᛌᛯᛆᚴᚴᛂ ᛌᛁᚴᛆᚿᚦ : ᚢᛂᛌ :

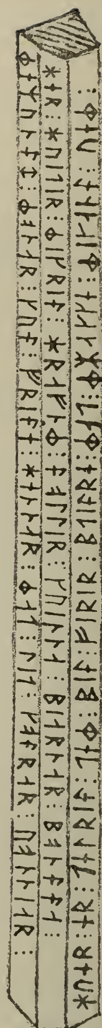
d. e. Hér hvílir Sigríð Hrafns dótter, kvinna Bjarnar bónda Sæmunds(z) sonar. Guð friðe hennar sál til góðrar vonnjar (vonar). Hver er letrið les, bið fyrir blíðre sál, syngge (synge) sigand (signað) ves. (Her hviler Sigrid Hrafns(Ravns)datter, bonden Bjarne Sæmundsens Ægtekvinde. Gud frede (give Fred) hendes Sjæl til et godt Haab. Hvo som læser denne Skrift, bed for den blide Sjæl, syng et velsignet Vers.)

En anden meget yngre Inskription findes der også paa en lignende, men større, sekskantet Basaltsøjle, saaledes lydende: HIER HVIILIR I DROttNI THORGRIIMVR H . . .

Det øvrige er ulæseligt. Hvem denne Thorgrímur har været, ved jeg ikke. Den Sigrid Hrafnsdatter derimod, hvis Navn findes paa den omtalte Runesten, har uden

Tvivl været Kone til enten Bjarni Sæmundsson den ældre, eller B. S. den yngre, som begge boede i sin Tid paa Einarsstaðir i Reykjadal, og hvis Navne er bekendte fra de islandske Annaler og Slægtregistre. — Fra Grenjaðarstað tog jeg i Følgeskab med Pastor J. Jónsson til Husevig, hvor jeg foreløbig ansaa det for nødvendigt at indhente en Del Oplysninger, førend jeg begav mig til de kongelige Solfatarer, for at undersøge deres Tilstand. Vejen gaar over Laxaaen op paa Hvammsheiði, østen for hvilket Højland findes de bekendte Springkilder: Uxahver, Baðstofuhver o. s. v. Jeg maatte denne Gang lade mig nøje med at betragte de fra samme opstigende Røgstøtter i en Afstand af ca. 1/2 Mil, da jeg ikke godt vilde forlade Hr. Pastorens Selskab. Ved min Ankomst til Husevig, kunde jeg ved det første Blik se, at Svovlværket var i Virksomhed, endnu forend jeg vidste, hvor Etablissementet befandt sig: Søvandet i den lille Bugt, som ligger foran Handelsstedet, havde nemlig antaget en smudsig, hvidgul Farve, der hidrørte fra Svovlvaskningen, som var i fuld Gang. Menigmand har nu i lang Tid set skævt hen til denne Svovlvaskning, da det er en meget udbredt Mening paa Nordlandet, at den har jaget Fisken bort fra Kysterne i Nærheden af Svovlværket, til den største Skade for Fangsten. Og jeg vil ingenlunde nægte, at naar man i Forvejen ved af Erfaring, hvor meget Fiske i Almindelighed hader Svovl, saa at det netop er dette, som Overtroen i forrige Tider har anvendt med saa kraftige Virkninger, naar man af Ondskab vilde forhekse hinandens Fiskeredskaber, naar

man endvidere ved, hvor jævnligt Fangsten er mislykket i de Aar, i hvilke vulkanske Udbrud er indtrufne, især naar de har været submarinske, eller Asken er faldet i Søen, og naar man saa endelig igenkalder sig det Faktum, at Fiskefangsten, som i forrige Tider var betydelig paa Nordlandet, begyndte for Alvor at mislykkes i de sidste Decennier af det forrige Aarhundrede, da Svovlvaskningen tog sin Begyndelse, og har aldrig siden den Tid naaet sin forrige Højde, — saa har dette Syn af det grumsede Søvand noget ubehageligt ved sig, som let kan vække den Tanke, at Almuens slette Mening om Svovlvaskningen dog maaske ikke er saa ganske ugrundet. Meget af denne Formodning falder dog bort ved nærmere Eftertanke. Imidlertid vil jeg ikke forsømme at indhente de Efterretninger, som maatte kunne tjene til nærmere at afgøre dette Spørgsmaal. — Jeg tog denne Aften Svovlværket i foreløbigt Øjesyn, hvor Vaskningen er i fuld Gang og store Dynger af Svovl forefindes, dels vasket og bragt i Hus, dels uvasket under aaben Himmel, som dagligen forøges ved rask Tilførsel fra Minerne. Svovlværkets Forstander, Hr. Faktor Johnsen, ytrede, at han i indeværende Sommer allerede havde modtaget Svovl for ca. 3000 Rbdl. r. S. Prisen paa det raa tilførte Svovl fra de forskellige Miner er følgende:

1. Þeistareykjanámar	10	Skl.	p.	Lpd.
2. Reykjahlíðarnámar	10	—	-	—
3. Kröflunámar	16	—	-	—
4. Fremri-námar	16	—	-	—

Fra Nr. 1 er intet Svovl ført til Handelsstedet i indeværende Aar, og fra Nr. 3 ligeledes noget ganske ubetydeligt; fra Nr. 2 derimod er som sædvanligt den største Masse taget, nl. ca. 3/4 af hele Tilførselen, og fra Nr. 4 den øvrige 1/4. Prisen har saaledes efter Middeltal været 12 Skl., og antages da foreløbig at Produktionen for indeværende Aar, sem endnu ikke

er fuldkommen sluttet, udgør omtrent 24000 Lpd. eller 3840 Ctn. urenset Svovl.

Den 16. Juli. Tog mig en Følgemand til Tjörneset, for at undersøge Hallbjarnarstaðakamb. Fandt der langt interessantere Forhold end jeg havde gjort mig Forestilling om, og forblev der den hele Dag, men blev ikke nær færdig med mit Arbejde. Da imidlertid min Følgemand ikkun var akkorderet for denne ene Dag, var jeg nødt til at vende tilbage til Husevig den samme Aften. Foresatte mig endnu en Gang at vende tilbage til dette Punkt, naar jeg besøger Husevig anden Gang, efter at have endt min Undersøgelse af Minerne, og opsætter derfor indtil den Tid at nedskrive i Dagbogen mine løse og ufuldstændige Optegnelser for denne Dag.

Den 17. Juli. Paa min Anmodning til Svovlværkets Forstander, Hr. Faktor Johnsen, meddelte han mig følgende skriftlig Notits, angaaende det aarlige Beløb af Svovlproduktionen i den Tid, han har kendt til Værkets Drift:

»Af de 15 Aar, jeg kender til Minernes Forbrug, er 3 Aar medgaaede, som intet er bleven flyttet; atter 4 Aar, som ikke er bleven flyttet mere end fra 200—600 Lpd.; hine Aaringer er flyttet fra 4 til 7000 Lpd. og i Aar Ca. 12000 Lpd. i raa Tilstand, med Snavset iberegnet. — Dette Erhverv er hentet fra Rhlider- og Fremri-Namer, og tillige siden 1835 ogsaa fra Testereike Miner, som tilhører Mule Kirke. — Af denne Erts over Hoved erholdes nu kun 40 Pd. af en Gang eller simpelrenset Svovl udaf hver 100 Pd., og dog neppe saa meget, men ligesom Produktet aftager i Godhed, saa formedelst dets større Indhold af Uhumskheder, medtager hvert Centner næsten dobbelt Forbrug af Tranen til Rensningen, saaledes at nu behøves omtrent 8 Pt. til hver 100 Pd. raa Erts«. Da jeg har stærk Formodning om, at denne Angivelse ikke er saa ganske rigtig, hverken med Hensyn til det aarlig producerede Svovls Mængde — for indeværende Aar synes

i det mindste de 12000 Lpd. ikke godt at stemme med den før af ham selv angivne Købesum, 3000 Rbdl., se foran, S. 89 —, eller med Hensyn til dets Godhed, da i Særdeleshed Tranforbrugen synes at være urimelig højt ansat, med mindre Vaskningen skulde udføres overordentlig slet, — hvilket dog ingenlunde er Tilfældet, efter de Prøver at dömme, som jeg allerede har set, — saa besluttes, at jeg ikke ad denne Vej vil søge flere saadanne Oplysninger, hvilke Hr. Faktoren maaske ikke engang tror sig beføjet til at meddele, som muligvis stridende mod hans Principalers, Handelshuset Ørum & Wulffs, Interesse.

Efter foreløbig at have nedpakket min Samling af fossile Konkylier og Brunkul fra Tjörneset, tog jeg denne Dag tilbage til Grenjaðarstað.

Den 18. Juli. Traf sammen med Præsten til Nes, Hr. Jón Ingjaldsson, og anbefalede ham Selskabets Anliggende (se foran S. 67). Tog fra Grenjaðarstað over Hólasand til Mývatnsegnen, hvor jeg ankom om Aftenen til Reykjahlíð, den nærmeste Gaard ved Solfatarerne, hvor Præsten, Hr. Jón Þorsteinsson, bor, og indkvarterede mig hos ham for den Tid, som det vil blive nødvendigt, at jeg opholder mig der i Egnen. Paa Vejen fra Grimsstöðum, — den første Gaard, som man træffer paa ved Mývatn —, og til Reykjahlíð, tager man over en Del af den sidste Lavastrøm, fra 1728, som paa denne Strækning har bortskyllet tvende Gaarde, er trængt ud i Søen Mývatn og har opdynget sig der til en betydelig Højde, saaledes at den har derfra kastet tilbage en Arm af Strømmen, som er gaaet rundtom en liden Plet, hvor paa Kirken blev staaende uskadt, imedens den bortrev hele »bæinn« eller Gaarden Reykjahlíðs Vaaningshuse, som stod i nogle faa Favnes Afstand fra Kirken. Siden er den Del af Lavastrømmen, som ligger nærmest ved Søen og til Dels har trængt ud i samme, sunken betydeligt, saaledes at det Stykke af samme, som nu

omringer Kirken, ligger betydeligt højere, og det hele ser ud som et fuldkomment Mirakel, for hvem som ikke iagttager disse Forhold med et uhildet og prøvende Blik. Jeg vil paa ingen Maade fradisputere de gode Mývatnsboer den skønne Tro, at Gud har holdt sin beskærmende Haand midt i Faren over deres kære Kirke; kun vil jeg gøre dem det begribeligt, at det ikke er sket ved noget overnaturligt Middel, men tværtimod ved et Sammentræf af flere naturlige Betingelser, som alle maatte være til Stede, for at dette mærkværdige Resultat kunde fremkomme.

Den 19. Juli. Tog fra Reykjahlíð i Følgeskab med Hr. Pastor J. Þorsteinsson, som godhedsfuldt havde tilbudt sig at være min Vejviser for denne Dag, som jeg havde bestemt til at rejse foreløbigt omkring i Svovlegnen, for saa godt som muligt at orientere mig i Terrainet. Vi tog da først til Hlíðarnámar eller Reykjahlíðs Solfatarer, som ligger omtrent en 3/4 Mil i sydøstlig Retning fra Gaarden Reykjahlíð og er de største og rigeste Svovlminer paa Island. Efter at være gaaede over denne Bjergryg, tog vi i nordlig Retning hen til Reykjahlíðar-sel eller Sæter, og da Vejen derfra til Krafla er temmelig besværlig og til Dels ikke uden Fare, blev Præsten tilbage i Sæteren, medens jeg fik en med Terrainet bekendt Følgemand derfra og til Krafla. Vi tog da fra Sæteren først i nordlig Retning og siden østerpaa, opad en stigende Bjergskraaning, indtil vi stod sønden for Krafla, adskilte fra den ved en med Heste uoverstigelig dyb Klöft. Men østen for os hævede sig Hrafntinnuhryggur, en Bjergryg, der begynder østen for Krafla og løber derfra i sydlig Retning med en Udstrækning af omtrent [1/4] Mil. Solen stod den Gang i Vest, og da jeg nærmede mig Bjerget fra denne Kant, nød jeg i Sandhed et prægtigt Skue, idet Solstraalerne kastedes tilbage fra de utallige store og smaa Stykker af Obsidian, som er nedstyrtede fra den øverste Kam

af Hrafntinnuhryggur (Obsidianryggen) og nu saa godt som bedækker hele dens vestlige Skrænt, der nu straalede i Sollyset, ligesom Facaden af et uhyre Palads. Bjergets øverste Kam er et blottet Klippelag, bestaaende af porøs Trap (Lava), og som gennemskæres af to Obsidianlag, der for saa vidt jeg kunde se, er skarpt adskilte, men gaar ikke paa noget Sted over i hinanden. Det lader saaledes til, at i sin Tid har flere afvekslende Strømme af Lava og Obsidian gaaet over hinanden, før end denne Bjergryg blev hævet til sit nuværende Leje, thi for nærværende Tid er den hævet over alle nærliggende Punkter, hvorfra disse Strømme kunde være udflydte, med Undtagelse af Bjerget Kratla, fra hvilket den er adskilt ved en dyb Dal, hvis Bund ikke ligger højere end den øvrige Bjergplæne, paa hvilken Hrafntinnuhryggur og Krafla staar. Jeg medtog tilstrækkelige Prøver af Obsidianen og de samme umiddelbart omgivende Masser. I øvrigt viser Forholdene sig saadan som de er angivne i E. Olafsens Rejsebog.

Nedenfor Obsidianbjergets vestlige Skrænt og ved den nordlige Bred af en liden Indsø (tjörn) fandt jeg et Lag sublimeret Svovl i ganske kold Tilstand (død eller kold Mine). Det havde det ejendommelige ved sig, at det var skjult af Muldjord, saaledes at et Græstæppe nu til Dels dækkede Svovlet, hvilket noksom viser, at de hede Svovldunster (Svovlbrinten) for længere Tid siden har hørt op at bane sig der Vej op til Overfladen. Ellers hvilede Svovllaget, som sædvanligt, paa det lyse Lerlag, som stedse ledsager Svovlets Regeneration og som [jeg] senere kommer til at omtale videre. Svovlet selv laa paa dette Sted i et Lag af 1½ til 3 Tommers Mægtighed og var overordentlig skønt. Det havde afsat sig i meget smalle og tæt ved hinanden staaende Naale eller snarere Piber, som efterhaanden var blevne lukkede, og hele Laget holdtes sammen af en Svovlplade for oven og neden. Jeg medtog Prøver af dette fuldkom-

men rene og skønne Svovl, der havde afsat sig i saa udmærket skønne Former, men da jeg ikke var udrustet med passende Emballage for skøre Sager, fandt jeg det om Aftenen smulret hen, saaledes at jeg kun kan levere ufuldstændige Prøver til København, hvilke dog imidlertid baade vil vise Produktets Godhed og, naar man vil tage Hensyn til Forekomsten, godtgøre, hvor vigtigt det er med Flid at opsøge de »døde Miner«, da disse kan forekomme paa saadanne Steder, hvor ingen uden en Geolog vil falde paa at søge Svovl.

SKÝRSLUR OG ATHUGASEMDIR FRÁ SUMARFERÐUNUM 1840.

1. Ekskursion til Seltjarnarnes.

Hvad der især var at bemærke denne Gang med Hensyn til Næssets geognostiske Forhold, var følgende: Næsset dannes af en ældre Lavastrøm (Dolerit, Robert), som ligger i flere kuppelagtige, mest langstrakte Forhøjninger med mellemliggende Lavninger, igennem hvilke Doleritstrømmen fortsætter sig uafbrudt, for det meste bedækket med et temmelig mægtigt Jordlag, — en Tørvemose. — Den yderste Forhøjning paa Seltjarnarneset kaldes Valhús og hæver sig vel ca 150 F. over Havfladen. Norden for samme, ved Stranden, bemærker man et Lag af puddingeagtig Breccie, som indeslutter større og mindre Stykker af tæt Lava, der ikke stemmer fuldkommen overens med Valhusets Dolerit. Denne Breccie bestaar af smaa, kantede Korn af Slagger og sort forglasset Lava, sammenkittet, som det synes, med fint Pimpstengrus. Den har flere horisontale Striber, der giver den et fuldkommen schichtet Udseende. Doleriten dækker den,

men paa et Par Steder synes det som den tillige støder op til den saaledes, at Breccielaget ikke paa dette Sted fortsætter sig langt mod Syd indunder Doleriten. Det er ikke let at afgøre, hvorledes dette Breccielag er dannet. Det har vel nogen Udseende af, at det kunde have løbet som en Strøm, og maatte det da have været gennemblødt og flydt som en Vælling; men jeg vil dog nærmere antage, det er dannet af opkastede vulkanske og forstødte Masser, som dog ikke befinder sig paa sit oprindelige Lejringssted, men er førte didhen andet Steds fra med en Lavastrøm; men hvorfra?

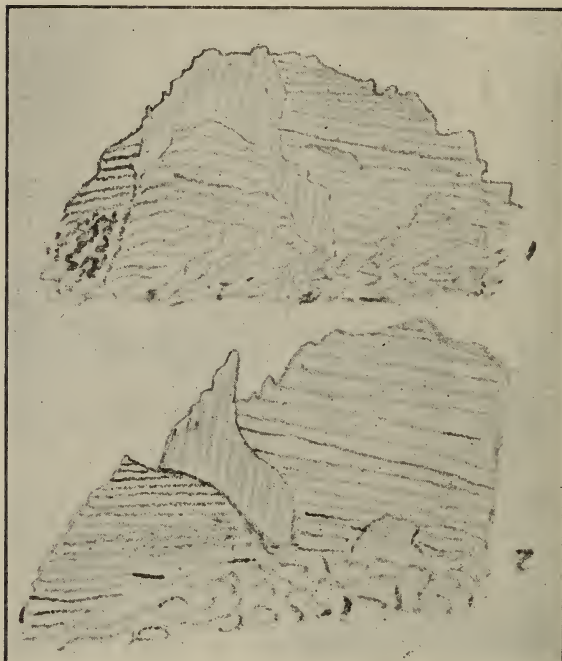
Paa samme Sted ligger søjleformet Dolerit, hvor Massen er uensformet, idet hver Søjle har en ydre Skorpe almindelig Dolerit, medens en indre Søjle har et andet, mat breccieagtigt Udseende; ved nøjere Eftersyn er dog denne Masse krystallinsk og dens særegne Beskaffenhed maa vel tilskrives et bestemt Afkølingsforhold.

2. *Viðø.*

Juni 13. Denne Ø bestaar af en brunlig, mat, temmelig storkornet, krystallinsk Bjergart, — Lava, hørende til Mellemdannelserne —, som Robert kalder Mimosit. Den forekommer hyppigt i Søjler, som dels staar lodrette, dels ligger skæve eller horisontale. De gennemsættes hyppigt af Trapgange, hvor Trappen er trængt op nedenfra og har udfyldt alle Revner, selv saadanne, som kun har 1 Tommes Vidde. Paa andre Steder har den med Voldsomhed trængt Søjlerne fra hinanden, løftet dem til Vejrs og udfyldt Kløfter af 2 à 3 Favnes Mægtighed. Saaledes paa den nordvestlige Pynt af Hjemmeøen, hvoraf Robert har givet en god, kun lidt for pyntelig, Tegning.

3. *Frá ferð umhverfis Esju.*

(Úr vasakveri.)

Esjan, ved Tíðaskarð. 15/6 '40.

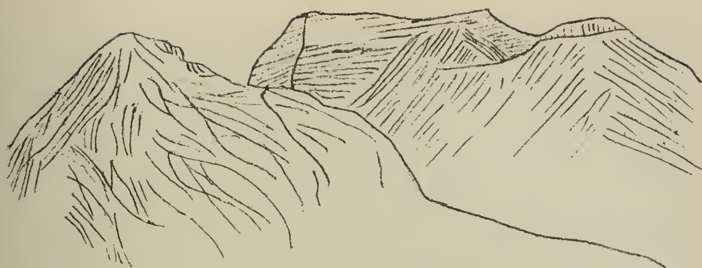
Nr. 2 ca. 60 Favne sydligere end Nr. 1. — En Gang i de regelmæssige Lag, som vender den flade Side ud til Vejen.

Tíðaskarð.
Bleikdalur (Vakker).
Kerhólakambur.
Gljúfurdalur.

Búi.
[Festi.
Stóra-gil =
Mógil (Kalksp.-G.).
Kistufell.

Grafardalur.
Þverárdalur.
Móskarðshnúkar.
Svínaskarð.
Skálafell.

40—45 Al. 25 à 26 - Dobbeltspat. } Hældningen kan ikke angives.

4. Rejsen fra Reikevig til Krýsuvík.

Juni 25. Vejen gaar først over Øskjuhliden, den anden Doleritryg fra Norden at regne, som er Fortsættelsen af Langi-jörfi og danner Seltjarnarnes. Mellem Fossvog og Kópavog løber den nordlige Arm af en tilsvarende, den tredje, Doleritryg, og den sydlige Arm af samme mellem Kópavog og Arnarnessvík; denne synes at have fortsat sig til Álftanæsset og danne den nordlige Del af samme, løbende gennem Bessastaðanes, og en derfra mod Vest udgaaende smal Ryg, Grandi kaldet, til Brekka. Sønden for Arnarnesvigen kommer den fjerde Doleritryg, som gaar mod Vest norden for Havnefjord, danner der en langstrakt Bugle, Garðaholt kaldet, og udgør mod Vesten den sydlige Del af Álftanæsset. Her ender de lange, jævnsides løbende Doleritrygge, idet Doleriten østen og sønden for dette Parti danner mere afbrudte, lave Kupler eller Bugler, som dog uden Tvivl hænger sammen og hører til den store, gamle Strøm, som før er omtalt (paa Esjaturen) og hvis Udspring vi endnu ikke har kunnet bestemme med Vished. Et kort Stykke sydøsten for Arnarnesvigen, tæt ved Gaarden Vífilstaðir, kommer en nyere Lavastrøm ned mellem tvende af de førommeldte Doleritkupler, hvor den har løbet i en smal Rende; men saa snart den træder ud

af samme, breder den sig ud og bedækker en temmelig stor Strækning østen for og paa den nordlige Side af den inderste Bugt af Havnefjorden og kaldes der efter Beliggenheden Hafnarfjarðarhraun og Garðahraun. Denne Lava indeholder meget hyppigt gule Krystaller af samme Beskaffenhed som dem, der findes i Doleriten (Peridot? Mackenzie. Robert. — Titanjærn-Krystaller i Universit.-Museet?). — Straks naar man gaar op fra Havnefjord paa Vejen til Krisevig (mod Sø. til Undirhlíðar), gaar man over en Dolerit-Aas; siden kommer man forbi 3 Dol.-Kupler efter hinanden, som alle ligger østen for Vejen, og ind i mellem disse skyder Arme af en vesten for den liggende Lavastrækning. Med den sidste af disse ender da Doleriten. Strp. besteg den og saa østen for samme en sammenhængende Lavastrækning helt op til Vífilsfell. Over denne Lava gaar nu Vejen videre op til de saakaldte Undirhlíðar. Disse bestaar af en Række af smaa Bjerge eller Kupler, som for det meste synes at være Kratere, hvilket ogsaa stemmer med den historiske Beretning, at henimod Midten af det 14. Aarhundrede (1340) har Ilden raset i Undirhlíðar, hvor der før laa mange beboede Gaarde, og ødelagde denne Egn aldeles. Ved Fjallið eina træder man udaf Lavaen; det ligger mod sydvest i Retningen af Undirhlíða-Rækken og omtrent for Midten af den i samme Retning liggende, lange Dal, mellem de tvende Tufbreccie-Rygge, som kaldes Móhryggir. Det bestaar af Tuf, og paa den nordlige Ende af samme ligger et Lag af Lava, medens det hele Bjerg ellers er bedækket med brændte Slagger, som nu er til Dels forvitrede og nedskredne som Grus paa dets Sider. Dette lille Bjerg synes at høre til det mægtige Tuflag, som danner Lönguhlíð og de øvrige Bjerge, som løber ud mod Sydvest, langs Landtungen, og at være en afreven Del af samme, saavel som de tvende langstrakte Bjergrygge Móhryggir, ind imellem hvilke Vejen gaar fra Fjallið eina, efter en lang Dal, løbende

mod Sydvest, nedad hvilken Lavastrømme gaar, der strække sig helt ned til Søen, mellem Krýsuvík og Grindavík, hvor de bedække en betydelig Strækning, som kaldes Ögmundarhraun, hvilket ifølge de historiske Efterretninger skal være nedflydt 1340. Det synes at være kommet fra den Bjerggruppe, som ligger for den nordlige Ende af den vestligste Móhryggur og kaldes Dyngjur. Naar man er kommet omtrent til Midten af den foromtalte Dal, gaar Vejen til Fjælds mod Sø., over den østligste Móhryggur, og ligger der lige ved et Krater i Bjergaasens vestlige Side, kort ovenfor Dalbunden. Dette gamle Krater, som er rundt og har været meget dybt, er nu til Dels opfyldt og bevokset med Græs; det kaldes Ketill (Kedel) og Vejen har derefter faaet Navnet Ketilstígur. Bjergryggen er her temmelig høj, men ikke bred, og naar man kommer over den, er man tæt ved de nordligste Krisevigs Svovlminer, som almindelig kaldes Seltúnshverir, da et Sel eller Sæter har staaet her tilforn. Her ankom vi om Aftenen og slog Telt straks ved Minerne, paa Randen af Fúlipollur.

Juni 26. Tog Minerne foreløbigt i Øjesyn og var alle Steder omkring i dette Svovlterrain for at orientere os. Det maa da først bemærkes, at Svovlpartiet deler sig i to Dele, hvoraf den nordligste som før meldt kaldes Seltúnshverar, og det sydøstligste Parti Engjafjallshverar. Det førstnævnte bestaar for største Delen af en ca. 100 Favne lang Række af hverar og hede Lerpøle, som ligger i en dyb Rende tæt under Bjergskrænten, hvor denne støder til en nedenfor samme beliggende flad Græsmark. Af disse hverar har Beygingarhver før været den betydeligste, men er nu meget aftaget, hvorimod den nye hver, som opkom 1754—55 om Vinteren, nu er den største, men koger dog ikke heftigt; den er den nordligste i Rækken. Ned fra disse hverar, imod Engen, løber et Par Vandrender, som er dannede af Naturen til Afløb, saavel for det fra Fjældet nedkommende Vand,

som det, der udrinder fra de varme Kilder, og i disse ligger der 3—4 Svovlopkogninger (»hitur«). Det øvrige Svovl paa dette Sted forekommer i lignende Opkogninger i Skrænterne af Vandløbsrenden omkring de varme Kilder, med Undtagelse af 4 saadanne smaa Svovlbrande, som ligger i en kort Afstand derfra mod Nø., nederst i Bjergskrænten. I det hele taget finder man paa dette Sted 16 slige Opkogninger, men allesammen smaa (og den største ca. 60 □ Favne, som ikke engang sætter Svovllag paa mere end ca. $^{1}/_{4}$ Del af sin Udstrækning). Varmen er her paa de fleste Steder for stor til at Svovlet kan komme til at afsætte sig godt, men dog tror jeg at den Mængde Vand, som her findes i Grunden, staar mest i Vejen for Svovlets gode Produktion. Imidertid findes her paa sine Steder smukt Svovl, men i det hele taget i saa smaa Kvantiteter, at det vilde give et ubetydeligt Udbytte.

Juni 27. Begyndte at optage et Kort over Minerne, hvorved det viste sig, at Henchels Kort ikke er nøjagtigt. Eftermiddagen forhindret ved Blæst og Regn. Fúlipollur er en Lerpøl med noget Vand, som er øjensynligen opkommet derved, at hede Dampe er her trængte op, har opløst og gennemædt Jordskorpen, og som saaledes er opløst til Ler, som siden er bortført af det tilflydende Vand fra den omliggende vaade Grund, saa at Pølens Bund nu ligger 5—6 Alen dybere end den med Grønsvær beklædte Rand, som omgiver den. I Bunden af denne Pøl er mange Trækhuller for de hede Svovldampe, som opvarmer Grunden saaledes, at Vandet og Leret koger rundt om dem. Rimeligvis er det kun den Mængde Vand, her er, som staar i Vejen for, at Svovl her danner sig, og det vilde være interessant til et Forsøg at udgrave en kort Mosestrækning, som ligger østen for Fúlipollur, for at skaffe Vandet fra den frit Afløb til en Vandrende, som gaar mod Nord til Kleifarvatn, mellem Irpuhryggur og Lambafell.

Strp., sem undersøgte Terrainet i den Anledning, fandt, at dette vilde være let at udføre. Hele den Mosestrækning, som her ligger i Dalen mellem Engjafell og Lambafell og som tjener til Eng for de nærliggende Gaarde, trænger ogsaa højlig til en saadan Udtømning, hvorved den som saa mange andre Mosestrækninger i Landet rimeligvis maatte kunne forvandles til en skøn Eng. Den Mængde af kalkholdig Gibsjord, som her findes, vilde da ogsaa herved gøre stor Nytte, naar man førte den ud paa det udtørrede Engparti.

[Juni] 28. Regn, Blæst og Taage. Vi kunde intet foretage uden for Teltet. Fik en Del Fugle.

Viðbót.

Nokkrar myndir og minnisgreinar.

(Úr ferðakveri).

Krýsuvík.

Henchels Kort ikke nøjagtigt.

Hatt-tjörn ca. 100 F. Nø.—Sv.; 50 F. bred.

Paa Vestsiden af Fjældet et meget hedt Parti, med særdeles mange, smaa kogende Pytter i blaa-Bolus. Grunden vaad og løs, afvekslende hvid, blaa og rød; begyndende Svovldannelse. Partiet beliggende i en lav Kløft mellem Tufbrinker, med let jordagtig Lava; det gaar ned til langagtig, kedelformet Fordybning med en lille Indsænknings-tjörn i den nordlige Ende.

Vesten i Hatturs Skrænt, lidt sydligere end den blaa hver i Dalen, ligger et Svovlparti, som synes at have flyttet sig ned, idet kolde Partier ligger ovenfor; det [er] en 20 à 25 [Fv. lang] og 2—4 Fv. bred Stribe levende, gode Miner, som jeg kalder Dalhitur, og ovenfor sammes Midte et mindre Parti. Kort sydvest for samme Dalbund er en liden, begyndende Mine, hvor Henchels Hver ligger paa Kortet (?); for varm, med blaa Bolus og det hvide og rødlige Salt. Hverhita.

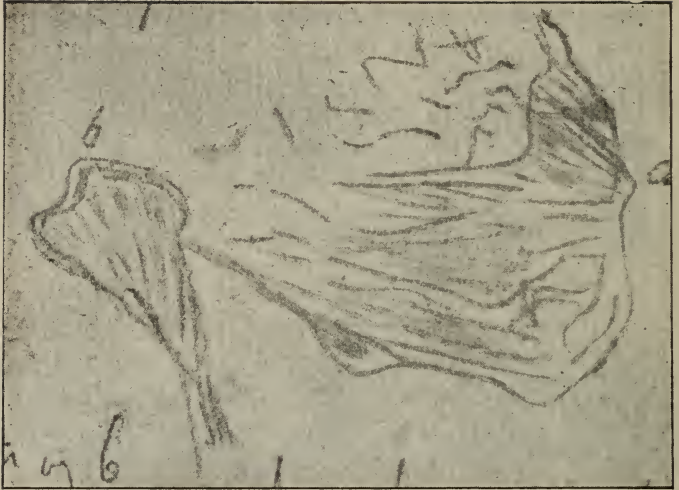

Lavaen [er] trængt op igennem smalle Spalter af 4—8 T. Mægtighed. — Tufkammen [er] norden for Hattur, straks ved Vejen østen for Hatt-tjörn, som ligger paa den anden Side af Vejen. I Miðdalur straks vesten for er Lavaen trængt op i en Stok.

a Kistufell, et Krater, høj og spids Kegle, ca. 20 F. i Gennemsnit mellem Kratermundingerne; har udsendt en Mængde Lava. — *b*, *c*, *d* Lavere Kratere i Nærheden. — *e* Et rundagtigt Krater straks sydøst for Sandfell, i Retningen af *b* fra Kistufell.

Nv. for Sandfell. — *a* og *b* er Kratere, hvorfra en Del af Gullbringu-Lavastrømmen er udflydt. Længere mod Sv. i Rækken ligger et tredje, stort Krater.

5. *Frá ferð um Ölfuss-hrepp.*

(Úr ferðakveri.)

Den hede Række.

1. Reykjahverar, med Kisel og Spor af Svovl, lang Række paa begge Sider af Varmá, dog mest paa den østlige Side. Geysir. Baðstofa.
2. Varmt Parti i Hverakjálkum, med Spor til Svovl.
3. Heftigt kogende Hver i Klambragil, med begyndende Svovl; meget levende.
4. Do., naar man kommer op paa Fjældet.
5. Tre hede Pøle, sagte kogende, med graahvidt Ler, paa Ölkelduháls. Kort derfra Varme, med begyndende Svovl.
6. Hengil-partiet, som deler sig i to Dele, Ölfusvatnslaugar og Nesjalaugar.

6. *Þrjár gamlar áletranir.*

(Úr ferðakveri.)

1.

(Grafskrift.)

CHRISTVR ER
MITT LIIF DAVDINN
MINN ABATE
Saa Sæle
vnge mann
Jon Jons son
sofnade sætt
i Drottne a 12.
are sins alds.

2.

(Fjöl, $2^2/_3$ al. l., $^1/_4$ al. br.)

BENEDICTUS DEUS NOSTER TRIMONA SPIRITUS DOM.

3.

($2^1/_4$ Al. langt, 10 T. bredt Bræt.)

Hjer under sefur harla sætt,
hladen digd Asmundur,
Jonsson hvurn vefur mannord mætt
miklar fjekk námsgáfur,
allt hans gud hefur ángur bætt
og honum gjefid frelsi ágjætt
um eilifd sem ei þritur.

Hjer hjá hans bróder Brinjólfur,
blundar og laus vid þrá
dagfarsens godur digdugur,
driughr . . . var sá
á himna sloder heimfluttur,
herrans Christs blode laugadur,
ljómar nú lambs stóle hjá.

Þó sakna kunnum þeirra hjer
og þídar ekkjunnar
ei þeim misunna eigum vjer
eilifrar farsældar
glas þvi útrunned eimda er
eilifs lífs sunna oss birtu ljer
med þeim án endingar.

7. *Ferð um Borgarfjörð.*

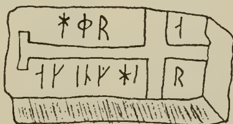
Juli 14. Vi undersøgte først den af E. Ol. angivne Maanemælk, som findes i Bunden af Reykholtsdalen (Nyrðri-Reykjadal) og kommer mange Steder til Syne i Aabredden. Den er noget uren eller ler-

blandet Kiseljord, bestaaende for en stor Del af Oscillatorier. — Árhverar = Vellinesshverar, som ligger i Aalejet og hvis 12 à 14 Fod høje Rand bestaar af hærdet Ler, oprindelig tilhørende det Lag, som findes i Aabredderne der omkring, viser Spor til Svovlafsætning og lugter stærkt af Svovlbrint. Randen er bleven staaende, medens Aaen har borttaget det omgivende Lerlag, dels derved, at Leret nærmest Springkilderne er bleven hærdet ved Varmen, dels ogsaa derved, at en liden Kiselskorpe, som Vandet fra Kilderne afsætter, beskytter den. — Tunguhverar har forsaavidt forandret sin Form, siden E. O. beskrev dem, at man nu ikke bemærker nogen Regelmæssighed med Hensyn til Vandets Opkasten. En blaalig-sort Trochus opholder sig der paa den varme Grund. — Skovmoser = Skovtørv saa vel i Aabredderne som flere Steder paa Bjergsiderne (Ststrp.) beviser, at Skov har vokset der i forrige Tider. — Snorralaug paa Reykholt holder sig temmelig godt. Den er bleven repareret af afdøde Pastor Th. Helgesen, tillige med den Rende, som fører varmt Vand til Badet fra Hveren Skrifla.

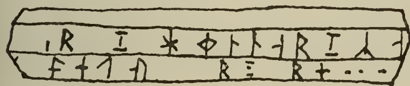
Paa Reykholt findes:

1. Et Stykke af en firsidet, halvflad Ligsten, ca. $2^{1}/_{2}$ Kvarter langt (Basalt, fra Baula).

Det tilsvarende Brudstykke findes nu ikke længere.

2. Et andet ditto, femkantet, ca. 3 Kv. langt, ogsaa en Baulusteinn, som i det hele taget alle de ældre Ligstene med og uden Indskrifter, som findes paa Kirkegaarde i Borgarfjorden.

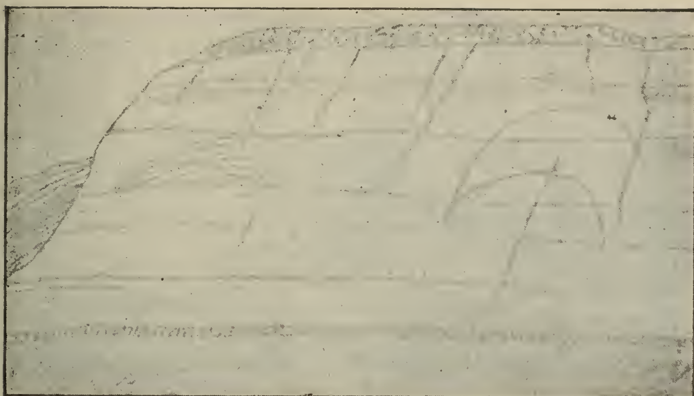
3. Det vigtigste Monument fra Oldtiden, som findes paa Reykholt, er en Ligsten, funden for 3 Aar

siden i Kirkegaarden samme Steds ved den Lejlighed, at en Grav blev opkastet straks uden for Kirkedøren, paa venstre Haand, naar man gaar ind i Kirken. Denne Sten er af samme Art, som de nysomtalte Brudstykker, 66 Tommer lang, sekskantet, og de respektive Kanter 5½, 5, 3½, 6, 4 og 5 Tommer. Den er brækket tværs over som Afbildningen viser. Korsets Tegn og den under samme staaende bandrún [illegible] er endnu tydeligt ([illegible] = ᛋᛐᚿᚱᚱᛁ ?). De Runer, som har været indhuggede paa den ene Kant ved Siden deraf, er aldeles ulæselige og næsten forsvundne; det afbildede er altsaa usikkert. Paa den anden Ende ses nogenledes tydeligt ᛋᚿᚱᛁ (Snorri?), det øvrige er fuldkommen ulæseligt.

Juli 15. Fra Reykholt kom vi over en maadelig høj Bjergryg, som adskiller Reykholtsdalen fra den Dal, hvorigennem Hvitaaen løber og som kaldes Hvítársíða, naar man er kommen over Hvitaaen. Denne Bjergryg naar sit højeste Punkt i Skáneyjarkúla og bestaar af Trap (Basanit), som dog ikke staar der i lodrette Klipper, men er opbrudt og nedskreden, og har antaget Formen af en Doleritryg. Paa den nordre Side af denne Ryg ligger Norður-Reykir, med en Del varme og kogende Kilder, hvoriblandt Springkilden Strompur, som opkaster Vandet til en Højde af 4 à 5 Fod, periodisk. Betydelig Kiselafsætning. — Hvitaaen med Bjarnavað og en mægtig Brink graablaaligt Ler (jökulleir) i bølgeformige og horisontalknudrede Lag (se Figuren, S. 109). — Síðumúli med en Ligsten, hvorpaa der er udhugget Billedet af en Mand. (Sagn der om, som tyder paa, at en Springkilde er forsvundet i Nærheden af Síðumúli og fremkommen igen paa den anden Side af

En Bakke fint Ler ved Hvítaaen ovenfor Bjarnavað.

Hvitaaen). — En Bjergryg, lig den forrige, adskiller Hvítársíða og Þverárhlið. — I Norðtunga blandt andet en Runesten med Indskrift, der tyder paa en temmelig høj Alder. Den afbildes her:

᛭ ᚼᚮᚱ ᚼᚢᛁᛚᛁᚱ ᚴᛆᛚᛚ ᚼᛆᛚᛐᛆᚱᚦ ᚦᛆᚽ

ᚦᚮᛘ ᛘᚢᚿ ᚼᛆᛁᚦ ᚦᛆᛚ ᚼᛆᚠᚮ

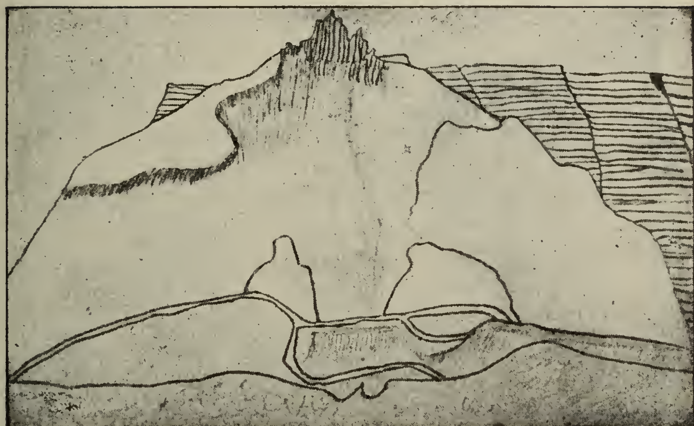
Fra Þverárhlíð gaar man over en tredje Bjergryg, lig forrige, til Norðurárdal. Den kaldes højere oppe Grjótháls. Det bemærkes, at alle Borgerfjordens schichtede Trapfjælde, som vi har faaet at se, har temmelig hældende og, som det synes, paa enkelte Steder temmelig forskudte Lag. Den sædvanlige Hældning gaar dog indad fra Sv. til Nø. Det synes som, at her er kun blevne staaende Stumper af Trapformationens nederste Lag, medens største Delen er bortskyllet. Vi kom ind i Norðurárdalinn ved Glitstaðir og saa skraas over for os paa den anden Side af Norðurá

2 Kratere, hvorfra en betydelig Masse Lava er udflydt. Det er det øverste af de nyere vulkanske Virkninger, som har raset i og ved Foden af den Bjergrække, som strækker sig fra Baula og ud til Snæfellsjökull. Disse Kratere kaldes Brókarfell (stóra og litla) (det lille givet af Robert under Navnet Grábrók) og Lavastrømmen Brekkuhraun. Efter at have besteget disse Kratere, hvoraf det lille især søger sin Mage, kom vi snart til Gaarden Hreðuvatn, det første Sted, hvor vi ventede at finde Surtarbrand. Foreløbig Ekskursion om Aftenen. Mandelstenærtet grønlig Trap, med Kalkspat og Zeoliter. Tydelige Krystaller af Apofyllit, Chabasit og Mesotyp. Forellefangst i Indsøen. Svaner, Lom, Himbrimi, Svartbag, ynglende.

Juli 16. Surtarbrandstedet Þórisengismúli i Fjældet norden for Gaarden (givet af Robert). 3 Lag; det nederste meget tyndt, 1 à 3 Tommer; det andet mest vegetabilsk Skifer (Brandkul-Skifer), afvekslende med tynde Lerlag og ordentlig Surtarbrand, indtil 3 Alen; det tredje af lignende Beskaffenhed og omtrent ligesaa mægtigt, med de fleste Spor af kendelige Træarter, især øverst i Laget: Fyr, store Løvtræer, Aftryk og tydelige Levninger, endog af de fineste Grene og Kviste. Stykker af Træer, som viser alle Forgreningerne. Ingen Tvivl om, at de har vokset der paa Stedet. I Skiferen hyppige Aftryk af Moseplanter (eqvis., ca[re]x, salic. etc.) og Mos. Surtarbrandens Leje kan her ikke nøje undersøges, da Lagene er dækkede af Nedskred og forrykkede, rimeligvis ogsaa nedskredne noget selv, men ingen Grund til at antage, at de har før været dækkede af noget Klippelag, hørende til de regelmæssige Trapfjælde.

8. *Frá ferð um Vesturland.*

Ýmsar athuganir og uppdrættir.
(Úr ferðakveri.)

Grettisbæli í Fagraskógarfjalli.
a. Tuf-Breccielag. *b.* Nedskred. *c.* Fagraskógarfjall.

Nokkur örnefni
í Hnappadalssýslu og Snæfellsnessýslu.

Barnaborgir, Bbhraun.
Eldborg í Eldbhrauni.
Rauðhálsakúla.
Syðri- og Ytri-Rauðamels-kúlur.
Gullkista og Gkhraun.

Hreggnasatindur.
Sandkúla.
Jötunsfell.
Kerlingarfjall.

Grímsfjall.
Svartbakafell,
með Valabjörgum.

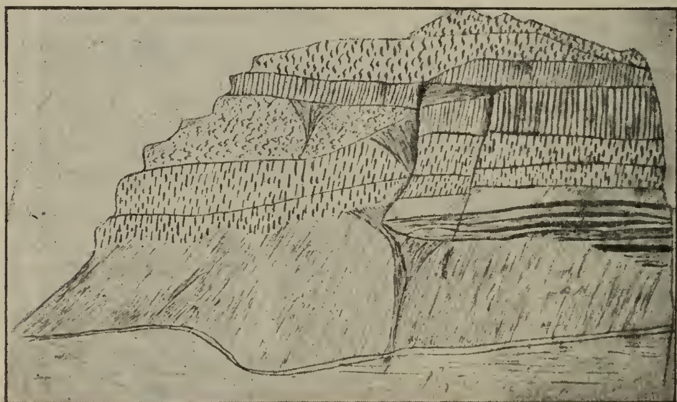
Rauðakúla.
Bjarnarhafnarfjall, einstakt.

Berserkjahraun.

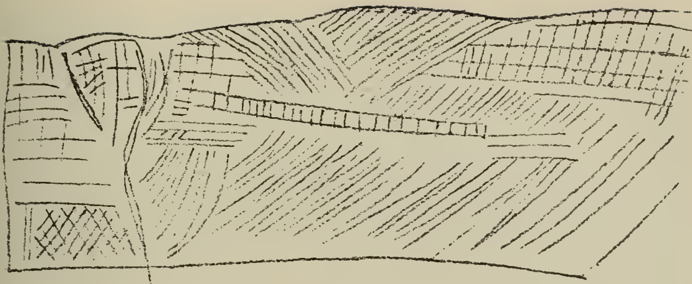
Um gilin og jarðlögin fyrir ofan Brjánslæk.

Lækjará er en lille Tværaa, som dannes af smaa Bække, der kommer: a. fra Surtarbrandsgil, b. fra Miðgil og c. fra Yztagil. Surtarbrandsgil gaar ned i en Halvbue vesten for Hestmúli, og Buens Hulhed vender ud mod S. t. V. = Höfuð (= . . .). — 5 Lag. Nedskred, som kan dække andre 5 à 7 Lag. Afsatser. Her begynder Gilene at skære sig ned igennem regelmæssige, til Dels basaltartede Traplag, som saa vidt skønnes hører til de regelmæssigere og strækker sig helt fra Hlíðar-nibba (-hyrna) til Hestmúli. Dog ikke de Lag, som dækker Surtarbr., der synes at være nyere. En basaltisk Strøm (en Kløftstrøm), der har dækket Vegetationslaget, der før laa paa Skrænten mellem Hukkene inderst i Lægridal. Disse Lag stod, som det synes, op til de regelm. paa den ene Side ved Miðgil og den anden ca. ved Midten af Hestmúli. Basaltiske Gange sætter op igennem Veget.-laget. Enkelte Brecc.-mellemlag med rullede Stene.

Ved Brjánslæk.

a. Nedskred. *b*. Surtarbrand. *c*. Basaltiak Lava. *d*. Basalter. *e*. Tæt Lava = Trap. *f*. Grønsvær. *g*. Elven.

Grønjord fra Bíldudal.

Kromilte.	Lerjord
Jernilte.	og
Kalk.	Kisel.

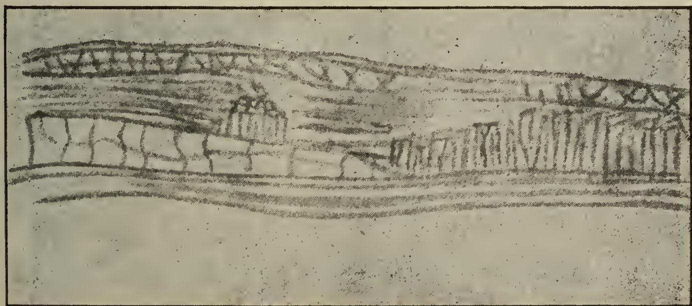
Straumneshlíð.

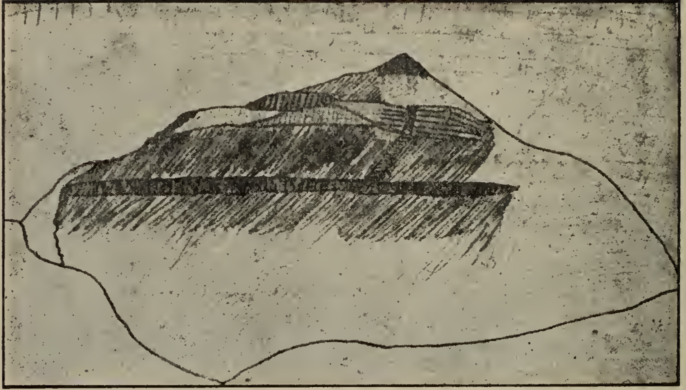
Mellem Aðalvík og Rekavík. Sydsiden.

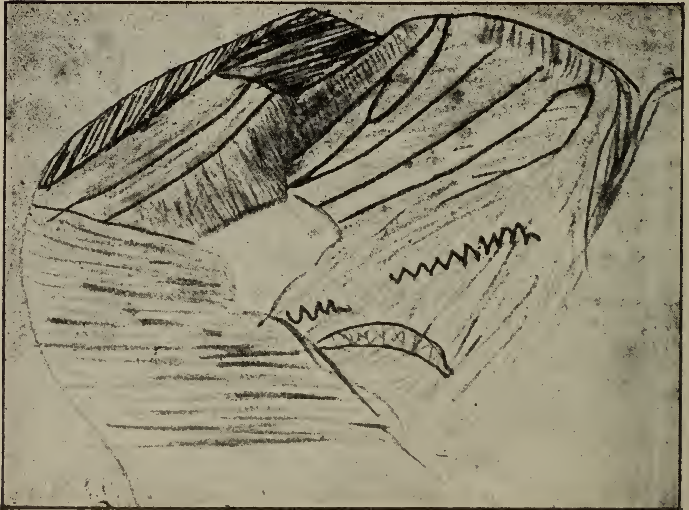
1. Under Surtarbranden 13 à 14 Fodlag af ældre Trap, og som det synes samme Slags, som udgør de øverste Lag i Nordlandets Bjerge, foruden i det mindste 2 mægtige Lerlag som Mellemlag.

2. Vegetationslaget: Mægtigt, med mange afvekslende Mellemlag; synes at ligge paa en skraa Flade.

3. 10—11 forskellige Lag, alle temmelig mægtige; det 1. nedenfra Basalt.

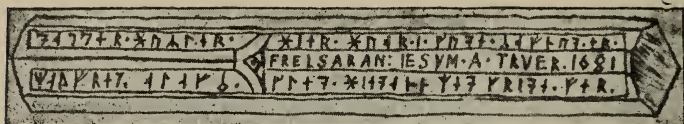

Legsteinn á Breiðabólstað á Skógarströnd.
Ca. 2 Alen lang; oprindelig sekskantet. — Baulusteinn.

Í Önundarfirði, Hjarðardal innra. Kuml; hefir verið grafið í 1820—30, og á að hafa fundizt undir hellu járnabrot og bein.

9. *Ferð um Árnessýslu.*

[23.] Sept. Tog fra Reikevig over Seljadal og Mosfellsheiði til Heiðarbær i Þingvallasveit. — Den Doleritryg, som løber ud norden om . . .

[24. Sept.] Foreller i Þingvallavatn:

1. *Urriði;* fanges især om Eftersommeren.
2. *Bleikja* (grunnbleikja, djúpbleikja), ca. 1/2 Al. 2—2 1/2 Pd.
3. *Depla.* } Beslægtede med bleikja.
4. *Hængur.* }
5. *Murta.*

Nr. 1	P. 15;	V. 10;	D. 13;	A. 9;	Br. 10.
— 2	— 13;	— 10;	— 12;	— 13;	— 10.
— 3	— 14;	— 10;	— 14;	— 11;	— 10.

Relative Maal:

Total-Længde	9″ 2‴	— 8″ 3‴	— 7″ 7‴
Hovedets —	1″ 10‴	— 1″ 8‴	— 1″ 6‴

(Er 5 G. Totall. til Indsnittet i Halen. Nr. 1.)

Halen indskaaren; kendelig bredest paa Nr. 2. — Farven sølvglinsende paa Siderne og Bugen hvid med svagt rødligt Anstrøg, Ryggen graalig; ad-

spredte smaa runde Pletter paa Siderne, paa Nr. 1 hvidblege, paa Nr. 2 røde og paa Nr. 3 blegrøde. Det første Nr. synes at være mest slankt og langstrakt, det 2. mest buttet, det 3. holder Middelvejen.

[25. Sept.] Fortsatte Rejsen over Þingvellir og Lyngdalsheiði til Klausturhólar i Grímsneset. — Regn og Blæst, som forhindrede mig fra at gøre specielle geologiske Iagttagelser. — Paa Vejen fra Heiðarbær til Skálabrekka ligger Doleriten øverst, men saa vel i et Par smaa Aalejer som i en Skrænt, der dannes af Mosfellsheiðens Højland, bemærker man alle Steder en temmelig fin, schichtet og forrykket Tufbreccie, som altsaa paa denne Side af Højlandet udgør Underlaget, og uden Tvivl er en Fortsættelse af Hængelens Tuf. — Kort inden for Skálabrekka kommer man ind paa Lavastrømmen (Þingvallahraun); se derom mine tidligere Bemærkninger. — Paa den anden Side af Hrafnagjá kommer man over det fortsatte Hraun forbi Arnarfell og hentil Miðfell, som bestaar af Tuf, gennem sat af Lavagange, omtrent som Ármannsfell. Fra Miðfell gaar man over en Fortsættelse af Lavastrømmen til en lang Aas, som løber i Retningen mod Nø., hvor Doleriten igen begynder og udgør Grímsnæssets og Lyngdalsheiðens Højland, hvor dette ikke dækkes af nyere Lava. Búrfell, et enkeltstaaende, temmelig stort Bjerg, synes at bestaa af Tuf. I Grímsnæsset har man altsaa afvekslende i Dag[en] Tuf og Breccie, Dolerit og moderne Lava, og jeg tvivler ikke paa, at man jo her ved nøjagtige Undersøgelser vil kunne finde Forholdet mellem Tuffen og Doleriten.

26. Sept. Rejste over Grímsneset til Færgestedet paa Ölvesaa ved Arnarbæli og derfra til Hjálmholt. Den nyere Lava ophører neden for Hraunkot, ved Hraunkotslæk, hvor man i Skrænten straks ved Lavaen finder Strandler med Konkylier; en Arm af den samme Fjord, som i tidligere Tider har strakt sig op mellem Ingólfsfell og Grímsneset, har her løbet mod Øst

hen imod Hestfjall. Sønden for Hraunkotslæk kommer Doleriten igen frem i Dagen i en bred og lav Ryg, som strækker sig op mod Hestfjall og ved Arnarbæli danner nogle basaltiske Klippehøje. Doleritströmmen synes der at have løbet i et Par snævre Kløfter eller Aalejer og udfyldt samme; senere har da Vandet skaaret ned mellem Doleriten og borttaget de ældre Skrænter, saa at den Del af Doleritstrømmen, som før udfyldte de ældre Kløfter, nu staar tilbage som Kamme, der danner de føromtalte, basaltiske Klippehøje. Naar man kommer over Hvítaaen, i den saakaldte Flói, en flad og vaad Egn, sem for en stor Del bestaar af Moseland, bemærker man endnu Doleriten hist og her, hvor enkelte Høje og Aase rager over Fladlandet, medens dette for det meste er skjult af Grønsvær, dog saaledes, at det paa flere Steder lader komme til Syne en underligge[nde], gammel (dog moderne) Lavastrøm. Noget neden for Hjálmholt ligger imidlertid Lavaen allerede i Dagen og blottes siden efterhaanden saaledes, at den fuldkommen viser sig som en Strøm, der har faaet Navn af Markarhraun, og strækker sig der tværs over den Landtunge, som ligger mellem Hvítá og Þjórsá, og adskiller de to Bygdelag Flóinn og Skeiðin. Hvorfra denne Lavastrøm hidrører og hvorvidt det er den samme, som ligger under Flóens Grønsvær, det er endnu uafgjort.

27. Sept. Ophold paa Hjálmholt, hos Hr. Kammerraad Melsted, med hvem jeg staar i Underhandling om i Forening at forfatte en Beskrivelse over Árnessyssel.

28. Sept. Tog fra Hjálmholt over Markarhraun og de saakaldte Skeið til Stóra-Núp i Eystrihrepp eller Gnúpverjahrepp. — Markarhraun synes ikke at række helt til Þjórsá, hvorimod det ganske bestemt har stødt helt op til Hestfjall, og siden gennembrudt af Hvitá, som løber i en Bue om Hestfjall paa den nordøstlige, østlige og sydlige Side. Hvorfra? — Skeið-

in, en flad græsrig Strækning imellem Elvene, strækker sig fra Markarhraun og op til Hrepparne, som paa den østlige Side begynder ved Þrándarholt; dette saavel som Skaftaholtsfjall og Þjórsárholt er Doleritrygge. — Núpshálsar er en grov Breccie med indesluttede, kantede Stykker af nyere Masser og gennemskaarne af Kløfter fra Nø. til Sv. I samme Række, straks nordøsten for disse, ligger Miðfell, en basaltisk Doleritkam, hvortil Núpshálsarnes Breccie synes at henhøre. Næst nordøst for samme, paa den anden Side af Þverá, ligger Hagafjall; ogsaa Breccie og formodentlig Dolerit. I det hele taget maa bemærkes, at alle de Bjergaase, som findes i dette Terrain, har den samme nordøstlige Retning, som ogsaa viser sig i Flodlejerne og de mægtigere Bjergpartier, t. E. Hekla, Tindafjöll etc. etc.

29. Sept.

A. Masser fra Miðfell og Núpshálsar.

. . .

B. Masser fra Þrándarholt og Knararholt.
1. a. Nyere Kløftlava.
2. a—c. Knararholt. Rullede Masser i en nyere Lavakam af samme Beskaffenhed som Þrh.

C. Masser fra Hamragljúfur ved Kálfá.
1. a—b. Hovedmasse nederst, grønlig Vakke.
2. a—b. Mellemlag, 1—1½ Al. mægtigt.
3. a—b. Hovedmasse øverst.

D. Masser fra Laugarholt, vesten for Hrunalaug i Ytrihrepp.
1. a—b. Indesluttede Masser i Breccien. Nyere Kløftlava, doleritisk.
2. a—b. Tæt Lava i smaa Stokke; ligner den fra Hafnarfjall.
3. a—b. Breccie, øverste Lag.
4. a—b. Dolerit, under Breccien.

E. Masser fra Hruninn, en Klippekam i Hruna Præstegaards Hjemmemark.
1. a—c. Underliggende Lag, Forvitringsflade, man-

delstenartig, med Zeolit. Nyere Kløftlava.
2. a—c. Samme Lag, dybere inde; Overgang til Dolerit.
3. a—c. Øverste Lag; Dolerit.

F. Laxárgil, sønden for Aaen, ved Sólheimar.
1. a—b. Gennemdampede nyere Masser. Dolerit.
2. Vitrificeret Lava.
3. a—b. Gennemdampet Tuf.

Tog fra Stóri-Núpur over Þjórsárholt, hvor Dampbadet, det saakaldte þurrabað, findes. Det hidrører fra Vanddampe, som trænger op igennem Jordskorpen, som paa dette Sted bestaar af Lava og vulkansk Sand. Førend Lavastrømmen gik derover, har der paa dette Sted sikkert været hede Kilder, hvis Vand nu ikke længer kan [naa] op til Overfladen, medens de fra Kilderne opstigende hede Dampe trænger op gennem den porøse Jordbund. Þrándarholt bestaar af nyere Kløftlava og er en Doleritkam, omflydt af moderne Lavastrøm, kommen østenfra over Þjórsá, og som paa denne Side, hvor den for det meste dækkes af Grønsvær, kaldes Hofsheiði. I Hamragljúfur, vesten for Kálfá, findes mægtige Lag af grönlig Vakke, meget lignende den fra Esjan; deri 1 til 1½ Al. mægtigt Lag af brunlig Trap, eller maaske nyere Lava, med flere smaa Svovlkiskrystaller. Naar man kommer ned til Stóra-Laxá neden for Hlíð og overfor Sólheimar, bliver man straks opmærksom ved mægtige Udkogninger eller gennemdampede Masser paa begge Sider af Aaen, dog mest paa den vestlige Side, i det saakaldte Sólheimafjall, hvor en stor Del af Bjergskrænten ser ud som det var Svovlmine. Rimeligt ogsaa, at dette har været Tilfældet, thi de afblegede Masser, der bestaar af nyere Lava (Dolerit) og Breccie, henhørende til samme Kløftudbrudsperiode, vidner noksom om, at hede Dampe og uden Tvivl Svovlvandstofgas i en Tid har her trængt op igennem Jordbunden. — Hrunalaug er en

smuk, meget vandrig varm Kilde med klart Vand. Den udspringer af en Kløft i Breccien. Kunde ypperlig benyttes til Anlægget af en Vandmølle. — Se foran, Prøver af Masserne fra Þrándarholt og Knararholt, Hamragljúfur, Laxárgil, Laugarholt, Hruninn.

30. Sept. Tog fra Hruni til Hrepphólar. Paa Vejen besaa jeg Grafarbakka-hverar, (Vaðmálahver, Básahverar, Seyðir etc., alle paa den vestlige Side af Litla-Laxá og paa Gaarden Grafar Grund). Paa den Side, hvor Grafarbakki staar, er endnu nogle hede Kilder, hvoriblandt Geysir den største; de paa den anden Side af Aaen har øjensynlig flyttet sig ned og oprindelig været i Skrænten ved Grafarbakki, hvor man endnu bemærker Kiselsinter og udkogt hveraleir (rød). I Grafarásar bemærker man afvekslende Breccie, og Lava Mellemlag, som dels er rent basaltiske. Samme er Tilfældet med Galtarfellsfjall (Göltur og Gylta) og Núpstúnanúp. Hreppthóla-hólar er Basaltkamme, uden al Tvivl doleritiske; man beretter, at Breccien paa dette Sted ligger under Basalterne. Maaske hørende til de sidste Kløftudbrud, saaledes at den underliggende Breccie, skønt doleritisk og henhørende til Eftersurtarbrands-Perioden, alligevel har været dannet førend de brød frem.

10. Áfangaskrá frá ferðalögunum sumarið 1840.

Mand. 6. Juli. Laa ved Úlfl.-vatn.

7. J[uli]. Fossile Konkyl.:

a. Tungubakkar ved Soget, straks ovenf. Álftavatn.

b. Der overfor, ved Ásgarð i Grímsneset og højere oppe, ved en Bæk i Nærheden af samme Gaard.

c. Ved Hraunnefslækur i Grímsneset.

d. Hvitaaens Bred, ved Færgestedet Arnarbæli, lige overfor Oddg.-hólar.

Til Hjálmholt om Aftenen.

8. Juli. Over Skálholt til Geysir.
9. — Ophold ved Geysir.
10. — Tog til Thingvalle.
11. — Ophold ved Thingvalle.
12. — Fra Th. til Víðirker.
13. — Til Reykholt.
14. — Ophold.
15. — Hreðuvatn.
16. — Þórisengismúli.
17. — Baula.
18. — Móhelluflói.
19. — Søndag. Til Hítardal.
20. — Til Langavatnsdal.
21. — Ophold Hítardal.
22. — Rauðamels Ølkilder.
23. — Breiðabólstað.
24. — Fra Brbstað over Drápuhlíð til Stikkesholm.
25. — Besøg paa Hofstaðir. Þórolv Mostrarsk. Gravhøj.
26. — Fra Sth. til Breiðabólstað.
27. — Ophold paa Brbst.
28. — Over Hvammsfjord til Staðarfell.
29. — Ophold paa Staðarfell.
30. — Fra Stf. til Skarð. (Surtarbr. i Votaberg.)
31. — Fra Sk. til Stóraholt.

August.
1. Fra Stóraholt til Garpsdal.
2. Ophold paa Garpsdal. Søndag.
3. Undersøgte Surtarbr. paa Múlafjall.
4. Tindafjall til Berufjord.
5. Reykhólar. Surtarbr. i Skírdalen.
6. Forbi Þorskafjord over Ódrjúgsháls til Brekka.
7. Over Gufudalsháls, forbi Kollafjord, over Klettaháls, forbi Skálmarfj. til Vattarnes.
8. Over Þingmannaheiði, forbi Kerlingarfjord og Kjálkafjord, og forbi Vatnsfj. til Brjánslæk.

9.—10. Ophold paa Brjánslæk.

11. Efter Barðastranden, over Leikvöll til Fossfjorden. Surtarbr. i Þernudal.
12. Over Otrardal til Bíldudal.
13. Ophold.
14. Over Hálfdan, Tálknafjord, til Vatneyri, over Patreksfjord til Sauðlauksdal.
15. Tilbage til Bíldudalen.
16. Over Arnarfjord til Hrafnseyri.
17. Tjaldanesdal og Tröllakriki.
18. Over Hrafnseyrarheiði til Botn í Dýraf.
19. Over Gláma til Botn i Mjóifjord.
20. Over Hestakleif til Arngerðareyri.
21. Til Reykjarfjord og Reykjanes.
22. Til Ármúli.
23. Til Snæfjöll.
24. Til Slétta.
25. Grønnehlid til Aðalvig.
26. Til Látur.
27. Straumneshlíð.
28. Rekavík til Adelvig.
29. Over Jökulfj. til Stað á Snæfjöllum.
30. Ophold paa Stað.
31. Til Ármúli.

Sept.
1. Fra Ármúli til Lágidalur.
2. Ophold form. Uvejr.
3. Over Steingrímsfjarðarheiði til Stað.
4. Til Húsavík. (Surtarbr. i Kleifarlæk og Húsav.-hlíð.)
5. Til Selströnd (Bæjarfell, Margr.-fell, Gunnarsst.-gil).
6. Til Fell ved Kollafjord.
7. Mókollsdal — Ólafsdal.
8. Belgsdal i Saurbæen.
9. Sælingsdalsheiði og Svínadal til Hvamm.
10. Til Skörð. — Konkylier.
11. Over Brattabrekka til Glitstaðir.

12. Til Hestur (Alunjord Neðranes).
13. Til Höfn.
14. Over Leirá til Saurbæ.
15. Til Reikevig (Svínaskarð).
16. Til Álftaneset.
17. Til Reikevig.
18. Laugarnes.
19.—21. Reikevig.
22. Havnefj. og tilbage.
23. Til Heiðarbæ (over Seljadalen).
24. Ophold paa Heiðarbæ.
25. Til Klausturhólar.
26. Til Hjálmholt.
27. Ophold sammesteds.
28. Over Ólafsvellir til St.-Núp.
29. Over Eystrihrepp til Hruna.
30. Over Ytrihrepp til Hrepphólar.

Oktober.
1. Over Langholt til Hjálmholt.
2. Over Hraungerði og Laugardæl. til Arnarbæli.
3. Over Hellisskarð til Miðdal.
4. Til Bessestad.
5. Til Brekka.
6. Til Reikevig.
7. Ophold s.-st.
8. Over Laugarnes til Vidø.

ANNOTATIONSBOG 1841.
(1. JAN. — 17. MAJ.)

Jan. 3. *Lernæopoda elongata* tagen af *scymnus glacialis;* en voksen ♀ med umodne Æg.

Jan 4. *Asterias,* 2 Arter, fra Stranden.

Jan 6. *Fulica atra,* sikker Efterretning ifølge Hr. Sv. Olafsens Beskrivelse, at den er skudt i Garðinum, svømmende i et lón. Løfte om Dyret til Undersøgelse.

Udstedt offentlig Opfordring til Meddelelse af alle sjældne og interessante Naturgenstande.

Tringa cinerea ♂, en ung Fugl, skudt paa Álftanes i November i Selskab med ca. 8 Stykker af samme Art.

Ulula brachyotus, taget levende om Dagen paa Skildinganesmelar ved Reikevig, forfulgt af Ravne, holdt levende i Bur 10 Dage, uden at ville tage Næring. Opkastede i den Tid Levninger af *tr. maritima.*

Jan. 9. Er faldet et Eksemplar ved Reikevig af *falco Isl.,* hvid under Bugen, med mørke Tværbaand paa Ryg og Vinger.

En haftyrðill *(puffinus)* kom flyvende og faldt død ned paa Tunet ved Reikevig.

Jan. 12. Efter en løs Lap fra Dr. Scheving optegnes disse Navne:

Aulun v. ölun.	Vartari.
Fengrani.	Þrömungur.
Gjölnir.	Geirsíl.
Skálgi.	Fyldingur.

Do. Do.

Askraki, Egilss. Það lætur G. Magnússon vera dýr, en Sch. sýnist það geti verið skinn af vissu dýri.

Bjór = bifurskinn.	Eðla (Snt. 1., p. 103).
Safali = hreysikattaskinn.	Elgur.
Bjarnigull.	Froskur.

Gaupa.
Geitungur.
Hjartkolla = hind.
Hreinkolla.
Hreysiköttur.
Hreysivisla.
Íkorni.
Kleggi.
Leðurblaka.
Mörður.
Rauðdýri.
Vísundur.
Tordyfill.
Úr.

Ennfremur:

»Gedda er eins og lúða í sköpulagi, nema nokkuð breiðari og styttri eftir tiltölu, og þeim megin hvít, sem lúðan er svört; þó er hún nokkuð bleikari. Er hvorki etin né veidd, en dregst stundum úr sjó og rekur stundum.« (Þetta um gedduna sagði séra Páll Tómasson í Miðdal.) Þetta er án efa *pleuronectes pingvis* og styrkir það fullkomlega frásögn herra factors Thorl. Johnsens á Bíldudal.

Selrekur eða selfæla sagði séra Páll Tómasson, að sjómenn fyrir vestan Eyjafjörð kölluðu barberann og væri hann hið sama og háhyrningur.

Kolategund. Sigurður bóndi á Hjallalandi á Álftanesi sagðist hafa veitt sandkola, sem svartur hefði verið, nema hvítur á kjálkunum.

Blöðkufiskur = léttir eða stökkull.

Sprettingur = höfrungur.

Hánefur er hvalsheiti.

Langa-reyður og löngu-reyður verður 60 álna löng.

Hnísu skipta Langnesingar í tvær tegundir, hvalhnísu og selhnísu; segja þær þekkist hvor frá annari á spikinu, því á selhnísunni sé spikið jafnara um allan búkinn, en á hvalhnísunni einungis á bakinu.

Vitnisburður að austan um hamar = hámeri:

»Ég hefi dregið 2 hamra (sem hér svo nefnast), og var hvor þeirra öðrum líkur að stærð, hér um bil 4 ál. langir, brúnir ofan á miðjar síður. en gráleitir allir að neðan. Trant hefir hann eða trjónu, og stendur hún meira en hálfa alin

fram fyrir ofan kjaftinn; hún er sívöl og mjóst í endann. Kjafturinn er neðan á móti á höfðinu; hann er bæði stór og ljótur, með þrísettri tannaröð, bæði að ofan og neðan, allt eina löguðum og hákarls-tanngörðum; tungan er lík fiskjartungu og augun stór; húð hans er alsett smáörðum eða hreistri, og er snörp eins og nautstunga, þegar strokið er með hendi fram á við, en lítið ber á því, þegar strokið er aftur-eftir. Húðin er allgóð til skæðaskinns, en þó þynnri á kviðnum en á bakinu, og í henni tvískæningur í miðju. Allir uggar fiskjar þessa eru harðir sem bein, og raðirnar á bægslunum svo harðar, að hann getur auðveldlega skorið með þeim í sundur strengi. Hann hefir tvo bakugga, annan lítið fyrir framan mitt bak, en annan skammt fyrir framan sporð; sá fremri er miklu stærri, en báðir eru þeir dálítið bognir aftur á við. Sporðurinn snýr þversum (?) og er dálítil lægð inn í hann miðjan. Fiskur hans er bleikrauður á lit og er fastur i sér eða stífinn. Hann hefir 5 tálknafanir á hvorri síðu (að mig minnir). Lifur hans er eitt skíði, þykkt og stutt, eins og í silungi, og maginn líkur hákarlskviði. Bein hans eru eiginlega hvorki brjósk né bein, heldur þar á milli, en þó líkari beinum, — einungis í hryggnum og uggunum, því í síðunum eru engin bein. Þegar hann er í skyndi drepinn, er blóð hans að hita til eins og spenvolg nýmjólk og sjálfur er hann þá innan eins og hálfkólnuð sauðkind, sem slátrað er. Hann er digur um höfuðið og allt aftur fyrir bægsli, en ofur-grannvaxinn allur að aftanverðu«.

Framanskrifaða lýsing hafa undirskrifað:

Sturli Þórarinsson. Einar Jónsson.
Þórarinn Bjarnason. Sigurður Jónsson.

Allir gamlir formenn.

Athugasemd: Sigurður á Bjarnastöðum á Álftanesi sagði dr. Scheving, að allt stæði heima í þessari lýsingu við hámeri, nema að lifrin í hámerinni væri kringlótt, en ekki eins langvaxin og silungslifur; kvaðst hann ekki muna, nema eftir einum stórum ugga á hámerinni, eður þeim hinum fremra bakugga, sem talað er um í lýsingunni.

Januar 20. *Fulica atra* ♂ (?), sendt af Herr Faktor Sv. Olafsen fra Keblevig og skudt 31. Dec. f. A. paa et »lón« i Garden.

Beskrivelse:

1. Næbbet fra Mundvigen	1″	3‴
2. Tarsen	2 -	1 -
3. Mellemtaaen	3 -	2 -
4. Næbbets Højde		6 -
5. Vingen fra Vingledet	8 -	
Anden Vingfjer den længste.		
6. Totallængde	14 -	3 -
7. Halen	2 -	
Halefjerene 12.		

Vingfjerene af anden Orden med en hvid Spids. Vingerne foran smalt kantede med hvidt. Bryst og Bug blaalig-askegraa. Hoved og Hals sorte, graaligt anløbne; Overdelene er blaalig-sorte. (Afskindet; maadeligt Skind).

Januar 22.

Emberiza nivalis. Snjótittlingur.

Næbbets Længde fra Mundvigen		$5^1/_2$‴
til Pandeskellet		4 -
fra Øjeæblets Midte		8 -
Største Højde		$2^2/_3$ -
Tarsen		$9^1/_2$ -
Bagtaaens Klo		4 -
Bagtaaen		$3^1/_2$ -
Vingen fra Vingledet	4″	
Stjerten = Halen	2 -	6 -
Totallængde	6 -	4 -
Vingbredde	11 -	3 -
Mellemtaaens hele Længde		9 -
Halen rækker udover Vingen		10 -

Febr. 4.

Alca.

	Nr. 1.		Nr. 2.	
Totallængde	$13^1/_2$″		14″ (næppe)	
Vingbredde	$21^1/_2$ -		22 -	
Vingen fra Ledet	$7^1/_4$ -		7 -	1 ‴
Næbbet fra Mundvigen . . .	1 -	11‴	2 -	
Fra Næseboren til Spidsen .	næppe	9 -		$8^1/_2$ -
Næbbets største Højde . . .		8 -		$6^1/_2$ -
Tarsen	1 -	2 -	1 -	2 -
Stjerten	2 -	10 -	2 -	7 -
Fra Midten af Øjet til Næbspidsen	2 -	3 -	2 -	2 -
Overarmen	3 -	4 -	3 -	3 -

Ingen hvid Streg paa Siden af nogen af Næbfurerne. Næbfurerne kendelige, men dog dybere paa Nr. 1. — Dragten som Nilson beskriver den.

Uria.

	Nr. 1.	[Nr. 2.]
Totallængde	15" 8 '''	17"
Vingbredde	22 -	25 - 6 '''
Vingen fra Ledet	7 - 6 - (næppe)	8 -
Næbbet fra Mundvigen .	2 - 6 -	2 - 9 -
— — Næsebor til Spidsen	1 - 3½ -	1 - 6 -
Næbbets største Højde . .	5½ -	5½ -
Tarsen	1 - 4 -	1 - 4½ -
Stjærten	1 - 7 -	1 - 8 -
Overarmen	3 - 3 -	3 - 8 -
Fra Midten af Øjet til Næbsp.	2 - 7 -	2 - 11 -

Nr. 1. skulde være stuttnefja og Nr. 2. langvía eða langnefja. Begge har en sort Streg fra Øjet og bag om Øret, med en hvid Plet ovenfor, og en graalig Nakke; men Nr. 2. er mere hvid paa Hovedets Sider, bag Mundvigen og ovenfor Øjet. Nakken er graa. Vingfjerene af første Orden oven brunlig-sorte med hvid Spole. Spidsen sort neden, graalig-hvide paa den nedre Rand. Tarsen fortil graalig, bagtil sort. Vingfjerene af anden Orden sorte med hvid Spids, som til sammen danner en smal hvid Kant. Iris brun.

Febr. 7.

Liparis vulgaris.

Totallængde	2" 10 '''
Hovedets Længde (fra den forreste Rand af Intermaxillarbenet til Gællelaagets bageste Rand)	6 -
Fra Snuden til Øjet	3¼ -
Afstand mellem Øjnene	3¾ -
— — Næseborene	2¼ -
— — Øjet og Næseborene	1½ -
Mundens Vidde	3 -
Afstand fra Snuden til Gatboret	10 -
— — Gatboret til Analfinnens 1. Straale	5 -
Halefinnens Længde	5 -

Fra Snuden til Rygfinnens Begyndelse	1"	2 '''
Bugpladen, lang		3½ -
— bred		2½ -
Brystfinnens Længde fra Gælleaabningen . . .		5 -
Største Højde, straks bagved Brystpladen . .		6½ -
Afstand fra Gatboret til Brystpladens bageste Rand		3 -

Sidelinjen, utydelig, slaar en svag Bue, som begynder over Analfinnens første Straale. Næseborene forlængede smaa Piber, som rækker udover Huden. Ingen mærkelige Skæl; en liden Knude eller Forhøjning straks bagved hvert Øje. Alle de øverste Kropdele brune nedtil Mundvigen og midt nedpaa Brystfinnerne, samt langs derfra og til Analfinnens Begyndelse; det øvrige, nemlig Kværken, Bugen, Brystpladen og den nederste Del af de næsten sammenvoksne Brystfinner hvidgule med et rødligt Anstrøg.*)

Páll Árnason í Urriðakoti, greindur maður og óskreytinn, hefir sagt mér:

1. Að svala kæmi undir Eyjafjöll, fáeinar rétt að kalla á hverju vori; væru þær á flögti um tíma og hyrfu svo aftur.

2. Að þar hefði einn veturinn komið heilmikill flokkur af fuglum, sem hann lýsti svo, að jeg gat ekki verið í efa um, að það hefðu verið skaðar *(corvus pica)*. Þeir hefðu verið þar æði-lengi kringum bæi og dáið sumir úr vesöld.

3. Hegri sagði hann sæist stundum þar eystra; mér skildist *ardea cinerea*.

4. Um öfugugga sagði hann mér, að allir ugg-arnir ættu ekki að vera öfugir, heldur að eins feitiugginn litli (Fedtfinnen), hann ætti að snúa framávið. (I saa Fald kunde det nok være en særegen Form, tilhørende en egen Art, hvorpaa man bør være opmærksom). — Sögn manna er, að menn hafi dáið af

*) 2 Eksempl. (fra Justitiarius). Marts 26. P. D. 17 Straaler.
En ♀ fuld af Rogn. P. A. 22 Straaler.

neyzlu silungs úr Fiskivötnum. Skyldi það hafa verið loðsilungur, en hvað er það? Páll segir, hann hafi eins og myglu (Skimmel) út úr sér, en sé að öðru leyti eins og almennur silungur. Ég ræð af þessu, að loðnan á þeim sé sjúkdómur, líkur þeim, sem er á silkiorminum (Muskardine), og getur þá vel verið, að hann sé óhollur; cfr. um hitasilung í Mývatni, og tilraunir hr. Baagøe á Húsavík að flytja sjávarsilung í fiskitjörn. Loðsilungur á meðal annars að finnast í læk, grunnum með óhreinu mýrarvatni, nálægt Kollabæ í Fljótshlíð.

Febr. 8. Hr. Stephán Þorláksson i Havnefjord, som saa min Vandhøne *(fulica atra)*, gav mig Underretning om, at han for flere Aar siden havde fanget en saadan Fugl levende om Vinteren og haft den i flere Uger gaaende i sin Stue, hvor den mest spiste Kød. Siden kom den til Reikevig og holdt sig der blandt tamme Ænder paa Læken og Tjörnen i længere Tid, indtil den af Vanvare blev skudt.

Sverðfiskur. Guðmundur Brandsson, hreppstjóri sunnan af Strönd, sagði mér, hann hefði oft séð sverðfisk, og seinast fyrir skömmu. Hann getur orðið afarstór, hér um bil 60 álna, og svo var þessi; hornið að minnsta kosti 7 álnir; ekki meira en álnarbreitt niður-við, snubbótt og eins og hnúður á endanum; hann lemur því til beggja hliða og aftur á bakið, en ekki fram; heldur Guðmundur að liðamót hljóti sjálfsagt að vera á því niður við bakið. Það er hálft hvítleitt (að aftan, minnir mig) og hálft mórautt; eins er hvalur þessi, nfl. mórauður ofan og hvítur neðan. Reyðarfiskar, einn og tveir, liggja oftast nær á honum, hvar sem hann sést. Sami Guðmundur sagði mér frá rúnasteini í Flekkuvík (»hér heygð Flekka«?), og öðrum suður í Garði.

Febr.

Aquila.

	[Nr. 1.]	[Nr. 2.]	
Totallængde	40 ″	39 ″	
Halen	14 -	14 -	
Tarsen	4½ -	4 - 7 ‴	
Overnæbbet fra Mundvigen	3 - 4 ‴	3 - 7 -	
Overn. Krog rækker nedfor Undernæbbet	7 -	7 -	
Overnæbbet fra Næseborenes bageste Rand . . .	2 - 1 -	2 - 2 -	
Vingen fra Vingleddet . .	27 - 6 -	28 -	
Næbbets Højde over Næseborene	1 - 7 -	1 - 8½ -	
Undernæbbet fra Mundvigen	3 -	3 - 2 -	
Overnæb. fra Roden, maalt med Traad efter Buen .	3 - 11 -	3 - 9 -	
Overnæbbets Tykkelse ved Næbhindens Rand . . .	1 - 1 -	1 - 2 -	
Mellemtaaen	3 - 1 -	3 - 1 -	
Mellemtaaens Klo	2 - 2 -	1 - 11 -	(slidt)
Vingbredde	93 -	94 -	
De yderste Stjærtfjer . .	12 - 6 -	12 - 6 -	
Gabet fra Overnæb. Spids til Undern.	2 - 4 -	2 - 4 -	
Næbbet fra Panden ret frem		2 - 11 -	

Nr. 1. Naar man udspænder Halen til 18 Tommers Bredde og trækker en Linie fra mellem de to yderste Halefjer, er Perpendiklen derpaa til de mellemste Halef. Spids 5 ″ 6 ‴. Mundkrogen ligger midt under Øjet. Stjærten er 2 ″ længere end de sammenl. Vinger, og i samme Stilling rækker Vingfjerene af 1. Orden, som under dem af 2. Orden, 3 Tommer udover sidste. Overnæbbet sort, med horngraa Kanter og Spids; Undernæbbet horngraat, med bleghvid Spids. — Kværkfjerene brungule. Hoved og Nakkefjerene hvide nedenfra til Spolens Midte, siden sort Spole. Fanen sortbrun, med lysebrun Spids og til Dels ogsaa Kanter; Hovedfarven er altsaa mørkbr. med gulagtige Spragler. — Skulderfjerene snehvid Rod, siden skiddent-hvide, med sort Spole og brunl.

Spids; Hovedfarven altsaa hvid-brunspraglet. Svingfjerene 10, 2.—3. længst, brunlig-sorte, med hvid Stilk ²/₃ fra Roden til Sp., Spidsen sort; de to bageste Svingfjer med en hvidspraglet indre Fane. Halefjerene alle med sort Spids, skiddent-hvid ydre Fane, og i Midten ogsaa med hvidspraglet ydre Fane. Kløerne sorte. Tæer og Tarsen citrongule, med rødligt Anstrøg. — Bryst og Mave-Bugfjer som Skulderfjerene, med Spolens Yderende sort, og liden brunlig-sort Spids. Næbhuden er graableg-blaa.

Nr. 2. Farven næsten som hos foregaaende og Vingernes Forhold til Stjærten ogsaa. — Saasandt Nilsons *ossifragus* er en egen Art, saa er den ogsaa her i Isl. og rimeligvis den hyppigste Ørn. Det er i det mindste klart, at disse to er *ossifragus*.

Febr. 17. Hornfiskur (hafreyður). Úr bréfi sr. Sigurðar á Hrafnseyri (30. Des. '40).

Kálfur, járnaður á næstliðnu sumri:

Lengd frá trjónu í sporðklauf	30′	
— — — að horninu	16 -	3″
Kjálkabeinin	6 -	6 -
Bægslin að lengd vel	5 -	
Hæðin á horninu		$\frac{1}{2}$ -

Spik á honum var 3000 pd.; rengi er aldrei vegið. Liturinn er grásvartur ofan, hvítur neðan, bægslin öll hvít, sporðurinn hvítur neðan, svartur ofan, mestallt rengið (den rynkede Bug) hvítt.

		Krøyers.	B. rostr.
Bægslin móti öllum fiskinum	= 1 : 6	1 : 9	1 : 9$\frac{1}{3}$
Kjálkabeinin móti öllum —	= 1 : 4$\frac{2}{3}$	1 : 4$\frac{1}{3}$	
Hæð hornsins	= 1 : 60	1 : 20	1 : 30

Hornið á arnfirðingnum byrjar $\frac{1}{30}$ aftar en á miðju baki. Hornið á Krøyers Embryo B. r. $\frac{6}{30}$ aftar en á miðju baki. Með öðrum orðum: Á arnfirðingnum stendur hornið rétt að kalla á miðju baki.

Febr. 17. Nöfn á sílum, er Sigurður stúdent Gunnarsson heyrði á Austfjörðum í sumar, eð var.

1. Agga; síli mjótt og lítið.
2. Úr; líkt öggu.
3. Augnasíli; stóreygt.
4. Barsíli; stutt og breitt.
5. Löngusíli; (líkl. = trönusíli, S. G.).
6. Horntittur; = hornsíli.

Enn fremur:

Murki; nokkurs konar lítill silungur.

Flyðruskillir; líkur marhnút.

Hafsíld og ufsasíld.

April 3. Det som Islænderne kalde hæringur [er] = Reje; »þegar hæringur fylgir med loðnu, þá er fiskur stöðugur«. Loðna er *clupea osmerus*. L. hleypur á vind.

April 5. *Pl. hippoglossus*. I Maven blandt andet 2 Rundemaver. I Maverne i det hele loðna. Fiskeriet begyndt. Man ser altsaa, at saavel Torsken som Ysen følger denne Sildeart om Foraaret.

April 6. *L. tridactylus* ankommen.

— 7. *Charadrius pluvialis* ankommen i temmelig Mængde.

Turdus iliacus ogsaa set.

Maj 13.

Anser.

Totallængde		28″	6‴
Vingbredde	4′	6 -	
Vingen fra Leddet	1 -	5 -	

Det er *anser albifrons*, hvoraf mange er skudte her paa Sydlandet nu i Foraaret, og det er den eneste Gaaseart, som jeg til Dato har haft imellem Hænder.

Maj 14. Horte, at Hr. Pétur paa Höskuldarkot havde for nogen Tid siden faaet en blágóma; gjorde straks Udveje til at faa dette Eksemplar mig tilsendt, hvad det saa skulde koste. Begyndte at købe Hlýrahoveder for Hr. Steenstrup *(an. (minor) Eggerti)*.

Maj 17. Flúra. *P. limandoides.* Bl. 186 T. *Chitharus.*

Det første Eksemplar. Skæl paa hele Oversiden, intet undtagen; do. paa Undersiden, med Undtagelse af Ryg-, Bug- og Brystfinne, samt Halefinnens Ende. Farve: Oven lys brunlig-graa, uden Pletter. Sidelinien meget skarp og bred, mørkebrun; slaar en tydelig, dog ikke skarp Bue opad over Bugen. Øjestenen mørk himmelblaa. Iris guldgul. Hele Undersiden (den venstre) hvid. Sidelinien ogsaa skarp (rækker ud paa Halefinnen paa begge Sider), slaaet nøjagtig som den anden. Underkæben med en Benknub; lukker sig meget opad og rækker udover Overkæben (lukket næppe 1‴, aaben næsten 3‴). Munden er meget stor; aaben 2″. Tænder: En enkelt Rad skarpe, lange, men noget svage Tænder i Formunden; ingen i Ganen; skarpe T. i Svælget. Tungen er lille, især meget smal, glat og fin.

Straaleantal.

Gællehuden	P. D.	A.	P. P.	V.	Cauda
8	94	73	13	7	18
			begge.	begge, 1. og 2. forfra næsten sammenvokset.	(2—14—2) Halen er svagt afrundet.

Relative Maal.

Totallængde	14″	6‴
Hovedets Længde	2 -	10 -
Største Bredde	4 -	9 -
Halefinnens Længde	2 -	4 -
Stjærten smallest	1 -	2 -
Bredde over Bugpiggen	4 -	
Rygfinnens største Højde	1 -	3 -
(Dens første Straale sidder over Iris's forreste Rand)		
Underkæbens Længde er	1 -	8 -

Hovedets Længde indeholdes altsaa i Totallængden godt 5 Gange. Den største Bredde indeholdes i Totallængden vel 3 Gange. Underkæben er paa det nærmeste 4/7 af Hovedets Længde.

Viðbót.

Leiðir norðanvert við Seltjarnarnes.

Albrima má ekki ganga nær Akureyjarrifi heldur en »Vífilsfell um Laugarness-bæ«; leiðin byrjar »Lágafellshamar um Engeyjar-garðsenda«. (Þetta er fyrir norðan Akurey). Fyrir sunnan Akurey er fyrst: Grenjálasund (hjálplegast um allt hér að norðanverðu, fyrir utan stórskipaleið), »Grjóthólmi (nyrðri Reykjavíkur-hólmi) í Vífilsfell« (»V. yfir Gr.«); sundið er almennt byrjað »Keilir innan-við Bygg-garð, Lágafellshamrar um Engeyjar-bæ«. Í öllum færum sjó fara Seltirningar Stofusund, hið næsta við Seltjarnarnes (liggja þar á milli 3 boðar, Bygg-garðs-boði, Kotboði og Norðurboði, og fyrir innan þá hvirfill, að vaxa), »Valhús-varða (hæst) sunnanhallt á miðjum Bygg-garðs-bæ«. Sund þetta er tekið »Keilir vestanhallt á Gróttu-urð« og skal róa beint á Bygg-garðs-bæ og Valhús-vörðu, þar til Keilir er kominn inn á Gróttu-bæ, sem eru þær innstu rústir á Gróttu, þá skal heldur halla sér að landi, þótt svaðalegt sýnist, og svoleiðis inn með nesinu, og ekki nær en »Vífilsfell um Sel«; er það óhætt inn að Seli.

Sá, sem vill lenda i Seltjörn, tekur leiðina fyrir sunnan Gróttu-urð, »Valhúsvarða um Knútskot«; er það mið laust sunnan-við Nesstofu. (Valhúsvarða er illa hirt og þarf að hlaða).

Þá er Landssund, fyrir norðan Kerlingarsker (á milli lands og Kerlingarskers); þar er Bakka-boði, »Vífilsfell um Bakka«, og er þá farið nokkuru sunnar, Keppasund (fyrir sunnan skerið), þá Valahnúkasund.

Grunn.

1. Kerlingarsker.
2. Keppar (stór-st[r]aum).
3. Jörundarboði. (Milli 2. og 3. Valahnúkasund, þrautaleið).
4. Fyrir utan Jörundarboða eru svo-kallaðir Leiru-

boðar, sem ég hefi fundið yzta grunn, »Grynnraskarð á Mel« (Kjalarnestangi); þar suður-útaf grunn, »Vífilsfell um Bessastaði austanverða« (þar hefir Steingr. staðið með stórstraumsfjöru). »Vífilsfell um Kornsnes og hálfan Kambinn undir«, ekki fullir 3 faðmar um stórstraumsfjöru (þari á báðar hliðar upp-úr).

TVÆR LITLAR RANNSÓKNARFERÐIR.

1. Þingnes í Elliðavatni.

(Mandagen, d. 21. Juni 1841.)

Hvor det formodes, at »Kjalarnesþing hit forna« har staaet.

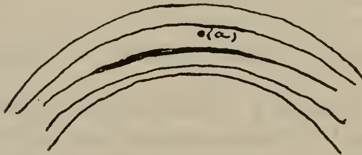
Efter en tidligere, foreløbig Undersøgelse, hvorved jeg kom til en subjektiv Overbevisning om Rigtigheden af denne Formodning, er jeg nu ankommen her paa Stedet med min for Sommeren antagne Følgemand, Skolediscipel Gunnar Hallgrímsson, og 4 Arbejdsfolk, for ved Eftergravning at søge, om det maatte lykkes ved samme at komme til noget Resultat, enten derved, at man var saa heldig at finde nogle Oldsager, eller da i al Fald ved Tomternes Rydning at komme til et bestemt Begreb om deres Form og øvrige Beskaffenhed, hvorfra man maatte kunne slutte sig til deres tidligere Bestemmelse. Selv vil jeg da benytte Dagen dels til at lede Arbejdet, samt iagttage og beskrive dette formodede Tingsted, som da ogsaa vistnok har en stor Interesse, idet det er det ældste i Landet.

Arbejdet er i fuld Gang, og da Jorddrotten, Herr Jón paa Vatni, er selv til Stede og har givet mig uindskrænket Tilladelse til at lade Eftergravningen foretage, hvor og hvorledes jeg vil, blot med den selvfølgelige Betingelse, at han disponerer over, hvad

der muligvis maatte findes af Oldsager, saa er intet til Hinder for at det kan faa saa god Fremgang som de faa Kræfter tillader, som staar til min Raadighed.

Jeg vil her straks notere en Gave fra Hr. Jón, bestemt for det antikvariske Museum i København og som ved mig skal tilstilles Hr. Justitsraad Thomsen. Det er nemlig en Messing- eller Metalring, noget over 2 Tommer i Diameter, 2‴ tyk, 3½‴ bred, afrundet paa Kanterne, med trende Furer paa hver Side, hvoraf den midterste er den betydeligste. Endvidere har den en betydelig Fals i den indvendige Rand, som efter Hr. Jóns Mening har været anbragt for der at indsætte noget, nu bortkommet, — rimeligvis et finere Arbejde, til Stads, da en liden Jernspids (a), anbragt i Ringens ene Sideflade, antyder en tidligere Bøjle, hvorved den kunde ophænges, f. Eks. i en Halssnor. Dette Stykke er fundet af Hr. Jón omtrent for 20 Aar siden i en gammel Tomt paa Hjemmegaarden Vatn. — Bestemt til at indpakkes til Afsending førend jeg tiltræder min Rejse fra Reikevig.

En Tomt er alt opgravet. Deraf fremgaar det indtil Evidens, at den ikke har nogen Sinde været en Faaresti, eller i det hele taget en Bygning, bestemt for Kreaturer. Prøver er medtagne af det nedtraadte Gulv, som skal bevise min Paastand. Hvortil kan da saadanne 18 eller 20 Tomter være bestemte, beliggende i en Udmark, hvor der bevislig aldrig har staaet nogen Gaard (bær), endvidere i et Næs eller Landtunge, der strækker sig ud i et rigt Fiske-»vatn«, — og som endnu den Dag i Dag fra umindelige Tider kaldes Þingnes? Ingen, som har set de ældre Tingsteder paa Island, vil kunne tvivle paa, at disse

Tomter er »búðir« (Vaaningstomter for dem, der besøgte Tinget, og hvorover de plejede at udspænde et Telt, eller Vadmelstag). Men nu saa mange og dels af saa betydelig Størrelse? Det maa have været et Herredsting, og da unægtelig netop Kjalarnesþing, da intet andet Herredsting nogen Sinde har været holdt i hele denne Egn.

Den opgravede Tomts Maal er følgende:

Længde 16 Al.

Bredde, i den nederste Ende 7 Al., øverste vel 6½.

Væggenes Tykkelse ca. 3 Alen, byggede af gode, dels udsøgte, men utilhuggede Stene.

Døren i den nederste eller laveste Ende, ca. 1½ Al., paa Væggens Midte.

Af de nedfaldne Stenes Mængde kan man omtrentlig bedømme, at Væggens Højde var ca. 3 Al.

Denne búðs indvendige Areal er saaledes noget over 100 □ Alen; den er [en] af de største, som Islands gamle Tingsteder har at opvise, sikkert den bredeste.

Efter denne Opgravning begyndte Arbejdet straks nordvest for Tomterne, paa et ophøjet Sted (hóll), hvor en Stenmasse gav Formodning om, at det var en Dysse. En Rad Stene, ca. 10 Al. lang, med Spor til en Sidevæg, gav desuden Haab om, at det hele var Menneskeværk. Store Stene blev ved fælles Anstrængelse bortvæltede, men det nøjsommelige Arbejde førte til intet Resultat. Saadanne Steder udfordrer meget Arbejde. Jeg maa, skønt noget tvivlsom, tiltræde Hr. Repst. Jóns og Herr Hakonsens Mening, at denne skuffende Stendynge kan være fremkommen derved, at Frosten Aar for Aar har sprængt en større Masse. Arten er Dolerit (den nyere Kløftlava). Af Mangel paa Tid og Kræfter kunde denne mislige Undersøgelse ikke fortsættes. Da jeg nemlig ikke tør angribe mit naturvidenskabelige Stipendium til at bruge noget af det til antikvariske Undersøgelser, saa

maa jeg alene stole paa nogle faa Venners Understøttelse, der desuden skal tilvejebringes ved Anmodning.

Fra dette Sted blev Arbejdet flyttet til Tingets mærkværdigste Sted, en Stenkreds, — Domringen. Den maa have været en næsten nøjagtig Cirkel, da dens Tomt endnu er kredsrund og Diameteren fra Øst til Vest og Nord til Syd er lige lang, nemlig 21 1/2 Al. Væggen har været 2 Alen bred nederst og af de nedfaldne Stenes Mængde at bedømme omtr. af samme Højde, eller med andre Ord har rækket en Mand af Middelstørrelse til Brystet (náð undir hönd). Dette var ogsaa den mest passende Højde, man kan tænke sig, naar Gærdet, uden at blive let overskredet, ikke skulde genere Tingbesøgerne eller Almuen, som man nok kan tænke sig staa og støtte Armene paa det hellige Hegn, indenfor hvilket de vigtigste Love bliver oplæste og offentlige Foranstaltninger bekendtgjort, samt Domme afsagte i mange Sager, hvori alle tilstedeværende tog en levende Del. Bemærkes maa, at denne Domring støtter sig op til tvende Boder, saaledes at den føromtalte, meget vigtige Bod, maaske Þorsteins Ingólfssonar eller Þorkels mána, ligger med sit sydvestl. Hjørne op til Ringen, medens Sidevæggen af tre forenede Tomter i Sø. for Domringen ligefrem udgør en Del af dens Omkreds, saa langt som den strækker. Inden Domringen bemærkes en Masse Sten, som ikke kan hidrøre fra den bemeldte Omkreds. De maa være lagte derhen af Menneskehænder, men Bestemmelsen er aldeles usikker og vil vedblive at være det, indtil man kan foretage en fuldstændig og omhyggelig Eftergravning. Ved de gjorte Forsøg har omtrent en tredje Del af en mindre Ring, — en indre Kreds —, vist sig, som tyder hen paa, at den har været fuldstændig og da tillige det egentlige Dommersæde, medens den forsamlede Mængde stod udenfor det ydre Gærde, adskilt fra de fredhellige Mænd ved et dobbelt Hegn.

Dernæst blev efter Jorddrottens Anmodning gjort en partiel Eftergravning i den øverste Tomt, kort ovenfor de beskrevne. Man var ikke saa heldig at opdage nogen værdifulde Genstande, naar jeg maaske undtager en skarpkantet, lille basaltisk Sten, som ikke tilhører den der almindelige Stenmasse, der i Egnen. Bestemmelsen er uvis. Foruden det her omtalte Arbejde er flere Tomter rigtignok flygtigt undersøgte i den Hensigt at opdage et Ildsted; det har imidlertid hidtil ikke kunnet lykkes. Lige saa lidt har det ført til et heldigt Resultat, at den nærmeste Grund udenfor den største Tomt er opgravet (búðarhlaðið), i den Hensigt at vinde antikvarisk Udbytte. Det var nemlig rimeligt, at en Del af det udfejede maatte kunne indeholde noget, som de tidligere Beboere var ligegyldigt, imedens vi nu vilde modtage det med Begærlighed som historisk Bidrag. En Ting er imidlertid fuldkommen afbevist derved, nemlig det tænkelige Brug af disse Tomter til Kreaturers Nattegemme eller Staldfodring, thi det er vitterligt i hele Island, at intet saadant Hus eksisterer, uden at en Møgdynge, haugur, opsamles straks foran Døren.

Arbejdstiden for i Dag er mere end leden; jeg maa derfor holde op, idet jeg meget beklager, at jeg ikke, formedelst Mangel paa de simpleste Instrumenter, saa mig i Stand til at optage et Kort over dette lille og let overkommelige Sted. Vedholdende Regnvejr hele Eftermiddagen har end ydermere forhindret mig fra at optage en foreløbig Haandtegning. Tomterne er ca. 18, eller maaske 20. Bodernes Størrelse fuldkommen som paa de øvrige Herredstingsteder, som jeg har set, med Undtagelse af Þingey.

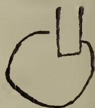
Ejeren er villig til at foretage eller tillade, at videre Eftersøgninger bliver foretagne, naar de nødvendige Omkostninger fra en eller anden Side bliver bestridte.

Dagen har saa meget mere gaaet for mig til

Opsynet ved dette Arbejde, som jeg har været syg. Jeg kan derfor intet tilføje af geologisk Interesse, naar jeg undtager, at jeg har opdaget Udgangsstedet for den Lavastrøm, som har udgydt sig ned igennem Elliðaárgilið (Lavaens Løb). Det er nl. Rauðhólar, en Klynge af Kratere nordøsten for Vatn.

2. *Ferð suður á Vatnsleysuströnd.*

25. Juni. Tog af Sted i Gaar fra Reykjavík til en Ekskursion syd til Havnefjordsegnen og Stranden. Dens Hovedøjemed er geologisk, især for ifølge Strps. Forlangende at opsøge krystalliseret Labrador, men også antikvarisk, for saa vidt Vejen maatte frembyde noget saadant Punkt; af disse er 4 à 5 mig bekendte af Navn, før Afrejsen. Paa Kópavog lod jeg mig af »bóndinn«, Árni, forevise det gamle Tingsted, som nu ligger i Hjemmemarken og kaldes Þinggerði. Der ses tydelig en Domring, et Par nedsunkne Tomter og endelig en meget ny og temmelig vedligeholdt Tomt, dels bygget i den gamle Domring, og skal den have været det sidste »þinghús« eller »lögrétta«. Foruden disse Tomter foreviste Árni Retterstedet, nogle i Jorden nedsatte Stene, hvorpaa Blokken har staaet, et kort Stykke lige udenfor Tinghusdøren, saa og de henrettedes Stendysser, i hvis Historie han var meget bevandret, medens Traditionen om dette Tings övrige Domme, Forhandlinger og Skæbne næsten havde tabt sig paa Stedet; noget lignende er ingen Sjældenhed paa andre Steder i Island. — Herfra begav jeg mig til Hofstaðir, hvor man havde berettet mig, at en Høj var at se i Hjemmemarken, som Beboerne kaldte Hofhóll, og hvor man ved Eftergravning for en Del Aar siden havde fundet en Mængde Ben, der syntes at tilhøre Faar og Hornkvæg. Da Tingen, saaledes som den blev omtalt, syntes at være interessant, vilde jeg selv paa Stedet tage Forholdene

i Øjesyn. Men jeg blev saare lidet opbygget, ved at forefinde en gammel, græsgroet, sædvanlig Askebunke, hvori de omtalte Ben naturligvis maatte forefindes, da det er ganske almindeligt at henkaste de slagtede Kreaturers Ben paa saadanne Steder, der har Navn af sorphaugar (Fejeskarnsdynger). Derimod saa jeg der vestenfor i Hjemmemarken et meget gammelt, næsten aldeles nedsunket Hegn, omtrent af 15—16 F. [i] Diameter, en noget uregelmæssig Firkant, da de 2 modstaaende Sider var udbøjede: i Midten saas en liden, nedsunken, ubetydelig Tomt, meget uanselig, hvis den skulde forestille Levningerne af et hof.

Herfra tog jeg nu til Álftaneset, over Bessestad, efter først at have passeret Garðahraun, som foreløbig blev iagttaget, og [hvorfra toges] nogle Lavaprøver, med smaa Krystaller af Olivin, Peridot og den hvide Lavamasse-Krystal, som jeg før har troet var Ryakolit. — Stykkerne mærkede Garðahraun A—F, 24/6 '41, J. H.

Overnattede paa Brekka.

26. Juni. Tog af Sted til Hafnarfjörð. Paa Vejen blev jeg af Bogbinder Þórarinn, som fulgtes med, underrettet om adskilligt:

1. At paa Kjalarneset, nær ved Stranden, ses nogle faa Kendetegn til et tidligere Tingsted, men faa eller ingen búðir ses, og Stedet vel at mærke kaldes Leiðvöllur. (Mon man altsaa kan tvivle paa, at der har været holdt leiðarþing?).

2. Andet lignende Tingsted, uden Budetomter, bemærkes ved Leiðarhóll i Leirársveit, straks ved Vejen vesten for Laxaaen.

3. Aronshellir findes virkelig i Hrøjnet i Retningen fra Kolbeinsstaðir til Rauðamelur. Beboerne af Egnen kendte den ikke.

4. Tagldar- eller . . . hellir findes i Skarð paa Skarðsheiði; utilgængelig ligesom Búahellir i Esjan.

5. Han tror at have Grunde til at være fuld-

kommen overbevist om, at flere Runestene, formodentlig Ligstene, findes paa Viðø, vistnok skjulte i Jorden, f. Eks. i Haven, hvor Kloster-Kirkegaarden engang har været.

6. Endvidere talte han om ældgamle Runer oppe ved Ólafsskarð.

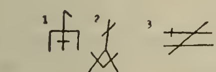
Saa meget af vor Samtale.

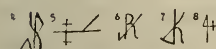
I Havnefjord tog jeg foreløbig Hamrarne i Øjesyn og huggede saa meget i dem, at jeg kunde overbevise mig om, at Labradoret var der til Stede i ganske smaa, krystallinske Masser, eller ogsaa vel Krystaller, men ingen nogenledes tydeligt udviklede Krystaller kunde jeg opdage, uagtet al anvendt Umage. Maaske bliver jeg heldigere paa Tilbagevejen.

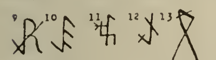
Tog til Hvaløre, efter forgæves i Havnefjord at have søgt Oplysninger om en Sten med Inskriptioner, som skulde findes der. Jeg havde imidlertid dette Rygte fra en anden Haand, men man var ikke enig om disse Inskriptioners Natur, da en mente at have set der Runer, mens den anden paastod, at det var slet ikke andet end Skibsføreres Navne, som i sin Tid havde haft den Vane at indskære sit Navn paa dette Sted, medens Handelsstedet stod der i Nærheden paa den saakaldte grandi, hvor ogsaa [findes] Stedsnavnet Skiphóll. Paa Hvaløre fandt jeg endelig en Mand paa en af Udflyttergaardene, Þórð lóðs, som var villig til at vise mig Stedet. Paa den nordvestlige Ende af det høje og smukke Hvaleyrartún, som dækker hele Landtungen Hvaleyri, paaviste han mig flere store, flade Blokke, ganske oversaaede med Navne, Aar[s]tal etc., fleste med latinske Bogstaver, forkortede og med noget Snirkelværk eller Zirat omkring sig. Det første Blik paa disse Inskriptioner var altsaa ikke meget indbydende, men ved nøjere Eftersyn opdagede jeg paa en af disse Blokke, den regelmæssigste og smukkeste, flere gamle Runer, næsten umærkelige ved flygtigt Oversyn og opfyldte med Stenmos, men dog endnu tydelige nok

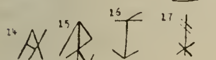
og fuldkommen læselige, naar de er oprensede. De ligger til Dels ligesom skjulte under de gode Skipperes og andre slige Navne og Krimskrams, som senere er hugget paa Stenen i alle Retninger og aldeles uden Hensyn til de underliggende, halv udslettede Runer, hvis svage Streger ikke har været dette suffisante Arbejde til nogen større Hinder end Forvitringsfurerne paa Stenen. Stenen selv er en Doleritblok, temmelig tæt og vejrfast (sit venia verbo). Runerne er næsten alle Binderuner (rimeligvis Navne), store og dels ualmindelig godt og elegant udførte; jeg oprensede og optegnede dem alle, 26 i Tallet (se min Lommebog); men paa Tilbagevejen vil jeg revidere Afskriften, og da tillige opmaale, og hvis Omstændighederne tillader det, aftegne Stenen eller i al Fald optage et Kort af dens Overflade.

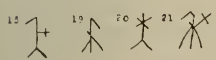
Begav mig derfra paa Vejen til Flekkuvík over Hraunene og Stranden, men da jeg var ubekendt og heller ikke havde nogen med, der kunde underrette mig om Stednavne o. s. v., saa vil jeg opsætte mine geologiske Bemærkninger over denne Strækning, indtil jeg efter nærmere indhentede Oplysninger er kommen tilbage til Havnefjord.

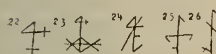

Stafirnir á steininum á Hvaleyri.

(Úr vasakveri.)

1	— 6″	14	— 7″
2	— 5″ hver Streg.	15	— 7″
3	— 8″	16	— 6″
4	— 8″	17	— 8″
5	— 8″	18	— 3½″
6	— [8″]	19	— 6″
7	— [8″]	20	— 5″
8	— 7″	21	— 6″
9	— 8″	22	— 9″
10	— 7″	23	— 5½″
11	— 4″	24	— 7″
12	— [8″]	25	— 5″
13	— [10″]	26	— 7″

15 Sörli. 16 Tóki? 17 Flóki.
23 Heriolfr. 24 Þórolfr.

DAGBOG FOR SOMMERREJSEN 1841.

(UPPHAFIÐ, 11.—29. JÚLÍ.)

Søndagen den 11. Juli. Tog endelig af Sted om Aftenen fra Reikevig, efter i Forvejen at have gjort alle de nødvendige og dels forlangte Ekskursioner i Guldbringesyssel, indpakket og afsendt, hvad Muse-erne skulde modtage af min Vintersamling, samt for-beredt mig saa forsvarlig til Rejsen, som den mig allernaadigst tilstaaede Sum og endnu en Del andre Ressourcer kunde tillade (se Regnskabsbogen). Teltede ved Miðdal Kl. 2 den 12. Intet naturhistorisk at be-mærke, som jeg ikke tidligere har anført i mine Dag-bøger.

Mandagen den 12. Juli. Tog over Seljadalen og Mosfellsheiði til Þingvellir. Det viste sig endnu tyde-ligere end i Efteraaret, at Doleriten (den yngre Kløft-lava) just paa dette Strøg støder sammen med Trap-pen (den ældre Kløftlava), som viser sig med sydligt Fald i de om Mosfellsdalens Sydgrænse i en Række løbende Smaabjerges stejle Nordskrænter, medens den sydlige, jævne Skraaning paa alle disse Smaabjerge eller fell er bedækket af Doleriten, dog saa spar-somt, at i enkelte Forhøjninger stikker den Tufmasse igennem, som siden kommer fuldkommen for Lyset i den Bjergrække, som adskiller Guldbringe- og Árnes-Sysseler, og siden træder videre frem og spiller en saa vigtig Rolle i det sydøstlige Islands geologiske Forhold. Især viser dette sig aldeles bestemt i en Rende eller Vandkløft (gil) i Seljadalen, hvor det sva-ge Overlag og en Del af den underliggende Tuf saa godt er gennemskaarne, at man der ikke blot erken-der det faste, førtløbende Tuflag, men endog tydeligt bemærker den stratifike Bygning, som denne Bjerg-art saa hyppigt antager i de mod Syden og Østen nærmest tilstødende Tuffjælde (f. Eks. Hængelen, Móhálsar etc.). Mosfellsheiði er, som man kunde vente,

helt bedækket af Dolerit, dog saaledes, at Tuffen træder mange Steder frem i de nordøstlige Skrænter af denne Bjerghøjning, og mærkeligt nok, at just paa dette Strøg er det ogsaa, at Doleriten fremtræder tydeligst i lange, kløftagtige, stratificerede Vægge, som f. Eks. Jórukleif. Længere mod Østen rager over Mosfellsheiden Tuffjældet Hengill, en mægtig Masse, som slutter i en Række af smaa Bjerge, Dyrfjöll, der i Afstand synes at bestaa af Tuf, men det er dog uafgjort, om ikke de moderne Lavastrømme, som er norden om Hængelen, løbne ned i den sydligste Del af Þingvallasveit og danner Nesjavallahraun m. m., hidrører fra disse Bjerge. Jeg havde ikke Tid til at være deroppe. Doleriten forsvinder en Del under den mægtige Lavastrækning Þingvallahraun. Forholdet paa dette Strøg er altsaa saaledes: Det er Trapformationens Grænse; op til Trappen støder det mægtige Tuf- og Breccielag, som for en stor Del behersker Islands sydlige og sydøstlige Kyststrækninger. I Fordybningen mellem begge disse Formationer løber Doleriten ned i mægtige Strømme og udbreder sig til begge Sider saa vidt den kan. Den saaledes dannede Grund af de ældre Formationer er nu mange Steder skjult af moderne Lavastrømme.

Tirsdagen den 13. Juli. Blev paa Þingvöllum, dels for endnu bedre at orientere mig paa dette for Landets Historie hæderligste og mærkværdigste Sted, men dels ogsaa fordi det var mig nødvendigt at indhente paalidelige Efterretninger om Lokaliteterne omkring Skjaldbreið, da jeg for længe siden havde foresat mig at gøre en saadan Tur, for saa godt [som] muligt at undersøge dette Bjergs geognostiske Forhold.

Vandets Temperatur i Lavakløfterne befandtes endnu, som tidligere, vel 4 ° Celsius eller ca. 3 ° à 3¼ ° R.

Luftens Temperatur den 13. og 14. Juli respekt. 11 ° og 13 ° Kl. 9 Fm.; Nattefrost; om Dagen klart og Solskin.

Onsdagen den 14. Juli. Tog fra Þingvellir over

Lavastrømmen til Hofmannaflöt, hvor de tvende Hovedbjergveje, som [forbinder] Sønderlandet og Nordlandet [og] som kaldes Eyfirðingavegur og Skagfirðingavegur, deles. Fulgte den første til Biskupsflöt og gennem Goðaskarð, og siden nordpaa, langs den østlige Side af Gatfell eller Gagnfell, som ligger imellem Lágafell og Mjóafell. Disse 3 smaa Bjerge med samt Ármannsfell og Østskrænten af Højfjældet Súlur bestaar alle af móberg = Tuf og Breccie, hyppigt gennemsat af smalle, mørke Kløftlava-Kamme, der synes at tilhøre Doleritperioden. (Vesten- og nordenfra sete har Súlur tidligere forekommet mig trapartede eller i al Fald doleritiske.) Fra den nordlige Ende af Gatfell gaar Vejen mod Sydøst, lige paa den Kløft, som falder imellem Foden af Skjaldbreið og Tindaskagi. Dette Pas kaldes Klukkuskarð og har faaet sit Navn efter et lille konisk Bjerg eller Høj, som staar i Randen af Skjaldbreið. Paa denne Strækning gaar Vejen hele Tiden over den mægtige Lavastrøm, som mod Sydvest er udflydt fra Skjaldbreið og fører Navn af Þingvallahraun; hele denne store Strækning ligger herfra set, udbredt for Øjet, alene afbrudt af en liden Række Tufbjerghøje, der som en Ø rager over Lavaen midt imellem Gatfell og Tindaskagi og fører Navn af Söðulhálsar. Midt paa denne Lavastrækning og i den angivne Retning møder man endnu Hrafnagjá eller den østlige Kløft i Thingvallalavaen, som begrænser den imellem samme og Almannagjá imod vesten sænkede Landstrækning; den er her endnu, skønt meget smallere, betydelig nok til at afbryde Passagen, hvilket er afhjulpet ved at fylde den med nedsænkede Stenmasser. Den løber ind imod Skjaldbreið, hvor den forsvinder. — Noget østen for dette Sted ventede mig det første Smaabjerg, hvoraf en Del under forskellige Navne omgiver Skjaldbreið; det var den saakaldte Sandgígur, der i Afstand aldeles har Udseende af et Parasitkrater. Jeg red da forud, men Læsten fulgte efter. Da jeg kom til Stedet, fandt jeg, at det

ikke svarede til min tidligere Formodning, men var et lidet Brecciefjæld, Tuf med indesluttet, porøs Lava, med indesluttede, hyppigt smaa Zeolit-Krystaller. Dette Bjerg ligner aldeles Fjallið eina og staar i samme Forhold til Skjaldbreið, som dette til Langahlið (se min Dagbog fra i Fjor), — en Ø eller Skær, en afreven Del i Nærheden af Hovedmassen, som rager over Lavasøen. Det samme er i Korthed at sige om de forskellige Smaabjerge, som omgiver Foden af Skjaldbreið, alle fremviser de den selvsamme Karakter. Jeg kender ikke Navnene paa dem alle, men nævnes maa: Klukka, det føromtalte, koniske Bjerg paa den ene Side af Passet, Sköflungaháls og Sandfell. — Efter fuldendt Undersøgelse af Sandgígur, begyndte jeg at se efter min Læst, men den var og blev borte, hvor meget jeg end kaldte og red omkring og klatrede op paa de højeste Lavakupler. Den maatte altsaa have forvildet sig i Lavastrømmen. Jeg brugte nær ved 2 Timer til dette forgæves Arbejde og udmattede mig og min Hest. Min Stilling var højst prekær. Bestemmelsen var at gaa omkring Skjaldbreið og saa ned paa den nordlige Side, til det nærmeste Bedested paa Fjældvejen, der kaldes Efri-Brunnar. Jeg havde hverken Proviant eller Overklæder, men vilde dog nødig opgive mit Forehavende. Jeg besluttede altsaa, stolende paa min gode Hest, at fortsætte min geologiske Undersøgelse af Fjældet og gaa omkring samme og lade som Læsten fulgte mig. Traf jeg den da om Natten paa det aftalte Bedested, var det godt; hvis ikke, kunde jeg dog vente at naa menneskelige Boliger næste Dags Aften, hvis intet Uheld tilstødte mig. Altsaa Rejsen fortsat solo. Undersøgelsen faldt saaledes ud: Skjaldbreið er et rundt, middelmaadig højt, meget skraat og jævnt afløbende Bjerg til alle Sider. Hældningen viste sig, hvorfra den saa blev maalt, aldrig at være under 8° og aldrig over 10°—11°. Den er overalt bedækket af Lava, saaledes, at Kærnen eller Grundmassen intetsteds fin-

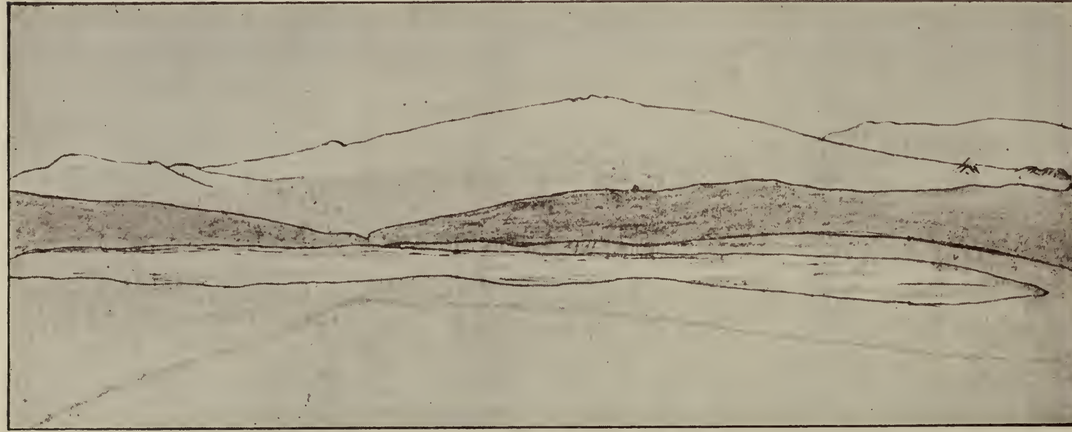
des at træde i Dagen, uden for saa vidt man trygt kan antage, at de Hovedbjerget omgivende Tufhøje, som før er omtalte, netop tilhører denne Grundmasse. Men den i Dagen liggende Lava er hverken ensartet eller ligetidig. Man kan skelne tre Hovedstrømme eller 3 Udbrudsperioder. Den første og ældste løber imod Sydøst eller er blottet i denne Retning paa omtrent en fjerde Del Strækning af det hele Bjerg; det kan gerne være og er endda rimeligt, at den har overløbet Bjerget paa alle Sider, men ligger nu skjult under de øvrige, nyere Strømme. Det er en overmaade gammel, graalig, porøs Lava, som paa sine Steder skuffende ligner Dolerit, men jeg kan dog bestemt sige, at den hører til de moderne Udbrud og altsaa til den Bjergart, som paa Island almindelig kaldes »brunahraun«. Det er i det mindste vist, at den paa begge Sider gaar ind under de nyere Strømme, som siden skulde nærmere omtales. Saa langt som Vegetationen ellers nogen Sinde gaar paa disse Højfjælde, er den aldeles bedækket af Jord og Grønsvær, nl. »móar« eller Fjældtuer, og kommer der kun til Syne i Vandrender og paa enkelte fremragende Høje, de gamle mammillarformede Lavakupler, som endnu rager over den fremskridende Vegetation. Først oppe i Sneen, mellem de adspredte Ismasser, der efterhaanden forener sig til et sammenhængende Jøkelbælte paa Bjergets Top, har man denne Lavastrøm blottet. — Næst efter den kommer den mægtige Udgydning, som i flere Strømme er flydt mod Syd og Sydvest og har dannet det udstrakte Þingvallahraun, hvis Alder Landets ældste Beboere ikke kendte noget til. (Ao. 1000, paa Altinget, blev nemlig berettet, at just i de Dage, Tinget blev holdt, var en Lavastrøm løbet ned i Ølfuset, tæt ved Lovmanden Skapti Þóroddssons Bolig. Da man nu just debatterede om den vigtige Sag, om Kristendommen skulde indføres, sagde Hedningerne: »Det var intet Under, om Guderne var blevne fortørnede over en saadan formastelig Foran-

dring i Troen.« Da sagde Snorri goði: »Paa hvem var da vel Guderne fortørnede, da dette Hraun brændte, som vi nu staar paa?« Hertil kunde Hedningerne intet svare; de vidste alle sammen, at det var sket længe før Landets Beboelse.) Denne Strøm viser paa hele sin Udstrækning saa umiskendelige Spor af moderne Lava, at enhver vil erkende den som saadan, endda i lang Afstand. Alligevel er den godt begroet og det endda med Birkekrat, mere eller mindre i hele sin Udstrækning.

Den 3. og nyeste Udgydning, som dog ogsaa maa være sket før Landets Beboelse, siden man har ingen historiske Efterretninger derom, har været meget voldsom og overstrømmet en Del af de tvende ældre Strømme. Den bedækker hele Bjerget fra Nordøst til Sydvest, og er saa at sige aldeles blottet for Vegetation. Den højner sig ikke i Kupler og sænker sig [ikke] i Fordybninger, som Mængden af den moderne Lava ellers gør, men er løbet jævnt frem og danner saaledes enten temmelig udstrakte Stenflader, eller vel ogsaa Kamme, hvis mellemliggende Render da er udfyldte med mørkegraat, fint Lavasand, — den opløste eller forvitrede Lava selv, meget jernholdig og ondartet, da det lader til at den aldrig nogen Sinde saaledes kan bearbejdes af Atmosfærilierne, at den kan tilstede Vegetationen nogen Adgang. — Alle disse Strømme er uden Undtagelse udgaaede fra Bjergets Top. Intet Parasit-Krater findes nogetsteds paa dets Sider. — Men et uhyre Krater, dog uden nogen Lapillirand, befinder sig paa Bjergets Top. Jeg kunde vel ikke bestige Bjerget, for selv at betragte det, men dels har jeg det af paalidelige Mænds personlige Meddelelser, dels har jeg selv kunnet skelne det i Kikkert, da Sneen, som ellers bedækker den øverste Del af Bjerget, ikke har kunnet saaledes opfylde det, at jo de høje Lavaklippevægge, som omgiver det, rager frem over Sneen. — Efter fuldendt Undersøgelse tyede jeg til det nærmeste Bedested, Efri-

Brunnar, hvor min Hest fandt bedre Vederkvægelse end jeg selv. Udmaattet som jeg var, sov jeg endog ind i det kolde, duggede Græs, og først næste Morgen fandt jeg min tabte Læst, et maadeligt Stykke Vej derfra. Per varios casus var den ogsaa passeret Fjældet. Og Følgemændene var vistnok ikke uden Bekymring for den tabte Geolog.

Torsdagen den 15. Juli. Tog Prospekt af Skjaldbreið fra Neðri-Brunnar, og [tog] siden derfra over Kaldadal til Húsafell, øverst i Borgarfjorden. Det viste sig endnu tydeligere end i Fjor, at alle de mange, langstrakte og sammenhængende Rygge, eller Forhøjninger, som under Navn af Kerlingarmelar løber mod Sydvest ned fra den sydligste Del af Kaldadalens Aabning, hidrører udelukkende fra Okið, ligesom den vesten for disse Høje beliggende og vidtudstrakte Doleritstrækning. Naar man kommer rejsende søndenfra, begrænses Kaldidalur paa højre Haand af det mægtige Jøkelparti, som fortrinsvis kaldes Baldjökull. Det synes udelukkende at bestaa af Tuf-Breccie, gennemsat paa sine Steder af Lavagange. Hvor Dalen er højest, eller midt for Langi-hryggur, ligger Bláfell, et lyst, mangefarvet, fremskydende Fjæld, der staar halv frit for Jøkelen. Jeg kunde ikke nærme mig det, men i Afstand forekom det mig at være Breccie eller Tuf, afbleget ved Svovlbrint-Dampe. Da kommer Hádegisfell, et mørkt Brecciebjerg, da Hafrafell, da nordligst Eiríksjökull. Ned imellem alle de nævnte Bjerge er Jøkelen som skriðjökull løbet langt ned i Dalen. Selve Dalen er helt opfyldt af Dolerit fra Okið, især viser denne Formation sig mægtig paa det saakaldte Skúlaskeið. Nedenfor i Dalen, paa den anden Side af denne Fjældvej, ligger det udstrakte Terrain Geitlönd, bedækket af Lava fra tvende Perioder: En forhistorisk og som ingen kan sige noget om. Den har bedækket hele Geitlönd og siden dannet Húsafellshraun, der løber ned om Enden af Kalmanstunguskóg, langt forbi Gilsbakka. En anden mægtig Strøm,

SKJALDBREIÐ, FRÁ NEÐRI-BRUNNUM.

meget yngre, men dog ogsaa forhistorisk, er løbet ned fra Langi-jökull, langs Eiríksjökull, bagom Strútinn og Kalmanstunguháls, og har bedækket en Del af den ældste Strøm. Den yngste er som den første kommet ned fra Geitlandsjökull; den er historisk, har oversvømmet den øverste Del af den gamle Strøm og ødelagt 3 Gaarde, hvoriblandt Reykholt hið forna, mærkværdigt formedelst den forsvunde Hver, der nu siges at være Skrifla paa Reykholt i Reykholtsdal. Geitá kommer fra Jökelen ved Bláfell; der hvor Vejen ligger ned af Kaldadal falder den gennem en dyb Klippekløft, der mest synes at bestaa af móberg. Lambá derimod, som kommer ned fra Okið, gennemskærer et Doleritfjæld, som sønden (eller vesten?) for denne Aa nævnes Selfjall.

Fredagen den 16. [Juli]. Ved Kaldadalsrejsen i gaar blev ikke bemærket den Omstændighed, at foruden Fanntófell sønden for Okið, som er Tuf med mörk Lava, er der endnu det sidste Tuffjæld, et langstrakt fell paa Oksiden inde paa Dalen, der rager som en Ø over Doleriten. Da Formationerne deles her og det har ellers intet Navn, har jeg kaldt det Skiptafell. Straks norden for det er Doleriten løbet ned i mægtige Strømme, og endnu lidt længere nordpaa staar den høje, isolerede Kam Bræðravirki, som tyder hen paa, at der er sket et mægtigt Kløftudbrud.

Den lavere Brink, eller Forfjæld, der ligger fra Lambá, under Navn af Selfjall, til Selá (den saakaldte Gamli-Húsafellsskógur) er udelukkende nyere Masser. Bemærkes maa især en Masse, som det synes Breccie, ganske opfyldt med Krystaller (Augit, Feldspat?). Denne Formation fortsættes siden videre igennem det saakaldte Húsafell, en temmelig høj og lang Fjældbrink. Begge synes kun at være en Forvold eller Beklædning paa Okfjældets dybere liggende Trap. Denne synes endog allerede at vise sig bag Doleriten i Húsafellsgil, hvor det store røde Mellemlag,

som alle Tider har forekommet mig at tilhøre Trappen, brydes til Ligstene og andet Stenarbejde. (En saadan Ligsten kan endog koste indtil 40 Rbdl. r. S.). Højere oppe i Forfjældet er baulitiske Masser, dels i faste Stokke, dels i basaltiske Kamme.

Lørdagen den 17. [Juli]. Prøver udtagne af de forskellige Bjergarter og indpakkede til at afsendes, først til Reykjavik og derfra videre til Universitets-Museet, en Kasse mærket $\frac{\text{U. M.}}{\text{I. H.}}$ 3. Legenden om det, hvorledes Hveren paa Reykholt hið forna flyttede sig, fortælles saaledes af Hr. Þ. Jakobsson: Det gamle Reykholt stod oppe paa Geitlandet, mellem Geitá og Hvítá, noget inden for Kalmanstunga. Den Gang var Hveren Skrifla der. Men siden flyttede den sig til Reykholt i Reykholtsdalen, og paa Vejen kom den frem paa mange Steder; der er nu varme Steder, velgjur = hitur; blandt saadanne er en varm Kilde i Selárgil, inden for Gaarden Húsafell; desuden endnu paa 3 Steder i Húsafellsfjældet; endvidere i Hringsgil, Áslaugar ved Ás og Úlfsstaðalaugar. Alle ligger de i en lige Linie fra den forsvunde Hver til Skrifla. Det gamle Reykholt gik siden under for en frembrydende Lavastrøm. Dog kan man endnu se noget af Hjemmemarken og et Stykke af Tungærdet, især ses tydeligt Levningerne af den gamle Skrifla. Men derfor flyttede Hveren sig, at Klæderne af en uskyldig Mand, der blev myrdet i Kalmanstunga, blev vaskede i den, hvilket aldrig burde have fundet Sted.

Søndagen den 18. Juli. Tog fra Húsafell til Gilsbakki med den Bestemmelse paa Vejen at besøge og undersøge Tungan litla, et Sted, som er mærkværdigt saavel i antikvarisk som i topografisk Henseende, idet der efter de gamle Historier skal meget tidligt være bygget en Kirke paa Gaarden Bjarnastaðir og Landet selv eller Grunden have været Genstand for 2 mægtige Mænds Trætte, som endelig afgjordes derved, at Hvítá forandrede sit Leje, saaledes at Tungan litla paa denne Maade kom hen til

Kalmanstungu-land. Da jeg ankom paa dette Sted, bemærkede jeg straks Levninger af en Gaard og sammes Hjemmemark, hvis Gærde endnu kan skelnes i sin største Udstrækning, endvidere en Kirkegrund og samme omgivende Kirkegaard. Fundne er og gemte Stumper af Egetræ. Brudstykker af hvidt Marmor synes at have tilhørt en Søjle, maaske Foden til et Vievandskar, — endvidere en betydelig Mængde Menneskeben. Prøver af alt er medtagne. Før er der fundet et rustent Stykke Kobber. En aflang Stensætning paa det nordøstlige Hjørne af den gamle Hjemmemark, paa [et] ophøjet Sted, uden Indgang og vendende fra No. til Sv., havde alt tidligere tildraget sig Bonden paa Húsafells Opmærksomhed. Han havde gravet lidt i den ene Ende og fundet Spor til Menneskeben, f. Eks. Tænder. Jeg lod foretage en temmelig fuldstændig Udgravning af denne Tomt, uden andet Resultat, end at vi fandt Spor til Ben og hensmuldret Træ, samt en ikke ubetydelig Mængde Trækulaske (Prøver er medtagne). Det bekræftedes ogsaa, at denne aflange, spordannede, ca. [7] Al. lange, 2 Al. brede og 2 Al. dybe Tomt er uden Indgang fra nogen af Siderne. Det er derfor vanskeligt at gætte sig til Bestemmelsen deraf, hvis det ikke er et Gravsted, skønt jeg ikke af de for Dagen komne Kendsgerninger tør sige mig at være overbevist derom. Hvad der imidlertid er vist, er at Hvítaaen virkelig en Gang har haft sit Leje norden for Tungan litla, fast under Kalmanstungufjældet; den gamle Flodseng med sine afslidte Klippevægge og græsgroet Grund — Kratskov paa begge Sider — viser sig endnu klar og tydelig. Nu for Tiden mødes de to Elve Geitá og Hvítá straks ovenfor dette historiske Sted, og ved Forandringen er det virkelig kommet til at knyttes naturlig til Kalmanstunguland, ligefrem efter Landnámas Beretning. — Den Lavastrøm, som i ældgamle Tider er løbet ned fra Geitlandsjökull og helt neden for Stóri-Ás, er nu blottet i det Stykke,

som kaldes Húsafellsskógur, en frodig og levende Birkekratskov. Det er den ældste Strøm af moderne Lava i denne Egn. Nedentil er den bedækket af en meget yngre, men dog forhistorisk Strøm, som helt oppe fra Langi-jökull er løbet ned langs Eiríksjökelen og siden videre, ned mellem Strútur og dennes Fortsættelse paa Sydsiden og Hvítársidens øverste Del paa Nordsiden, neden for Kalmanstungufjældet. Hvor Norðlingafljót bøjes om og forener sig med Hvítaaen, forenes disse to Strømme, og den ældste bliver tildækket. Den tredje og nyeste, historisk, der ødelagde Reykholt hið forna og flere Gaarde, har løbet ned fra Geitlandsjökull over den ældste Stroms øverste Del, men standset noget neden for Kalmanstunga. (NB. At Hvítaaen nogen Sinde har haft sit Leje i Skolladalen = Melrakkadal, forekommer mig at være temmelig fordægtigt; Muligheden deraf vil jeg dog ikke aldeles bestride). Barnafoss, med sin Legende, ligger i Hvítaaen i Lavastrømmen mellem Gilsbakki og Hraunsás. Den berømte Hule Surtshellir og en anden, Víðgelmir, ligger begge i Lavastrømmen Nr. 2, norden for Eiríksjökelen (eller nordvest for samme).

Mandagen [den] 19. Juli. Blev paa Gilsbakki i Regnvejr. Nær ved Gaarden gaar en dyb Kløft eller Aaleje, som gennemskærer flere Klippelag. Efter dem at dømme, bestaar Fjældryggen, som adskiller Hvítársíða og Þverárhlíð, af Trap, i det mindste de dybere liggende Lag. Dog nægtes ikke, at enkelte Doleritstokke kan gennemsætte dette ældre Bjerg, og inde ved Fljótstunga er det højst rimeligt, at Doleriten er aldeles fremherskende, ligesom i den overfor samme liggende Strútur og Fortsættelsen af samme, det lavere Kalmanstungufjæld. Højlandet der nordenfor, i hele sin store Udstrækning, betvivles ikke at være en Doleritslette, med underliggende Trap, der kommer for Dagen i de dyde Kløfter, der løber derfra ned i Nordlandsdalene og siden træder aldeles frem i de

høje Kystbjerge. I denne Formening støtter jeg mig for en stor Del til ældre Erindringer, da jeg tidligere har gennemrejst denne Del af Landet i forskellige Retninger. Kalmanstungufjældet er meget baulitisk.

Præsterne paa Gilsbakki, Fader og Søn, lovede mig det snareste at besvare det isl. Litt. Selsk. Forespørgsler. — Det antikvariske bemærkes i den anden Dagbog.

Tirsdagen den 20. [Juli]. Tog til Reykholt. Om det Fjæld, der adskiller Reykholtsdalen og Hvítársíða og som naar sit højeste Punkt i Skáneyjarbunga, er det samme at sige, som om Gilsbakkafjældet. Paa den anden Side af Reykholtsdalen, fra det vestlige Hjørne af Okið af, synes Trappen aldeles fremherskende og hælder der svagt ind i Landet, ca. 2° og derunder. — Præsterne her, Fader og Søn, gav det samme Løfte, som dem paa Gilsbakka, endskønt Sr. Jónas før har besvaret Selskabets Forespørgsler med Hensyn til Höfði. (Antikvariske Bemærkn.)

Onsdagen den 21. [Juli]. Tog fra Reykholt til Síðumúli og videre til Norðtunga i Þverárhlið. Samme geologiske Forhold. (Antikv. Bem. paa begge de sidstnævnte Steder). Som geologisk maa endvidere bemærkes Legenden om Hverens Forflyttelse fra Síðumúli til Hurðarbak paa den anden Side af Hvítaaen.

Torsdagen [den] 22. [Juli]. Tog over Grjótháls (endnu Trap?) til Hvamms Præstegaard og derfra videre op ad Norðurárdalur, til Holtavörðuheiði, og de saakaldte Grákollugil, hvor Østeraaen kommer ned og forener sig med Norðurá. Alt som man kommer længere indpaa Dalen, bliver Doleriten mere og mere fremherskende, dog som det synes kun som Beklædning af Dalsiderne, med underliggende, temmelig mægtig Tuf. Inde paa Heden bedække Doleriten aldeles Højlandet, hvor Tuffen ikke stikker igennem; men denne viser sig i enhver nogenlunde dyb Kløft. At Trappen ligger der under er en Selvfølge. Surtarbr.-Forholdene er aldeles som paa Hreðuvatn, med Und-

tagelse af, at Aftryk næsten aldeles mangler i Vegetationsskiferen. Jeg saa næsten ingen saadanne, undtagen Grannaale. 2 Mænd var medtagne til Assistance ved denne Undersøgelse. (Mærk: Ekspedition til Skúti om Natten).

Fredagen den 23. [Juli]. Tog tilbage [til] Hvammur i haardt Vejr. Denne Dags Morgen og Formiddag blev [foretagen] den i Gaar mentionerede Undersøgelse af Surtarbranden. Medbragt er blandt andre Prøver en udmærket skøn, ung Stamme, med Rod og Grene, vel af et Løvtræ, fra det største og nederste Gil, højt oppe.

Lørdagen d. 24. [Juli]. Blev paa Hvammur i Storm og siden Regn. — Indpakkede til Afsendelse mine Surtarbrandsprøver og nogle andre Genstande i en Fjerding, sam[t] Træstammen særskilt, at transporteres til Reikevig og siden fortsendes videre med et Adressebrev, Mærke: $\frac{\text{U. M.}}{\text{I. H.}}$ 4, til Universitetsmuseet. (Antikviteter!)

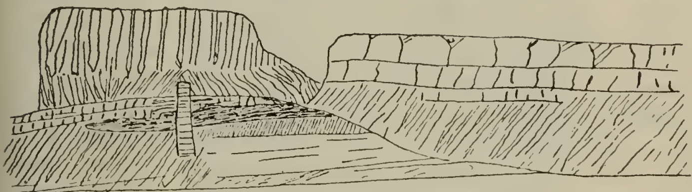
Søndagen den 25. [Juli]. Tog fra Hvammur til Hreðuvatn i haardt Vejr. Det synes næsten afgjort, at ogsaa de dybere liggende Lag af Baulas Forfjæld, der vender ud til Norðurárdalen, er trapiske. Bemærkes maa ogsaa Bjergstyrtningen ved Hvassafell. Først i Hreðuvatnsegnen og neden for Hvassafellets Bjergkam begynder for Alvor Doleritstokkene, der snart udbreder sig til mægtige Masser, og ved Foden af disse staar de to skønne Kratere Grábrók, med sine moderne Lavastrømme.

Mandagen den 26. [Juli]. Kunde intet foretage formedelst vedholdende Regn. Benyttede Dagen til Teltarbejde.

Glemt er at bemærke: 3 lækjarsilungar fangede ved Húsafell (er E. Ó. *salmo levis, capite obtuso* etc.).

Tirsdagen den 27. [Juli]. Om Middagen blev Opholdsvejr. Eftermiddagen blev derfor benyttet til at foretage de paatænkte Undersøgelser og Indsamling af Aftryk fra Surtarbrandens Vegetationslag. Revisio-

nen bekræftede indtil Evidens det tidligere antagne Forhold mellem Surtarbranden og de tilgrænsende Lag. Hreðuvatnsfjældets Underlag og Hovedmasse er gammel Trap. I mange Skrænter sporer man Surtarbrandens Vegetationslag uden Surtarbrand, bedækket af nyere Masser. Kun paa et Par Steder er Skovlaget selv tillige fundet. I den mærkværdige Skrænt, i den anden Kløft at regne, eller bag den anden Ryg oven for Gaarden Hreðuvatn, og just der, hvor de rigeligste Planteaftryk findes, er Forholdet især lærerigt. Underneden i Skrænten ud til Dalen eller Kløften staar Vegetationslaget flere Favne mægtigt og først bedækket af et askeagtigt Lerlag, siden af et temmelig

mægtigt Tufbreccielag. Igennem disse Lag sætter en lodret Kam af mørk, tæt Dolerit, der siden udbreder sig og antager sin sædvanlige Karakter. Højere oppe og længere inde paa Fjældet staar en høj og mægtig Doleritkam, meget karakteristisk og basaltisk, imedens paa den anden Side, næsten saa højt, men noget dybere inde, Trappen knejser i sine solide, uforstyrrede Terrasser. Forholdet synes her altsaa at være ganske klart, idet den Skovvegetation, som i sin Tid smykkede Trapfjældets gamle Skrænt, pludseligt gik under, idet de underjordiske Kræfter spaltede Grunden og de fra Dybet optrængende Masser først overfløj den med Aske, saa Sand og Grus, og tilsidst en Kløftlavastrøm, umiddelbart ovenpaa hinanden. Mange gode Planteaftryk er medtagne saavel fra dette Sted som et andet nordligere, hvor overliggende Grus og Muldjord gør Forholdene mindre klare, dog ikke saa-

ledes, at man jo fuldkommen kan erkende Analogien af den nu straks foranbeskrevne Dannelse. I denne Egn med alle sine Aftryk er det just, at Dr. Robert har overbevist sig om at Surtarbranden kun var Drivtømmer!

Onsdagen den 28. Juli. Sendte min Læst til Grísartunga, da jeg selv med min Følgemand maatte tage en anden Vej ned til Stafholt. Det egentlige geologiske Øjemed af denne Tur var at undersøge et Surtarbrandslag i Nærheden af denne Præstegaard. Stedet ligger straks ved Norðurá, i en basaltisk Doleritkam. Surtarbranden ligger her meget dybt og løber endog ned under Flodsengen; den udgør 2—3, for det meste meget tynde Lag og er ikke ledsaget af noget Slags Lerlag eller Spor til Vegetationsskifer, men hviler enten umiddelbart mellem gulagtige Brecciemasser, tilhørende Kløftlavaen paa Stedet, eller ogsaa paa et saadant Lag, dækket af høje og skønne Basalter. Hvad der udmærker den, er dels dens store Lighed med Kul, dels den slemme Omstændighed, at den er overalt gennemtrængt af Kiselvand, og det endog i den Grad, at den undertiden er fuldkommen petrificeret, og synes i den Tilstand at være meget tjenlig til Hvæssestene, da den er passende tæt og de indtrængte Kiselpartikler overmaade jævne og fine.

Torsdagen den 29. Juli. Rejste fra Grísartunga over Fjældvejen Skarðsheiði (den samme Vej, som med Steenstrup i Fjor) til Hítardalen (Provst Hjálmarsen). Her falder ikke meget at berette, som ikke før er anført. Nyere Masser paa hele Fjældet, hvor det ikke er dækket af den moderne Lava fra Kraterne Rauðukúlur etc. Disse Kratere er de nærmeste ved Grábrók, som ligger øverst og sporadisk, og slutter dem fuldkommen til den lange Række af vulkanske Udbrud, som nu bliver ved at følge Foden af den Bjærgryg, som adskiller Faxe- og Bredebugten.

Søgte endnu forgæves efter Vitriol paa Hraundalen (E. Ó.).

BARNABORGARHRAUN OG FAGRASKÓGARFJALL (?).

UDDRAG AF DAGBØGER
FRA EN REJSE I ISLAND SOMMEREN 1841, FOR SAA VIDT ANGAAR ANTIKVARISKE IAGTTAGELSER.

I en privat Skrivelse har Herr Etatsraaden (ɔ: Finnur Magnússon) i næstafvigte Foraar blandt andet ytret, at det nordiske Oldskriftselskab gerne saa, at jeg, hvis det kunde lade sig gøre, saavel reviderede de forskellige Runestene, der endnu findes i Borgarfjorden, som i det hele taget meddelte Selskabet mine antikvariske Iagttagelser.

Jeg har bestræbt mig for at imødekomme Selskabets Ønske, og skal derfor tillade mig, efterhaanden som jeg faar Tid dertil, at meddele Hr. Etatsraaden Uddrag af mine Dagbøger for indeværende Sommer, for saa vidt angaar Opdagelser eller Iagttagelser med Hensyn til antikvariske Genstande. Da disse Meddelelser maa ske efterhaanden, vil jeg ligefrem følge Dagbøgerne i kronologisk Orden.

* * *

1. Þingnes i Elliðavatn.

Da jeg i næstafvigte Vinter for Alvor begyndte at forespørge mig om Stedet, hvor det gamle Kjalarnesþing havde staaet, saa var der ingen, som kunde give mig nogen Oplysning derom. Vel sagde man, at etsteds paa Kjalarnæsset, vesten for Gaarden Móar, ved Stranden, nok var Levninger af et Tingsted, men at man ikke saa der nogen Budetomter. Stedet kaldes desuden, vel at mærke, Leiðvöllur. Dette førte mig naturligvis til den Tanke, at Kjalnæsingerne vel i sin Tid havde holdt det aarlige »leiðarþing« paa dette Sted, men at det derfor ikke var afgjort, at Herredstinget nogen Sinde havde været der. Omtrent til samme Tid fik jeg at vide, at ved Elliðavatn, — en fiskerig Indsø, der ligger oven for Seltjarnarneset, paa de gamle Grænser af Kjósar- og Guldbringe-

Sysseler og midt i Herredet Kjalarnessþing —, skulde der findes mange og anselige Tomter i et Næs, der gaar ud i bemeldte Indsø, midt i mellem Gaardene Vatnsendi og Vatn. Efter en foreløbig Undersøgelse tog jeg fra Reikevig til dette Sted om Aftenen den 20. Juni, da jeg næste Dag agtede at foretage der en Del Eftergravninger, i Haab om paa denne Maade at komme til et Resultat med Hensyn til bemeldte Tomters tidligere Bestemmelse.

Tidlig om Morgenen den 21. Juni begyndte jeg Arbejdet selv ottende, understøttet af 4 lejede Arbejdsfolk, min Følgemand og et Par Bekendtere.

Grundejeren, Proprietær Jón Jónsson paa Vatni, var selv til Stede og gav mig uindskrænket Tilladelse til at lade Eftergravningen foretage, hvor og hvorledes jeg selv vilde, alene med den billige Betingelse, at han selv maatte disponere over, hvad der muligvis maatte findes af Oldsager. Intet var derfor til Hinder for Arbejdets gode Fremgang i Forhold til de faa Kræfter, som stod til min Raadighed.

Først blev opgravet en Tomt, til Udseende en gammel búð, og vel en af de største, som jeg mindes at have set paa noget som helst Tingsted i Island. Dens Dimensioner var følgende:

Længde		32 Fod
Bredde: den nederste Ende		14 —
— — øverste —		13 —
(Begge Maal indvendig.)		
Væggenes Tykkelse	ca.	6 —
Byggede af gode, dels udsøgte, men utilhuggede Sten.		
Indgangen, i den nederste eller laveste Ende	ca.	3 —
Paa Tværvæggens Midte.		

Af de nedfaldne Stenes Mængde kan man omtrentlig bedømme, at Væggenes Højde var ca. 3 Alen eller 6 F. — Denne Tomts indvendige Areal er saaledes noget over 100 □ Alen; den er i det mindste

den bredeste Bod af alle dem, som Islands gamle Tingsteder har at opvise.

Jeg siger búð, thi det er den uden al Tvivl. Eftergravningen har indtil Evidens vist, at det ikke har været nogen Slags Bygning, bestemt for Kreaturer. — Prøver er medtagne af den fundne, nedtraadte, haarde Gulvskorpe, som skal bevise denne Paastand.

Dernæst begyndte Arbejdet straks nordvest for Tomterne paa et ophøjet Sted (hóll), hvor en Stenmasse i Følge sin Dannelse gav Formodning om, at samme var Menneskeværk. Store Sten blev ved fælles Anstrengelser bortvæltede, men dette møjsommelige Arbejde førte til intet Resultat.

Herfra blev Arbejdet henflyttet til Tingnæssets mærkværdigste Sted, — en Stenkreds —, Domringen. — Det maa have været en næsten nøjagtig Cirkel, da dens Tomt endnu er kredsrund og Diameteren fra Øst til Vest og Syd til Nord er lige lang, nl. 43 Fod. Væggen har været 2 Alen bred nederst, og efter Mængden af de nedfaldne Sten at dømme, omtrent af samme Højde, eller med andre Ord, har rækket en Mand af Middelstørrelse til Brystet. Dette var ogsaa mest passende, naar Gærdet, uden at blive let overskredet, ikke skulde genere Almuen, som man nok kan tænke sig staaende rundt om Kredsen og støttende Armene paa det hellige Hegn, indenfor hvilket Love blev oplæste og offentlige Foranstaltninger bekendtgjorte, samt Domme afsagte i mange Sager, hvori alle tilstedeværende tog en levende Del. — Bemærkes maa, at denne Domring støtter sig op til tvende Boder, saaledes at den føromtalte, opgravne Tomt udgør en Del af Kredsens Nordside, imedens Sidevæggen af tre forenede Tomter i Sø. slutter dens Omkreds. — Midt i Domringen bemærkes en Stenmasse, som ikke kan hidrøre fra den nedfaldne Omkreds. Dens Bestemmelse er aldeles usikker og vil vedblive at være det indtil der kan foretages en fuld-

stændig og omhyggelig Eftergravning. Ved de gjorte Forsøg har omtrent en Tredjedel af en indre Stenkreds vist sig, og synes den at tyde hen paa, at Kredsen i de gamle Tider har været fuldstændig og da rimeligvis det gamle Dommersæde.

Dernæst blev efter Grundejerens Anmodning gjort en partiel Eftergravning i den øverste Tomt, kort oven for de nys beskrevne. Man var ikke saa heldig at opdage Oldsager. Det eneste, man fandt, var en skarpkantet, lille basaltisk Sten, som absolut ikke tilhører de basaltiske Masser der i Egnen.

Foruden det her anførte Arbejde er nogle andre Tomter flygtigt undersøgte i den Hensigt muligvis at kunne opdage et Ildsted, men uden Held. Ligesaa lidt førte det til et forønsket Resultat, at den nærmeste Grund uden for den største Tomt er omhyggelig opgravet (»búðarhlaðið«). Det var nemlig rimeligt, at en Del af det, som i sin Tid maatte antages at være udfejet fra Buden, skulde indeholde et eller andet, som dens tidligere Beboere havde været ligegyldige for, imedens jeg, under nærværende Omstændigheder, med Begærlighed havde grebet det til Bevis for min subjektive Overbevisnings Rigtighed. En Ting er imidlertid til Overflødighed aldeles afbevist ved dette Arbejde, nl. det tænkelige Brug af disse Tomter til Stalde eller i al Fald Natteleje for Faar eller Kvæg; thi det er vitterligt, i hele Island, at intet saadant Hus eksisterer, uden at en Møgdynge, »haugur«, opsamles straks foran Døren eller Indgangen, men intet Spor dertil var at opdage.

Tomterne er vel 20 i det hele og desuden den førommeldte Stenkreds. Hvilken Bestemmelse kunde de vel have haft? Deres Mængde, Dannelse, Gulvets Beskaffenhed etc., tyder alt sammen hen paa, at de maa have tjent til mange Menneskers Opholdssted. Stedets Beliggenhed, Navnet: »Þingnes«, Stenkredsen, etc. synes endvidere at vise, at det i sin Tid har været et Tingsted. Paa den anden Side vil man have ondt

ved at opvise nogen anden rimelig eller fornuftig Bestemmelse for disse Tomter. — Men har det været et Tingsted, saa har det tillige været af Betydenhed og vist intet mindre end et anseligt Herredsting; man skal ikke i hele Island kunne opvise saadanne Ruiner, hvor Herredstingene før har staaet, naar jeg alene undtager Þingey i Skjálfandafljót. Nu var her i hele Egnen intet Herredsting, med Undtagelse af Kjalarnesþing; altsaa sluttes:

Kjalarnesþing har før eller senere, maaske bestandig, været holdt i Þingnes ved Elliðavatn.

Jeg beklager meget, at jeg ikke, formedelst Mangel paa de simpleste Instrumenter, saa mig i Stand til at optage et lille Kort over dette mærkværdige Sted. Vedholdende Regn hele Eftermiddagen hindrede mig end ydermere fra at optage en foreløbig Haandtegning.

Ejeren er villig til at foretage eller lade foretage videre Eftersøgninger, hvis de nødvendige Omkostninger fra en eller anden Side blev bestridte.

Kópavogs Tingsted.

25. Juni. Paa en Ekskursion kom jeg forbi Kópavog. Der lod jeg mig forevise det gamle Tingsted, som nu ligger i Gaardens Hjemmemark og kaldes Þinggerði. Der ses endnu tydeligt en Domring, et Par nedsunkne Tomter og endelig en meget ny og temmelig vedligeholdt Tomt, dels bygget i den gamle Domring, og skal den have været det sidste þinghús eller lögrétta, hvor »Herrerne fra Bessestad præsiderede«. — Foruden disse Tomter foreviste Stedets Beboer, Árni, Retterstedet, nogle i Jorden

nedsatte flade Sten, som Blokken har staaet paa, et kort Stykke Vej og lige uden for Tinghusdøren, samt de Henrettedes Stendysser hist og her i Nærheden. Det var forunderligt, hvor bevandret han var i alle disse ulykkeliges Historie, som han kunde fortælle

indtil de mindste Biomstændigheder, medens Traditionen om dette Tings øvrige Forhandlinger og Skæbne aldeles har tabt sig paa dette Sted. Noget lignende er ingen Sjældenhed i Island, paa andre Steder, og karakteriserer aldeles det Standpunkt, naar Menigmand har tabt al Del i de offentlige Forhandlinger og intet ved af Regering at sige, uden for saa vidt han enten selv skal svare en Afgift, eller han hører at Retfærdighedens Arm har rammet en eller anden Forbryder.

Hofstaðir.

Fra Kópavog tog jeg til Hofstaðir, hvor man havde berettet mig, at en Høj var at se i Hjemmemarken, som Beboerne kaldte Hofhóll, og hvor man ved Eftergravning for en Del Aar siden havde fundet en Mængde Ben, der syntes at tilhøre Faar og Hornkvæg. Da Tingen, saaledes som den blev omtalt, syntes at være interessant, vilde jeg selv paa Stedet tage Forholdene i Øjesyn. Men jeg blev saare lidet opbygget, ved at forefinde en gammel, græsgroet, sædvanlig Aske- og Skarnbunke, hvori de omtalte Ben naturligvis maatte forefindes, da det er ganske almindeligt, at henkaste dem paa saadanne Steder, der ellers kaldes sorphaugar (Fejeskarnsdynger). — Derimod saa jeg et maadeligt Stykke der vestenfor i Hjemmemarken, et meget gammelt, næsten aldeles nedsunket Hegn af omtrent 15 à 16 Favnes Diameter; det er en uregelmæssig Firkant, i det de 2 modstaaende Sider er ud[ad]bøjede; i Midten ses en liden, nedsunken Tomt, meget uanselig, hvis den nogensinde skulde have været et Tempel.

Imidlertid søgte jeg forgæves efter andre Levninger af det gamle Gudehus paa dette Sted, som ellers ligger paa en Brink eller Doleritryg et kort Stykke sydøst for Arnarnesvigen.

26. Juni tog jeg fra Álftaneset af i Følgeskab

med en vis Bogbinder, Þórarinn Sveinsson, der iblandt flere troværdige og dels interessante Sagn fortalte mig:

1. At i Leirársveit findes et gammelt Tingsted, som det paa Kjalarneset, uden Budetomter, ved et ophøjet Sted, Leiðarhóll, straks ved Vejen vesten for Laxaaen (se Harðar saga og Hólmverja).

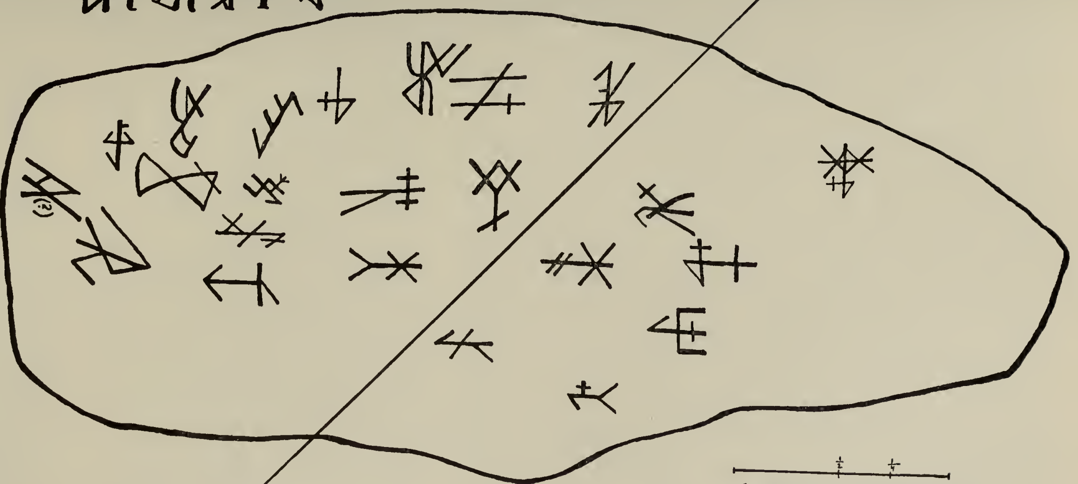
2. Han har i lang Tid tjent den afdøde Konferensraad M. Stephensen, og tror at have Grund til at være fuldkommen overbevist om, at flere Runestene, formodentlig Ligstene, findes paa Vidø, vistnok skjulte i Jorden hist og her, f. Eks. i Haven mellem Vaaningshuset og Kirken, hvor Klosterkirkegaarden engang har været.

„Flókasteinn“ paa Hvaleyri.

Samme Dag tog jeg til Hvaleyri, et kort Stykke sønden for Havnefjords Handelssted, efter forgæves paa det sidstnævnte Sted at have søgt Oplysning om en Sten med Inskriptioner, som skulde findes der (paa Hvaleyrarhöfði). Jeg havde imidlertid dette Rygte fra en anden Haand, men man var ikke enig om de bemeldte Inskriptioners Beskaffenhed, idet en mente at have set der Runer, imedens en anden paastod, at det var slet ikke andet end nogle Skipperes Navne, som i sin Tid havde haft den Vane at indskære deres Navnetræk paa dette Sted den Tid Handelsstedet stod der i Nærheden, paa den saakaldte Grandi, hvor ogsaa endnu haves Stednavnet Skiphóll. Paa Hvaleyri selv fandt jeg endelig en gammel Mand paa en af Udflyttergaardene, som var villig til at vise mig Stedet.

Paa den nordvestlige Ende af det høje og smukke Hvaleyrar-tún, som beklæder den hele Landtunge, der kaldes Hvaleyri, paaviste han mig flere, store, flade Stenblokke, ganske oversaaede med Navnetræk, Aarstal etc., og de fleste med latinske Bogstaver, samt noget Snirkelværk eller Sirat omkring sig. Det første Blik paa disse Inskriptioner var altsaa ikke

meget opmuntrende; men ved nærmere Eftersyn opdagede jeg paa en af disse faste Stenblokke, — den regelmæssigste og smukkeste —, flere ældgamle Runer, næsten ukendelige ved et flygtigt Oversyn og opfyldte med Stenmos, men dog endnu tydelige nok og fuldkommen læselige, efter at de først var blevne oprensede. De ligger til Dels ligesom skjulte under de gode hamborgske Skipperes og andre slige Navne og Krimskrams, som senere er hugget paa Stenen i alle Retninger og aldeles uden Hensyn til de underliggende Runer, hvis halv udslettede og svage Streger ikke har været dette suffisante Arbejde til nogen større Hinder end Forvitringsfurerne paa Doleritklippen selv. Den er ellers temmelig tæt og vejrfast. Runerne er næsten alle Binderuner, store og for det meste ualmindelig godt og elegant udførte; jeg oprensede og optegnede dem alle (26 i Tallet) og paa Tilbagevejen den næste Dag reviderede jeg min tidligere Afskrift, samt optog en nøjagtig Tegning over Klippen, hvor enhver Karakter er afsat i sin rigtige Stilling og med sit naturlige Længdemaal i Forhold til Klippens Størrelse og efter den Maalestok, som er vedføjet i Tegningen. Siden afgav jeg denne Afbildning til Hr. Biskop St. Johnsen med Anmodning om at tilstille samme Hr. Etatsraaden med første Skibslejlighed fra Reikevig. Det er vist nok, at denne Runeklippe er yderst interessant. Jeg ved ikke bedre end at det er Navnene paa det Skibsmandskab, som Vikingen Flóki havde med sig den Gang han opsøgte Island; maaske har Herjólfur moret sig med at riste disse Runer paa Stenen, imedens han ventede paa Skibet, da han med Baaden var drevet ind til Hvaløre. — Men Spøg tilsidesat, saa overlader jeg det aldeles til Hr. Etatsraaden at dechifrere de ommeldte Karakterer. De mange nyere Navne, som blot tjente til at vansire og forvirre Tegningen, er med Flid udeladte. For Resten tør jeg næsten paastaa, at Arbejdet er temmelig nøjagtigt.

N.
S.
(?)
1 ALEN DANSK.

Flekku-leiði.

Fra Hvaleyri gik Vejen til Flekkuvík paa Vatnsleysuströnd, hvor jeg ankom om Morgenen den 27. Juni. Anledningen til denne Tur var fornemmelig den, at jeg nylig havde set, ved Læsningen af en Anmeldelse af Antiquitates Americanae, som findes indført i Tidsskrift for Litteratur og Kritik, at det var omtvistet, hvorledes det abbrevierede ᛡ ᛡ paa Flekkastenen skulde forstaas, idet Hr. Etatsraaden læste: hér hýsir —, imedens Anmelderen læser: hér hvílir —. Hvis Anmelderens Mening var den rigtige, maatte jo Flekku-leiði være et Gravsted; jeg troede derfor, at dette Spørgsmaal kunde ligefrem afgøres ved Eftergravning, og paa den anden Side troede jeg det Umagen værdt, for saa vidt Spørgsmaalet om Landnamsstene er interessant. Ved min Ankomst til Flekkuvík skal jeg ikke nægte, [at] Stedet forekom mig selv saadant, at jeg neppe tvivlede paa at have et Gravsted for mig. Jeg finder det derfor rigtigst her at indføre af min Dagbog ordret, saaledes som den er ført under Arbejdet:

Flekku-leiði í Flekkuvík.

Í hafsuður frá bænum, 6 faðma fyrir innan túngarðinn, í þúfnareit; snýr frá útsuðri til landnorðurs og hallast þangað lítið eitt. Það er 5 álna langt og 2¼ al. breitt, svo sem álnar hátt. Hraunhella ein lítil og slétt ofan liggur á miðri hæðinni, sokkin í jörðu; á henni stendur með greinilegu letri, eins og kunnugt er:

ᛡ ᛡ

ᚠᛚᛂᚴᚴᛆ

Hæðin er nú öll grasi gróin, en vottar samt í brúnunum fyrir grjóti, ekki ólíkt því, sem það væri hleðsla. Ég álít því nauðsynlegt, þar sem ágreiningur er um

merkingu letursins, að rannsaka staðinn; því á einn bóginn er merkis-álit F. Magnussens, en hinu megin útlit hólsins, er ber öll merki þess að vera kuml, þótt lítið sje, og jafnframt nafnið sjálft, Flekku-leiði, og almenn sögusögn, og svo rík, að þar eru tengdar við bábiljur, svo sem til að mynda, að Flekka hefði sagt, þar myndi ekki farast skip á réttu sundi, meðan hún lægi fyrir opinni leiðinni. Þessu trúa Strandarmenn svo ríkt, að þeim stóð hinn mesti stuggur af komu minni, og hét ég þeim að láta Flekku kyrra, ef ég fyndi hana, og kvaðst gjöra þetta í virðingarskyni, svo sem oft hefði verið gjört við helga menn. — Leyfi til rannsóknarinnar hefi ég nú loksins fengið hjá landsdrottni, séra Pétri á Kálfatjörn, og samþykki ábúanda, Páls bónda, móti tilhlýðilegri borgun fyrir jarðusla, þar hóll þessi stendur í óslegnu túni.

Letursteinninn er nú upptekinn og mældur:

Lengd hans er 15 ″ — 16½ ″.
Breidd 12 ″.
Þykkt 4 ″ — 5 ″.

Hann er því, sem sjá má, lítil og heldur ólöguleg hraunhella.

Nú er rannsókninni lokið! Af því hingað og þangað var að sjá steinsnyddur út úr brúnum hæðarinnar, þótti líklegt, að vera myndi steinhleðsla. Grassvörðurinn var því allur afskorinn og moldinni sópað af grjótinu; var þetta jarðlag hvergi meira en hálft fet á þykkt. — Þá kom það í ljós, að undir var einlæg, jarðföst klöpp, eður rjettara sagt hraungarður, svo þar hefir aldrei nokkur maður heygður verið.

Það er því ljóst, að annaðhvort hefir F. M. rétt að mæla, eður þetta eru brellur einar, og hefir þá einhver hrekkjakarl látið hjer steininn til að blekkja menn trúgjarna.

Blótbollar og fundne Oldsager.

13. Júlí. Á Þingvöllum. Her saa jeg en rund, udhulet Sten, ca. ¾ Alen i Gennemsnit, sem blev kaldt

blótbolli. En lignende skal være paa Úlfljótsvatn i Grafningen og den 3. har jeg i Fjor set paa Kröggólfsstöðum i Ölfuset.

Her modtog jeg tillige Efterretning om, at et værdifuldt Fund af Oldsager skulde være opdaget i Laugardalen i næstafvigte Foraar, i en opblæst Jordbakke. Da jeg ikke selv kunde komme til Stedet, gjorde jeg Anstalter for at vedkommende blev indskærpet, ikke at lade noget bortkomme eller beskadiges af bemeldte Sager.

Runesten og nyere Ligstene paa Húsafell.

16. Juli. Húsafell, øverst i Borgarfjorden. Her har tidligere været en liden Runesten af baulitisk Basalt, som afdøde Pastor Th. Helgesen i sin Tid transporterede til Sønderlandet. For Tiden gemmes den i Skolebibliotekets Lokale i Kirketaarnet paa Bessestad, hvor jeg har set den. Hr. Helgesen formenes tidligere at have indsendt Inskriptionen til Selskabet; jeg synes den lyder omtrent saaledes:

Hér hvíler Ívar Valgarðsson sveinn og annar ᛆ ᛁ ᚱ, sem guð þeirra sál hafe.

Runerne er ellers usædvanlig skarpe og tydelige.

Skønt nye, anføres her tvende Gravskrifter fra Húsafell for Modsætningens Skyld; de er nemlig begge omtrent fra samme Tid; den ene islandsk, den anden latinsk, den første usædvanlig smagløs, den anden, saa vidt jeg kan skønne, usædvanlig elegant og smagfuld:

Engelrad su
sofnade i Tzu sé
Grims vʳ ad brude
hæger þ bid hiá hr̄s
Glid hier hvili pid
holl min Fedgin
j GVDE

HD.
iv. KLAR M.VI. Ar
xxx z C. Christe
LIII. Siasþ vetz sa
so IESV hia
jons doffr hīna
gifte.

EPITAPHIVM
VIRI HONORA
TI ET PII DNI
GRIMI JONÆI
QVI SVÆ PEREGRI
NATIONIS AÑO LXXIII
OFFICII VERO XXX
VIII AÑO CHRISTI
MDCLIV. 12. AVG. HOR.
6 P MRD. OBDORMIVIT
CVIVS OSSA SVBTER
HAC PETRA EXPECTĀT
RESVRRECTIO
NEM

EZECH. 37. SIC DICIT
DN̄S: APERIO
SEPVLCRA VESTRA.

Paa Randen eller
Sidekanten staar:

heim baru 8 m̄ Húsafells Ass z Gal=
mannstungu Kirkna ——

Og dernæst noget ulæseligt Hebraisk, som synes at være

הִינוֹרִים.

Den 3. Ligsten maa ogsaa tilføjes, siden den hører til Familien; dens Inskription er saaledes:

+ h. h. HP* JÓS. D. GR. S. PR. obiit
virgo.
A. C. 1681.
ÆT. 33.

Det er: hér hvílir Haldóra Jónsdóttir Grímssonar prests; obiit virgo, ætatis 33, anno Christi 1681.

Jeg besidder vel allerede et godt Forraad af lignende nyere Gravskrifter, men jeg tør dog ikke falde Dem besværlig med flere af den Sort ad Gangen.

Húsafellskirke er som bekendt nedlagt, men Kirkegaarden vedligeholdt. Af Gravmonumenter findes der, foruden de foranførte, tvende nye Stene, smukt udarbejdede og hentede der fra Fjældet oven for Gaarden. Den ene er lagt over séra Snorri, tidligere Præst paa Húsafell, og udarbejdet af hans Søn Jakob, som længe boede paa denne Gaard; den anden ligger nu paa bemeldte Jakobs to Aar gamle Grav, udarbejdet af dennes Søn Thorsten, som nu er Bonde der paa Stedet.

Fra Húsafell tog jeg den 18. Juli til Tungan litla, et Landstykke, som ligger lige over for Húsafell og udgør det nærmeste Underland sønden for Kalmanstungafjældet. Her ser man endnu Spor til den gamle Gaard Bjarnastaðir med sin Kirke, som Landnáma omtaler; disse Ruiner ligger straks nedenfor den Odde eller Landtunge, hvor Hvítá og Geitá kommer sammen. Det har ellers sin fuldkomne Rigtighed, at Hvítá før har løbet paa den anden Side af dette Landstykke, tæt under Kalmanstungafjældet,

hvor man endnu ser den gamle Flodseng aldeles tydelig og umiskendelig. Grunden er en gammel Lavastrøm, tæt-bevokset med Birkekrat, og maa, førend Hvitaaen forandrede sit Leje, have hørt til Geitland, eller det Stykke, som under dette Navn ligger imellem Hvitá og Geitá. Levningerne af det gamle Stenhegn, som engang har omgivet Bjarnastaða Hjemmemark, kan man endnu forfølge næsten i hele sin Udstrækning; tillige ses tydelige Ruiner af Gaarden og især af Kirken, som har staaet østen for Gaarden, et kort Stykke fra Geitaaen. Kirken har været bygget af Sten, tilligemed Kirkegaarden; men nu er Stedet saa medtaget af flere Aarhundreders forenede Virkning af Regn og Blæst, at de gamle Vægge aldeles er styrtede og de begravnes Knokler ligger nøgne og forblæste hist og her i Ruinerne. Jeg fandt her, foruden de omtalte Menneskeben, et lidet Stykke Egetømmer, samt nogle Brudstykker af hvidt Marmor, som synes at bære Spor af, engang at have været forarbejdet. — Prøver af det her anførte er allerede tilstillede Herr Etatsraaden fra Búðum. — Endvidere ser man i Kirkeruinerne en hel Del af hvidgulagtig hensmuldret Stenmasse; den er af baulitisk Oprindelse og øjensynlig hentet fra Kalmanstungafjældet; maaske har den i sin Tid tjent til Gulv, da den gerne falder i flade og nogenlunde regelmæssige Stykker.

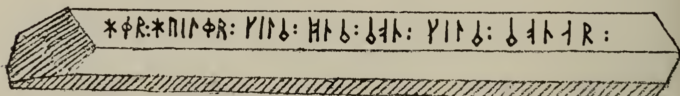
Af det her anførte synes det klart, at Landnámasagas Vidnesbyrd, med Hensyn til dens Beretning om Tungan litla samt Forandringen af Hvitaaens Løb, ikke bør drages i Tvivl som aldeles sandfærdigt.

Endnu maa bemærkes, at sydøstligst paa Bjarnastaða Hjemmemark findes en oval, ophøjet Stensætning, uden nogen Dør eller Indgang, der var opfyldt med Jord og bedækket med Grønsvær. Den er ca. 7 Al. lang, 2¼ Al. bred, begge Maal indvendige, og vender fra Nø. til Sv. Nogle har kaldt den Bjarnaleiði. — Jeg lod den opgrave, men fandt intet, uden

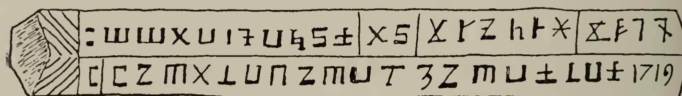
nogle smaa, forvitrede Benstumper, samt Trækul-Aske og Stumper i temmelig Mængde. Prøver er sendte Dem fra Búðum tillige med det øvrige fra Kirkelevningerne.

Bestemmelsen af denne Stensætning er altsaa vel til Dels uvis.

Den 19. Juli. Gilsbakka.

Denne Sten er en hvidgulagtig, femkantet, baulitisk Basalt, vel 2 Alen lang og uden Tvivl hentet fra Bjerget Baula, ligesom de fleste andre gamle Ligstene, som jeg tidligere har set her i Borgarfjorden.

Denne Sten, en femkantet Baulabasalt, ca. 2 Alen lang, er for nogle faa Aar siden taget ud af en Jordvæg i Hjemmegaardens Huse og gemmes nu der paa Husene. Skriften kan jeg for Resten ikke læse, endskønt den er tydelig nok.

Endvidere findes paa Gilsbakka en firkantet, flad, lang og smal Ligsten af samme Bjergart, hvis Inskription, skønt temmelig ny, jeg vil anføre for Kuriositetens Skyld. Den lyder saaledes:

Hjer hviler i gude Fridricha Rasan hvör ed deyde anno 1671 á 68 áre sins aldurs þann 9. desemb.

Paa Kanten staar:

Der Todt der Heiligen ist verd gehalten fur dem Hern. Psalm 116.

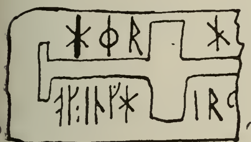
20. Juli. Reykholt.

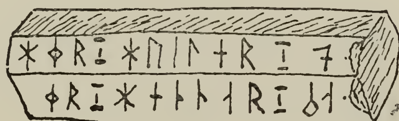
Der findes nu kun en gammel Ligsten (Snorra-

steinn?), brækket tværs over og Skriften næsten aldeles udslettet, samt to Brudstykker af ældre Runestene. Jeg tror før at have indberettet til Hr. Etatsraaden om denne Sten. Det eneste, som jeg vil staa inde for, er denne Karakter: Den har vendt op og staar paa Stenens forreste Ende saaledes som Figuren viser: Denne Sten er ellers 66 Tommer lang og smukt kantet; den har altsaa været en af de anseligste Ligstene i Borgarfjorden.

De andre 2 Brudstykker ser saaledes ud:

Et almindeligt Sagn gaar, at i Reykholts Kirkegaard skal der for mange Aar siden, ved at kaste en Grav tæt bagved Korgavlen, være fundet en Sarkofag eller Sten-Ligkiste, tildækket med flere flade, tilhugne Sten, som var lagte tværs over den. Hr. Pastor Jónas Johnsen lovte mig at være opmærksom derpaa og sørge for, at Kirkegaarden blev flittig gravet paa denne Kant, samt lade bemeldte Stenkiste optage og forvare i Kirken, hvis den fandtes.

Snorralaug er flere Gange før beskreven; jeg har alligevel paa ny opmaalt den, samt den under Jorden byggede Vandrende fra Skrifla, og endvidere optaget en liden Grundtegning af Stedet, men her kan jeg saa meget mindre give mig Tid til at levere samme som jeg maa antage, at Selskabet har i denne Henseende erhvervet alle ønskelige Oplysninger i Forvejen.

Badet er ellers kredsrundt opmuret, med flad Stenbund; dets

Diameter er	12′ 3″
Den hele Dybde	2′
Bænkens Højde fra Bunden . . .	5″
— Bredde	9″
Murens Højde over Bænken . . .	1′ 7″

Vandrenden fra Skrifla udgør 58 Favne.

Naar Vandet fra Skrifla er løbet igennem den lukkede Rende til Badet, er det endnu meget for varmt til at stige ned i det; det overgaar i det mindste 40 ° C., eftersom det sprængte for mig et Termometer, der ikke kunde stige højere. Imidlertid er det ikke sandt, at man nogen Sinde ved en anden Rende har kunnet føre koldt Vand til Badet, da ingen saadan kold Kilde eller Bæk haves i Nærheden. Naar Badet skulde bruges, har man derfor vist nok brugt den Fremgangsmaade, at tilstoppe Vandrenden nogen Tid i Forvejen og saaledes lade Badet staa og tempereres. Har man saa brugt Badet, kan Vandet meget bekvemt bortskaffes, idet et Hul med passende Prop er anbragt paa Forsidens Murnede ved Bunden, hvorigennem alt Vandet løber, naar Proppen er udtaget.

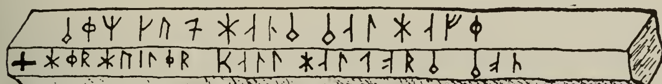
21. Juli. Síðumúli.

Her findes, foruden mange nyere Ligstene, en særdeles gammel og forslidt af raat Arbejde; den ser omtrent saadan ud: Det er ikke let at sige, hvad et saadant Arbejde skal forestille; den siges ellers i sin Tid at være lagt over en anselig Mand, som blev formedelst Jalousi myrdet Brudenatten af hans Rival. Denne styrtede sig efter fuldendt Gerning i Síðumúlahver, en kogende Springkilde, som derved forsvandt og opkom paa den anden Side af Hvitaaen, ved Gaarden Hurðarbak. — Denne Legende er for saa vidt

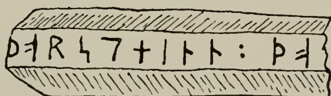
ikke uden Interesse som man endnu [kan] se tydelige Levninger af en udtørret, varm Kilde paa det angivne Sted, og det nu ved senere Iagttagelser er godtgjort, at saadanne Kilder i Island meget hyppigt har forandret Sted, og flytter dem i Tidens Længde maaske alle sammen.

Samme Dag. Norðtunga.

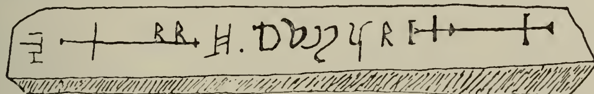

Denne Sten, som findes paa Norðtunga-Kirkegaard, er godt 2 Alen lang, en Baulabasalt.

En anden Stump eller Brudstykke paa samme Sted, omtrent 14 Tommer lang, ser saadan ud:

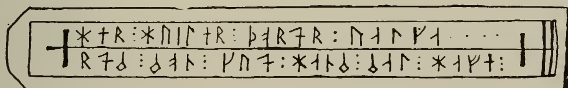

Den tredje Sten, omtrent 3 Fod lang, af den sædvanlige Dannelse og Bjergart, er for nylig opgravet af Norðtunga-Kirkegaard; den er noget vanskelig at læse. Min Tegning af den er saaledes:

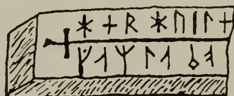

24. Juli. Hvamms Præstegaard i Norðurárdalen.

Her findes en Runesten af den sædvanlige Skikkelse og Bjergart; den er noget over 1 Alen lang.

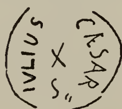

En anden Stump, neppe 1 Fod lang, findes også paa dette Sted, saaledes:

28. Juli.

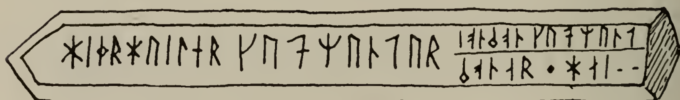
For dog ogsaa at give Hr. Etatsraaden en Prøve af, hvorledes man undertiden kan blive narret i saadanne Efterforskninger, vil jeg fortælle følgende Anekdote. Allerede førend jeg tog fra Reikevig havde jeg modtaget Efterretning om, at en gammel romersk Mønt, »en Guldpenge«, var i Foraaret funden i Stafholtstungur, ved Gaarden Munaðarnes, og gemtes af Bonden der paa Stedet. Efter at jeg kom til Borgarfjorden, blev dette yderligere bekræftet. — Da jeg var færdig med mine geologiske Undersøgelser i Norðurárdalen, tog jeg altsaa derhen paa løse Heste, idet jeg maatte gøre en betydelig Omvej og købe en Mand med min Læst, for at den ikke skulde lide nogen Standsning. — Og hvad fandt jeg saa? En Messing-Regnepenge med Julius Cæsar paa Reversen!!

Samme Dag. Stafholt.

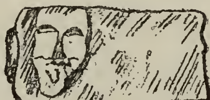
Runesten af sædvanlig Skikkelse og Bjergart, 1¾ Alen lang, meget utydelig.

29. og 30. Juli. Hítardalen.

I Hítardalen ser man et og andet, hvortil gamle Sagn knytter sig, saasom Steder, der omtales i Landets gamle Sagaer, eller ogsaa gamle Mindesmærker, om hvis Oprindelse og Betydning man endnu vil vide noget at fortælle.

Saaledes findes endnu paa Hítardal Præstegaard store, tilhugne Stene i de 3 Hjørner af Kirkens Vægge, paa hvilke der er udført et grovt Stenhuggerarbejde. Paa de to af dem har været udhugne kolossale Menneskeansigter, men kun det ene har vedligeholdt sig; af det andet Ansigt er hele Overdelen løsnet og bortkommet. Det vedligeholdte Ansigt kan omtrent se ud som Blyantsridsningen her ved Siden af:

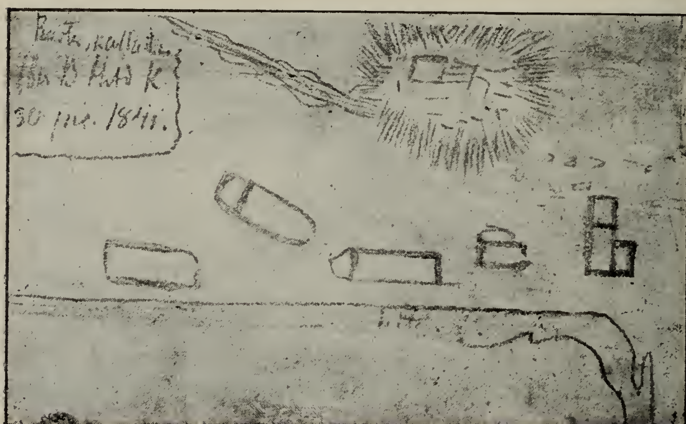
Disse Ansigter skulle, efter Sagnet, forestille Jomfru Hít, den berømte Jættekvinde, og den navnkundige Bárður Snæfellsás, hendes Elsker og udkaarne Ven. Jeg tror rigtignok, at det snarere er et Par Evangelister eller Apostle, og at disse Stene hidrører fra den gamle Klosterbygning paa dette Sted. Men Skade er det dog, at Navnene paa disse Figurer ikke er udførte paa de dertil bestemte, ophøjede Flader, som findes paa Stenene; alene ses paa den ene, som det synes: Ꝑ. (Maaske Pétur eða Páll?). Paa den tredje Sten, som findes i det ene Forhjørne, ses, efter Sagnet: Bárður, som gør sin Opvartning hos Hít; Figurerne er ellers meget angrebne af Luften.

Om Hítarhellir og Sönghellir er intet at melde, som ikke tidligere er anført af andre Rejsende. De findes ellers begge i Húsafell, straks oven for Gaarden, og den førstnævnte, som

tidligere har været meget rummelig, er nu nærved at synke sammen.

Paa min Rejse til Bjarnarhellir kom jeg i den saakaldte Hólm, et enkeltstaaende Brecciefjæld midt i Dalen og straks neden for Hítarvatn. Her har den Gaard staaet, hvor Björn Hítdælakappi boede, og man paaviser endnu Tomterne, som er af ikke ringe Omfang. Jeg optog en løselig Grundtegning over dem.

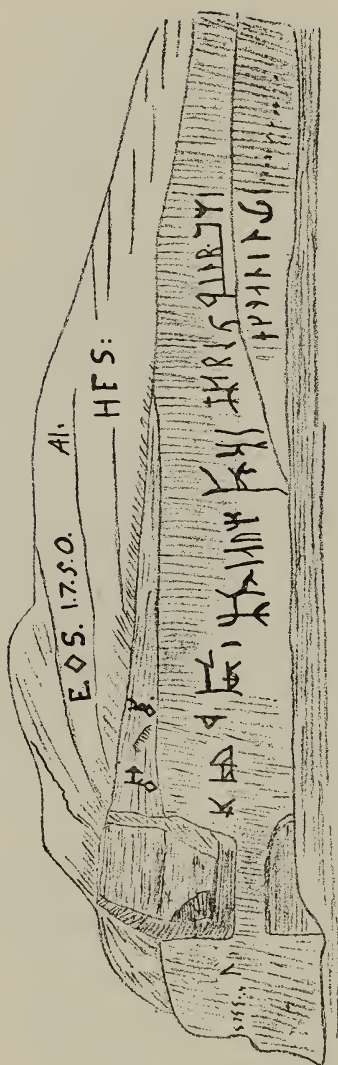

Ogsaa paaviser man den Sten i Fjældskrænten paa den anden Side af Hítaraaen, som Björn støttede Ryggen til, den sidste Gang han sloges med sine Fjender.

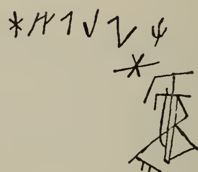
Bjarnarhellir ligger sønden for Hítardalsvatn i et lidet, enkeltstaaende Brecciebjerg, som støtter sig til Bjergsiden og kaldes Foxufell. Imellem dets sydvestlige Rand og Hovedbjerget gaar en dyb Vandkløft (gil), i hvis nordøstlige Skrænt, der dannes af Foxufell selv, en Hule findes, hverken stor eller anselig, men berømt ved gamle Sagn og Oldtidsminder. Indgangen er temmelig høj, vel 4½ Alen, og saa vid som Hulen selv; men naar man kommer længere ind, bliver Hulen efterhaanden saa lav, at man maa lægge

sig lige ned paa Ryggen, hvis man vil læse de Inskriptioner, som findes hist og her paa Klippehvælvingen. Nogle Bygningssten af anden og haardere Art end den, som findes i Foxufell selv, ligger adspredte og dels nedsunkne paa Gulvet i Hulens indre Del; man kan ikke godt sige noget om deres tidligere Bestemmelse, men maaske har de en Gang tjent til at danne et Ildsted. Jeg kunde ikke undersøge Grunden paa dette Sted, eftersom Faar om Sommeren tidt søge Ly for Uvejr i denne Hule, saaledes at dens Gulv nu er bedækket med et tykt Lag af Gødning. Paa venstre Haand af Indgangen findes et Slags høj Bænk, eller et langt Sæde, dannet af tvende Afsatser; det hænger sammen med Hulens Væg og bestaar af samme Bjergart, samt synes for en stor Del at være dannet af Naturen. Undtagelse gør et usædvanlig stort og rummeligt, trappeformet Sæde med Fodstykke, som er dybt indhugget i bemeldte Bænk, kort inden for Hulens Aabning og øjensynlig er et Menneskeværk. Sætter man sig paa dette Sædes nederste Afsats, har man en fri og ret behagelig Udsigt over en Del af Hitardalen; sidder man derimod paa den øverste Afsats, ser man intet, med Undtagelse af den dybt nedenfor rislende Bæk i den føromtalte Bjergkløft, der løber tæt forbi Hulens Indgang. Et i Sandhed passende Sæde i Storm og Uvejr for Hulens gamle Beboer! Hvorimod det nederste Sæde aldeles egner sig for Nydelsen af en smuk Dag og den venlige, stille Dalnatur.

Det er paa Forsiden af denne Bænks Afsatser, at man finder kendelige Levninger af de vistnok ældgamle Runer, som Eg. Olafsen omtaler. Enkelte findes ikke der, men paa selve Hulens Hvælving. Disse vil jeg anføre her først:

Inderst paa Hvælvingen:

Noget længere frem til højre:

Endnu længere frem:

Og igen:

↖ Dette er omtrent det, som jeg med yderste Anstrengelse kunde optegne af de halv udslidte Karakterer, som endnu findes paa den venstre Sidevægs Stenbrink, og for Rigtigheden tør jeg endda ikke saa aldeles indestaa, da man let kan tage fejl ved et saadant Arbejde. Der findes ikke andre læselige Inskriptioner i denne Hule, med

Undtagelse af et Par nyere, og intet særdeles videre ved den at bemærke, med Undtagelse af tvende smaa sammenhængende Tomter i Bjergskrænten, straks ved Hulen, af uvis Bestemmelse.

7. August. Sönghellir.

Det er Sanghulen, findes som bekendt i Snæfellsjökulens sydlige Underfjæld, straks oven og vesten for det saakaldte Stapafell. Dens Beskrivelse er allerede bekendt fra E. Os. og B. Ps. Rejse. Paa min Rejse omkring Jökulen tog jeg derop forat opspore og afskrive gamle Runer, saafremt de maatte forefindes. Mit Udbytte blev ikke stort, thi de ældgamle Inskriptioner, som vistnok har været der, er for største Delen udslettede, da Bjerget her, ligesom i Bjarnarhellir, er en temmelig fin og løs Tufbreccie, og desuden udsat for Indvirkningen af en næsten uophørlig og langsomt, men sikkert, virkende Trækvind. Derimod er Hulens Vægge oversaaede af nyere Navne, hvoraf der ogsaa følger nogle Prøver.

Paa Forsiden af Mellemvæggen mellem de to mindre Hvælvinger:

Paa den venstre, mindre Hvælving:

Over selve Indgangen:

Paa Hovedgrottens venstre Sidevæg:

Endvidere længere nede:

Endvidere: Prøver tagne hist og her:

17 54

16 47 16 47

17 15 1715.

Jeg tror ikke at en nærmere Eftersøgelse af gamle mærkværdige Runer i Sanghulen vil føre til noget heldigt Resultat.

Det bør foreløbig bemærkes, at saasnart man kommer ud af Baulasystemet, forsvinder ogsaa de Runestene, der udmærker den Egn, som omgiver det Bjerg, der har leveret Forfædrene fra Naturens Haand det skønne og bekvemme Materiale til simple Inskriptionsstene. Kjartan Ólafssons bekendte Mindesten paa Borg i Myre-syssel (som jeg ikke har haft Lejlighed [til] selv at bese) er vel den, der er ført længst bort fra dens oprindelige Leje.

Min forrige Indberetning sluttede med Inskriptionerne fra Sönghellir. Hele den Landtunge, som danner Snæfjældnæsset og adskiller Faxe- og Bredebugten, har for saa vidt jeg har kundet opdage,

ingen andre Fortids-Inskriptioner at opvise end dem, som jeg alt tidligere har anført; derimod er den rig paa andre og til Dels meget interessante Fortidsminder. Jeg vil blot i Forbigaaende erindre om den fabuløse Bárðarsaga, der endnu som Folkesagn lever blandt Beboerne af Kysten omkring Snæfjældsjökulen, dels i en forandret og forøget Form. Alle de rapsodiske Folkesagn om Bárður Snæfellsás knytter sig der til bekendte Lokaliteter og Stednavne (örnefni); jeg vil blot som Eksempel anføre Stednavnet Bárðarlaug, som er et temmelig stort, ovalt Eruptionskrater, halvfyldt med Vand, tæt oven for Gaarden Laugarbrekka, der udgives for Kæmpens Badekar. Ikke mindre berømt er hans Pengekasse (Bárðarkista), en herlig Doleritkam, der staar paa et af Jökulens Underfjælde, nærved Udpynten af Næsset, og skuffende ligner en vældig, opmuret Klippeborg. For Resten er Jökulbeboerne ikke enige om Bárðurs sidste Skæbne, thi medens nogle af dem paastaar, at han endnu den Dag i Dag bor i Fjældet og beskytter den kære Egn, fortæller andre et udførligt Sagn om, hvorledes han paa hans gamle Dage er bleven hentet og bortført af en Troldmand i en Drages Skikkelse, udsendt fra en Konge paa Hebriderne eller Skotland, der havde faaet Efterretning om, at den vise Bárður var den uforligneligste Mand i hele Verden til at more Gæsterne ved et kongeligt Gilde. Nogle vil endog vide, at Bárðurs Søn har sendt en Pil efter den bortilende Drage og derved formodentlig saaret Faderen dødeligt.

Ude paa selve Öndverðarneset, som overalt er bedækket med vældige Lavastrømme, skal der være en igennem Lavaklippen udhugget Brønd, der leverer fortræffeligt og rigeligt Drikkevand. Dette har vistnok efter modtagne, paalidelige Efterretninger sin fuldkomne Rigtighed, og Brønden er et Fortidsværk; men lige saa sikkert er det Sagn en grundløs Fabel, at tre underjordiske Vandrender er anlagte til Brønden, hvoraf

den ene skal tilføre den »øl« (Ølkildevand), den anden fersk Vand og den tredje salt Vand; imidlertid lader Jökul-Beboerne sig det ikke afdisputere. Denne meget berømte Brønd kaldes [Fálki]. Ikke mindre grundløst er det gamle og endnu gængse Sagn om de tvende mægtige Elve, Hólamóða og Gufuskálamóða, hvis Leje endnu opvises og som i gamle Dage skulde have styrtet ud fra den sydvestlige Side af Jökulfjældet og udgydt dem der i den yderste Del af Faxebugten, men siden være trængt ned under Jordskorpen, og først igen komne frem af Havbunden et godt Stykke uden for Stranden. Jeg har ved mine geologiske Undersøgelser indtil den klareste Evidens overbevist mig om, at dette Sagn beror paa en fuldkommen Skuffelse, frembragt ved de lokale Forhold. Men den nærmere Udvikling af denne Sag hører ikke herhen, og den erindres alene, fordi den staar i Forbindelse med særdeles interessante Fortidslevninger i denne Egn. Hvad jeg herved sigter til, er nogle gamle Rudera, de saakaldte »Írsku-búðir«. De staar næsten vesten paa Næsset, tæt op under Jökulens Underfjæld, lige ved den saakaldte Gufuskálamóða i Læ af et gammelt Krater, Rauðhóll; de ligger smukt og bekvemt paa en Græsplæne; derfra og ned til Søen gaar en jævnt skraanende Sandslette, dels imellem, dels dækkende de omgivende Lavastrømme. Denne Sandstrækning har nogen Lighed med et Flodleje og er ogsaa virkelig frembragt ved Vandet, skønt ingen Flod nogen Sinde har løbet der. Den har givet Anledning til Sagnet om Gufuskálamóða, og er vel omtrent en halv Mil lang, og jævn som en slagen Landevej, men paa begge Sider indesluttet af ufremkommelige Lavastrækninger. Den betydeligste af de førnævnte Tomter har den i Island usædvanlige Udstrækning af 48 Alen i Længden og over 30 Alen i Bredden. Den ligger i Retningen fra Sydøst til Nv., og har paa Nordvestsiden en liden Udbygning, med Indgang til Hovedtomten (Køkken?). Af de for Haanden

værende Levninger kan man endnu bedømme, at Væggene har været høje og tykke, byggede som sædvanligt i Island af Sten og Grønsvær. Har dette nogen Sinde, som Sagnet paastaar, været et Marked-sted og Vinterleje for irlandske Handelsmænd, saa maatte Varetransporten, i Forhold til Vejens Længde, have været særdeles let, over den føromtalte Sand-slette.

De talrigste og mest interessante Fortidsminder, som hele denne Landtunge har at fremvise, knytter sig imidlertid til Eyrbyggja-saga. Man støder der hvert Øjeblik paa de fra Eyrbyggja bekendte, historiske Steder, der vækker saa megen Interesse, at man ikke kan lade være at berejse denne Egn med den gamle, klassiske Fortælling saa at sige i Haanden. Da jeg havde Lejlighed til at gøre mig nøje bekendt med Lokaliteterne, tror jeg mig i Stand til at levere et nøjagtigt, historisk Kort til Eyrbyggja.

Flere før omtvistede Lokaliteter har jeg vist været saa heldig at kunne bestemme, dog er endnu nogle enkelte tvivlsomme. Dette havde været umuligt, hvis jeg ikke havde mødt den velvilligste Forekommenhed og Assistance hos flere oplyste og velbekendte Mænd der i Egnen (séra Hannes Jónsson, Hamraendum, Sysselmand Skulesen, Bjarnarhöfn, Provst Jón Guðmundsson á Helgafelli, Købmand Á. Thorlacius, Stikkesholm, Séra Grímur Pálsson, Þingvelli, Repstyrer Jón paa Hrísum og flere). Vi har saaledes en hel Dag, 7 Mand i Følge, gennemstrejfet hele den Egn, hvor Historiens fleste og vigtigste Begivenheder gaar for sig, og er ved gensidige Debatter uden Tvivl komne til flere ny og paalidelige Resultater. Her kan ikke være Stedet til en udførlig Beretning; jeg vil derfor blot løselig nævne enkelte Punkter. Saaledes er Beliggenheden af Leikvellir, som de endnu kaldes, og Egilsskarð, der ovenfor og straks vesten for Bjerget Axlarhyrna, aldeles saaledes beliggende som Sagaen beskriver den, og dette er Tilfældet med

de fleste Lokaliteter. Enkelte gør imidlertid Undtagelse, som for Eksempel Þórólf Mostrarskeggs Høj; den findes ikke i Haugsnes, thi det er blevet nøjagtigt gennemsøgt. Aarsagen hertil er dog rimeligvis den, at Gravhøjen har oprindelig staaet paa en eller anden Udpynt af Næsset og er i Tidens Længde skyllet bort af Søen, som her bryder uafladeligt ind og har som bekendt borttaget en stor Del af Hjemmemarken ved Gaarden Hofstaðir, hvorved da ogsaa de Levninger, som endnu opvises af Mostrarskeggs berømte Gudetempel, er for saa vidt nedbrudte og bortskyllede, at der kun staar tilbage Stumper af den gamle Indhegnings tvende Sider. Hvad jeg før havde tilskrevet Herr Etatsraad Magnusen om, at jeg paa min Rejse i Sommeren 1840 troede at have fundet Mostrarskeggs Gravhøj, stadfæstede sig ikke ved Eftergravningen. Det, som jeg havde anset for kunstig Stensætning under Grønsværet, er virkelig ikke andet end en fremragende Gangmasse i Trappen, saaledes som disse Gange hyppigt forekommer paa Vesterlandet og hvis Udfyldninger, naar de staar blottede, har faaet Navn af Tröllahlöð, formedelst deres skuffende Lighed med kæmpemæssige Mure.

Ved de ældre Beretninger om det gamle Þórsnesþing maa den Rettelse gøres, at der i Virkeligheden ikke længer findes Spor til nogen Domring. Jeg kan sige det med saa meget mere Bestemthed som jeg gjorde mig stor Flid for at opsøge den og er alt bleven vant til at orientere mig i de gamle islandske Tingsteder. Den Tomt, der ligger oppe paa Højen Þingborg og har været udgivet for dómhringur, er det paa ingen Maade; et Blik paa dens omtrentlige Form vil straks kunne overbevise derom.

Tomten bestaar, som Figuren viser, af to særskilte Afdelinger med egne Udgange. Den største og regelmæssigste er 2½ Favn lang og 2 Favne bred. Den mindste derimod omtrent lige bred og lang, 1½ Favn i Gennemsnit; det er vistnok en Bod med tilbygget

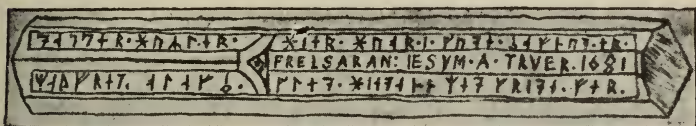
Køkken, hvor en af Høvdingerne (maaske Thorsten selv) har opholdt sig og overset det nedenfor liggende Tingsted, hvis mange Levninger endnu ses, saavel paa hele Tingvalle Hjemmemark som paa den anden Side af den lille Vig (vogur), som her skærer sig ind i Landet. Lige saa lidt som Domringen kan den bekendte blótsteinn opvises. De to Stenblokke, som vekselvis udgives for Blótsteinen, har intet ved dem selv eller i deres Omgivelser, der fornuftigvis kan vække nogen Formodning om Angivelsens Rigtighed. De har fra Arilds Tid ligget og ligger endnu i en sumpig Grund. Formen er uanselig og ubekvem til den hedenske Offerskik, intet Spor til en Stenkreds omkring dem, o. s. v.

I den lille Vog Vigrafjörður ligger vel flere Skær, men dog er der vel ingen Tvivl om at et af dem, temmelig højt, og jævnt afskraanende til alle Sider, er det, hvor det bekendte Haandgemæng gik for sig. Skæret ligger omtrent midt paa Fjorden, tværs over for Helgafell og lige over for et lavt Næs, der besynderlig nok ved sit Navn erindrer om denne Fortidsbegivenhed; det kaldes Orustunes. — Paa Hjemmemarken ved Gaarden Bakki, saa jeg en maadelig Gravhøj, maaske Bergthors, som blev ført hjem, dødelig saaret, fra denne Affære. Købmand Á. Thorlacius har lovet at undersøge denne Høj. Det enkeltstaaende Bjerg Úlfarsfell ligger sønden for Álftafjorden, og Thorsaadalen gaar bagom det. Nederst i den, tæt under Bjergets sydvestlige Ende, ligger de gamle Rudera af Gaarden Hvammur. Straks der nedenfor, ved

Álftafjorden, er Krákunæsset, hvor ingen Skov nu findes. Paa Nordsiden af Úlfarsfell og sønden for Álftafjorden, lige vesten for det lille Forbjerg Vaðilshöfði, har Arnkells Gaard, Bólstaður, staaet. Hvad der blev mig vist som Levninger af de sammenfaldne Vaaningshuse er sikkert Arnkells berømte Gravhøj; den er rund og lav, med Levningerne af et Ringgærde (»sem stakkgarður mikill«, siger Eyrbyggja). Søen er begyndt at bryde den. Et kort Stykke der ovenfor kan man se svage, men umiskendelige Levninger af en gammel Bæ; det har sikkerlig været Gaarden Bólstaður. Længere ud med Fjorden paa samme Side ser man i den bratte Fjældskrænt en fremragende Høj; den ligger et kort Stykke inden for Krákunæsset. Her antog vi maatte være det omtvistede Sted, hvor Þórólfur bægifótur blev til sidst gemt en Tid lang før end han blev brændt. Der var ikke at se sikre Spor til det Gærde, som Sagaen omtaler, men vel en sammenbragt Stendynge paa Udhukken selv. Imellem Bjerget Úlfarsfell og den der ovenfor liggende større Bjergmasse, Snjófjöll, ligger en lav Bjergryg, der forbinder begge Partier. Der har Gaarden Úlfarsfell staaet, og der over gaar en bekvem Vej fra Þórsárdalen ned til Álftafjorden. Det var paa denne Bjergryg, at Björn Breiðvikinga-kappi viste sig med sine Følgemænd, dengang Steindór paa Eyri ikke kunde se dem, fordi han vendte Ryggen mod Bjerget. Heraf er det da klart, at Fjældskredet (skriðan) Geirvör maa ligge paa samme Side af Álftafjorden og altsaa sønden for den. Den er ogsaa kendelig længere inde, kort fra Gaarden Þorbjarnarstaðir, og det er en fuldkommen Fejltagelse, at ville flytte den over paa den anden Side. — Men det vilde føre mig for langt, hvis jeg her vilde berøre alle de historiske Lokaliteter, som Eyrbyggja omtaler; jeg vil derfor udsætte det til en anden, udførligere Beretning.

Paa Kirkegaarden ved Breiðabólstað paa Skógarstranden findes en Runesten, den yngste, jeg har set, fra 1681; den er omtrent 2 Alen lang og har oprindelig været en sekskantet Baulit, men den syvende Kant paa 2/3 Dele af dens Længde, med de latinske Bogstaver, som Figuren udviser, er udhugget paa den opadvendte, skarpe Kant.

(Málfríd Ólafsdótter hvyler hjer hvör i Gude sofnud er; glöd hjedann med fride fer, frelsarann Jesum á trúer. 1681.)

Førend jeg forlader Snæfjældsnæs-Syssel, maa jeg i Forbigaaende erindre, at jeg har været ved Bjarnarhöfn, det gamle Borgarholt, og forgæves opsøgt Bjarnar austræna Gravhøj ved Borgarlækur. Derimod opvises endnu ved Havnen Kumbaravogur, hans gamle skipsnaust (Bjarnarnaust); det er vel vedligeholdt og opført af svære Stene; Formen viser, at Skibet maa have været meget langt i Forhold til dets Bredde.

Vejen over Berserkjahraun er virkelig anlagt og har været et fortræffeligt, kæmpemæssigt Arbejde. En stor Stendysse, tæt ved Vejen, i en tragtformig Fordybning i Lavastrømmen, opvises som de sletbelønnede Arbejderes Hvilested.

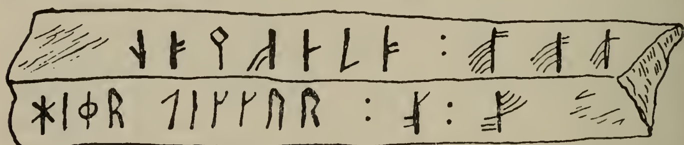

Hvad denne Egn er for Eyrbyggja, er Dalesyssel for Laxdælasaga; men jeg vil ikke her nærmere udbrede mig over de historiske Lokaliteter. I det hele taget har jeg paa mine Rejser været opmærksom paa Landets gamle Geografi og søgt at orientere mig i Stedernes Beliggenhed, med stadigt Hensyn til Sagaerne.

I Strande-Syssel, ved Rutefjorden, saa jeg den gamle og endnu smukke Markedsplads Borðeyri. Søen bryder der vel noget ind, saaledes at man nu kun ser nogle Stumper af Skibstomterne (naust). Stedet ligner paafaldende et Tingsted, og man kan se, at Markedsboderne har været af samme Form som Tingboderne.

I Dale-Syssel saa jeg ikke en eneste Runesten, og lige saa lidt har jeg set dem paa de Strækninger af Strande-Syssel, som jeg har gennemrejst. Hunevatns-Syssel har ikke, for saa vidt mig bekendt, nogen saadanne Fortids-Inskriptioner at opvise; thi en Klippe ved Gaarden Torfastaðir i Midfjorden med disse indhugne Tegn: er altfor ubetydelig til nærmere at omtales. I Skagafjords-Syssel fandt jeg kun en eneste Runesten, ved Præstegaarden Mælifell; dette er en trekantet, blaalig Doleritsøjle af hosføjet Skikkelse:

I Øfjords-Syssel saa jeg ingen Fortids-Inskriptioner, som jeg ikke før har omtalt. Derimod samlede jeg der som andre Steder Materiale til Landets ældre Geografi, og til rigtig Fortolkning af Sagaerne.

ATHUGASEMDIR OG UPPDRÆTTIR.

ÚR FERÐAKVERI FYRIR SUMARIÐ 1841.

Til minnis.

Vatnsbúðir í Þingnesi.
Rúnasteinn á Hvaleyri.
Flekku-steinn og -leiði.
Blótbolli á Þingvöllum.
Annar á Úlfljótsvatni. } Eftir afspurn.
3. á Kröggólfsstöðum. }
Rúnasteinn frá Húsafelli, nú úti í skólabiblíóteki á Bessast.: Hér hvíler Ívar Valgarðsson o. s. frv. Séra Th. Helgason hefir lesið á hann.

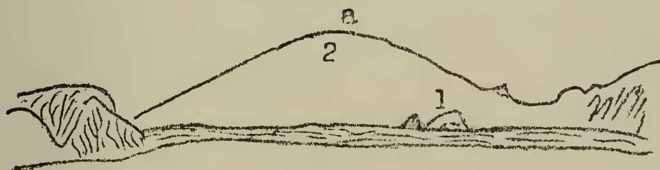

Á Flateyjardalsheiði.
Finnbogasteinn undir Finnbogakambi; afarstór.

Grettisrúm, eða Grettisbæli; hellurúm, steinþakíð, í Axarnúpi.

---

1. Söðulhólar. 2. Skjaldbreið.
a. Krater, — gígur. — Klukka, Tindaskagi. — Klukkuskarð á milli.

Skjaldbreið frá Hrafnagjá.

Örnefni á Kaldadal.

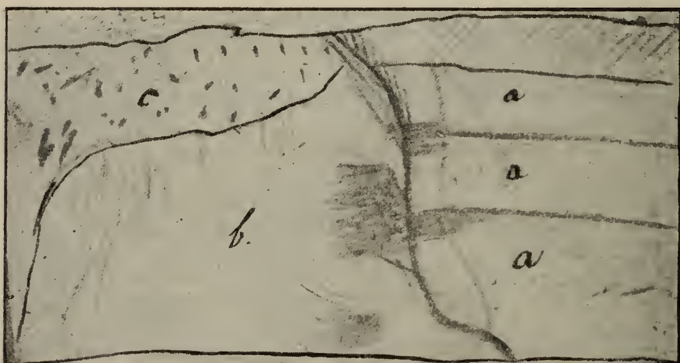
Að vestanverðu:
Fanntófell
Skaftafell } Fyrir ofan Okið.
Bræðravirki
Langi-hryggur.
Skúlaskeið.
Torfur (í tungunum milli Geitár og Lambár).

Hvammur í Hvítársíðu.

Gil, — nyere Masser.

En Skrænt i Grákollugil
paa Holtavörðuheiði, oven for Norðurárdalen.
aaa. Vegetationsskifer uden Surtarbr. b. Nedskred. c. Dolerit, trængt op fra Siden, overlejrer det hele Terrain.

Surtarbranden er funden højere oppe, paa Sydsiden af Grákollugil, lige overfor denne Skrænt.

Skarðsheiði.

R. Rauða-kúla (Krater), nærmest i Forgrunden.
H. En høj Traptinde oven for Hítardalen.
E. Et Tuffjæld (Trap).
Ø. Øxl, en Fjældende, begrænsende Langavatnsdalur paa Vestsiden.
B. Bjergrækken østen for Langavd.
A. Røjn fra Rauðu-kúlur. aaa. Ildborge i Røjnsletten.
C. a. A. En flad Dalbund.

Baula.

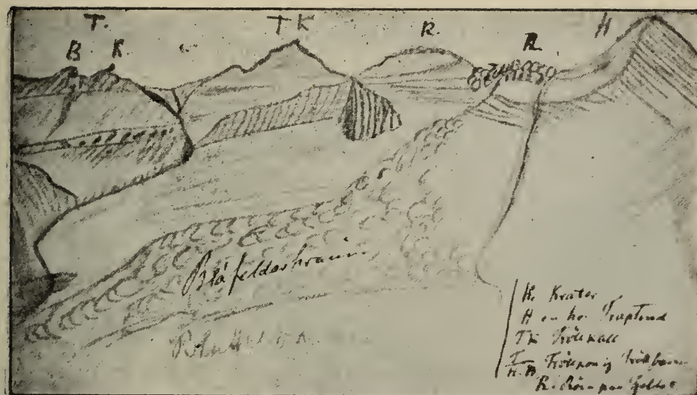
Klifsandur.

Vatnsholt. Os orbit. cetæ.

1. For. orb., Br. $5^{1}/_{2}$, L. 5.
2. Benets Sidebr. fra orbita over 2 Alen til hver Side.

Annað af 40 áln. hval; milli skurða var langtum minna.

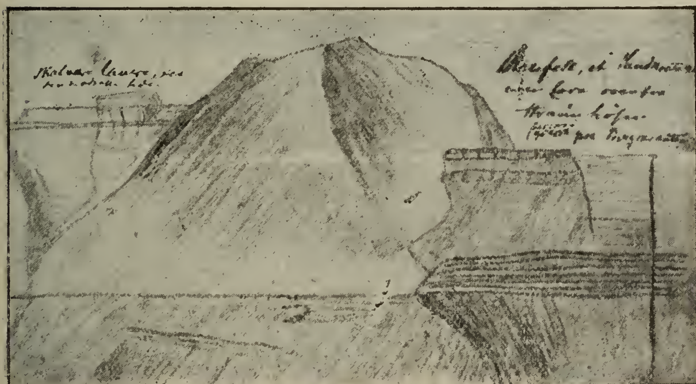

Bláfeldarhraun.

K. Krater. H. En høj Traptinde.

TK. Tröllkarl. T./K. B. Tröllkona og Tröllbarn.

R. Røjn paa Fjældet.

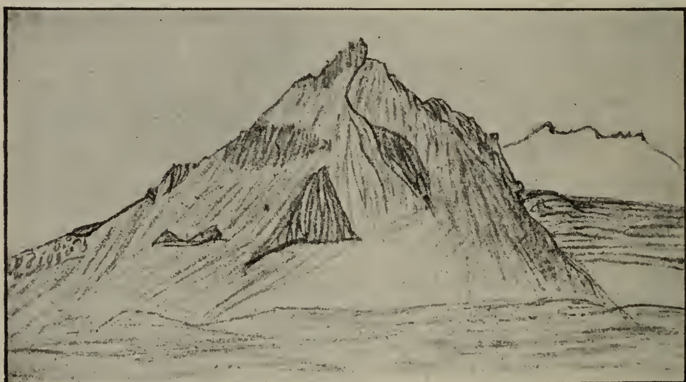

Mælifell,

et Sandkrater uden Lava, oven for Hraunhöfn (yderst paa Bjergskrænten).

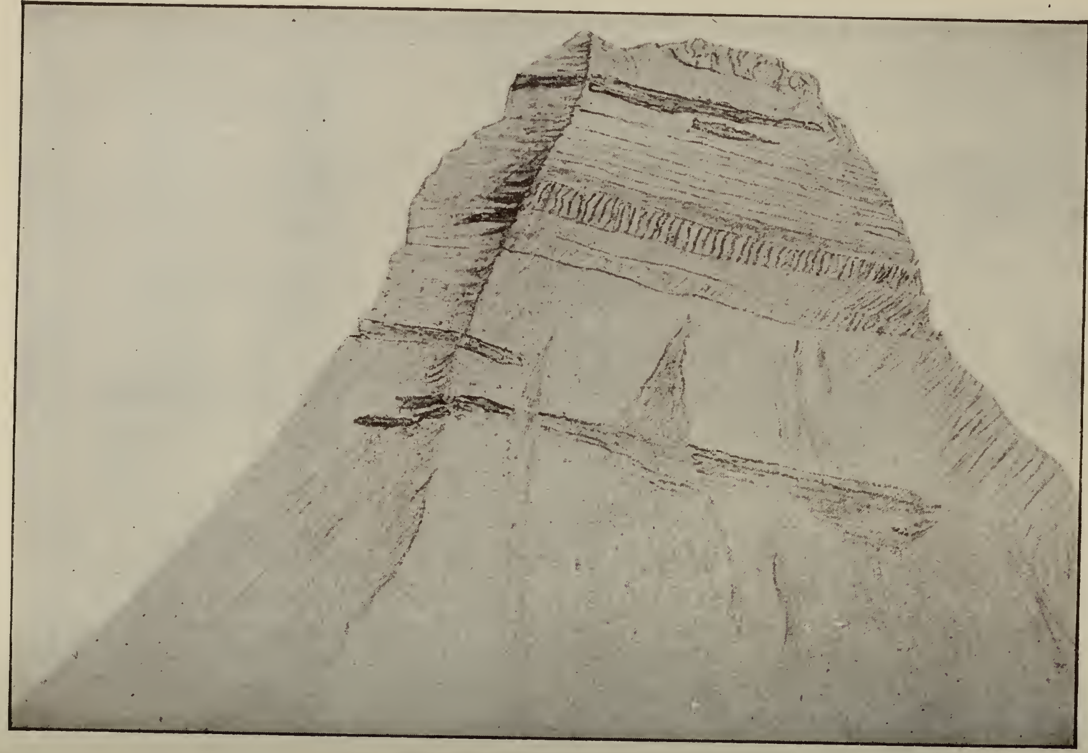
Örnefni í Breiðuvíkurþingum m. fl.

1. Helgrindur.
2. Tröllkarl.
3. Mælifell.
4. Hraunhafnar-dalur og -á.
5. Axlarhyrna.
6. Egilsskarð.
7. Knararklettar.
8. Tunguhyrna.
9. Hestur.
10. Kambskarð.
11. Gráborg.
12. Grafarhnúkur.
13. Þórishamar.
14. Barna-klettar eða -syllur.
15. Hnausahryggir. H.hraun.
16. Rauðfeldargjá.
17. Klifhraun, upp-af Sölvahamri.
18. Stapafell. — Kýrskarð.

Stapafell.

19. Hellnahraun. Ein kvísl af því er Litla-hraun. (Stórt gil kemur svo í því).
Miðvallahlíð.
Seljahraun; nær ekki að sjó; upp-undan því eldborg, nafnlaus.
Dagverðarhlíð.
Hávahraun, mikill straumur fram í sjó, ofan-úr jökultindum.
Þá er eldstraumur ofan Lóndranga.

KIRKJUFELL Í EYRARSVEIT, FRÁ KROSSNESI.

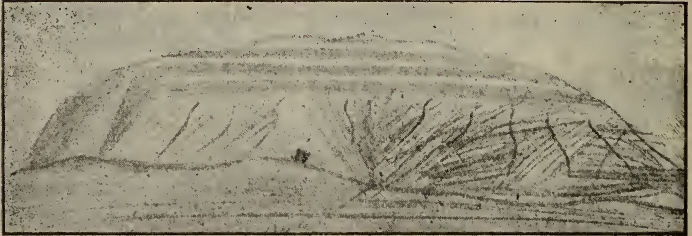
Þá eldborg, afar-gömul, með grasivöxnu hrauni.
Eldstraumur, og síðan breiður eldfoss, að felli lítið norðar.
Hólahólar. — Berjadalur.
Hólatindar. — Hólaskál, eldvarp. — Hólamóður. — Ragnahellir. — Hólagil og Bárðarhellir.
Blákolla. Hrútfjall. Svörtudalir, forn eldvörp. Þar niður-undan Beruvík.
Neshólar, eldv. á Öndverðarnesi.
Öldungahóll.
Eldborg, með afgömlu hr. ofan-undir Neshraun.
Geldingafell.
Bárðarkista.
[Mið-]fell.
Rauðhóll, eldvarp.
Saxhólar, niðri á sléttu; eldvarp.
Írsku-búðir, undir Rauðhól, við Gufuskálamóðu. Stór búð, 16 f. löng, 12 f. breið; snýr í s.-au. —nv. Hafa verið miklir veggir. (Með litlum kima úr n.-v.-veggnum; eldhús?)
Gufuskálamóða er lítill jökullækur.
Nasi; Doleritfjæld.
Búrfell, einstakt; móberg.
Hólmkila. — Lækur.
Ólafsvíkur-enni.

Hámeri.

Stikkesholm. ♂.

Snuden til orbita		5½ ″
Fra Branchieaabn. til Snuden	1′—	6½ ″
Halens Bredde	2′—	1 ″
Største Længde		8 ″
Rygf. Højde	1′	
— Bredde	1′	
Totallængde til Halefinnen	6′—	2 ″
Fra Rygfinnen til Halen	2′—	10 ″
Brystf. Længde	1′—	4 ″
— største Bredde		10 ″
Mellem Øjnene		5 ″

Oven mørkegraa, neden gulhvid. Overkæben to Rader Tænder, Underkæben 3 Rader.

Úlfarsfell.
Hvammur.

Nokkur örnefni
austan Haukadals.

Haukadalsskarð.
Klambrafell.
Svínadalur.
Vatnshorns-brún.
Slétti-dalur.

Jörvamúli, og
Haukadalur, —
liggur yfir í
Sanddal —
Norðurárdal.

Reykjanibba.

Jökulkrókurinn og Eiríksjökull.
Set fra Réttarvatn.

a. Jökelkupler. b. Lavastrøm fra Baldjökull. c. Falljökull fra Kløften. ddd. Skrænten af Eiríksjökull, meget stejl.

Mælifellshnúkur.
34 ° Hældning.

Eiríksjökull.
Sést yfir Strútinn frá Gilsbakka.

Áletranir á legsteinum.

Í Síðumúla.

HIER HUILER FROMVR. MANN
ION SALAMONS : S : DEIDE GVDE

HIER HVILA MOLDER FROMRAR OG
GVDHRÆddrar
QUINNV INGIBIARGAR BIARNA
DOTTVR DEIDI a ALDVRS ARE 1781

HIER LIGGIA MOLDER ÞORDAR SAL. PALSSONAR
DEIDE A SINS 70 ALDVRS ARE A° XRI 1798.
drottiñ hvur mun vera til herbergis þins
tjaldbúð hans em geingur fullkominn
Psal. 5.

hjer hviler frómt gudsbarn Gró
a pjeturs dottVR | hvur burtsofn
aðe A : 84 : ARE : sins aldurs, año 1736

hjer hviler heiðurs kvinna
Gudrun sál. Arnadotter
i gudi dain a 41 are
sins aldurs anno 1741

Í Norðtungu.

HIERLIG / GIA / MOLLDER / ÞORDAR / SAL.
BRANDS / SONAR / S : DEIDE / A · 70 ARE
SINS / ALLDRS / 1780 / HINN / FROME
SAED / FRAM / GEINGVR I / EINFELLDNE
SINS HIARTA / MVNLATA / FARSÆL / BØRN
EFTER SIG

Rúmar 2 álnir; ferstrendur.

Hlóðasteinn á Vindheimum: ᛉ

Úr skrá yfir óprentuð rit Jóns Espólíns.

7. Einstök árbók.
8. Keisarasögur, 4 p., 4°.
9. Þjóðverjasögur, (1827), 2 p., 4°.
10. Tímatal frá heims upphafi.
11. Persasögur.
12. Danasögur (Holberg), 2 p.
13. Svíasøgur.
14. Fornra frægðarmanna sögur, 2 b., fol.
15. Seinni manna sögur, 1 b., fol.
16. Kirkjusaga, 2 þykk b., 4°.
17. Ættartölubækur, 8 b., 6975 pg.
18. Skagfirðinga-saga. (Má ekki vel sjást!).
19. Víkingasaga.
20. J. Cæsars saga.
21. Ovid., Metamorph.
22. Sigurður Fofnis-bani. Epos, 8 bækur. (Hexametra).
29. Ossían. (Fornyrðisl.).

Áfangaskrá frá sumarferðinni 1841.

Fór af stað úr Reykjavík um kvöldið

11. Júlí að Miðdal.
12. — að Þingvöllum.
13. — um kyrt.
14. — kringum Skjaldbr. í Brunna.
15. — frá Kaldadal að Húsafelli.
16. — um kyrt.
17. — do.
18. — Fór yfir að Gilsbakka.
19. — Um kyrt á Gb.
20. — að Reykholti í Rhdal.
21. — Fór að Norðtungu.
22. — — fram í Holtavörðuheiðar-sporð.
23. — — til baka að Hvammi.
24. — um kyrt.
25. — að Hreðuv.

26. Júlí }
27. — } um kyrt; rigning.
28. — að Stafh. og Grísartungu.
29. — að Hítardal.
30. — fram í Bjarnarhelli.
31. — að Hítarnesi.
1. Ág. að Staðarstað.
2. — um kyrt.
3. — do.
4. — að Búðum.
5. — í ölkeldurnar þar um kring.
6. — að Hamrendum.
7. — að Hólum (Sönghellir).
8. — að Ólafsvík.
9. — um kyrt.
10. — do.
11. — að Krossnesi.
12. — að Bjarnarhöfn.
13. — um kyrt. }
14. — do. }
15. — do. } Allt af stórrigning.
16. — do. }
17. — að Helgafelli. — Helgafell. Orustunes.
18. — um kyrt, niður-á Þingvelli og í Stykkishólm.
19. — Hofstaðir. — Regn og Blæst.
20. — Hrísar, Hvammur, Bólstaður. Breiðabst.
21. — að Skörðum.
22. — að Skarði í Haukadal.
23. — að Prestb. og Borðeyri.
24. — um kyrt.
25. — að Staðarbakka. ————
26. — að Víðidalstungu. ——†——
27. — að Steinnesi.
28. — — Hnausum.
29. — — Reykjum.
30. — — Skarði í Vatnsskarði.
31. — — Reynistað.
1. Sept. — Glaumbæ.

2. Sept. að Kotum.
3. — — Steinstöðum.
4. — — Dunhaga. † Bjarni.
5. — — Steinstöðum.
6.—10. um kyrt á Steinstöðum.
11. Sept. [að] Krossastöðum.
12. — — Upsum.
13. — — Völlum í Svarfaðardal.
14. — — Hólum í Hjaltadal.
15. — — Enni. — Þoka.
16. — — Flugumýri. (Frostastaðir. J. E).
17. — — Mælifelli.
18. — upp á dalinn.
19. — undir Sauðafelli.
20. — að Réttarvatni (Geologi).
21. — — Gilsbakka.
22. — — Giljum.
23. — — Svartagili.
24. — Reykjavík.
25. — um kyrt.
26. — [að] Brekku.
27. — Reykjavík. Fékk bréf frá Strp.

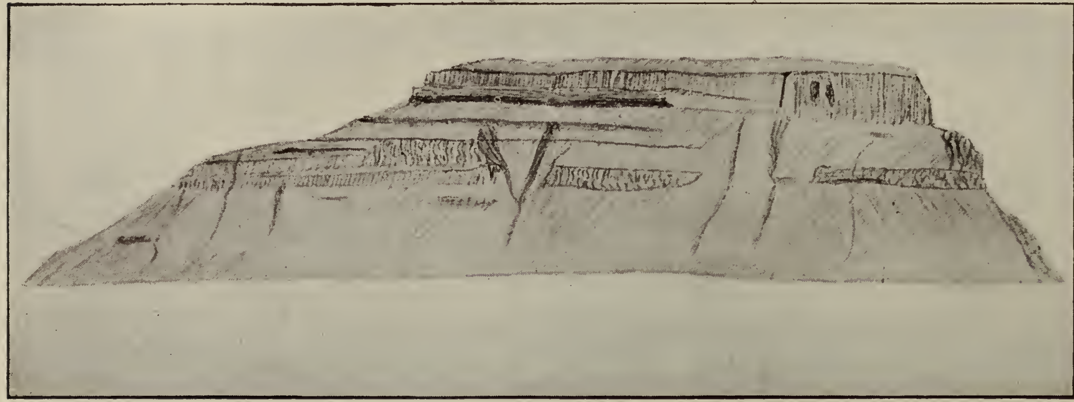

GEOLOGISK DAGBOG,

FØRT PAA EN REJSE LANGS ISLANDS SYD- OG ØSTKYST SOMMEREN 1842.

Med de senere Foraarsskibe modtog jeg Efterretning om, at jeg i indeværende Sommer skulde foretage en videnskabelig Rejse til Østerlandet, hvortil mig allernaadigst var bleven forundt en Rejsesum, stor fem Hundrede Daler. I denne Anledning begyndte jeg straks at skynde paa de Arbejder, som jeg maatte have færdige førend jeg tog af Sted. Til

STÖÐIN, FYRIR OFAN KROSSANES.

denne lange og besværlige Rejse var det mig nødvendigt at antage to Følgemænd, hvilket skete ved Juni Maaneds Begyndelse; de er begge Skolediscipler, nemlig Gunnar Hallgrímsson, som var min Følgemand i Fjor, og Thorvald Bödvarsen. Købet af mange Heste og en fuldstændig Udrustning er alle Tider et fortrædeligt Arbejde, som medtager megen Tid. Desuden var nogen litterær Forberedelse aldeles nødvendig, og Haabet om videnskabelige Meddelelser og Instruktioner fra Danmark lod mig endelig forgæves vente til det yderste, da det glippede ved det sidste Skibs Ankomst til Reikevig. Af statistiske etc. Arbejder, som er tilendebragte i dette Tidsrum, kan nævnes Beskrivelse over Præstekaldene i to af de tre Landsfjerdinger, som før udgjorde Skálholts Bispedømme, samt Fortsættelsen af mine tidligere Indberetninger til det Kongelige nordiske Oldskriftselskab. Det vigtigste, som blev gjort for Naturhistorien, var Afhentelsen og Nedsendelsen af det ny Mineral, Oligoklas, som findes paa enkelte Steder (Hamarskotshamar) i den nyere Kløftlava ved Havnefjord; heraf er to Kasser fyldte, bestemte for Universitetsmuseet ifølge Herr Professor Forchammers Ordre; ifølge samme Ordre er der endvidere gjort al mulig Foranstaltning for, at Museet kan i indeværende Sommer erholde et større Kvantum af de Masser (Selfjall ved Húsafell), som indeholder Kristianit.

Det betydeligste og mest interessante er imidlertid Opdagelsen og Anskaffelsen af mange fossile Knokler af Slægten *trichechus*, der findes paa en liden Ø, Hjörsey i Myresyssel. Benene graves ud af et fast Tørvelag i Stranden, der ligger circa 17 Fod under Højvande. Tørven synes imidlertid at være Mosetørv, men er ikke nøjagtig undersøgt. Denne Forekomst er den første og eneste af sit Slags i Island.

Rejseruten er, hvis Gud vil, ifølge tidligere Bestemmelse anlagt langs Landets Syd- og Østkyst, saa nær Fjældene paa Havsiden som Vejen er fremkom-

melig. Fjældvejen paa Nordsiden af det store Vatnajökuls-Parti er vel kortere og havde vel været tre Gange mindre bekostelig, da man ingen daglige Udgifter har oppe til Fjælds, men dels maatte jeg for det islandske litterære Selskabs Skyld og den paatænkte islandske Topografi vælge den længere og besværligere Vej, dels og særdeles for at efterkomme Lektor Steenstrups Forlangende og mit eget Ønske, at faa afgjort, hvorledes det forholder sig med Krug von Niddas Beretning angaaende en primitiv Sandstenformation, der skal bære Trappen og være hævet flere Hundrede Fod over Havets Niveau.

———

[Juli.]

Fredagen den 8. Juli. Tog af Sted fra Reykjavík op paa Grænserne af Árnessyssel og Guldbringe- og Kjósesyssel. Paa denne Vej falder intet nyt at anføre; dog kan erindres, da jeg tror det er udeladt af mine tidligere Dagbøger, at Seltjarnarnæsset har før den Hævning, som efterlod de fossile Konkylier i Tuffen i Fossvogur og ved Rauðará, været en Ø og rimeligvis delt i tre mindre. Sundet mellem Ø og Land gik fra Hellisárvogur til den øverste Ende af Fossvogur. Endnu kan erindres, at straks ved Gaarden Elliðavatn ligger en Klynge af gamle smaa Kratere, som kaldes Rauðhólar. Ved en løs Iagttagelse vil man ikke bemærke nogen egentlig Lavastrøm udgydt fra disse Kratere, men kun korte og brede Lavakamme, der snart taber sig i en rig Græsmark. Imidlertid ser man, at en eller flere, ikke ubetydelige Lavastrømme, har løbet ned ad Laksaaens Flodleje helt ud til Sø[en] og intet Krater er at se, hvorfra de skulde hidrøre. Tilfældet er, at Lavaen fra Rauðhólar strækker sig uafbrudt under Græsmarken, indtil den naar Lakselvens Flodleje og kommer der til Syne igen. Aarsagen til, at Grønsværet har kunnet dække hele denne Strækning, er øjensynlig den, at Lavaen har paa dette

Sted udfyldt en sumpig Indsø, men alle mine Erfaringer viser, at en saadan Grund giver med Tiden meget efter og Lavastrømmene synker temmelig jævnt.

Lørdagen den 9. Juli tog vi til Reykjum i Ølfusi. Af den Mængde varme og sprudende Kilder, som omgiver denne Gaard, er Geysir den vigtigste og meget interessant. Det blev mig allerede i Forvejen sagt, at den stadigt havde fire Udbrud i et Døgn, og i den Tid, jeg opholdt mig der, stadfæstede det sig fuldkomment. Vandspringet er prægtigt; vel er Vandmassen ikke meget stor og kan ikke komme i nogen Sammenligning med Strokkur eller den mægtige Geysir, men det fra Jordens Indre trængende Vandgas frembringer her skønnere Virkninger end jeg har set paa noget andet Sted. Naar Vanddampene først faar den Magt, at de kan løfte det Vand, som fylder Kilderøret, strømmer de ud i en saadan Mængde og saa uafbrudt, at de i 20 til 30 Minutter bliver ved at hæve Vandet som Vandstøv til en Højde af 10—20 Alen. Man bemærker her det samme smukke Fænomen, som ved Strokkur, at idet de optrængende Vanddampe uafladelig hæver Vandsøjlen i Midten, saaledes at den ikke kan synke, da Hævningen gaar som korte og faste Bølgeslag, styrter Vandet igen ned paa alle Sider fra Vandsøjlens Top som Støvregn, hvilket paa en solklar Dag giver et herligt Skuespil. I denne Tid faldt Udbrudene ind ca. Kl. 4 efter Middag, 10 do., 4 f. M. og 9—10; endvidere saa jeg et Udbrud ca. Kl. 4 e. M. den 10., i den Tid, jeg tog af Sted.

Søndagen den 10. Tog fra Reykjum til Laugardælum over Ølfusaa. Paa denne Vej falder ikke meget at erindre, som ikke er noteret i mine ældre Dagbøger. Ingólfsfell viste sig tydeligt at være et Tufbjerg gennemsat af hyppige Kløftlavagange, der dels hælder betydeligt og sikkert ikke under tresindstyve Grader. En saadan Kløftlavakam, en graalig Dolerit, staar i Bjergets sydvestlige Hjørne og [har] blandt Menigmand erholdt det ufortjente Navn af silfurberg,

da Doleritens Blærehuller indeholder en Mængde glinsende Mesotyp. Bjerget er øjensynlig hævet saaledes, at Bjerglagene er endog forstyrrede, skønt man ikke ser Havstokken ligesom i Ølfuset; der er den tydelig og hævet indtil tresindstyve Fod, hvilken Hævning tiltager jævnt opad, saaledes at den i Grímsnæsset, ved Ásgarður, Tunga og Hraunkotslækur, uden Overdrivelse kan sættes indtil 200. (Konkylier samlede af Steenstrup og mig 1840.)

Mandagen [den] 11. Tog fra Laugardælir til Kálfholt, over Egnen Flói og Thjorsaa. Her falder kun at bemærke, at de fremragende Høje udelukkende bestaar af nyere Kløftlavakamme, mens den udstrakte flade Egn udgør den største Mosegrund paa hele Landet, og mærkværdigt nok bedækker en ældgammel, forhistorisk Lavastrøm, hvis Oprindelse jeg flere Gange har eftersøgt, uden at kunne bestemme den; den staar øjensynlig i Forbindelse med det endnu halv nøgne Merkurhraun, hvis Udbrud tydeligt viser sig længere oppe paa Bygdelaget Skeiðum i nogle gamle Kratere. Imidlertid er det ingenlunde sagt, at de gamle Lavastrømme, som udgør Flóabygdens Underlag, hidrører fra den Kant. Jeg for min Del er fuldkommen af den Mening, skønt Beviset ikke kan føres, at al denne ældgamle Lava hidrører fra de mange Kratere i Grímsnæsset, og har i sin Tid løbet derfra i brede Strømme helt ud til Søen, men er siden overgroet og i Tidens Længde gennemskaaret af Ølfusaaen.

Tirsdagen den 12. Tog fra Kálfholt til Oddi. De faa Bjerglag, man har Lejlighed til at se paa denne Vej bestaar efter mit Skønnende udelukkende af nyere Kløftlava, som undertiden falder basaltisk i de højere Kamme. Den gamle Tuf, hvorigennem de Gangmasser trængte, som nu udgør disse Kamme (klappir, hamrar) er for længe siden bortskyllet, hvorimod en nyere Tufmasse, et Slags Alluvium, der synes at hidrøre fra Hekla-Systemet, har paa mange Steder

udfyldt de ældre Fordybninger. Det mærkværdige ved denne nye Formation er en Mængde større og mindre Huler i Tuffen, hvis Oprindelse man ikke skal let kunne gøre sig noget Begreb om. Jeg antager imidlertid at have udfundet det rette, uden dog at ville foregribe nogen anden Geolog. Tilfældet er sjældent i Geologien, men lokal Kundskab og mundtlige Fortællinger af bekendte Mænd leder til Opdagelsen. De nyere Tufmasser, som udbreder sig over denne Egn, dannedes ved et eller flere mægtige jökulhlaup (Vandoversvømmelse, der bryder ud fra Isbjergene). Vandmængden førte med sig al den Sand og Grus, der nu udgør den alluviske Tuf, men tillige førte den svære Isstykker, der efterhaanden standsede og blev begravne i det sig opdyngende Sand. Vandflodet hørte op, Sandet blev fast og til Tufbrecc[i]e, bundet af Jernilte; i Tidens Længde tøede Isstykkerne op og de tomme Huler blev tilbage. Saaledes forklarer jeg dette Fænomen. — Det kan endnu erindres, at dybt nede ved Thjorsaaens Løb er blottet et Lag nyere Dolerit, hvis Overflade har saa skuffende Lighed med moderne Lava, at enhver lettelig kan tage fejl deraf, som ikke forfølger Laget ind under de overliggende gamle Klipper.

Onsdag [den] 13. Tog fra Oddi til Kollabær. Her falder intet at erindre, som ikke er anført i mine ældre Dagbøger.

Torsdag [den] 14. Til Eyvindarhólar; passeret den mægtige Eyjafjallajökull. Højfjældet er bedækket af Sne og kun enkelte Klippetinder, som for Eksempel Goðasteinn, rager frem over Ismassen. Det er blevet mig fortalt, som jeg vel kan tænke, at disse Klipper bestaar af Tuf. Isbjergets Underfjælde, der fører forskellige Navne, for det meste for de neden for dem staaende Gaarde, bestaar alle sammen af grov Tuf og Tufbreccie, gennemsat af hyppige basaltiske Doleritgange, der undertiden breder dem vidt ud igennem den stratificerede Tuf. I en af dem findes

den mærkværdige Paradis-Hule, kort østen for Gaarden Seljaland.

Fredagen [den] 15. Til Sólheimar. Tufegn. Hrútshellir er før erindret.

Lørdagen [den] 16. Fra Sólheimum til Höfðabrekka, over Fell og Heiði.

Søndagen [den] 17. Blev paa Höfðabrekka. Alle de mærkværdige Forandringer, som den bekendte Vulkan Kötlugjá har gjort i denne Egn, er saa vidtløftigt og nøjagtigt skildrede i Kirurg Paulsens Samlinger over Ildsprudningerne (»Eldbókin«), som nu er i mit Værge, at jeg her ikke behøver at erindre det videre.

Mandagen [den] 18. Tog fra Höfðabrekka til Búland, over Mýrdalssanden. Den før slemme Kötlukvísl er nu kun ubetydelig og aldeles ikke farlig. Egnen Skaftártungur er græsrig og smuk. — Endnu bestandig Tuf.

Tirsdagen [den] 19. Fra Búlandi til Kirkjubæjarklaustur. Naar man kommer ned i Holtsdalen, begynder man igen at se enkelte basaltiske Doleritkamme, der gennemsætter Tuffen og uden Tvivl hører til den nyere Kløftlavaformation. Det lader til at Doleriten i Sidefjældene bliver mægtigere og maaske stratificeret.

Onsdagen den 20. Tog fra Kirkebæ-Kloster til Hörgsdal. Det lader dog ikke til, at min Formodning om stratificeret Dolerit eller nogen udbredt Formation der i Sidefjældene vil stadfæste sig; Tuffens Schichtning i de smukke Sidefjælde har skuffet mig i Afstand. Jeg har endnu ikke set der anden Dolerit end Gangmasser i den mægtige Tuf og enkelte basaltiske Kamme. For Resten bestaar Lavlandet i hele denne Egn næsten udelukkende af moderne Lava, men ældgammel og for det meste begravet med dejligt Græs, saaledes at den vulkanske Karakter næsten alene tilkendegiver sig ved mange store og smaa, koniske Høje (ikke engang Ubrudskratere, men

Bobler i den gamle Lava), som Humboldt, hvis jeg ikke fejler, kalder Hornitos; jeg saa dem kun i Afstand, da min Vej gik højere oppe og nærmere Fjældene, men de skal hyppigst være gennembrudte i Toppen, men dels ogsaa paa en af Siderne og tjene Indvaanerne til Faarestier; de, der ingen Lysning har, kaldes almindelig med det passende Navn myrkvastofa; en iblandt dem kaldes Sönghóll, og Sagnet angiver, at Oprindelsen til dette Navn skal være den, at naar Munkene fra Tykkebæ-Kloster vilde besøge Nonnerne paa Kirkjubæ, gav de et Tegn med Basuner (lúðrar) fra denne Høj, hvilket da blev besvaret med alle Stadens Klokker.

Torsdagen den 21. Tog fra Hörgsdal til Orustustaðir. Endnu den samme Egn og intet særdeles at anføre. For Gaarsdagen glemte jeg at nævne den Undtagelse, som de stygge og udbredte Lavastrømme fra 1783, og som ofte før er omtalte og beskrevne, gør fra den ellers smukke og græsrige Jordbund i Sideegnen.

Fredagen den 22. Tog fra Orustustaðir til Núpstað. Denne Dagsrejse kunde ikke fortsættes videre, da jeg næste Dag skal se til at komme over den besværlige og øde Strækning Skeiðarársandur og venter paa Følgemand Det maa her erindres, at de nyere Kløftlavamasser begynder i denne Egn at træde mægtigere frem, og dels som sammenhængende, basaltiske Mellemlag i Tuffen, der især viser sig under de mest brogede og besynderligste Former i Bjergene ved Gaarden Núpstaður.

Lørdag den 23. Tog fra Núpstað til Sandfell i Öræfa-Bygden. Vejen falder først forbi Præcipitien Lómagnúpur. Jeg har set mange Bjergstyrtninger i Island og mange endog uberegnelig meget større end den, som her er sket i den sidste Halvdel af 18. Aarhundrede; imidlertid tror jeg, ingen af dem har været skrækkeligere, idet mindste ikke saa pludselig som denne. Den er sket en Formiddag i Juli-

Maaned; en Pige, som bar Mælk hjem til Núpstad Gaard, hørte et forfærdeligt Knald som af mange Tordenskrald; i samme Øjeblik saa hun sig om til Nupen, som var aldeles indhyllet i Rög, ligesom i en tyk Taage, men førend hun havde faaet Tid til at sætte Mælkebøtterne ned paa Jorden, for nærmere at betragte dette Skuespil, laa alle de nedstyrtede Bjergmasser paa Sandet, saaledes som de endnu den Dag i Dag ligger i større og mindre Dynger og Grushobe, de fjerneste endog en Fjerdingvej fra Fjældet. Imellem disse Dynger skal der i Førstningen have været mangfoldige, traktformige Fordybninger i Sandet, endog dybe Svælg, om hvis Dannelse jeg ikke kan have nogen bestemt Mening. Afdøde Kirurg Paulsen, fra hvem jeg har Fortællingen om denne Bjergstyrtning, antager ikke usandsynlig, at de maa have hidrørt fra Indvirkningen af Lufttrykket. Dog er det muligt, da en betydelig Vandflod fulgte med Bjergstyrtningen (og uden Tvivl har foraarsaget den), at Vandet, idet det styrtede ned paa Sandet fra en saadan uhyre Højde, har dannet mange Ringhvirvler førend det kunde samle sig til et bestemt Afløb, og saaledes frembragt de omtalte, tragtformige Fordybninger. De er nu for en stor Del aldeles udfyldte. Kort østen for Lómagnúpur møder man Núpsvandene, en besværlig Jökelelv, der dannes af Núpsaaen og en anden styg Elv, Súla, den paa denne Side, der løber ud fra Skeiðaraa-Jökelen. Her begynder den øde Strækning Skeiðarársandur, der indesluttes af tvende farlige Jökelelve, de nys omtalte Núpsvande og Skeiðaraaen, paa de to Sider og paa de andre to af det aabne Hav og Skeiðarárjökull, en styg, bevægelig Masse, der afvekslende skrider frem og rykker tilbage, bestaaende af sammenblandet Is, Grus og svære Klippestykker, og vistnok maa være det hæsligste Isbjerg paa det hele Land. Imidlertid opsætter jeg her al nærmere Beskrivelse over den, da jeg har foresat mig først at se de mangfoldige Isbjerge, som

endnu vil møde mig i Skaftafells-Syslerne, og siden at levere en sammenhængende Beskrivelse over dem, efter at jeg er kommet ud af Jökelegnene. Skeiðaraasanden er for Resten slem at passere, hvilket især hidrører fra mangfoldige større og mindre Huller, opfyldte med Jökelvand, imellem hvilke man maa bane sig Vej igennem det bløde og leragtige Grus, hvor Hest og Mand let kan blive borte. Desuden gennemskæres den af utallige smaa Jökelelve, der paa alle Steder løber ud fra Skeiðaraajökelens Grund eller og fra Huller højt og lavt i dens fremragende Précipice; til sidst skal man passere den anselige Jökelelv Skeiðará, en af de største Jökelelve paa Landet, førend man kommer ud af dette hæslige Indelukke. Vi ankom lykkelig til Sandfell om Eftermiddagen, uden at der var tilstødt os noget Uheld. Paa Skeiðaraasanden bemærkede jeg en Mængde adspredte Stykker Tørv og enkelte afbrudte og splittede Birkestammer, som Jökelelvene havde ført med sig ud fra Jökelens Grund, og noksom beviser, at den er rykket frem over en i forrige Tider frodig Egn. Prøver er medtagne saavel heraf som af det fine, bleghvide Jökeller, der karakteriserer alle Jökelelves Bundfald.

Søndagen den 24. Blev over paa Sandfell for at udhvile.

Mandagen den 25. Tog fra Sandfell til Hnappavellir, den nærmeste Gaard paa denne Side af Breiðamerkursanden, med Undtagelse af den lille Gaard Kvísker, som ligger i en Krog under det sydøstlige Hjørne af Öræfajökel, inde paa Sandet selv. Her overblev vi Tirsdagen den 26. for ret at udhvile Hestene og oppebie vore Følgemænd, hvoraf jeg maatte antage to, formedelst Usikkerheden af, hvorvidt den bekendte Jökulsá paa Breiðamerkursanden var befarelig. Öræferne er den mest afsondrede Egn, som er beboet i hele Island; de indesluttes fra Vesten og Østen af de øde Strækninger Skeiðarársandur og Breiðamerkursandur, som begge desuden gennemskæres af de farligste

Jökelelve, Landet kan opvise; mod Nord støtter denne Plet sig til en uoverstigelig Bjergmasse og mod Syd begrænses den af det vilde Hav. Öræfingerne kan saaledes i lang Tid blive afskaarne fra alt menneskeligt Samkvem, især naar de paa begge Sider liggende bevægelige Masser (skriðjöklar), Skeiðarárjökull og Breiðamerkurjökull, faar det Indfald at rykke frem, hvilket sædvanligvis skal ske hvert femte Aar, og alle Tider ledsages af heftige Vandudbrud fra Jöklerne, der gør Vejen aldeles ufremkommelig kortere eller længere Tid. Hele dette Kirkesogn bestaar kun af 8 Gaarde, Kvísker iberegnet, og alligevel skal man mærkværdigt nok ikke kunne se af Beboernes Væsen, at de lider under denne hemmende Afsondring. Bjerglagene bestaar endnu for største Delen af Tuf, uformelige og omtumlede, saaledes som Tuffen alle Tider viser sig nærmest ved Jöklerne; dog findes her ogsaa nogle enkelte nyere Kløftlavagange og vel ogsaa hele Lag, skønt jeg ikke har haft Lejlighed til at bemærke dem. En lav Bjergaas østen for Gaarden Fagurhólsmýri skal endog bestaa af flere saadanne ordentlige Lag, som vel maa være nyere Kløftlava. Jeg har ved min Gennemrejse overset dette Parti.

Onsdag [den] 27. Tog over Breiðamerkursanden til Reynivellir i Suðursveit, som udgør det sydvestligste Parti af Hornafjordsegnen. Breiðamerkursanden er helt passabel og meget bedre end Skeiðaraasanden; den er endog paa flere Steder bevokset med noget Græs, og man behøver ikke her at frygte for at synke i Dyndet, medmindre man skulde komme til det Uheld i en af de mangfoldige Elve, som løber ud fra Jökelgrunden. Den største Vanskelighed gør Floden Jökulsá; den kan være skrækkelig og er bekendt som den farligste Elv paa Landet, man er nödsaget til at sætte over paa Heste. Denne Gang traf vi den ganske god, men vi fik dog et Begreb om, hvor farlig den kan være, idet jeg under Over-

farten blev opmærksom paa nogle svære Isstykker, der dels sad paa Grund, dels kom svømmende henimod os, langs ned ad den rivende Strøm; da gælder det at manøvrere, hvis Hest og Mand ikke skal blive kastet over Ende. Det første, som jeg blev opmærksom paa og som behagelig overraskede mig, idet vi passerede det sidste og længst fremragende Hjørne af Breiðamerkurjökull, der hidindtil havde skjult al videre Udsigt, var at se mig pludselig sluppen ud af den uendelige Tufregion, som jeg for længe siden var bleven ked af. Nu laa paa een Gang foran mig den reneste Trap i regelmæssige og stolte Former. Jeg er ved Begyndelsen af Hornafjorden, Trappen er fremtraadt i al sin Pragt og her maa jeg da allerede tænke paa at efterse, hvorvidt det har sin Rigtighed, som Krug von Nidda angiver, at Trappen i disse Egne skulde hvile paa et Lag broget Sandsten eller Keuper. Jökelbeskrivelsen udsættes ifølge det foranførte. Vi tog til Gaarden Reynivellir, der staar tæt under et overmaade stejlt Trapfjæld, hvis nederste Lag bestaar af brunlig, temmelig jernholdig Trap, der er noget mat i Bruddet. De højere Masser har en lysere, graalig og basaltisk, blaa Farve. Dette Fjæld er det andet Trapfjæld i Rækken; det første er Fellsfjall.

Torsdagen den 28. Tog om Eftermiddagen til Kálfafellsstaður, den første Præstegaard, som man møder i Hornafjorden. I Forvejen havde jeg taget Prospekt af Breiðamerkurjökelens sydøstligste Arm, saaledes som den nu viser sig i Forhold til sine Omgivelser, efter at den for to Aar siden er rykket frem flere Hundrede Favne. Folk her i Egnen paastaar, at saavel den som Skeiðaraajökelen kommer hvert femte Aar i Bevægelse, og frygter for, at Breiðamerkurjökelen vil næste Gang rykke helt ud i Stranden og saaledes spærre al Passage. Bjerget fra Reynivellir og til den Huk, der kaldes Steinafjall, hvor man forlader det, beholder den samme Karakter. Herfra passerer man over en af disse mange øde Sandstræk-

ninger, som Jökelelvene har frembragt i disse Egne, og som kaldes Steinasandur. Den er frembragt ved en maadelig Jökelelvs Oversvømmelse, som kaldes Kaldakvísl. En lille Elv, Steiná, har ogsaa gjort sit til. Oppe i den Dal, hvorfra disse Aaer kommer, forekom det mig, at Bjergene havde nogle underlige, takkede Former og var mindre regelmæssige end de øvrige, men forbiglidende Taagemasser, som strejfede Bjergtoppene, gjorde, at jeg kun saa disses Former utydeligt. Kálfafellsfjall er ren Trap.

Fredagen [den] 29. Tog fra Kálfafellsstaður til Hoffell. Efterat man kommer over Staðará, møder man det fra Landnáma bekendte Bjerg, Heggsgerðismúli, som er et temmelig højt Fjæld og overmaade stejlt. De nederste Lag bestaar af den samme brunlige Trap, som jeg før har omtalt; siden kommer nogle lysere Basalter, afvekslende med Trappen, og ikke ulige nyere Masser, der synes at være trængte ind imellem Trappen. Øverst ligger et eneste mægtigt Lag af en sortagtig Tufbreccie. Jeg tør med Bestemthed henføre den til Overkløftlavaformationen. Øverst paa den vestlige Side staar en nogle Favne bred Kam af de herligste Basalter, jeg mindes at have set, men dette Sted er utilgængeligt, ligesom i det hele taget Bjergenes Form i disse Egne nøder en til at hjælpe sig med Kikkerten og de nedfaldne Stykker; rigtignok har man disse i en overflødig Mængde. Herfra bliver Bjergene noget lavere, men synes at bestaa af regelmæssig Trap hentil Heinabergsjökull. Vejen gaar her et godt Stykke fra Fjældene over en øde Strækning, Heinabergssandur, hvoriblandt andre Elven Kolgríma, der kommer fra den her lige overfor, ned paa det flade Land fremskredne Heinabergsjökull. Endvidere gaar Vejen over nogle øde Sandstrækninger, hvor man møder Elvene Hólsá og Djúpá. Det nærmeste Fjæld, man træffer, er det saakaldte Rauðabergsfjall, hvis Navn har givet Anledning til den Formodning, at der skulde findes Jernertser.

Virkelig bestaar ogsaa hele Bjerget paa denne Side af den oftere omtalte, rødbrune, jernholdige Trap, og den Omstændighed, at Gangene stryger parallelt med Bjergsiden, og saaledes paa flere Steder vender den nøgne Sideflade ud i Dagen, foraarsager, at Bjerget paa visse Steder synes ved første Øjekast at have tabt al Stratifikation, at være »uregelmæssigt«, »omtumlet«, som de kalder det. Jeg begynder nu alt at tro, at jeg i disse Trapmasser alt i to Dage har syslet med Krug von Niddas brogede Sandsten, men vi vil oppebie Enden. Den anden Side af dette Fjæld kaldes Vindborðsfjall (vel rettere Viðborð). Her passerer man en af de betydelige Jökelelve, de saakaldte Hornafjarðarfljót, og kommer da først til Gaardene Svínafell og siden Hoffell, som hver for sig staar under et særskilt Bjerg. Trappen er her endnu, men dens Lejringsforhold er noget fordægtige, omtrent som paa sine Steder i Esja og Hafnarfjall, og tyder hen paa, at man befinder sig i Nærheden af nyere Masser. Prøver fra Heinaberg og Rauðaberg er medtagne.

Lørdagen den 30. Blev paa Hoffell formedelst Regn og taaget Vejr.

Søndagen [den] 31. Tog fra Hoffell til Bjarnanes. Den Række af Bjerge, som adskiller Hornafjorden fra Lónet, kommer her særdeles i Betragtning, saaledes som den viser sig fra Hornafjorden. Det flade Land, som begrænses af denne Bjergrække mod Østen, og Søen og Hornafjarðarfljótene mod Syd og Vest, kaldes for største Delen Nesþing, der udgør et Kirkesogn, og Bjergene der ovenfor Nesþingafjöll. Kun de tre Gaarde højst oppe tilhører Hoffells Sogn. De forskellige Bjergpartier, der for det meste dann[er] en høj Bjergspids eller Tinde og adskilles enten ved Kløfter eller Dale, har her mange Navne. Den Bjergspids, jeg saa længst inde paa Hofsdalen, kaldes Vatnssteinafellstindur; dernæst følger Njörvafellstindur, Kálfatindur og Reipstindur; her ender Hofsdalen

og Bygden begynder. Hele dette Bjergparti bestaar, som det synes, af regelmæssig Trap med hældende Lag, under den sædvanlige Vinkel af 9 à 10 Grader. Dernæst kommer en temmelig lang, jævn Bjergstrækning, som kaldes Setbergsheiði; den bestaar af forskudt Trap og baulitiske Masser, tilhørende Overkløftlavaformationen. Egnen er desuden overalt gennemsat af nyere Gange (dikes), der rager som Mure fremover Jordbunden, der altsaa maa være bortskyllet imellem dem. Nu begynder ogsaa Lavlandet at blive oversaaet med disse hyppige smaa Klippekamme, som paa denne Kant af Landet kaldes hraun eller sker, imedens de paa andre Steder passerer under Navnene klöpp og hamar. Bjergarten, som de bestaar af, er med Hensyn til Lokaliteten særdeles interessant; det er en brunlig, mat, basaltisk Kløftlava, aldeles lignende den, som danner Vidøen og de ligeover for samme liggende Klipper. Vi, Lektor Steenstrup og jeg, har alt tidligere, og vist nok med god Grund, bestemt disse Masser som tilhørende den nyere Kløftlava, og navnlig at være tilhørende en Strøm, der udbrød fra de Overdoleritkratere i det sydøstlige Hiørne af Esjapartiet, som kaldes Móskarðahnúkar. Det er denne Bjergart, som Robert kalder Mimosit. — Nærmest ved Setbergsheiði kommer Krossbæjartindur, en herlig, men utilgængelig Bjergspids, øjensynlig bestaaende af nyere Masser og af en aldeles drápuhlidsk Karakter. Endvidere Ketillaugartindur, et meget stejlt Bjerg, rykket frem og ligesom halv adskilt fra den øvrige Bjergrække. Alle dets Lag fra øverst til nederst er saaledes forskudte, at Schichtningen er ganske forstyrret; for Resten samme Karakter.

August.

Mandagen den 1. August og Tirsdagen den 2. August. Blev paa Bjarnanes formedelst Regn og Taage. Jeg kunde i et saadant Vejr saa meget mindre fortsætte Rejsen, som det var mig om at gøre, hvis det

maatte blive muligt, at faa alle Hornafjordsfjældene at se, saavel som Roberts navnkundige Endalausadalstindar, med hans primitive Centralbjerg, som han højligen beklager at have negligeret. For Resten ved jeg endnu slet ikke, hvad jeg skal tænke om Krug von Niddas Teori, som for Resten øjensynlig har ledt Robert. Ad den historiske Vej ved jeg bestemt, at Krug von Nidda ikke har gjort her mange Ekskursioner, og ikke været andre Steder til Fjælds end til Ketillaugartindur. Her kan han altsaa ikke have set andet end det som Steenstrup og jeg kalder nyere Masser, tilhørende Oversurtarbrandsformationen, eller den nyere Kløftlava. Tager vi endog fejl, saa kan dog aldrig disse Masser have været broget Sandsten eller Keuper. Da jeg imidlertid respekterer Nidda paa en Maade, vil jeg endnu vente indtil jeg kommer i Berufjords-Egnen.

Onsdagen den 3. August. Endskønt det endnu var taaget Vejr, kunde jeg ikke bekvemme mig til længere at opsætte Rejsen, saa meget mindre som man siger her, at det samme Vejr kan endnu vedvare i mange Dage. Jeg faar altsaa at lade mig nøje med, hvad jeg har set af Hornafjorden. Den nederste Halvdel af Bjergene er rigtignok taagefri, men den bestaar for det meste af Nedskred, der ikke kan give noget sikkert Holdningspunkt. Alt, hvad jeg ved, er, at Bjergrækken fortsættes her ved en temmelig jævn, høj og stejl Bjergstrækning, kaldet Borgarheiði, paa den anden Side af Laxárdalen, der strækker sig til Almannaskarð, hvorover en Fjældvej gaar fra Hornafjorden til Lónet. Ad denne Vej tog vi gennem en Dal, hvis Sideskraaninger bestaar af nyere Kløftlava, en graalig Dolerit, meget lignende den fremherskende paa Vester- og Nordlandet. Siden kom vi over nogle Sandstrækninger og passerede en betydelig Jökelelv (Jökulsá í Lóni), hvornæst vi om Aftenen straks ankom til Stafafell, en nylig opbygget, smuk Præstegaard. Bjergrækken paa den anden Side af Almanna-

skarð skal først kaldes Skálatindar; siden og yderst i Rækken staar to høje og koniske Bjerge, Brunnhorn og Vestra-horn, yderst paa Næsset. Roberts primitive Centralbjerg i Endalausadalstindar fik jeg desværre ikke at se, men jeg kan nok tænke, at det maa være en konisk Bjergspids af lignende Karakter og Drápuhlíð, eller da i al Fald i Slægt med dens Nabo, Krossbæjartindur, som før er omtalt.

Torsdagen den 4. Tog fra Stafafell til Starmýri i Álftafjorden. Bygden Lónið, som udgør et Kirkesogn, indesluttes af den før omtalte Bjergrække, der ender i Vestra-horn, og en anden lignende, hvis yderste Bjergspids er Eystra-horn, hvis yderste Tange, et Sandrev, kaldes Hvalnes. Det maa her bemærkes, at for hele den sydøstlige Kyst af Island har Søen ved de rædsomme Brændinger, som her hersker Aar ud og Aar ind, opkastet mægtige Barrierer af Sand og Grus langs den hele Kyst. Inden for disse Banker opsamler sig de fra Bjergene hyppigst nedstrømmende Jökelelve og danner en Række af Indsøer, der alle strækker sig langs Strandkanten og bryder sig selv hist og her Udløb, der kaldes ósar. Disse Brakvande, bestaaende af Sø og Jökelvand, kaldes almindeligvis lón. I Udløbene eller óserne er der for det meste nogen Sælhundefangst af *phoca variegata,* og de lange Sandbanker udgør de bekendte fjörur, hvoraf en større eller mindre Del tilhører visse Gaarde som en Herlighed, der skattes højt for Drivtømmerets Skyld, da al Transport af Tømmer fra Købstæderne er yderst besværlig i disse Egne. Desuden kan disse fjörur bringe andre Fordele; saaledes er der i næstafvigte Vinter paa den fjara, som tilhører Myre Præstegæld, i en Nat opdrevne over 700 levende Torsk, ifølge vedkommende Provsts Udsagn. — Bjergene her i Lónet forekommer mig endnu at beholde den samme Karakter, som de har, der adskiller Lónet og Hornafjorden, dog med Undtagelse af, at her er kun faa Spor til Vand- eller Dyndlava og endnu mindre til

nogen betydelig Afblegning, bevirket ved svovlende Vanddampe. — Fra Gaarden Svínhólar gaar Vejen over den føromtalte Bjergryg, der adskiller Lónet fra Álftafjorden og ender i Forbjerget Eystra-horn. Paa det Sted, hvor man passerer denne Bjergstrækning, kaldes den Lónsheiði. Man gaar op ad en snæver, stejlt skraanende Fjælddal, hvor jeg i de dybe Elvelejer bemærkede en hel Del dunkelgrønne, rullede Blokke, som vel maa være Roberts Retinit; jeg lagde desværre ikke videre Mærke til dem. Vejret var desuden fugtigt og taaget, og ubekvemt til geologiske Iagttagelser. Hvor man passerer den højeste Bjergryg, træffer man nogle smaa basaltiske Klippekamme, endnu som det synes bestaaende af nyere Masser. Her er Sysselskel, og det uendelige Skaftafells-Syssel faar her dog engang Ende. Man passerer endvidere ned ad en Bjergskraaning langs nogle Fjældbækkløfter, der kaldes Krossgil, og hvis Vand siden samler sig til en liden Bjergelv. Bestandig samme geologiske Karakter. Herfra gaar Vejen langs den saakaldte Rjúpnadalur ned til Álftafjorden, hvor man først træffer Gaarden Starmýri, og hvor jeg overnattede, ubekendt som jeg var, og ikke vidste, at jeg befandt mig i Nærheden af det historisk berømte Sted Þvottá, hvor jeg ellers sikkert var taget hen.

Fredagen den 5. Tog fra Starmýri omkring Álftafjorden og Hamarsfjorden til Búlandsnes, en Gaard i Nærheden af Handelsstedet Djúpavog, der staar tæt under Udhukken af den Bjergrække, Hálsahlíðar, som adskiller Hamarsfjorden og Berufjorden. Det er paa denne Fjældryg, at det koniske, trappedannede Bjerg Búlandstindur knejser og hæver sig over alle dets Naboer. Búlandstindur er det højeste Fjæld i Island paa denne Længde. — Straks da vi var taget af Sted fra Starmýri, blev jeg opmærksom paa, at jeg igen var paa Grænsen af tvende Formationer og nærved at rykke ind i en ægte Trapegn. Straks oven for Starmýri begynder en Bjergrække, der løber

langs ind med Álftafjordens søndre Side, og til Foden af samme slutter sig her den sidste Strøm af den nyere Kløftlava, en brunlig Mimosit (jeg beholder Roberts Terminologi) i basaltiske Kamme, aldeles af en vidøisk Karakter. Fjældene omkring Álftafjorden har i det mindste Udseende af den reneste Trap, men Vejen falder her saaledes, at man kun lidet kan nærme sig de egentlige Klipper. Lagenes Hældning er her som sædvanligt lige ind imod Landet, og konstant henved 10 Grader, med Undtagelse af et Parti paa den nordre Side af Fjorden, og i Nærheden af Gaarden Geithellur, der hælder endnu stærkere, maaske indtil 15 Grader, ligesom Robert i Almindelighed angiver. En anden og mærkværdigere Undtagelse, som jeg har glemt at anføre i Gaar, er den, at i Bjerget paa højre Side af den lille Tværdal, igennem hvilken man bestiger Lónsheiðen, hælder Lagene virkelig fra Landet ud til Søen under den sædvanlige Vinkel, 9 à 10 Grader. Jeg har endnu ikke søgt at udfinde, i hvilken naturlig Forbindelse dette Fænomen staar med de øvrige Hældninger i disse Egne. Det angives ellers, at paa mange Steder i Álftafjorden og navnlig i Nærheden af den nylig omtalte Gaard Geithellur, skal vise sig tydelig Spor til gamle Havstokke, det er gammel Havbred, bestaaende af større og mindre, vandslidte Stene i flere Rækker, endog højt, ja indtil 100 Fod over Havets nuværende Middelstand. Dette maatte da være et ufejlbarligt Vidnesbyrd om flere betydelige, senere Hævninger. Jeg har ingen Aarsag til at tvivle paa Sandheden af disse Angivelser, som jeg har fra flere agtværdige og paalidelige Mænd, og det saa meget mindre, som jeg selv paa andre Kanter af Landet har set noget aldeles lignende. Det maa sikkert have været mit fuldkomne Ubekendtskab med Egnen, der foraarsagede, at jeg ved min Gennemrejse ikke lagde mærke til nogen af disse Havstokke; hele min Opmærksomhed var desuden henvendt paa Bjergene. Det lader ellers til,

at disse Hævninger vil vise dem som et konstant Fænomen langs Kysterne af det hele Land. Jeg vil her kun repetere de fornemste Hævningssteder, som jeg selv har iagttaget. Paa Tjörnæsset, den nordligste Spids af Nordersyssels søndre Del, ser man i Hallbjarnarstaðakambur og Tungubakkar, at Tuflagene med fossile Konkylier hæver dem indtil 160 Fod, ja et Hofteben, ubestemt og rimeligvis tilhørende en Phocace, er endog fundet i Tuffen betydeligt højere. Dette mærkværdige Fund er overgaaet til Franskmanden. Imidlertid tyder dette paa vældige Hævninger, og det saa meget større som alle Lagene nu for Tiden hælder mod Nordvest, ud til Søen. Jeg havde, den Gang jeg var der, ikke Remedier til at observere Hældningen, men den kan omtrentlig sluttes deraf, at paa en Distance af en 1/4 Mil gennemskæres Skrænten Tungubakkar af et sammenhængende Vegetationslag (surtarbrandur), saaledes at den imod Dagen vendte Rand løber op under Grønsværet, og altsaa slutter der, imedens den anden paa den førangivne Distance sænker sig ned under Havets Niveau. Lignende Hævningspunkter kan angives endog langt oppe i Øfjordsbygden, hvor jeg kun vil nævne Melgerðismelar, vistnok tre Mil fjernede fra den nuværende Havbred. Endvidere der vestenfor, paa Grænsen af Öxnadalen og Hörgárdalen, Rauðalækjarmelar, to Mil fra Søen; i Svarfaðardalen flere umiskendelige Tegn, hvoriblandt Ingólfshöfði, men hvis øvrige Stednavne jeg af Mangel paa Lokalkundskab ikke kan angive, skønt jeg selv har set og iagttaget Stederne. I Skagefjorden maa blandt andet anføres Vindheimamelar, sikkert 4 Mil fra Havbredden, hvor man endog angiver, at fossile Konkylier skal være fundne; jeg har i Fjor eftersøgt dem forgæves. I Húnavatnssyssel vil jeg i Særdeleshed anføre et Sted i den højre Bred af Víðidalsaaen, højt oppe i Bygden, og i Nærheden af Gaarden Þorkelshóll, straks ved Udløbet af Dalsá, hvor det vrimler af

fossile Konkylier, i Særdeleshed *mytilus edulis* og en halvoksen *cyprina Islandica.* Søen har endog gaaet længere op, helt op til Dalbunden, ved Gaarden Víðidalstunga, hvor man endnu indtil Evidens kan paavise den gamle Havbred i en Blaalersbrink af 15 til 20 Fods Mægtighed. — Paa Vesterlandet kan jeg kun anføre et eneste Sted, hvor jeg har observeret betydelige nyere Hævninger; det er Udpynten af den Bjergrække, der paa dette Sted kaldes Klofningur og adskiller Hvammsfjorden fra Gilsfjorden. Paa Hvammsfjordssiden kaldes Bygden Fellströnd og paa Gilsfjordssiden Skarðströnd. Paa det Sted, hvor den føromtalte Bjergpynt vender ud imod Havet, er det vel en halv Mils Lavland mellem Fjældet og Søbredden; ikke desto mindre vrimler her Fjældklipperne af Søfugle, i Særdeleshed *larus canus et leucopterus*, som yngler her i Masse, og ikke skyr det besværlige Arbejde, at hente Føde til dem og deres Unger ad en saa lang Vej. Dette Fænomen kan kun forklares derved, at en gammel, umiskendelig Havstok, vel hundrede Fod højere end Søens nuværende Mellemstand, slutter sig næsten aldeles til Bjergets Fod; Fuglen søger sin Rede Slægt fra Slægt, og saaledes har Maagernes afvekslende Generationer paa dette Sted set Havbredden rykke tilbage, ja fjerne sig fra dem paa en halv Mils Distance, uden at de har kunnet bekvemme sig til at forlade Slægtens gamle Opholdssteder. I Dalesyssel anfører jeg kun et Sted, straks ved Gaarden Skörðum, hvor man i Aabredden og et temmelig langt Stykke fra Søen endnu finder Konkylier i Blaaler, som for Ekspl. *pecten auritus, mya arenaria, cyprina Islandica* etc. I Borgarfjordssyssel kan man angive mange Hævningssteder, som for Ekspl. Leiraa- og Laxaa-Bredderne i Leiraabygden, et Sted i Nærheden af Gaarden Brekka nede paa Hvalfjordsstranden, Melabakkar paa Nordsiden af Akrafjældet og Heynesbakkar paa samme Fjælds søndre Side. Alle disse Lokaliteter bestaar af blaalig

Søler og er rige paa saadanne Konkylier, hvis Slægter og Arter endnu lever der i og ved Strandbredden. Jeg har fra disse Steder i det mindste 15 forskellige og distinkte Arter, der allesammen tilhører endnu levende Dyr og beviser indtil Evidens, at de her omtalte Hævninger alle er skete i en senere Tid. Jeg kunde endog paastaa, at disse Hævninger vedvarer uafbrudt den Dag i Dag. I rolige Perioder foregaar de meget langsomt, men desto sikrere. Man skal ikke komme paa den Kant af Landet, hvor man ved at knytte en passende Samtale med Kystboerne ikke skal høre dem fortælle om Skær og grunde Steder, som i den Tid, de kan mindes, alle har hævet dem noget betydeligt. I Kjósarsyssel har jeg kun at anføre et eneste mig bekendt Sted paa Kjalarneset, kort inden for Gaarden Saurbær, en Blaalersbrink med Konkylier. I Guldbringesyssel maa i Særdeleshed anføres Seltjarnarneset, da især de to Steder paa Syd- og Nordsiden af Højen Öskjuhlíð, der begge grænser til Søen, og hvoraf den paa Sydsiden slutter sig til Bunden af den lille Fjord Fossvogur, imedens den paa Nordsiden, blottet i en maadelig Bæks Leje, lejrer sig op til Hjemmemarken af en liden Gaard ved Navn Rauðará. Denne Hævning kan efter de for Haanden værende Beviser ikke ansættes til mere end 20 Fod, endskønt jeg er overbevist om, at den er steget meget derover. I Árnessyssel har man de umiskendeligste Tegn paa mægtige og udstrakte Hævninger. Langs den Bjergryg, der adskiller Guldbringe- og Árnessyssel og begrænser fra Vesten den Bygd, der kaldes Ölfusið, løber en gammel og mægtig, umiskendelig Havstok, bestaaende for det meste af svære vandslidte Strandblokke. Et Vejstykke kort sønden for Gaarden Hjalli opviser dette Fænomen tydeligst. Hævningen i denne Egn kan uden Overdrivelse ansættes til 150 Fod. Meget længere oppe i Landet, i Grímsnesegnen, finder man de mærkværdigste Steder i Island, som tyder hen paa nyere Hæv-

ninger. Det første af disse Steder træffer man, naar man kommer vestenfra, i Nærheden af Gaarden Tunga, i den vestlige Bred af den Elv Sogið, der kommer fra Þingvallavatn og noget længere nede forener sig med Hvitaaen, som fra det Sted af og til dens Udløb kaldes Ölfusá. Bemeldte Aabred bestaar af det sædvanlige, blaalige Søler, der i Almindelighed som Dynd opfylder det inderste af Fjordbundene, men ved Udtørring eller Hævninger hærdes til en temmelig fast og ofte skifret, tuffagtig Masse. Paa dette Sted indeholder Blaaleret en rigelig Mængde af fossile Konkylier, i det mindste hvad Individernes Antal angaar, thi mange Arter har jeg rigtignok ikke fundet der. I den modsatte Aabred, østen for Soget, paa Grímsnessiden, er Forholdet aldeles lignende. Tværs der østenfor, men endnu meget højere, i en Skrænt og en Bjergbæks Leje, straks ved Gaarden Ásgarður, findes det højstliggende og mærkværdigste Bevissted paa Islands senere Hævninger, en stor Mængde af fossile Konkylier, hvoriblandt *pecten Islandicus*, et Par Arter *nucula, anomia sqvamula* etc., ligger her indesluttet i en meget haard og tæt, næsten trapagtig Tuf. Som Kuriositet vil jeg anføre, at jeg etsteds her fandt et betydeligt Brud i Tuffen, der sikkert hidrører fra den Tid, Eggert Ólafsson først undersøgte Stedet. Endnu flere Steder i Grimsnesets sydøstlige Del kunde angives, hvoriblandt den nordlige Bred af Bækken Hestlækur eller Hraunkotslækur, samt Bredden af Hvitaaen oven for Gaarden Arnarnes. Alle disse hernævnte Steder i Grimsnesegnen har jeg besøgt med Lektor Steenstrup og dels senere, hvor vi i Forening har samlet i det mindste 13 forskellige Arter Konkylier, der alle sammen endnu lever ved Islands Kyster, men sikkert ikke alle ved den forandrede Havbred, oprørt af Brændinger og Søgang, som nu ligger fulde 4 Mil uden for disse Steder, som før var gennemskaarne af smalle og rolige Fjorde. Fra denne Egn langs Kysten østerpaa, gennem Rang-

árvalla- og Skaftafellssyslerne, kan Hævningerne ikke med Sikkerhed angives, da de hyppige Vandstyrtninger, de saakaldte jökulhlaup fra den lange Række af Ild- og Isbjerge, som begrænser denne Egn, i ældre og nyere Tider har aldeles forandret Kystens Udseende. Saameget er vist, at siden Landets Beboelse i ikke fulde 1000 Aar er Stranden her paa mange Steder rykket flere Mil ud imod Havet og at Smaabjerge, der før var Øer i Havet ligesom Vestmannøerne, nu staar omgivne af fast Land højt oppe paa de øde Sande. — Jeg har med Flid samlet her de mærkværdigste mig bekendte Hævninger rundt omkring Landets Kyster; i Álftafjorden bemærkede jeg dem ikke selv, formedelst Ubekendtskab med Terrainet, men jeg nærer ingen Tvivl om, at de Efterretninger om umiskendelige Tegn til dem, som jeg straks om Aftenen modtog af paalidelige Mænd, er fuldkommen rigtige. De utvetydeligste Bevissteder skal findes i Nærheden af Gaardene Múli og Geithellur. — Álftafjordsfjældene er Trap, med den sædvanlige Hældning ind imod Landet af circa 10 Grader. Ved Melrakkanes gaar Vejen om en Bjerghuk ind til Hamarsfjorden, en temmelig lang og smal Fjord, omgivet af høje og stejle Trapfjælde med den her sædvanlige Hældning af Lagene, og ender sig i en Bjergdal. Langt ude paa den anden Side af Hamarsfjorden og uden for det bekendte, koniske og høje Trapfjæld Búlandstindur forandrer Bjerget dets Karakter. Her begynder den omtvistede og mange Gange undersøgte Rauða-skriða. Jeg passerede den i Regnvejr og kunde denne Gang intet foretage. Ved Udpynten af denne Bjergrække, der adskiller Hamarsfjorden fra Berufjorden, staar Gaarden Búlandsnes, i Nærheden af Handelsstedet Djúpivogur, og her tog jeg Kvarter for de næste Dage, da jeg skal gøre flere Undersøgelser her i Egnen og ordne Mineralier til Afsendelse. Robert har bemærket Havstokken ved Geithellur og angiver den at ligge i det mindste i en Højde af 100 Fod. Repstyreren Björn Gíslason, som

bor paa Búlandsnes, en fornuftig og paalidelig Mand, har forsikret mig, at den højeste af de to kendelige Havstokke, der ligger i Nærheden af Gaarden Múli, ikke stiger over 8 til 10 Favne over Havets Overflade. Da nu kun en smal Dal adskiller disse to anførte Steder, er det en sælsom Dislokation med Hensyn til Hævningen, hvis Roberts Angivelse er rigtig, og det saa meget mere som Hældningen af Bjerglagene paa begge Sider af Dalen ikke skelner om en Grad. Robert angiver den bestandig i denne Egn til omtrent 15 Grader; jeg har ikke, med Undtagelse af enkelte, forrykkede Smaapartier, fundet den overstige 10 Grader.

Lørdagen [den] 6. August. Tog først fra Búlandsnes til Handelsstedet Djúpivogur, dels for at høre mig for om Skibslejligheder, dels og fornemmelig for at faa sikre Efterretninger om de vigtigste Steder, hvor man i forrige Tider har samlet de bekendte og skønne Grupper af forskellige Zeoliter. Man angav som det eneste Findested [af] Betydenhed, og som alle tidligere Samlere har besøgt, en liden Klippevig ved Søkanten neden for Gaarden Teigarhorn, en halv Mils Vej omtrent fra Djúpivogur, paa den sydlige Side af Berufjorden, nær Foden af det føromtalte Bjerg Búlandstindur. Imidlertid var alle enige om, at Stedet for længe siden var aldeles udplyndret og intet mere at erholde af disse søgte Mineralier. Ikke desto mindre gjorde jeg en Ekskursion derhen, i Haab om et godt Udbytte. Dette Haab glippede imidlertid; jeg var temmelig uheldig og fandt kun meget lidet af Betydenhed, med Undtagelse af nogle ret skønne Grupper Heulandit. Det ærgerligste var, at jeg paa dette Sted maatte se paa herlige Krystaller, som jeg umulig kunde naa. Der findes nemlig et Steds en Klippehule af betydelig Længde og Bredde, men saa lav, at man umuligt kan trænge ind i den. Mundingen er vel over en Alen høj, men to til tre Alen længere inde overstiger Højden næppe 8 Tommer. Den har

oprindelig aldeles været beklædt med en omtrent halv Tomme tyk, krystallinsk Skorpe af Hvidkvarts, helt besat med skønne Zeoliter i forskellige Former, men Mundingen af Hulen er nu aldeles plyndret, saalangt som det har været muligt at trænge ind. Man kan kun krybe ind i Ruinerne og tantalisere sig selv ved at se paa de uerholdelige, skønne Krystaller, som overalt glimrer langt inde i Skumringen under det lave Klippedække. Vel kunde man med stor Tidsspilde og Bekostning sprænge Klipperne saa vidt, at man kunde trænge ind i Hulen; for mig kunde der ikke være Tanke [der] om. Bjergarten bestaar her ellers af en mørk, meget finkornet (augitrig?) Trap, mat i Bruddet; Robert kalder den Basanit. Her er nu just et af Hovedstederne, hvor man skulde træffe Krug von Niddas primitive Sandstenformation, som Trappens Underlag, men jeg kan med al min Opmærksomhed intet lignende opdage og begynder for Alvor at lade Haabet synke. Det er næppe nogen Tvivl underkastet, [at den] er enten den gamle, brunlige Kløftlava, som jeg før har omtalt paa flere Steder, eller ogsaa visse nyere, basaltiske Kamme af den vidöiske Karakter, som her findes paa flere Steder ved Foden af Bjergene, og Robert, som det lader til, fortrinligvis giver Navnet af Mimosit. Jeg har fra dette Sted nogle ret gode Kvartsgrupper, Mesotyp, Heulandit, Stilbit (maaske ogsaa Epistilbit) m. m.; Formerne har endnu ikke kunnet undersøges. Det kan endnu bemærkes, at denne Egn er usædvanlig rigt gennemsat af lange og normale, basaltiske Gange, som hist og her rager højt fremover Jordbunden i gigantiske og ofte maleriske Former, mest lignende gamle, forfaldne Mure. Længderetningen er næsten konstant nordøst til sydvest retvisende. Disse Gangfyldninger begynder allerede kendeligt at fremtræde i Hornafjorden, endskønt jeg ikke før har omtalt dem, og de første i denne Egn bliver meget bemærkelige. De bidrager ellers sit til at give denne Kant af Lan-

det en ejendommelig Karakter, der meget nærmer sig Vestfjordene.

Tog tilbage om Aftenen til Búlandsnes.

Søndagen den 7. August. Gjorde en Ekskursion til den føromtalte Rauða-skriða ved Hamarsfjorden. Robert kalder den urigtigt Rauðá, og forklarer Navnet ved den røde Elv, i Stedet for at det skulde hede det røde Fjældskred. Han har der, som han siger, fundet en hel Del Trakyt i forskellige Varieteter, saasom graarødlig, tavledannet, gulagtig, rødlig, haardsmeltelig, en anden ligesaa med hule Kærner, ogsaa v., alt i en opstigende Række, skønt han selv meget rigtigt bemærker, at den største Del af Bjergsiden er bedækket af Nedskred og det øvrige ubestigeligt. Jeg vil ikke her indlade mig paa Bestemmelsen af disse Masser, saa meget mindre som jeg tror at have samlet og nedsender til Universitets-Museet Prøver af alt det angivne, og noget mere oven i Købet. Jeg kunde i dette Bjerg ikke se andet end en analog Formation, som Drápuhlíð har eller Móskarðahnúkar, eller hver anden af de karakteristiske Bjergpartier, som vi har henført til Oversurtarbrandsformationen, især som Vand- eller Dyndlava med de tilhørende Lag af rødlig Vakke. De mange føromtalte nyere Gangfyldninger, der gennemsætter Bjerget fra den anden Side og fremtræder der især i Dagen, fordi intet Nedskred der bedækker dem, synes fuldkomment at styrke denne Formodning. — Tog tilbage til Búlandsnes.

Mandagen den 8. August. Blev i Telt. Indsamlede en stor Del Landsnekker af Arten *helix* . . ., den største Landsnekke, jeg har set i Island, næst den smukke og sjældne *helix nemoralis.*

Tirsdagen den 9. Ordnede til Afsendelse Mineralier pr. Djúpavog.

Onsdagen den 10. Tog fra Búlandsnes over Djúpivogur og Teigarhorn til Præstegaarden Berufjörður, der staar paa den anden Side inderst ved Fjorden af samme Navn. Bjergrækken paa Berufjordens Sydside

synes at være regelmæssig Trap, som vel ogsaa udgør Bjergets Kærne fra Búlandstindur af og et godt Stykke ind[en]for Fossárdalen, det saakaldte Fossárfell, lige over for Præstegaarden Berufjörður. Længere op i den Dal, der løber ind i Landet lige op fra Fjordbunden, har nyere Masser overalt lejret sig paa Bjergsiderne, doleritiske Overkløftlavastrømme, løbne ned fra Højlandets Plateau, og opfylder der i Almindelighed Dalbunden. aldeles som paa Nord- og Vesterlandet, hvilket flere Gange er bemærket i mine tidligere Dagbøger. Hele den lange Bjergrække norden for Berufjorden synes paa denne Side at bestaa, eller i det mindste at være beklædt og gennembrudt af nyere Masser. Klippetindene har afvekslende Karakteren af Móskarðahnúkar, eller ogsaa enkelte nyere Partier af Skarðsheiði og dens Fortsættelse, det af Vand- eller Dyndlava optaarnede Hafnarfjall. Fra Berufjörður gaar Vejen tværs over den nysomtalte Bjergrække, igennem et stejlt og højtliggende Bjergpas, det saakaldte Berufjarðarskarð. Her træffer man i Mængde de karakteristiske nyere Masser, baulitiske, lyse Basalter og den schichtede, drápuhlidske Dyndlava (hellur, Roberts Fonolit), hvoraf Prøver er medtagne. Bygden paa den anden Side kaldes Breiðdalur, og deles længere inde ved en Bjergryg, bestaaende af Trap (Trap er mit sædvanlige, kortere Udtryk for den ældre Kløftlava eller Undersurtarbrandsformationen), i to Bjergdale, Norðurdalur og Suðurdalur. De ældre Trapfjælde, som øjensynligt udgør her Landets Kærne, synes i denne Egn hyppigt at være gennembrudte af vældige nyere Strømme. Saaledes er Fjældtinderne Kleifarfell og Kvensöðull øjensynligt bestaaende af nyere Masser, imedens den lavere Bjergryg, som før er omtalt og adskiller Norður- og Suðurdalur, længst ude kaldet Ásónastaðaháls, udelukkende bestaar af Trap med den sædvanlige Hældning af ca. 10 Grader ind imod Landet. Vaðhornið, det højeste Fjæld i denne Egn, længere inde mellem Dalen[e] i

denne Bjergrække, stejlt og ubestigeligt, synes ogsaa at bestaa af regelmæssige Traplag, men her i denne Højde er Lagene næsten aldeles horisontale, hvilket Fænomen af aldeles lignende Natur jeg har forsømt at bemærke ved den føromtalte Búlandstindur. — Tog om Aftenen til Gaarden Gilsá i Norðurdalen, for at overnatte.

Det kan endnu bemærkes, at Norðurdalen deler sig inderst i tre Bjergdale, Gilsárdalur, Hróaldsdalur og Stafsheiðardalur.

Fredagen den 12. Tog fra Gilsá til Fáskrúðsfjorden, over et højt og besværligt Bjergpas, den saakaldte Reyndalsheiði. Den samme geologiske Karakter og intet særdeles at bemærke. Den Dal, der gaar ind af Fáskrúðsfjorden, deler sig som den nysnævnte i to Bjergdale, der ogsaa kaldes Suðurdalur og Norðurdalur, eller ogsaa specielt Tungudalur og Daladalur, efter de Gaarde, hvorunder de ligger. Men jeg kan spare mig al videre topografisk Beskrivelse af denne Egn, da jeg ved, at vedkommende Sognepræst har i en udførlig Skildring udtømt denne Egn. — Tog om Aftenen til Gaarden Dalir.

Lørdagen den 13. Tog fra Dalir over den Fjældrække, der adskiller Fáskrúðsfjorden og Reyðarfjorden, til Gaarden Stuðlar. Denne Fjældvej, høj og besværlig som de forrige, kaldes Stuðlaheiði. Trappen synes her at fremtræde renere, i høje og normale, schichtede Masser; dog har Overkløftlavaen som sædvanligt trængt igennem, og den almindelige Regel bemærkes overalt, at Dalbundene især er opfyldte af den fra Højlandet af. — Satte Telt paa Stuðlar, formedelst Regnvejr, der næsten paa den hele Vej havde hindret mig fra al nærmere geologisk Undersøgelse.

Søndagen den 14. Tog fra Stuðlar langs den indre Reyðarfjords nordlige Strand over Præstegaarden Hólmar, forbi den stejle Udhuk Hólmatindur, der adskiller den indre Reyðarfjord og Eskifjorden, og endvidere over Eskifjords Handelssted ud paa den ydre

Reyðarfjords nordøstlige Strand, til Gaarden Helgustaðir, den nærmeste ved det berømte Findested for Dobbeltspaten, det eneste af nogen Betydenhed i hele Island, og hvor jeg maa opholde mig i flere Dage. Den Bjergdal, der skærer sig ind i Landet op fra Bunden af den indre Reyðarfjörður, er i det hele taget indesluttet af høje Trapfjælde og deler sig i flere Arme, eller andre mindre Daler, der grener sig ud i det i Baggrunden liggende Bjergparti. Den første er en liden Tværdal, der løber op imod Fjældvejen Stuðlaheiði; Afréttardalur i Fjordens Retning lige ind fra Gaarden Stuðlar; Áreyjadalur, med en Fjældvej til Skriðdalen paa den anden Side; Hjálpleysa, en snæver og stejl Fjælddal, med anden af samme Navn paa den modsatte Side, upassabel med Heste; Fagridalur, Sléttudalur, Svína- eller Kollaleirudalur, Tværdale paa den modsatte Side af Fjorden. Den føromtalte Hólmatindur, en høj og stejl Udpynt af den Bjergrække, der adskiller den indre Reyðarfjord fra Eskifjorden, synes at bestaa af regelmæssig Trap, optaarnet af mangfoldige, vistnok over hundrede forskellige Klippelag. Paa den anden Side af Eskifjorden og langs den ydre Reyðarfjords nordøstlige Kyst fremtræder igen de nyere Masser i mægtige Partier, dels bedækkende Trapbjergets Sider, dels hævende dem til Bjergrækkens største Højde i Fjældspidserne Átúnstindur og Grákollur, der indeslutter Bjergpasset Oddsskarð, en sædvanlig Vej herfra til Nordfjorden.

Mandagen den 15. Foreløbig Ekskursion til Silfurlækur, forat tage Dobbeltspaten i Øjesyn. Arbejdede som vi kunde til om Aftenen.

Tirsdagen den 16. Ligesaa, 4 Mand stærk.

Onsdagen den 17. Blev i Telt og skrev; behøvede desuden at sende den ene af mine Følgemænd til Handelsstedet Eskifjörður for at afhente Kasser til Indpakning og andre Fornødenheder. — Det maatte nu vel synes paa Tiden at omtale noget nærmere Forholdene ved det berømte Findested for den

islandske Spat eller Dobbelspaten. Vel er de ofte førskildrede, men enhver Geolog af Faget maa vel studse ved at se, hvorledes simple Beskrivelser af et saa lidet Parti kan differere. De ældre Beskrivelser af indenrigske Naturforskere er noksom bekendte og i al Fald let tilgængelige, saaledes at de kan forbigaas her. Af udenlandske Videnskabsmænd har derimod i senere Tid den tyske Geolog Krug von Nidda og Franskmanden Robert hver paa sin Maade udførligt omtalt dette Sted. Jeg kan saa meget mindre undlade at repetere her et Udrag af begge disse Herrers Beskrivelse, som min egen Skildring af Stedet naturligvis maa støtte sig til dem, da jeg er den sidste i Rækken, og dels fremtræde som Kritik af det, som tidligere er publiceret. — Krug von Nidda udtaler sig i det væsentlige saaledes: Den berømte islandske Dobbeltspat forekommer ikke, som man har troet, i Mandelhuller, men ligger i en Spalte. Paa den nordlige Side af Reyðarfjorden paa Islands Østkyst og i en Højde af circa tusind Fod over Havets Overflade er det rige Findested for dette skønne og interessante Mineral. — Man bliver først opmærksom derpaa ved en Mængde Brudstykker, der ligger adspredte ved Bjergets Fod; en liden Bjergbæk løsner uafladelig større og mindre Stykker og fører dem ned ad Klipperne. Denne Bæk er den bedste Ledsager, naar man vil opsøge Kalkspatmassen. Med nogen Besværlighed kommer man op over stejle Klipper og staar endelig fuld af Forundring ved det rige Findested; rigtignok ser man tillige med Bedrøvelse, hvor stor Ødelæggelse den lille Bjergbæk har anrettet i det skønne Mineral, som det flyder henover. Det er en Spalte i en finkornet augitrig Dolerit, 2½ til 3 Fod bred og 20 til 25 Fod lang, som er aldeles opfyldt med den rene Kalkspat; desuden grener Kalk[spat]massen sig overalt ud til begge Sider. Endnu er intet Forsøg gjort at trænge ned i Dybden, for at se, hvor langt Kalkspaten maatte

gaa nedad. Men ved Overfladen er Kalkspaten meget ødelagt af den lille Bjergbæk, som flyder over Gangen lige efter dens hele Længde og under de mest ulykkelige Forhold. Vandet trænger sig ind i de fineste Sprækker og Ridser, og naar det saa fryser, sprænger det Stykkerne fra hinanden. Den vældige Masse af Kalkspat, som ligger opdynget i denne Kløft, har oprindelig helt igennem været bestaaende af den rene, vandklare Dobbeltspat, og ikke desto mindre er det nu vanskeligt at erholde et eneste rent og genemsigtigt Stykke af nogen Størrelse. Utallig mange Ridser i Kalkspaten har gjort den mælkehvid og uigennemsigtig. Det er kun paa faa Steder, at man kan finde, gennemsigtige Stykker, som nogenledes har været beskyttede mod Bækkens Vand. Jeg er imidlertid overbevist om, at hvis man ikke vilde spare Tid, Møje og Bekostninger, vilde man ved Gennembrud, som man arbejdede dybt ned i Gangen, kunde vinde et utroligt Forraad af dette søgte Mineral. Vel maatte man derved tage i Agt, at Prisen paa en saadan Vare vilde betydeligt synke, hvis en Mængde af saadan Vare kom i Handelen.

Kalkspaten i denne Kløft er aldeles ikke krystalliseret; der har intet Rum været for Udbildningen af en Krystaldruse; hele Kalkspatmassen bestaar af utallige, forskellige Individer, som gensidig har forhindret hinanden i Udbildningen af deres Former; de er sammenvoksne med aldeles ubestemte Flader, under hvilke de berørte hinanden, aldeles paa den samme Maade, men efter en langt større Maalestok, som de enkelte krystallinske Dele er forbundne med hinanden i en grovkornet Urkalksten. Stilbitene, som har sat sig paa Kalkspaten, hvor de fandt noget ledigt Rum, er det sikreste Bevis for, at man ikke her kan vente nogen Kalkspatkrystaller; de Kalkspatflader, som man paa denne Maade ser beklædte med ret smukke Stilbitkrystaller, er imidlertid overalt Hovedgennemgangene for det primitive Romboeder; denne sidste

Krystalform forekommer imidlertid aldrig udbildet. Det er rimeligt, at de Rum, som Stilbitene nu udfylder, har aabnet sig ved senere Sprængninger af Kalkspaten; oprindelig var Gangen aldeles opfyldt af Spat, saaledes at den mindste ledige Plads ikke var tilovers.

Det er ikke let at gøre sig en Forestilling om Bildningsmaaden af denne store og rene Kalkspatmasse. Rimeligst er det vel imidlertid, at den Gang de gloende Doleritstrømme steg fra Dybet op igennem en Mængde Kløfter, har de gennembrudt dybere liggende Kalklag og rykket op med sig et enkelt Stykke, indviklet i Lavastrømmen. At det Brudstykke af et Kalkstenslag, som først er indviklet i den hede Lavamasse, kunde forvandles til den klare og rene Kalkspat, er ingen dristig Formodning. Forandringen af mangfoldige Kalkstene fra Flötstiden til kornet-krystallinsk Marmor, der ligner den ældste Urkalksten, og som er foregaaet i Nærheden af gennemsættende Basaltgange, samt i Kalkstene, der findes Indhyllede i de nyere Vulkaners Lavastrømme, og ligesaa har aldeles tabt deres forrige Sammenføjning og er nu blevne kornet-krystallinske, frembyder tilstrækkelige Analogier til at tænke sig, at de vulkanske Kræfter kan under andre Omstændigheder stige saa vidt, [at] de kan frembringe ren krystallinsk Kalkspat. Naar man undtager Renheden af den islandske Kalkspatmasse, er den i Grunden intet andet end en i den højeste Grad krystallinsk Kalksten, aldeles som utallige Kalkspatindivider er sammenvoksede i den kornede Urkalksten, og Forskellen ligger kun deri, at de enkelte Individer i den islandske Dobbeltspat er langt større end man er vant til at se dem, endog i den mest grovkornede Urkalksten. — Hvis den islandske Kalkspatmasse var dannet ved Infiltration, saa maatte man dog vel i al Fald vente sig en Drusehule i Midten, som var beklædt med Krystaller, og herhos kan bemærkes, at intet højere Kalkbjerg eksi-

sterer paa dette Sted, hvorfra Vandet havde kunnet nedføre de opløste Kalkdele. Det er alene Stilbitene, der kan betragtes som Dannelse af en senere Infiltration, og udfylder kun tilfældige Rifter i Kalkspaten; Kalkspaten selv er derimod ikke saaledes opstaaet. Saa vidt Krug von Nidda.

Roberts Beretning om dette Sted indeholder i det væsentlige følgende: Det er paa den sydlige Strand af Eskifjorden, i Reyðarfjordsbugten, at den berømte Kalkspat findes, som er bekendt under Navnet islandsk Spat, og hvis Forhold jeg har kunnet undersøge med den største Omhyggelighed. — Næsten tre Hundrede Fod over Havets Overflade, naar man stiger opad Bjergbækken Silfurlækur (Sølvbækken), som løber nedad Bjerget Helgustaðahlíð, bemærker man paa Bækkens højre Side en glimrende Masse, der ser ud som Metal, og uden Tvivl har givet Anledning til det smukke Navn, som Bækken fører. Kalkspaten (Atlas Geologique, Pl. 33) danner her et Slags Aare, som er omtrent 40 Fod lang og 8 til 9 Fod bred i Midten. Den hælder under en Vinkel af omtrent 25 Grader og stryger fra Øst til Vest paa Kompasset. Bjergbækkens Leje kan vel være 15 Fod dybt, og den har dannet sig en Rende midt igennem Spaten efter at den uden Tvivl oprindelig har bragt denne Substans for Dagen.

Gangmassen er omgivet af en meget finkornet, sortagtig Mimosit, der gaar over i Basalt, med Kalkmandler, og forandret i Aarens Nærhed til en graalig Vakke. Klipperne har samme Hældning og Strøg som Aaren.

For saa vidt jeg har kunnet danne mig en Ide om dette store Forraad af Kalk, som næsten er det eneste i Island, er jeg af den Formening, at den kulsure Kalk har aldeles opfyldt en af de smaa Huler, som er saa hyppige i de vulkanske Klipper. Man kunde vel betragte dette Sted som en gigantisk Mandel-

kærne, dannet ad den vaade Vej, paa samme Maade som de sædvanlige Zeoliter.

Saaledes som den islandske Spat viser sig, synes den i Førstningen at love det rigeste Udbytte; man skulde tro at man ikke behøvede andet end at bukke sig, for at tilfredsstille Fysikernes haardnakkede Fordringer, som raaber paa dette Mineral med saa stor Iver. Ulykkeligvis er den Masse, som nu frembyder sig, saaledes beskaffen, at den betager en alt Haab. Spaten er i Almindelighed halv uigennemsigtig, og naar den forekommer gennemsigtig, er den beskadiget af en Mængde Linier, hvis Retning følger den store Diagonal. Ikke desto mindre kunde man haabe at finde Spaten overmaade ren, ved at grave dygtig dybt ind igennem Massen, fornemmelig ved de yderste Kanter af Aaren, hvor den er gennemblødt af en rødlig Lerjord, som bestandig er imprægneret af Vand. Det er ogsaa her, at de mærkværdigste Krystalformer findes, og de smukkeste Prøver af Stilbit, indvoksen i og grupperet paa Kalkspatens Flader, en Omstændighed, der almindeligvis tyder hen paa, at Spaten er overmaade klar. Jeg maa bemærke ved denne Lejlighed, at de særdeles smukke Gipskrystaller (le fer de lance) fra vore Bjerge, Montmartre, Menilmontant etc., findes her fuldkomment overensstemmende i Lerlaget. Man kunde ogsaa bemærke, at den Maade, hvorpaa den islandske Spat danner og ordner sig, har kunnet afslutte en stor krystallinsk Masse, imedens den krystalliserede Gips ikke har kunnet fremtræde, undtagen i enkelte Krystaller eller Grupper, fordi dens Former [var] divergerende.

Iblandt de Krystalformer, som jeg har samlet paa dette Spatens Findested, vil jeg i Særdeleshed anføre disse Varieteter: Den prismatiske, sekssidigt, regelmæssigt Prisma, og kulsur Kalk, afstumpet til Romboeder. De fleste af disse Krystaller forekommer undertiden i store Dimensioner.

Den islandske Spat er i det hele taget hvid som

Perlemor. De klare Prøver er glasagtige i Bruddet. Jeg har undertiden set dem af en sukkergul Farve, uden at de desto mindre har været aldeles gennemsigtige. Nogle Stykker af denne Substans er særdeles mærkværdige med Hensyn til den begyndende Opløsning, som Krystalfladerne lider ved deres Berøring med Bækkens Vand, som danner forhøjede Linier ligeefter Retningen af Spatens Brudflader, efter hvilke den i høj Grad er tilbøjelig til at kløves. Endelig har jeg bemærket, at jo klarere Spaten er, desto vanskeligere kløves den. Mange Stykker, som glimrer med aldeles blanke Glasflader, er ogsaa glasagtige i Bruddet, og da antager Brudfladen undertiden et harpiksagtigt (?, resineux) Udseende. Endelig kan det anføres, hvorledes det samme Kløvningsbrud gaar i samme Plan i lang Strækning, som man her ser det, og er et mærkværdigt Fænomen i Krystallografien.

Hertil føjer Robert kun det berømmelige Forslag, at den franske Marineminister skulde beordre et af de smaa Krigsfartøjer, som aarlig anløber Islands Kyster, for at beskytte de franske Fiskere, til at lade Mandskabet underminere Gangen og sprænge den med Krudt, for dog engang at erholde et tilstrækkeligt Forraad af den islandske Spat. — Gid han faa en Ulykke.

Torsdagen den 18. August. Blev ligesaa i Telt for at kompletere min Dagbog m. m.; lod desuden begynde at indpakke.

Fredagen den 19. August. Gravede endnu og undersøgte Dobbeltspaten ved Silfurlækur, 4 Mand.

Lørdagen den 20. August. Ligesaa, 3 Mand.

Søndagen [den] 21. August. Sendte til Handelsstedet tredje Gang, især for at erholde flere Kasser til Indpakning. Sendte desuden en af mine Arbejdere, Br. Vium, til Bjerget Grákollur, et ofte besøgt og vidtberømt Bjerg, men hvis Berømmelse vistnok er meget ufortjent, som saa mange andres. Denne Grákollur deler aldeles Skæbne med den navnkundige

Tindastóll i Skagafjorden paa Nordlandet, som indtil den Dag i Dag endnu bliver besøgt af enhver fremmed Geolog, som berejser Island, — fordi der findes ved Foden af Bjerget en Del rullet Chalcedon og Opal i Stranden, Mandelhule-Fyldninger fra de nedstyrtede Blokke. Ellers er Tindastóll paa Østsiden, der vender ud imod Søen (og hvor alle disse Naturstene forekommer) et regelmæssigt Trapbjerg, tilhørende den ældre Kløftlava (ifølge min Terminologi), imedens den vestlige og sydlige, svagere hældende Skraaning af Bjerget (en almindelig Regel) er overlejret af nyere, endog baulitiske Masser. Det eneste, der kunde interessere en Geolog med Hensyn til Tindastóll var, at undersøge de nysnævnte Lejrings[for]hold imellem den gamle og nye Kløftlava. — Aldeles det samme maa være Tilfældet med Grákollur; en Del ret smuk Drypchalcedon i vakre Stalaktiter og ubetydelige Kvartskrystalgrupper har forskaffet den saa mange Besøg. Jeg betragtede nøje denne Bjergspids i Afstand, hvor man i Grunden paa stejle Bjergsider bedst kan overse en Formation (hvis Karakter man er fortrolig med i Forvejen), og det forekom mig aldeles klart, at Grákollur selv var et Trapfjæld, mægtigt paalejret af nyere Masser, [som] beklæder den hele Fjældskraaning paa denne Side af Reyðarfjorden og siden nærmere omtales. De medbragte Stykker fra Grákollur var usle og ubetydelige for Mineralogien; for mig var de imidlertid interessante for saa vidt de aldeles bestyrke[de] min tidligere Anskuelse.

Mandagen [den] 22. August. Arbejdede 4 Mand stærk, vaskede, pakkede, skrev i Telt etc.

Tirsdagen den 23. August. Fik de vundne Mineralier indpakkede og Kasserne bragte til Søen til videre Transport til Eskefjords Handelssted, hvorfra de er bestemte at nedsendes. Den berømte Dobbeltspatmasse er undersøgt med al den Arbejdskraft, som jeg kunde tilvejebringe, og ikke desto mindre ser jeg

mig ikke i Stand til at angive dens Forhold nøjagtigt, da jeg ikke har kunnet lade den forfølge i hele dens Udstrækning. Det, som jeg har set af den, forholder sig saaledes: En liden Bjergbæk har skaaret sig temmelig dybt ned og løber tværs ned ad en Bjergskraaning, kaldet Helgustaðahlíð; det er den af Robert omtalte Silfurlækur, som vistnok har sit Navn af den Mængde Kalkspatstykker, den fører ned ad Bjerget, helt ned til Søen. Bjergsiden skraaner svagt op, vist ikke over 15 til 20 Grader (jeg har ikke nøjagtigt kunnet maale Hældningen), og bestaar efter min Formening af yngre Masser, lejrede paa et gammelt, bagved liggende Trapfjæld, hvis Klippelag hist og her rager over den ny Kløftlava. Bjergsidens Fod er helt bedækket af Nedskred, saaledes at de fast anstaaende Klippelag ikke ses i Dagen, undtagen i Stranden, som udelukkende bestaar af en udmærket og meget karakteristisk Dyndlava (Krug von Niddas brogede Sandsten eller Keuper og Roberts Fonolit, og allehaande forskellig Trakyt). I tre til fire Hundrede Fods Højde over Havets Overflade (Robert angiver næppe tre Hundrede F., Krug von Nidda et Tusind Fod) fremtræder igen af Nedskredet et lidet, fast anstaaende Klippebælte af en anden Karakter; det er Kløftlava, mørk og mat i Bruddet, meget lignende den gamle, men ifølge Lejringsforholdene maa jeg bestemt henføre den til de nyere Masser. Disse tvende Kløftlavaformationer, begge to Dolerit, gaar saaledes over i hinanden, at man for det meste ikke vil være i Stand til at bestemme Haandstykker, til hvilken af dem hvert især hører, naar disse ikke i Forvejen er bestemte paa Stedet med en rigtig Iagttagelse af deres Lejringsforhold. I dette Klippelag, straks oven for dets afbrudte Nedskraaning, hvor den føromtalte Bjergbæk har gravet sig et temmelig dybt Leje, findes Spatmassen og fremtræder i Dagen i Bækkens højre Bred, naar man vender sig imod Søen. Den er næsten helt bedækket af nedskredet Grus og Ler, gennemfiltret

af Vand fra den ovenfor liggende Bakke. Efter Bækkens Løb ligger Spatmassen omtrent fra Øst til Vest paa Kompasset (8 Stunder) i en Udstrækning af 23 Alen. Bredden ind imod Bakken, saa vidt vi kunde forfølge Laget, er noget over 6 Alen, og desuden gaar det i det mindste 3 Alen over paa Bækkens anden Side. Altsaa er den fundne Bredde omtrent 20 Fod, men det er maaske blot et Stykke af den fundne Længde, thi jeg har stor Formodning om, at Laget gaar langt ind ad Bakken til. Tykkelsen kan paa ingen Maade angives; vi har fundet den indtil 10 Fod, men der er intet arbejdet i Dybden under Bækkens Niveau. I det hele taget er her en uhyre Masse af dette Mineral, og hvor meget den end er ødelagt af Atmosfærilier og alle Slags Naturforskere og Liebhavere, kunde der vel endnu ved tilbørlig Cirkumspektion og en dertil svarende Haandkraft vindes gode Kabinetstykker. Jeg selv nedsender til Museet mange og dels ikke uanselige Stykker i Forhold til den Arbejdskraft, som stod til min Disposition.

Onsdagen den 24. August. Afsendte mit Udbytte Søvejs til Eskifjords Handelssted i 7 Kasser, bestemte til Universitets-Museet. Nu for Tiden kan jeg ikke længere opholde mig her paa Stedet, men vil vel faa Lejlighed til i Sommerens Løb endnu en Gang at besøge det, og da ogsaa nærmere at omtale dets geologiske Forhold. Jeg vil her endnu blot erindre, at jeg paa ingen Maade kan begribe, hvorledes Robert har kunnet angive Spatmassens Hældning; han har ikke engang, som hans forkerte Angivelse af Dimensionerne viser, kunnet angive dens Strøg, og desuden er den selv meget forrykket, saavel som de den omgivende Klippemasser, saaledes at medens et Parti hælder mod Vest med 52 Grader, synes andre at ligge horisontalt eller ogsaa forskudte uformeligt i de forskelligste Retninger, og det paa en meget indskrænket Udstrækning, som alene kan undersøges i Bækkens Leje.

Torsdagen den 25. August. Tog tilbage fra Helgustaðir, og først til Eskefjords Handelssted, hvor jeg efterlod saa meget af min Bagage, som kunde undværes, da Bestemmelsen er paa nogen Tid at forlade Kysten og besøge de større Herreder vesten for den Bjergrække, som begrænser Østfjordene, dels for at gøre mig bekendt med Lokaliteterne, saavel i geologisk som topografisk Henseende, dels og fornemmelig for at bese nogle Surtarbrandslag, som der skal findes, for at bidrage til Afgørelsen af det omtvistede Spørgsmaal, hvor vidt Forholdene her maatte være forskellige fra dem, som Lektor Steenstrup og jeg tidligere har iagttaget paa Vesterlandet. Ved denne Lejlighed maa jeg da videre gøre en Ekskursion til Vopnafjorden, for der at eksaminere Roberts nøjagtige Beskrivelse over et Findested for Surtarbranden ved Vindfell.

Foreløbig maa jeg her bemærke, at nu tror jeg da endeligen at have, efter vedholdende Efterforskninger ligefra Hornafjorden og hertil, ikke blot forvisset mig om at have fundet Krug von Niddas primitive Formation, saa at Identiteten af Masserne er uomtvistelig, men ogsaa kunnet bestemme, hvad den er. Den er Vand- eller Dyndlava, som paa alle Steder, hvor jeg har set den, gaar helt ned i Stranden, men kan paa sine Steder hæve sig til en betydelig Højde, endogsaa at den danner særskilte Bjergtoppe. Ifølge mange Kriterier har jeg været tilbøjelig til at tro den tilhører den ældre Kløftlavaformation, men tør dog intet afgøre i saa Henseende, da jeg endnu paa intet Sted har fundet tydeligt nok Forholdene imellem begge Formationer. — Samme Dag tog vi videre over en høj Fjældvej, Eskifjarðarheiði, hvorfra Vejen gaar langs den saakaldte Tungudalur og over en Bjergryg ned til Héraðið, hvor vi om Aftenen ankom til Provstegaarden Vallanes. Da jeg venter at berejse den samme Vej endnu en Gang, opsætter jeg alle videre Bemærkninger om den.

Fredagen den 26. August, Lørdagen den 27. August, Søndagen den 28. August. Blev over paa Vallanes. Denne Gaard staar paa en smuk, vidtløftig Slette, dannet, som det synes, af Grimsaaen og tæt under en liden Række af maadelige Høje, der som sædvanligt her bestaar af nyere Masser; det er en blaaliggraa, basaltisk Dolerit, som den saa ofte findes i disse enkeltstaaende Smaakamme paa Lavlandet. Jeg tror ikke, at jeg her skal se en smule Trap; saavidt Kikkerten kan vise i en vidt udstrakt Udsigt, har den hele Egn fuldkommen Udseende af den nyere Formation, dog uden al moderne Vulkanisme. Dog kan det vel være, og er højst rimeligt, at den nyere Kløftlava ligger her kun som mægtig Beklædning paa Bjergsiderne, men sammensætter ikke den hele Fjældmasse, idet Trappen udgør Fjældenes Kærne. — Af de mange Samtaler, som jeg her havde med den lærde og naturkyndige Provst G. Poulsen, vil jeg blot erindre den Maade, hvorpaa han forsikrede mig, at Skovens største Ødelæggelse gik for sig her i Landet; han paastaar, at skønt Mennesker og Dyr gør sit til, er det dog lidet at regne imod Naturens Angreb. Det er, siger han, de enkelte Sne- og Frostdage, som for det meste indtræffer her saa langt ud paa Sommeren, at Skoven allerede har skudt Kviste og Blade, der anstifter denne skadelige Ødelæggelse; de unge Skud fryser og bliver belagte med Isslag, og undertiden er der endog saa haardt Vejr, at de froststive, men svage Smaagrene knækkes til Hobe eller endog blæser rent bort. Saaledes kan et blomstrende Krat efter et Par Dage staa sort og bladnøgent; Stammen bliver syg og gaar enten rent ud, eller den i det højeste skyder nogle usle Rodskud, som aldrig bliver til noget. Dette er i Sandhed en slem Omstændighed og meget betænkelig for Skovplantningen, skønt jeg vel vil tro, at man med tilbørlig Agtsomhed kunde i de fleste Bygdelag udfinde saadanne Steder, hvor Lokaliteterne nogenledes vil beskytte de unge Plantager;

thi det er sikkert, at i hver Egn er det fra et vist Hjørne, at disse haarde Vejr indtræffer.

Mandagen den 29. August. Tog fra Vallanes til Hallormsstaður. Her er dog endnu den smukkeste Kratskov, som jeg har set i Island, men dens Udstrækning maa være bleven frygtelig indskrænket. Det lader endog til, ifølge alle Kendemærker, at det dog her er Menneskene, der har anstiftet den største Ødelæggelse. Endnu den samme geologiske Karakter.

Tirsdagen den 30. August. Tog fra Hallormsstaður op ad Fljótsdalen og over Fljótsdals- eller Jökulsaaen, den største af de Bjergelve, der udgør Lagarfljót. Dernæst ned paa den anden Side til Gaarden Bessastaðir, hvor der efter tidligere Beretninger skulde findes Surtarbrandur, hvis Lag jeg agtede at undersøge. Imidlertid blev det mig berettet paa Stedet, at der kun var fundne enkelte Stykker, som var nedførte af en liden Bjergelv, utilgængelig, saaledes at man ikke vidste, hvor Surtarbranden laa. Jeg maatte altsaa opgive dette Sted. — Der i Nærheden uden for Gaarden Melar er et andet Findested for Surtarbranden; det er en Fjældkløft i en skraanende Skrænt af nyere Masser, der ikke rækker indtil Trappen, hvis den skulde findes her, endskønt Bæklejet er saa dybt skaaret ned, at Kaskaden er berømt som en af de største i Island. Prøver er medtagne, hvorved bemærkes, at ved Undersøgningen fandtes Vegetationsskiferen at være meget sparsommelig, saaledes at man ikke kunde erholde enkelte Fliser. Forholdet er for Resten aldeles lignende det paa Vesterlandet; Surtarbranden findes her i en Bækkløft (gil), en dybt nedskaaren Rende i Fjældskrænten, hvor den staar i Dagen meget sparsommelig og usædvanlig bituminøs. Prøver er medtagne af Surtarbrandslaget, saavel som den underliggende Masse, og dets Hængende, hvorved bemærkes, at jeg for Øjets Skyld har beholdt den ru, udvendige Kant. Endskønt jeg kun lidet har undersøgt dette Sted, kan jeg næsten forsikre (efter-

som jeg nu er bleven vant til at bese og eftersøge Surtarbranden), at denne Formation lige saa vel paa de andre Steder er i det mindste dækket af de nyere Masser; de Stedes Beliggenhed kunde ikke forskaffe mig paalidelige Prøver af de underliggende, staaende Klipper. Forholdet er her nemlig som sædvanligt en skraanende Kløftskrænt, der efter Øjesyn hælder omtrent tredive Grader og [er] saaledes bedækket af Nedskred, at det ikke fuldkomment kan undersøges, uden en betydelig Arbejdskraft. Vendte tilbage over Melar til Bessastaðir, hvor jeg overnattede.

Onsdagen den 31. August. Tog fra Bessastaðir langs ned ad Fljótsdalens venstre Side til Ás í Fellum, hvor jeg overnattede. Endnu fuldkommen samme geologiske Karakter.

September.

Torsdagen den 1. September. Tog fra Ás over Fljótsdalsheiði til Skeggjastaðir i Jökuldalur. Samme geologiske Karakter, og intet særdeles at bemærke.

Fredagen den 2. September. Tog fra Skeggjastaðir langs ned ad Jökuldalens østlige Kyst til Gaarden Fossvellir.

Lørdagen den 3. September. Tog fra Fossvellir til Ketilsstaðir i Hlíð, den sidste Gaard paa denne Side af den Bjergkæde, der adskiller dette Herred og Vopnafjorden. Bjergmasserne er ikke undersøgte, men forekommer mig efter Øjesyn alle at tilhøre Oversurtarbrandsperioden, i det mindste paa Udsiden af Skraaningerne.

Søndagen den 4. September. Blev over paa Ketilsstaðir.

Mandagen den 5. Tog fra Ketilsstaðir, hvor Vejen gaar over en stejl Bjergryg, Hellisheiði, som endnu forekommer mig at bestaa eller i det mindste være bedækket af nyere Masser. Karakteristiske Prøver er medtagne. Passerte Böðvarsdalur til Gaarden

Vindfell, hvor det bekendte Findested for Surtarbranden skal være i Nærheden. Overnattede.

Tirsdagen den 6. September. Tog om Morgenen til Surtarbrandens Findested, som er en basaltisk Klippevig ved Søen, straks inden for Gaarden Vindfell, og hvis nordøstlige Udpynt kaldes Virki. Den er aldeles utilgængelig fra Landsiden. Vi maatte altsaa tage en Baad og landede ikke uden Fare, formedelst Brændingen, i en liden Klippebaas, med stejl og grusfuld Strand, det eneste Landingssted, som der var at finde under disse Omstændigheder. Jeg havde Surtarbrandsformationen i Sigte lige over for mig omtrent paa 40 Favnes Distance, aldeles lignende den Afridsning, som Robert har givet i hans Værk, men Brændingen slog uafladelig op imod en mellemliggende Klippevæg, og da jeg formedelst min Sundhedstilstand ikke turde udsætte mig for at blive gennemblødt, kunde jeg ikke komme nærmere. Imidlertid trængte mine Følgemænd igennem og tog efter min Anvisning Prøver af alle Lagene, og i mit Paasyn, saaledes at jeg tror at have lige saa klart Begreb om Stedet som om jeg selv havde undersøgt det med egen Haand. Roberts Beskrivelse af Stedet er meget omhyggelig, i det hele taget nøjagtig, og vistnok noget af det bedste, som han har leveret. Jeg undtager naturligvis hans barokke Idé, som gaar igennem hele hans Værk, men fremtræder her fortrinligvis, at Surtarbranden skulde være Drivtømmer. Endskønt man paa dette Sted ikke kan finde nogen Vegetationsskifer med Blade eller Frugter, men blot sparsommelige Smaastykker, der forekommer mig at hidrøre fra en Mosebund, er jeg dog fuldkomment overbevist om, at denne Formation i dens Karakter aldeles ikke differerer fra den, som gaar igennem hele Island, hvor Surtarbranden ellers findes. Det lokale Forhold ligner her aldeles det i Straumneshlíð. Forskellen bestaar kun deri, at Surtarbranden der ligger højere, saaledes at den underliggende, ældre

Kløftlava er blottet, imedens den (Surtarbranden) her ligger saa dybt, at det nederste Lag, som træder i Dagen, og som Robert ikke har bemærket, men maa tilføjes paa hans Afridsning, ligger endog under Flodstand. Hvad de forskellige Lag i øvrigt angaar, kan jeg aldeles henvise til Robert, blot ved at tilføje, at ved det øverste Lag findes Spor til den føromtalte Vegetationsskifer. Prøver er medtagne af alle Lagene og bestemte til Afsendelse fra Vopnafjords Handelssted. De overliggende Masser er herlige, basaltiske Klipper, saa smukke som man kan se dem paa noget Sted i Island, naar jeg maaske undtager Stappen. De tilhører naturligvis den nyere Kløftlava; Søjlerne er ranke og smalle og staar for det meste lodret. Man bemærker hist og her enkelte Revner, man kunde næsten kalde det Gange, fyldte af en grov, sortagtig Breccie, hvilket Forhold jeg ikke rigtigt kan forklare mig, saa meget mindre som jeg ikke kunde undersøge disse Steder med Hammeren, da de er utilgængelige. — Imedens jeg gjorde disse Iagttagelser, sad jeg indespærret i en lille Klippebaas. Søen blev ved at stige og Brændingen at vokse, og havde der opstaaet en Storm, var jeg sikkert bleven opslugt af Søen. Imidlertid slap vi ud, uden noget Uheld, og landede paa Vindfell, hvor jeg indpakkede mine Sager, etiketterede og forsynede med Roberts Onomastik, og foranstaltede dem afsendte til Vopnafjords Handelssted. — Tog om Aftenen den samme Vej tilbage til Ketilsstaðir.

Onsdagen den 7. September. Tog fra Ketilsstaðir over Jökulsaaen til Galtastaðir. Intet særdeles at bemærke, naar jeg undtager, at jeg har fundet meget smukke Chabazit-Krystaller i en grønagtig Vakke, der laa i Mængde i Nedskred fra en Bjergkløft, det saakaldte Grjótárgil, et kort Stykke Vej uden for Gaarden Torfastaðir. Man maa her passere Jökulsaaen paa en Færgebaad, som dog ikke er lovbuden. Længere oppe er den bekendte Træbro, bygget paa hele

Norder- og Østeramtets Bekostning; siden kommer flere særegne Befordringsredskaber, de saakaldte kláfar, der bestaar af en Kasse, der gaar paa Hjul over to Strenge, spændte tværs over Aaen. Dette bemærkes her, fordi det bedst karakteriserer Egnens geologiske Forhold. Elven, som har en betydelig Vandmasse, løber her nemlig langs nedad en smal Bjergdal med skraanende Fjældsider, der mødes i Midten, saaledes at der er enten intet eller da kun ubetydeligt Fladland i Dalbunden. Dette Forhold gør, at Elven ikke har kunnet brede sig ud, men maatte skære sig en dyb Rende ned igennem Klipperne, og man har her i Sandhed et af de tydeligste Beviser for, hvor megen Magt Vandet har over Jordens Overflade.

Endnu nyere Masser som i hele denne Egn.

Torsdagen den 8. September og Fredagen den 9. September. Blev over paa Galtastaðir. Gjorde i de Dage Ekskursioner i denne Egn, som kaldes Tungan, og undersøgte de geologiske Forhold. Tungan er den yderste og laveste Spids af den Bjergstrækning, som under forskellige Navne adskiller Fljótsdalen og Herredet fra Jökuldalen. Alle faste Klipper, som her træder i Dagen, bestaar udelukkende af nyere Kløftlava, og viser sig her, som overalt paa Lavlandet, i hyppigt fremtrædende Kamme, som øjensynlig i sin Tid er gennembrudte af Vandmasser, og maaske har dannet Skær og Øer i en Fjord. De mellemliggende lavere Partier udgør nu en fugtig og temmelig græsrig Mosebund. I det hele taget fremtræder her de nyere Masser i en saadan Mængde, som vel noget andet Steds paa Island. Dog maa bemærkes, at den moderne Vulkanisme ikke træffes noget Steds i disse Egne; i det hele taget ligger de østen for den Grænselinie, som den har afstukket i Retningen fra Sydvest til Nordøst, tværs igennem Landet.

Lørdagen den 10., Søndagen den 11., Mandagen den 12., Tirsdagen den 13. Blev saa alvorlig syg, at

det var nødvendigt for mig at søge Lægehjælp. Da nu tillige mine Følgemænd, begge to Skolediscipler, maatte være ankomne igen til Sønderlandet inden 1. Oktober, var jeg, ifølge en tidligere Akkord, nødsaget til nu at ekspedere dem til Afrejse. Jeg kunde desuden, som Dagbogen medfører, med Føje betragte Hovedrejsen som sluttet, eftersom jeg allerede havde undersøgt de vigtigste Punkter paa hele Landets Syd- og Østkyst, der fortrinsvis og i Forbindelse med de tidligere Undersøgelser maatte være Genstand for mine geologiske Iagttagelser.

Onsdagen den 14. Tog fra Galtastaðir til Kirkjubær. Endnu den samme geologiske Karakter.

Torsdagen den 15. Tog fra Kirkjubær til Ás i Fellum. Paa denne Vej begynder Bjergegnen efterhaanden at hæve sig til en anselig Højde, men dog er Bjergsiden, især paa den østlige Side, ingen Steder brat, men let afskraanende, idet dette Bjergparti forholdsvis tiltager i Bredde som i Højde. De doleritiske Kløftlava-Kamme fremtræder her i større og skarpere Masser end i Tungan; for Resten beholder de den samme mineralogiske Karakter. Mærkværdig nok kunde jeg paa hele denne Vej ikke opdage en eneste Trap-Masse, som traadte frem af de nyere Overlag, endskønt jeg er overbevist om, at Trappen her udgør Bjergrækkens underliggende Grund.

Fredagen den 16. Tog fra Ás til Brekka, hvor jeg foreløbig lagde mig under Kur hos Distriktslægen, Beldring. Denne Vej havde jeg, som før bemærket, allerede gennemrejst paa min nordlige Rute til Vopnafjorden. Her vil altsaa intet nyt være at bemærke.

Lørdagen den 17. til Lørdagen den 24. Forblev paa Brekka. I denne Tid havde jeg ved Samtaler med flere bekendte Mænd der i Egnen [erfaret], at der dog virkelig skulde eksistere et Findested for Surtarbranden i det føromtalte Bessastaðagil. Da jeg imidlertid endnu ikke saa mig i Stand til selv at undersøge et saa vanskelig tilgængeligt Sted, sendte

jeg derhen en paalidelig Mand, som jeg i Forvejen havde instrueret, og som skulde bringe mig Prøver af alle de forskellige Lag, der paa dette Sted hører til Surtarbrandsformation, og rigtig mærkede paa Stedet fra neden og opad. Han bragte virkelig Prøverne, og jeg afsendte dem til Universitets-Museet. Det fremgaar af dem, at man indtil den fuldkomneste Evidens, kan paavise den bestridte Overensstemmelse mellem Surtarbrandsformationen paa disse Steder, og den, som baade af Steenstrup og mig er undersøgt paa Nordlandet og Vesterlandet. I Særdeleshed kommer Surtarbranden her aldeles i Analogi med Nordlandets Surtarbrand, idet Vegetations-Skiferen er meget tilbagetrængt, imens de mellemliggende Sand- og Lerlag (uden Planteaftryk) viser sig som fremherskende.

Oktober.

Tirsdagen den 4. Var saa vidt restitueret, at jeg igen kunde gøre min første Ekskursion, hvis Øjemed var at undersøge Forholdene ved Surtarbrandsfomationen i den mægtige Bjergkløft, som kaldes Hengifossárgil, og som jeg tidligere flygtigt havde undersøgt (se foran Pag. 249). Ved denne sidste Undersøgelse har jeg ydermere overtydet mig om Overensstemmelsen mellen Surtarbrandsformationen paa det hele Land. Kun Skade at skønt Kløften er dyb nok, er den hele Formation dog ikke gennemskaaren saaledes, at man med Haandstykker, tagne paa Stedet, kan overbevise fraværende om, at den virkelig ligger paa Grænsen mellem den ældre og nyere Kløftlava. De nederste blottede Lag paa dette Sted er nemlig endnu de karakteristiske, grønlig-graa Sandtuflag, som overalt paa Nordlandet og til dels ogsaa paa Vesterlandet plejer at følge Surtarbranden; Trappen ligger endnu dybere. Prøver er medtagne og afsendte.

Onsdagen den 5. Gjorde en Ekskursion langs

den øverste Del af Lagarfljót, for dog end ydermere at søge, om Trappen intetsteds skulde fremtræde her i Dalbunden og i de bratte Skrænter, som Floden har dannet. Jeg skønner ikke bedre, end at jeg ogsaa denne Gang virkelig har været saa heldig at støde paa Grænsen af Formationerne. Der er nemlig et Sted, kort inden for Gaarden Brekka, hvor en lille Tværelv, som kaldes Hölkná, har skaaret sig ned en dyb Rende, næsten til samme Niveau som Floden. Her, paa Rendens ene Side, staar en Kløftlava-Kam, som straks ved første Øjekast viser sig at være aldeles forskellig fra de yngre doleritiske, og ved nøjere Undersøgelse stadfæster det sig ogsaa, at det virkelig er en Trapgang, som lader til at have i sin Tid staaet blottet og ragende frem over sine Omgivelser, førend den blev overskyllet og bedækket af den nyere Kløftlavas Strømme. Den lille Elv har nu atter i Tidens Løb bragt den for Lyset. Flere Prøver er medtagne fra dette Sted, og Bjergarten er virkelig saa karakteristisk, at næppe nogen Geolog, som er fortrolig med de islandske Forhold og de sidste Anskuelser angaaende de forskellige Perioder, skal let kunne tage fejl af den.

Torsdagen den 6. og Fredagen den 7. Intet passeret.

Lørdagen den 8. Gjorde endnu en Ekskursion til Hengifossaaen, da jeg gerne vilde benytte Lejligheden til at gøre mig ret fortrolig med Surtarbrandsforholdene paa dette Sted. Hvad der denne Gang især var at bemærke, er følgende: Formationen er særdeles mægtig, og hælder stærkt ind imod Fjældet. Den bestaar af saa mange og afvekslende Lag, som jeg vel har set den noget andetsteds, men disse Lag er, som før bemærket, yderst fattige paa Planteaftryk, og Surtarbranden selv kun sparsomt tilstede. Tre forskellige Skiferlag er især mærkværdige paa dette Sted, de bedækker alle Surtarbranden, og er saaledes noget nær de yngste i denne Række. Det første og

nederste er et meget tæt og fint, mørkebrunt Lerlag, hvis enkelte Partier har paa en saa sjælden og karakteristisk Maade antaget Basaltformen en miniature, at næppe noget lignende kan opvises fra et andet Sted. Lange Søjlerækker i de mest forskellige og maleriske Stillinger afveksler der med Grotter og Huler, men rigtignok kun som et lidet, malet Billede, da disse smaa nydelige Ler-Basalter sjælden overgaar ½ Tommes Længde og 1—2 Liniers Tykkelse. Det næstpaafølgende Lag er ligesaa mærkværdigt i sit Slags; det er et ganske tyndt (½—¼ T.) Lag af Dyndlava, med en meget ru Overflade, hvis Ujævnheder fremhæver sig som alle Slags fantastiske Forsiringer. Det er igen et Miniaturbillede af en Lavastrøm, i samme smaa Forhold, som den før omtalte Basaltdannelse. Endnu højere oppe, og næsten umiddelbart bedækket af de mægtige Klipper, hvormed den nyere Kløftlava har sluttet denne Periode, er et temmelig mægtigt Lag, bestaaende af grønlig, temmelig grovkornet Sandtuf. Dette Lag er paa sine Steder forvitret og opløst til en sandblandet Lermasse, som er meget skarp og smager stærkt af Svovlsyre. I denne opløste Masse har der dannet sig temmelig store, tætte og koncentrisk afskallende Stykker, som vel kan bestaa af Gibs, men har et saa ejendommeligt Udseende, at man ved første Øjekast fristes til at antage dem for et nyt Mineral. Prøver er medtagne til nærmere Undersøgelse, og nedsendte til Universitets-Museet.

Søndagen den 9. fik jeg Efterretning fra Eskefjords Handelssted om, at Handelsskibet, hvormed jeg vilde rejse til København, rimeligvis snart vilde være færdigt, og at jeg i det seneste inden den 14. maatte have indfundet mig der paa Stedet. Tog af Sted samme Dag til Vallanes, hvor jeg overnattede. Denne Vej havde jeg før berejst og bemærket det vigtigste paa sit Sted. Indenfor Bunden af den lange Indsø Lagarfljót, som kun uegentlig kaldes Flod, ligger en

vidtudstrakt Slette, som gennemskæres af de Elve, der kommer ned fra Norður- og Suðurdalen, og bestaar udelukkende af opsvømmet Land eller rettere sagt den Detritus, som førnævnte Elve i Tidens Løb har ført med sig ned fra Fjældene, og opfyldt med hele den inderste Del af Indsøen. Det er omtrent det samme Forhold, som man bemærker ved Bunden af Øfjorden og flere andre Steder i Island. Her vilde vistnok være fortræffelig Lejlighed til at iagttage den Hældning, som den yderste Kant af en saadan Alluviums-Dannelse antager, alt eftersom den rykker videre frem, og hvilket igen vilde give flere Oplysninger til en rigtig Bedømmelse af de ældre Sand- og Lerlags-Hældninger i Landet, som saa hyppigt er paafaldende. Jeg kunde ikke foretage en saadan Undersøgelse, da jeg manglede Baad.

Mandagen den 10. Tog fra Vallanes til Eskefjorden over den Fjældvej, som kaldes Eskifjarðarheiði. Den største Del af det flade Land, som ligger paa den vestlige Side af denne Bjergstrækning, mellem Floden og Højlandet, bestaar af adspredte større og mindre Doleritkamme. Egnen har i det hele taget den samme Karakter, som Stafholtstungur i Borgarfjorden, Helgafellssveit paa Vesterlandet, Hegranes og Kræklingahlíð paa Nordlandet. Den Bjergryg, som adskiller Østfjordene fra det store Flodgebet, som man under eet Navn plejer at kalde Héraðið, er som sædvanlig aldeles bedækket af nyere Masser, og Dalene paa begge Sider er til Dels opfyldte af samme Masse, især Dalbundene, som støder op til Højlandet. Et underliggende Lag af Trap er imidlertid umiskendeligt, endskønt det her paa faa Steder træder frem i Dagen. I det hele taget synes her den øverste Del af Fjældene udelukkende at bestaa af nyere Masser (yngre Kløftlava, Over-Surtarbrandsformationen); de nuværende Dale er senere dannede og Bjergsiderne bedækkede med Nedskred fra de højeste Punkter, hvorved hele Landskabet faar Udseende af en nyere

Dannelse, endskønt Trappen dog vistnok udgør Bjergenes Kærne og danner den hele Egns Underlag.

Tirsdagen den 11. | Opholdt mig paa Eskefjords
Onsdagen den 12. | Handelssted.

Torsdagen den 13. Tog fra Eskefjords Handelssted over til det lige overfor staaende Bjerg Hólmatindur, for at iagttage dets geologiske Karakter. — Hólmatindur er et højt og meget stejlt, næsten ubestigeligt Fjæld, hvis blottede Lag paa begge Sider kommer til Syne, saaledes at man vel kan tælle indtil 50. Fjældets hele Højde vil jeg ansætte til circa 3000 Fod; dets nederste Del bestaar udelukkende af Trap (den ældre Kløftlava), meget tæt, mørk i Bruddet, hyppig indsprængt med Kalcedon, Zeolitter og Kalkspat. Omtrent i 2000 Fods Højde over Vandfladen skifter Fjældet dets geologiske Karakter; i lang Afstand kan man paa begge Sider allerede skelne en bred, terrasseformig Afsats, umiddelbart nedenfor det Sted, hvor et meget skønt og karakteristisk Lag af graalige Dolerit-Basalter gaar igennem det hele Fjæld. Her er det, at de to Formationer mødes. Vel er Stedet utilgængeligt, men til ydermere Bekræftelse af den her opstillede Sætning finder man paa begge Sider af Fjældet Surtarbrandsstykker blandt Nedskred. — Naar man, som paa dette Sted, ser Vegetationslaget (Surtarbrandsformationen) gaa igennem et helt Fjæld, bedækket af mange Lag nyere Kløftlava, saa kan man ikke længer tvivle, at skønt Surtarbrandsformationen unægtelig hører til den sidste Jordperiode, saa staar dog den Katastrofe, som har ødelagt Islands gamle Vegetation, uhyre langt tilbage i Tiden, hvis man vilde regne efter Aartusinder. Hvem der har set de dybt nedskaarne Dale imellem flere Tusind Fod høje Klippefjælde, saaledes som en stor Del af Islands Kyster har at opvise dem, kan næppe andet end faa et dybt Indtryk af Tanken om Tidens Længde, endog for vor sidste Jordperiode, thi Vand

og Vejr er længe om at frembringe saa gigantiske Former.

Overnattede paa Hólmum.

Fredagen den 14. Tog tilbage til Eskefjorden.

Lørdagen den 15. til Torsdagen den 27. Overblev paa Eskefjords Handelssted. Bestandig Stormvejr med Frost og Sne, og umuligt at gøre nogen geologisk Ekskursion, saa gerne jeg dog vilde endnu en Gang have besøgt det herlige Findested for den islandske Dobbeltspat ved Silfurlækur, Helgustaðahlíð.

I denne Tid modtog jeg dog en Samling af Mineralier, henhørende til Surtarbrandsformationen, fra et Sted, som kaldes Brimnesfjall, oven for Nordfjorden. Disse Stykker var behørig noterede og tagne efter min Anvisning af Br. Wium, da jeg ikke selv kunde besøge Stedet. De er, som man vel kunde formode, aldeles overensstemmende med de øvrige Surtarbrandslag paa Øst- og Nordlandet.

Den 27. Afsejlede fra Eskefjorden.

Viðaukar.

1.

Minnisgreinar um ýmis konar kostnað vegna rannsóknarferðarinnar 1842 o. fl.

(Úr vasakveri.)

Sadelmagerarbejde.

T. Steinsen	2 Rd.	
James Robb	2 —	
En ny Sadel 16 Rbdl.; fragaar Værdien for den gamle, 5	11 —	
En Ridepisk repareret		56 Sk.
	15 Rd.	56 Sk.

For indkøbte Heste.

Udlagt til Björn Thorlaksen, Student, foreløbig		16 Rd.
Endvidere til samme		50 —
Til Faktor R. Möller		20 —
For min brune	16 Rd.	
Vinterfor	4 —	
		20 —
For min graa	20 Rd.	
Vinterfor	8 —	
		28 —
	Summa	134 Rd.

1. En lysegraa Ridehest	28 Rd.
2. En rød Ridehest (Møllers)	20 —
3. En graa Ridehest	16 —
4. En gul Hest (Bleikur)	14 —
5. Min brune	20 —
6. En brun (ved Björn)	12 —
7. En brunstjernet (do.)	14 —
8. En ung, brun Hoppe	10 —
Er Summa	134 Rd.

(Den brune Hoppe, Nr. 8, løb bort og fandtes ikke førend min Afrejse.)

Universitets-Museet.

En Tur til Havnefjord	2 Rd. 3 M.	
En Kasse til Mineralier	1 —	
(Afsendt og mærket $\frac{U.\,M.}{J.\,H.}$ 1 & 2.)		
Oligoklas: En Tur do. i samme Anledning	3 —	
Hammere og Mejsler ødelagte, samt en Kasse	1 — 3 —	
	8 Rd.	
Arbejdsløn og Transport ved Dobbeltspaten	24 Rd.	
Kasser til In[d]pakning	6 — 80 Sk.	
	38 Rd. 80 Sk.	
	11 — 32 —	
	50 Rd. 16 Sk.	

Skræderregning.

Hr. Grundtvig for forskelligt	3 Rd.	48 Sk.
— Hansen — —	15 —	
Samme senere — —	3 —	32 —
	21 Rd.	80 Sk.

For Kongeligt Museum.

Glas og Spiritus . . . . ca.	5 Rd.	
En Tur til Hjörsey i Myresyssel (fossile Hvalrosben)	5 —	
Betalt til Ejeren	10 —	
For Fiskemaver har jeg udlagt i det mindste 6 Rd.	6 —	
Til mine smaa Zoologer, Drengene, ca.	4 —	
Disse 2 Summer er imidlertid meget for lavt ansatte, hvis Vinteren i Fjor ogsaa skulde tages i Betragtning.		
Er	30 Rd.	
Endvidere:		
En Kasse til Fossilierne		80 Sk.
Kutting og Br.-vin til Foreller paa Østerlandet	2 —	
	32 Rd.	80 Sk.

Adskilligt købt kontant.

Et Par Kofferter	8 Rd.	
Jernene dertil	1 —	64 Sk.
Hammer, Mejsler, Syle & c.	2 —	32 —
2 Par Skindhoser à 1 Rd.	2 —	
Forskelligt, som Sadelgjorde, Remme, Baand & c.	5 —	16 —
Et Par Ridebenklæder	10 —	
En Ridepisk	1 —	
	30 Rd.	16 Sk.
Overføres . . .	30 Rd.	16 Sk.

Overført . . .	30 Rd. 16 Sk.
Paa Rejsen:	
4 Par Strømper	2 —
4 Par Sko (isl.) à 32	1 — 32 —
	33 Rd. 48 Sk.
(Glemt) Redskab til 3 Pakheste, 4 Bidsler og 8 Haft-Baand	7 — 48 —
	41 Rd.

Det islandske litterære Selskab.

Købt som Materiale til Islands Beskrivelse afdøde Kirurg Sv. Paulsens naturhistoriske Dagbøger, 3 Tomi Folio	5 Rd.	
Indbinding	3 —	
		8 Rd.
For Afskrift til Selskabet af min Beskrivelse over Præstekaldene i Skalholts Stift, til Th. Böðvarsson 1 Daler dagl. 7 D.		7 —
Indhæftning		3 M.
		15 Rd. 48 Sk.

2.

Regning over samtlige Udgifter paa undertegnedes videnskabelige Rejse i Island i Sommeren 1842.

1. Løn til 2 Følgemænd:	
Til Skolediscipel Þorvaldur Böðvarsson, akkorderet for Sommeren alt frit paa Rejsen, med Undtagelse af en Hest, som han selv holdt .	40 Rd.
Overføres . . .	40 Rd.

Overført . . . 40 Rd.
Til Skolediscipel Gunnar Hallgrímsson, akkorderet alt frit paa Rejsen og 48 Sk. daglig, udgør fra 21. Juni til 13. September . 42 — 48 Sk.
82 R. 48 Sk.

2. For Indkøb af Heste:
Til Præsten Björn Thorlaksen paa Móum for 5 Heste . . . . 66 Rd.
For 3 Rideheste . . . 68 —
134 —
(En brun Hoppe løb bort og er ikke funden.)

3. Sadelmagerarbejde til de Herrer Steinsen og J. Robb . . . . 15 — 56 —

4. Skomagerregning . . . . 10 —
(Beløber sig ikke højere, da jeg for en stor Del gik med islandske Sko.)

5. Skræderregning, til de Herrer Hansen og Grundtvig . . . . 21 — 80 —
(Syløn og Tillæg, da Klædet indbefattes under nedenstaaende Købmandsregning.)

6. Min Afregning med Købmand Siemsen. Adskilligt nødvendigt, hvoriblandt en Kikkert og et Sølvlommeur . . 100 —

7. Min Afregning med Købmand S. V. Jacobsen . . . . 32 — 4 —

8. Min Afregning med Faktor Fischer . 9 — 56 —

9. Min Afregning med Faktor M. Bjering 13 —
(Er ikke opgjort.)

10. Adskilligt købt kontant, hvoriblandt Redskaber til 3 Pakheste, Kløftsadler, Kofferter etc. . . . . 40 —

11. Kostpenge for mig og 2 Følgemænd, 3 M. daglig pro persona, fra 1. Juni og indtil Afrejsen den 7. Juli, 36 D. 54 —
(Forberedelse til Rejsen og Ekskursioner i Omegnen.)

Overføres . . . 512 R. 52 Sk.

Overført . . . 512 R. 52 Sk.

Fra 7. Juli til 13. Sept., 69 Dage, 2 M. daglig . . . . 69 —

12. Daglige Udgifter paa Rejsen: For Følgemænd, Laansheste, Nattekvarter og adskillig anden modtagen Tjeneste anføres her som for Sommeren 1841 1 Rd. daglig, endskønt det med Hensyn til de mange og besværlige Elve, som jeg har maattet passere, er meget for lavt ansat; for 69 Dage . . . . . . 69 —

13. Mit Ophold paa Brekka hos Distriktskirurg Beldring, Kur og Pleje i omtrent 3 Uger . . . . 30 —

14. Ekskursioner i den Tid til flere geologiske Punkter i Omegnen, omtrent 7 —

15. Rejsen fra Brekka til Eskefjord . . 5 —

16. 14 Dages Ophold paa Eskefjord. Beregnes ikke, da jeg ved Gæstfrihed blev modtagen uden Betaling. Drikkepenge . . . . 4 —

17. Nedrejsen til København 25 R.; 6 Dages Ophold i Arendal, Ekskursion til Jernminerne og Indkøb af Mineralier 16 R.; adskillige smaa Ting, indkøbte til Sørejsen, 4 R. . . . . 45 —

18. Udlagt for det Kongelige zoologiske Museum . . 32 R. 80 Sk.
For Universitets-Museet 50 — 16 —
For det islandske litterære Selskab . . . . 15 — 48 —
98 — 48 —

Ialt . . . 840 R. 4 Sk.

Overføres . . . 840 R. 4 Sk.

Overført . . .		840 R. 4 Sk.
Fragaar.		
1. Af Universitets-Museet tilbagebetalt	50 R. 16 Sk.	
2. Af det islandske litterære Selskab	8 — 48 —	
(Jeg har ikke formeret det en større Regning.)		
3. For solgte Heste . . .	50 —	
4. Adskilligt Rejsetøj solgt	11 —	
(Deraf noget endnu i Behold, uafsætteligt ved Afrejsen.)		
5. 1 Kikkert solgt	20 —	
(Et Sølvlommeur er ikke solgt.)		139 — 64 —
Tilsammen . . .		700 R. 36 Sk.

København, den 6. Juni 1843.

J. Hallgrímsson.

3.

Tvær litlar athugasemdir um fornminjar eystra.

(Úr vasakveri.)

I. *Hofteigur.* Millum *Staðarár* og *Teigarár* liggur hinn svo-kallaði Hofteigur, sem lagður var í heiðni til hofsins; má enn sjá rústir þess hjá þjóðleið vestan-til á teignum, og nokkrar búðatóptir; *blótkelda* er kölluð lækur hjá hofinu.

II. Á *Kirkjubœ* er altaristafla af alabasti og með fornu letri, og líka stór skírnarfontur af steini. Skálatjald og rúmtjald, mjög gömul, hafa þaðan verið send fornleifanefndinni.

FEM SOMMERREJSER I ISLAND.

I Sommeren 1837 gjorde jeg første Gang en videnskabelig Rejse i nogle Egne af Island; den blev alene foretaget for mit Studium og uden offentlig Understøttelse. Jeg tog fra København den 18. Maj og ankom til Vestmannaeyjar d. 3. Juni, hvor jeg opholdt mig de næste 14 Dage og gjorde mig nøje bekendt med denne Øgruppes geognostiske Forhold. Derfra tog jeg over til Fastlandet, hvor jeg for det første tog min Station paa Breiðibólstaður i Fljótshlíð, og foretog derfra idelige Ekskursioner til de nærliggende Egne, saa som til begge Eyjafjallasveitir og de til disse Bygder stødende Fjælde, som omgiver Eyjafjallajökelens Fod, Þórsmörk, Goðaland, Heklapartiet o. s. v. Paa alle disse Steder havde jeg samlet Prøver af Bjergarterne og ekspederede disse til Afsendelse fra Vestmannø til Universitets-Museet. Den 8. Juli tog jeg fra Breiðibólstaður den lige Vej til Reykjavík, hvor jeg ankom den 10., og opholdt mig der i de næste 5 Uger, idet jeg til samme Tid gennemrejste den omliggende Egn i mange Retninger og især gjorde mig fortrolig med Bygningen af Bjerget Esjan. Herfra nedsendte jeg ogsaa hvad jeg havde samlet til Universitets-Museet og begav mig dernæst paa Vejen til Geysir, hvor jeg ankom den 18. August og opholdt mig der den næste Dag, i hvilken Tid jeg undersøgte Springkildernes Varme og Egnens geognostiske Forhold. Derfra tog jeg samme Vej tilbage til Þingvellir og videre nordpaa ad den bekendte Okvej til Reykjadalur i Borgarfjordsyssel, for der at bese de mange varme Kilder. Derfra til Húsafell og Kalmanstunga, hvor jeg under 3 Dages Ophold undersøgte de nærmeste Egne og fortrinsvis Bjerget Strútur med dets Omgivelser. Herfra tog jeg til Nordlandet over Arnarvatns- og Grímstunguheiði til Vatnsdalur i Húnavatns-Syssel og videre gennem Húnavatns- og Hegraness- (Skagefjords-) -Sysseler til

Öxnadalur i Vaðlasýsla (Øfjords-Syssel), hvor jeg havde Familie og agtede at tage Station, indtil min Afrejse med Efteraarsskibene til København, samt derfra at gøre større og mindre Udflugter til alle omliggende Egne og deriblandt Siglufjörður, hvis foregivne Blyantmine jeg meget ønskede at se, for at komme til Vished om, hvorledes det forholdt [sig] med de mange og uklare Beretninger om denne Genstand, som var komne til min Kundskab. Men straks med September-Maaneds Begyndelse indtraadte nordlige Storme, først med Regn og siden med saa tykt Snefog, at hele Nordlandet blev underlagt og Sneen laa saa høj paa Fjældene, at den endnu ved min Bortrejse fra Landet den 24. September tilhyllede dem indtil midt nedpaa Dalsiderne. Vejen til geognostiske Iagttagelser var mig saaledes for en stor Del afskaaren. Imidlertid vedblev jeg dog jævnlig at forfølge Bjergenes nederste Partier og samle Prøver af Bjergarterne i disse Egne. Den 13. Oktober ankom jeg igen til København. — Resultatet af denne Rejse var for mig i Hovedsagen en pinlig Uvished om den rette Sammenhæng med Islands geognostiske Natur, idet jeg paa ingen Maade kunde rime meget af det, som jeg havde set, med de for Haanden værende Beretninger og navnligen Krug v. Niddas Afhandling om Island, hvilken gjaldt for den fortrinligste. Hertil kom at mine Tvivl og Modbemærkninger mødte kun liden Genklang, og Universitets-Museet, som jeg havde Adgang til, var ikke forsynet med sikkert bestemte Prøver fra andre vulkanske Egne, da Prof. Forchhammers Samling fra Auvergne den Gang ikke var ankommen. Paa denne Rejse havde jeg endvidere bemærket, at de Efterretninger, som man hidindtil havde om Islands topografiske Beskaffenhed og øvrige Naturforhold, var højst ufuldkomne og trængte højligen til Udvidelse og Berigtigelse, og en hensigtsmæssig Foranstaltning i denne Retning syntes saa meget mere passende og betimelig, som Udgaven af et nyt Kort

over Island forberedtes af det isl. litterære Selskab. I Sommeren 1838 foreslog jeg derfor bemeldte Selskabs københavnske Afdeling, at den skulde beslutte Udgivelsen af en Beskrivelse over Island, som skulde indbefatte dets fysiske, geografiske, etnografiske og statistiske Forhold. Afdelingen gik enstemmigen og med stor Beredvillighed ind paa dette Forslag og en Komité blev nedsat for at ordne dette Anliggende. Dens første Skridt var at lægge en foreløbig Plan til Udarbejdelsen af det paatænkte Værk og i Overensstemmelse hermed at affatte en Række Spørgsmaal til Landets gejstlige og verdslige Embedsmænd, af hvilke Komitéen i Selskabets Navn udbad sig Besvarelse paa bemeldte Spørgsmaal for enhvers Embedsdistrikt især. Endskønt denne Fremgangsmaade var den eneste, som man fra Selskabets Standpunkt kunde slaa ind paa forat erhverve de nødvendige specielle Oplysninger om Landets forskellige Egne, og endskønt den, som vi ventede, har senere vist sig ret heldig og hensigtsmæssig, saa kunde det dog ikke undgaa vor Opmærksomhed, at de forventede Besvarelser maatte blive højst vanskelige at opfatte og forstaa under Afbenyttelsen ved Udarbejdelsen af det paatænkte Værk, for andre end dem, som selv havde set de paagældende Egne og saaledes i Forvejen var i Besiddelse af et nogenlunde klart Begreb om disses Totaludseende og indbyrdes Forhold. Jeg længtes derfor meget efter at kunne komme til at rejse i Island, saavel forat studere Landets geognostiske og øvrige Naturforhold, som ogsaa at se saa meget af Landet som muligt, hvorved jeg bedre vilde være i Stand til at fremme Udførelsen af mit Forslag til Selskabet.

I Foraaret 1839 ansøgte jeg saaledes om og erholdt af det kongel. Rentekammer en naadigst Understøttelse til en saadan Rejse i Island, med den Forpligtelse, for saa vidt muligt at være tilstede ved de kgl. Svovlminer paa Nordlandet til samme Tid, som

de Herrer Steenstrup og Schythe, for der at være dem behjælpelig, især ved Indhentelsen af alle nødvendige Oplysninger der paa Stedet, hvilket maatte falde mig lettest som indfødt og velbekendt med de islandske Forhold. Jeg tog da af Sted fra København den 24. Maj med et Skib, bestemt til Akureyri (Øfjords Handelssted), og ankom der den 18. Juni. Næste Dag tog jeg straks op til Öxnadalen, forat anskaffe mig Heste til Rejsen. Den 22. tog jeg igen tilbage til Akureyri, og derfra videre op til Øfjordsbygden, som jeg i de næste 7 Dage gennemrejste i hele dens Udstrækning, og blandt andet undersøgte et foregivet Stenkullag ved Úlfá, længst inde i Eyjafjarðardalur, søgte forgæves efter Surtarbrand i Torfufellsdalur og undersøgte nogle Lerlag i Bjerget Kerling oven for Espihóll. Den 1. Juli ankom Skibet »Hertha« fra København til Akureyri, og med samme modtog jeg Efterretninger fra min Kommissionær, som meldte mig, at de Herrer Steenstrup og Schythe var særskilt afrejste til Norge, for derfra at søge Lejlighed til Island, samt at den sidstnævnte i al Fald rimeligvis vilde ankomme til Húsavík med Briggen »Thingöre« og havde i dette Tilfælde Ordre til at forene sig med mig snarest muligt. Som en Følge heraf rejste jeg endnu noget om i denne Egn, forat oppebie nærmere Efterretninger, men da disse endnu udeblev den 10., vilde jeg ikke vente længer og tog af Sted nordpaa til Svovlegnene, for der at anstille mine Iagttagelser paa egen Haand, hvis de andre Herrer Rejsende aldeles skulde udeblive, endskønt jeg forudsaa, at en uforholdsmæssig stor Del af de meget indskrænkede Ressourcer, som stod til min Raadighed, vilde medgaa til dette Foretagende. Min Vej førte mig fra Øfjorden (Eyjafjörður) over Vaðlaheiði og Fnjóskadalur, gennem Ljósavatnsskarð, langs ned ad Kaldakinn og videre over Skjálfandafljót til Skriðuhverfi og Reykjadalur til Grenjaðarstaður, hvor jeg ankom den 14. Næste Dag tog jeg over Laxá og Hvammsheiði til Handelsstedet Húsa-

vik, i den Hensigt foreløbigt at bese Svovlværket der paa Stedet og det raa Produkt fra Svovllejerne, saaledes som det bringes i Handelen, samt indhente de Oplysninger og Efterretninger, som maatte være af Vigtighed for mig, førend jeg gik til Svovllejerne selv. Den 16. tog jeg fra Húsavík ud til Tungubakkar og den bekendte Hallbjarnarstaðakambur paa Tjörneset, hvor jeg besaa Surtarbranden og de forsteningsførende Tuflag, og forefandt der saa interessante Forhold, at jeg ikke denne Gang kunde blive færdig med mit Arbejde. Den 17. tog jeg igen tilbage til Grenjaðarstaður og Dagen derpaa optil Mývatn, over den øde Strækning Mývatns- eller Hólasandur, og indkvarterede mig for de næste Dage paa Reykjahlíð. Resten af Maaneden medgik nu til Undersøgelsen af Svovlterrænet, som jeg gennemstrejfede i hele dets Udstrækning. Lykken var mig denne Gang ogsaa gunstig, thi uformodet fik jeg Raadighed over et Jordbor af 22 Fods Længde, hvilket i 4 Dage uafbrudt var i Virksomhed saavel i Reykjahlíðar- som Fremri-námar, med al dertil fornøden Arbejdskraft. Kraflasystemet blev ogsaa i denne Tid med Flid undersøgt i geognostisk Henseende, og de fornødne Prøver af de forekommende Bjergarter medtagne til Universitets-Museet.

Fra Mývatn tog jeg nu igen til Húsavík, forat fuldstændiggøre og berigtige de Efterretninger og Oplysninger, angaaende Svovlproduktionen og Svovlværkets Tilstand i det hele taget, som jeg tidligere havde indsamlet og hvorved nogle Vanskeligheder havde mødt, som jeg i Førstningen af Ubekendtskab med Forholdene ikke havde set mig i Stand til at overvinde. Ved samme Lejlighed blev Tjörneset besøgt anden Gang og nøjagtigere Undersøgelser anstillede saavel i Tungubakkar som Hallbjarnarstaðakambur, og rige Prøver af de der forekommende Naturalier medtagne til Húsavík, hvor alt det indsamlede Forraad blev nedpakket og ekspederet til Afsendelse

til København med førstfaldende Lejlighed. Dernæst tiltraadte jeg Tilbagerejsen, paa hvilken jeg blandt andre Ekskursioner gennemstrejfede en stor Del af Fnjóskadalur, som endnu paa sine Steder har en smuk Kratskov, og undersøgte et Surtarbrandslag i Illugastaðahnúkur sammesteds, hvorpaa jeg igen vendte tilbage til Øfjorden over Vaðlaheiði ad en anden Vej end den, som jeg før var kommen, og som gaar over det saakaldte Bildsárskarð. Den 15. August var [jeg] igen hos min Familie paa Steinstaðir i Öxnadalen. Jeg behøver her kun at erindre, at jeg paa hele denne Tur, saavel som siden paa alle mine senere Rejser i Island, lod det være mig magtpaaliggende at opfylde tillige det andet Hovedøjemed af min Rejse, ved at erhverve mig al mulig Kundskab til de gennemrejste Egnes Topografi og alle lokale Forhold, saavel som paa det bedste at anbefale Selskabets Anliggende til alle dem, som det havde søgt Oplysninger hos og jeg fik Lejlighed til at se og tale med.

Efter nogle Dages Ophold, som var nødvendigt forat udhvile mine Heste, hvis Tal jeg derhos var nødsaget til at forøge, tog jeg af Sted til Skagefjords-Syssel, med en fast Følgemand, som jeg hidindtil havde søgt at undvære. Hovedøjemedet for denne Rejse var at besøge de Steder i Skagafjarðardalir, hvor man almindelig troede at Stenkul skulde forekomme og jeg i al Fald vidste af ældre Beretninger, at Surtarbrand maatte findes, hvis Forhold paa disse Steder jeg meget ønskede at sammenligne med de Surtarbrandslag, som jeg alt havde set i Þingeyjar-Syssel, dels for mit Studium, dels ogsaa for at jeg i fornødent Fald kunde være i Stand til at give de herhen hørende Oplysninger, da det ikke var mig ubekendt at de formentlige Stenkul paa dette Sted var af det kongel. Rentekammer specielt anbefalede til de Herrer Steenstrup og Schythes Opmærksomhed i Anledning af en fra flere Bønder i Skagefjorden til højbemeldte Kollegium tidligere indgiven underda-

nigst Ansøgning om Understøttelse til der at opgrave Stenkul. Efter endte Undersøgelser paa disse Steder, hvor jeg blandt andet ikke uden Livsfare havde beset nogle Surtarbrandslag i Illagil paa Tinnárdalur, som aldrig før havde været undersøgte, tog jeg op fra det inderste af Austurdalur over de Bjergstrækninger, som her ligger mod Øst, og kom endelig ned i Øfjordsbygden igennem Torfufellsdalur. Derfra drog jeg videre nord- og vestpaa, opad Skjóldalur, over det høje Bjergpas Kambur og nedad Þverárdalur til Steinstaðir. En heftig Forkølelse, som jeg havde paadraget mig paa Fjældturen, gik over til Halsbetændelse og Feber, som holdt mig paa Sygelejet de næste 3 Uger. Midt i September var jeg igen bleven saa rask, at jeg følte mig stærk nok til at rejse videre, og havde alt bestemt mig til at gennemstrejfe de Bjergegne, som ligger mellem Eyjafjörður og Skagafjörður norden for Hörgárdalsheiði, men blev som i 1837 forhindret derfra ved haardt Vejr og Sne paa Fjældene. Imidlertid havde jeg modtaget den Efterretning fra Sønderlandet, at de Herrer Steenstrup og Schythe var ankomne til Reykjavík først i August og havde bestemt at gennemrejse en Del af Sydlandet i Sommerens Løb, og siden tage Vinterophold i Reykjavík. Jeg besluttede da at begive mig ogsaa til Sydlandet og tage der Vinterkvarter, saa vel for mine Studier som ogsaa forat faa Vished om, i hvilket Forhold jeg nu stod til de andre Herrer Rejsendes Ekspedition. Hen i Oktober indtraadte igen mildere Vejr og den faldne Sne optøede. Jeg tiltraadte da ogsaa min Sydlandsrejse, som gik fra Øfjorden over Hegraness-, Húnavatns- og Borgarfjarðar-Sysseler udpaa Akranes, og derfra søvejs til Reykjavík, hvor jeg ankom den 7. November. Vinteropholdet paa dette Sted blev imidlertid ikke skikket til at befordre min Rejses Øjemed; thi kort efter min Ankomst dertil blev jeg overfaldet af en langvarig Sygdom, som

holdt mig ved Sengen, uskikket til alt Arbejde den største Del af Vinteren.

Næste Sommer (1840) fulgtes jeg med Hr. Steenstrup paa hans Rejse gennem Vesterlandet, og endnu efter hans Afrejse fra Landet foretog jeg en Undersøgelsesrejse igennem de nordlige Egne af Árnes-Syssel. Dens Hovedøjemed var nærmere at bestemme Lejringsforholdene imellem Tuffen (móberg) og den yngre Kløftlava, hvilket nu var blevet af Vigtighed med Hensyn til de Resultater, som Vesterlandsrejsen allerede havdeført til.

Det havde været mig paafaldende at bemærke, hvor aldeles forskelligt Vejrliget viste sig til samme Tid i Island i de forskellige og ofte endog ikke langt fra hinanden fjernede Egne. Dette Fænomen viste sig ved nærmere Sammenligning af de forhaandenværende Iagttagelser at staa i bestemt Forhold til Vindens Hovedretning, Bjergenes Beliggenhed og Forgreninger, og Flodgebeternes Strøg ud mod Havet. Meteorologiske Iagttagelser anstillede paa eet Sted, hvorsomhe[l]st paa Øen, kan derfor aldrig føre til sikkert Resultat med Hensyn til Angivelsen af Islands Klima og Vejrlig over Hoved. Jeg foreslog derfor den reykjavikske Afdeling af det isl. litterære Selskab at udvælge faste Iagttagelses-Steder, spredte over det hele Land, hvor Vejret i en Række af Aar samtidigen kunde blive iagttaget. Den Komité, som blev valgt forat ordne dette Anliggende, foreslog 50 Præstegaarde til dette Øjemed, som de Steder, hvor man med størst Sandsynlighed kunde vente, at ved indtræffende Omskiftning vilde videnskabelig dannede Mænd træde i de nuværende Besidderes Sted og saaledes fortsætte Iagttagelserne. Et Skema til Vejrbøgerne blev omsendt til Vedkommende, som næsten alle paatog sig Arbejdet og med Foraarsskibene havde jeg den Glæde at erfare, at Videnskabernes Selskab i København havde ifølge en Ansøgning fra Hr. Steenstrup vist en udmærket Deltagelse for Foretagendet ved i denne

Anledning at stille 50 Termometre til det isl. litterære Selskabs Disposition. — Endvidere omsendte jeg i Vinterens Løb detaillerede Spørgsmaal angaaende Fiskerierne til alle de større Fiskerlejer rundt omkring Landet, med Begæring til de mest oplyste og bedst bekendte Mænd paa hvert Sted, om at meddele mig Svar. Mange saadanne Svarskrivelser er siden indløbne og vil tjene til vigtige Oplysninger angaaende de islandske Fiskeriers Tilstand. Iøvrigt hengik Vinteren afvekslende med Studier og Arbejde for det nødvendigste Erhverv til Vinteropholdets Bestridelse.

I Sommeren 1841 rejste jeg endnu med kongelig Understøttelse. Ifølge den oprindelige Plan skulde jeg denne Gang berejse Landets Syd- og Østkyst; men Omkostningerne ved en saa lang og besværlig Rejse vilde langt have oversteget den Sum, som stod til min Raadighed. Jeg besluttede derfor at besøge igen nogle af de Steder, som jeg den forrige Sommer havde set i Følge med Hr. Steenstrup i Begyndelsen af vor Vesterlandsrejse, dernæst at berejse en Del af Vesterlandet, som vi ikke havde set den forrige Sommer, og derfra gaa til Nordlandet og fortsætte der mine tidligere Undersøgelser, og berigtige, hvad jeg nu ifølge en Modifikation af mine Anskuelser maatte finde fornødent, samt endelig derfra tage tværs igennem Landets Indre ned til Sydkysten. Denne Sommerrejse blev saaledes iværksat, at jeg fra den 20. Juni saa at sige bestandig var paa Ekskursioner i Guldbringe-Syssel og blandt andet ved Krýsuvíks Svovllejer, hvorfra jeg var beordret til at nedsende nogle Produkter. Mange antikvariske Undersøgelser blev til samme Tid efter Opfordring anstillede, og flere Opdagelser gjorte, hvilket tillige gælder om den senere Rejse gennem Mýra- og Hnappadals- samt Snæfells-Sysseler. Efter at have ekspederet til Afsendelse de Naturalier, som jeg havde samlet [til] det kongel. zool. Museum og Universitets-Museet i

København, tog jeg endelig af Sted fra Reykjavík den 11. Juli og kom over Seljadalur og Mosfellsheiði til Þingvellir og videre omkring den gamle Vulkan Skjaldbreið, over Kaldidalur til Húsafell, hvor jeg opholdt mig 2 Dage ved Undersøgelse af Egnen, og Afsendelse af det allerede samlede. Den 18. kom jeg til Gilsbakki, hvorfra Vejen gik videre, nedad Hvítársíða over Þverárhlíð og Grjótháls til Norðurárdalur, og videre op til Holtavörðuheiði, hvor jeg undersøgte et før upaaagtet Surtarbrandslag. Derfra tog jeg til Hreðuvatn, for nok en Gang at efterse de derværende Surtarbrandslag, samt videre ned til Stafholt i lignende Hensigt, og derfra over Vestri-Skarðsheiði til Hítardalur. Nu gik Rejsen videre vesterpaa, langs Sydsiden af den lange Bjergrække, som gaaende udfra det indre Højland ender sig i den gamle Vulkan Snæfellsjökull, som nu er et Jökelfjæld, og videre ud omkring Jökelen og op paa Nordsiden af førnævnte Bjergrække til Stykkishólmur. De mange mineralske Kilder (de saakaldte ölkeldur, »Surbrønde«), som findes paa dette Strøg, blev næsten alle besøgte og Prøver tagne og afsendte fra Búðir og Ólafsvík, saavel af disse Vande som de forekommende Bjergarter. Fra Stykkishólm tog jeg gennem Dala-Syssel og derfra over Haukadalsskarð til Hrútafjörður og længere ud paa dens Vestside, gennem en Del af Stranda-Syssel til Bitran. Derfra tilbage og videre nordpaa, over Hrútafjarðarháls til Miðfjörður, hvor jeg ved Staðarbakki fandt Stykker af nedskyllet Surtarbrand, hvis Leje ikke kunde opdages. Derfra gik jeg over Miðfjarðarháls til Víðidalur, og fremdeles tværs over Húnavatns-Syssel til Skagafjörður, saaledes at jeg valgte de Fjældveje, som jeg ikke før havde rejst, og kom saaledes fra Langidalur over Bjergene til Reynistaður den 31. August. Min Plan var at begive mig videre nordpaa, langs Østkysten af Skagefjordsbugten og siden over Fljótin til Siglufjörður, men det gik mig som i 1837 og '39. Den 2.

September var alt den til samme Tid saa hyppige Vejrforandring indtraadt, med Frost og Snefog i disse Egne, og nødte mig til at tage Vejen til Vaðla-Syssel og søge at trænge længere frem paa den Side. Imidlertid kom jeg aldrig længere end til Upsar i Svarfaðardalur, da den faldne Sne ogsaa her gjorde al videre Rejse i den Retning uhensigtsmæssig, hvorfor jeg tog derfra over Heljardalsheiði, gennem Kolbeinsdalur til Hólar i Hjaltadal, hvor jeg overnattede den 14. September. Under min Gennemrejse i Vaðlasýsla havde jeg afsendt mine Samlinger til Kbhn. med et Købmandsskib fra Akureyri. Fra Hólar tog jeg op ad Skagefjordsbygden til Mælifell og derfra over de indre Bjergstrækninger til Sydlandet, og ankom til Reykjavík den 24. September. Paa denne Sommerrejse havde [jeg] end yderligere overbevist mig saavel om det Systems indre Sandhed angaaende Islands geognostiske Forhold, som Herr Steenstrup i Hovedsagen havde opstillet, paa Vesterlandsrejsen 1840, som ogsaa om Nordlandets Overensstemmelse i hele dets Bygning med Islands Sønder- og Vester-Del. Tillige kunde jeg nu sige, at jeg var fuldkommen fortrolig med Landets topografiske Beskaffenhed vesten for den Linie, som man kunde tænke sig dragen fra Þistilfjörður paa Nordøstkysten til Eyjafjallajökull paa Sydkysten. Som tidligere overvintrede jeg i Reykjavík, beskæftiget dels med mine Studier, dels med litterære Arbejder, hvorved jeg tjente det nødvendigste.

Med Foraarsskibene 1842 modtog jeg den behagelige Efterretning, at paa Hr. Steenstrups allerunderdanigste Ansøgning var mig bleven tilstaaet kongel. Understøttelse til en Sommerrejse gennem Landets øs[t]lige Del, som jeg ikke hidindtil havde haft Lejlighed til at besøge. Jeg udrustede mig derfor saa godt jeg kunde, og efter at have ekspederet alt fra Vinteren, som jeg havde at afsende til Museerne, tog jeg af Sted i Begyndelsen af Juli og gik

østpaa langs Kysten, dog saaledes, at jeg fulgte Bjergrækkerne saa vidt mulig og gik over mange af dem efter at jeg havde naaet Hornafjorden. Efter at have naaet Eskifjörður, hvorfra jeg, saavel som fra Berufjörður, ekspederede mine Samlinger fra Rejsen, tog jeg over Eskifjarðarheiði til Héraðið, hvor jeg paa to Steder havde Surtarbrand at undersøge i Fljótsdalur, og videre over Fljótsdalsheiði og ned ad Jökuldalur, samt over Hellisheiði til Vindfell i Vopnafjörður, hvor et af Hr. Robert udførligen omhandlet Surtarbrandslag var det nordligste Punkt, jeg undersøgte. Tilbagevejen lagde jeg over Tungan og Fellin, og endelig over Fjældene til Eskifjörður, som jeg forlod den 27. Oktober med Skibslejlighed til København, og ankom der den 13. November, efter 6 Dages Ophold i Arendal, hvor vi havde søgt Havn for Modvind og Storm. Resultatet af denne sidste Sommerrejse gennem Østerlandet var aldeles lignende det, som forrige Sommers Nordlandsrejsen havde ført til, og dens Hovedformaal haaber jeg er opnaaet, idet jeg havde Lejlighed til selv at undersøge de Punkter, som Hr. Krug v. Nidda og Hr. Robert i deres Værker havde omtalt paa en saadan Maade, som lod formode, at saafremt deres Angivelser og Forklaringer var rigtige, maatte Østerlandets geognostiske Forhold have en meget ejendommelig Karakter. Jeg i det mindste føler mig overbevist om Urigtigheden af deres Paastande og tror at kunne eftervise, hvori Misforstaaelsen ligger, og i al Fald er de Geologer, som har Lejlighed til at besøge Københavns Universitets-Museum, satte i Stand til at dømme selv efter de medbragte Prøver af Bjergarterne.

ATHUGASEMDIR OG SKÝRINGAR

Bls. 3—4. — NÁTTÚRUVÍSINDIN. — Ehr. í K. G. 31 a. 1., skrifað á litla kvartörk; 4. bls. nær öll auð. Virðist vera lauslegt uppkast og er með nokkrum breytingum, þótt þeirra sé ekki getið hér. Yfirskrift er engin. Virðist skrifað 1838. Hefir, ef til vill, átt að vera upphaf lengri ritgjörðar. — Er sett hér svo sem eins konar inngangsorð fyrir hinum náttúrufræðislegu dagbókum og ritgjörðum, sem eru í III.—V. b. þessara rita.

Bls. 5—31. — UM EÐLI OG UPPRUNA JARÐARINNAR. — Frumpr. í Fjölni, I. árg., 1835, bls. 99—129. Um þessa ritgjörð sjá m. a. Landfrs. Ísl., IV., 3.

Bls. 32—43. — DAGBÓK FRÁ FERÐ TIL VESTMANNAEYJA *1837.* — Ehr. í nr. 10 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs. Það er á 12 lausum blöðum, skrifað á fremri eða aftari helming (dálk) hverrar bls., en annar helmingur jafnan auður. Blöðin virðast hafa verið föst í þessari bók upphaflega, en tekin úr eða losuð síðar. Hins vegar í henni er „Dagbog fra J. Hallgrímssons Sommerrejse 1841“ (sbr. bls. 146—160). — Þessi dagbók frá ferð Jónasar til Vestmannaeyja og Íslands sumarið 1837 virðist ekki hafa orðið lengri í þessu handr.; hún endar efst á bls. 23. Síðar kann hann að hafa tekið upp dagbókargerðina aftur, sbr. „Uddrag“ o. s. frv. á bls. 43—61. — Sjá um ferð þessa bls. 267—268 og V. b., bls. LXXVI—LXXX. — Bls. 32, 13. l. a. n., „*delphinus phocæna*“, hnísa (*phocæna communis*, Cuvier), sbr. *phocæna phocæna*, bls. 16 í V. b. — 7. l. a. n., „*scomber scomber*“ (svo), réttara *scomber scombrus* (Linné); makríll. — Bls. 33, 1. l., „Anthus-Slægten“, tittlingaættin, sbr. V. b., bls. 44 og 63, m. aths. — 4.—5. l., *anthus pratensis*, þúfutittlingur. — 15. l., „Fair-hill“, sjá II. b., bls. 217—218, m. aths. — Bls. 34, 2.—3. l., „*larus tridactylus*“, rita. — 3. l., „*sula bassana*“, (haf-)súla. — 5. l., „Fuglø“, sjá II. b., bls. 217, m. aths. — 12. l. a. n., „*fringilla linaria*“, auðnutittlingur. — 4.—5. l. a. n., „*procellaria glacialis*“, fýlungur. — Bls. 35, 1. l., „*uria alle*“, haftyrðill. — *u(ria) Brünnichii*, stuttnefja. — *u(ria) troile*, langvía. — *lestris catarrhactes*, skúmur. — 3.—4. l., „*thalassidroma pelagica*“, stormsvala („drúði“), sbr. V. b., bls. 49, m. aths. — Bls. 36, 17. l., „*mor-*

mon fratercula", lundi. — Bls. 38, 6. l., „*anas mollissima*", æður. — 15. l., „Herzlurnar" munu vera Skerslin, sem svo kallast; er hér, ef til vill, farið rangt með nafnið. — Lýsing Vestmannaeyja er í IV. b., bls. 277—300. — Bls. 41—43. Skráin yfir sýnishorn af hrauntegundum frá Vestmannaeyjum, sem hér er sett sem viðbætir við þessa dagbók, er í nr. 13 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs., skrifað á litla kvartörk, ehr., virðist vera uppkast. — Hann mun hafa ætlað þessi sýnishorn náttúrugripasafninu í Kaupmannahöfn. — Aftur-undan G. 5.—8. er stórt N og er ekki víst, hvað það merkir, sjá bls. 42 neðst.

Bls. 43—61. — UDDRAG AF EN DAGBOG, FØRT PAA EN NATURVIDENSKABELIG REJSE I ISLAND 1837. — Frumpr. í Naturhistorisk Tidsskrift, udg. af Henr. Krøyer, 2. Bind, Khavn 1838—39, bls. 209—222 og 262—268. — I. var einnig gefið út sérstakt: *Gjeísir og Strokkur.* (Brudstykke af en Dagbog fra 1837). — Ved Jónas Hallgrímsson. — Kjøbenhavn. Trykt i Bendixens Enkes Bogtrykkeri, ved M. C. Werner. 1838. — II + 14 bls.; er raunar sérprentun úr tímaritinu og gert titilblað við. — II. A.—B. og byrjunin af C. (til 5. l. á bls. 60) er einnig til í ehr. í K. G. 31 a, eins að orðalagi, nema að því leyti, að orðið „vedblev" stendur þar fyrir „anstillede", sjá bls. 58, 3. l. a. n. í meginmálinu, og „Grímstungnaheiði" stendur þar, en „Grímstunguheiði" í Nat. Tidsskr. (sbr. bls. 59, 11. l. a. n.). — Í staðinn fyrir „Laug" er í frumpr. alls staðar „Laugar", eins og stendur hér á bls. 51, 10. l., af vangá óbreytt, og fyrir „Laugafell" (bls. 46, 9. l.) stendur í frumpr. (bls. 212, 2. l.) „Høikafell", þ. e. Haukafell, en ekki er kunnugt, að Laugafell í Haukadal hafi heitið svo, né bærinn Laug nokkru sinni Laugar; sbr. þó nöfnin á fellinu og ánni hjá, Laugafell og Laugaá, sem raunar munu vera latnefni fyrir Laugarfell og Laugará. Kunna þessar villur að stafa af mislestri og ókunnugleika þess, er sá um prentun ritgjörðarinnar. — Dagbókin sjálf, sem þetta er talið tekið úr, er ekki til, svo kunnugt sé. Sbr. að öðru leyti dagbókina hér á undan og aths. við hana. — Greinin um norðurljósin var einnig prentuð í Landfrs. Ísl., IV., 280—82, og greinin um Geysi og Strokk í Danska och norska läsestycken (M. Hammerich) og í Folkevennen XXIV., 583—87; lausleg þýðing kom út í Náttúrufræðingnum, 2. árg., bls. 1—6 og aftar.

Bls. 62—94. — FERÐ FRÁ KAUPMANNAHÖFN TIL BRENNISTEINSNÁMANNA Í NORÐUR-ÞINGEYJARSÝSLU *1839.* — Ehr. í nr. 6 í 8 bl. br. í hrs. Bmf. í Lbs., á 85 fremstu bls. í innbundinni, þykkri bók, sem er auð að öðru leyti; hún er með gyllingu á kjöl og stendur á henni þar: P. GAIMARD —

2. VOYAGE EN ISLANDE — 4. Mun vera sama bókin, sem Jónas á við í bréfi sínu til Konráðs Gíslasonar 4. Okt. 1839, sbr. II. b., bls. 32; sjá e. fr. um þessar auðu bækur Gaimards „Dægradvöl“, bls. 47—48. Sennilega hefir Jónas ætlað að halda dagbókinni áfram lengur en orðið hefir, en hætt við, þegar hið daglega rannsóknarstarf óx. — Brennisteinsritgjörð hans kemur í framhalds stað; sjá hana í IV. b., bls. 8—66. Sbr. einnig bréf hans til Finns Magnússonar, skrifað 22. Júlí í Reykjahlíð, er hann var kominn þangað aftur úr ferðinni upp til námanna, II. b., bls. 25—27. — Bls. 62, 9. l., „*saxicola oenanthe*“, steindepill. — Bls. 64, 18.—19. l., Krug v. Nidda var þýzkur jarðfræðingur, sem ferðast hafði um Ísland 1833, þá liðlega tvítugur að aldri, komið síðan fram með ýmsar kenningar um myndun landsins, m. a. þá, að „stór þverdalur gangi yfir Ísland frá SV. til NA., og að í honum séu hverirnir flestir og eldfjöllin“, sjá Landfrs. Ísl., II., 230—32, Lýs. Ísl., II., 69, og bls. 84 hér. — Bls. 66, 16. l. a. n., „Lever“ er Hans Vilhelm Lever (Lewer), kaupmaður á Akureyri, d. 14. Apríl 1843 (63 ára). Hann var danskur að ætt; var þjóðkunnur maður fyrir þessa miklu kartöflurækt. Hann gaf út „Ávísun til jarðeplaræktunar fyrir almúgamenn á Íslandi. Leirárgörðum 1810“. Sjá um Lever og garðrækt hans Ármann á alþingi, III., bls. 71—73, og Lýs. Ísl., IV., bls. 107—8. Garður Levers á Akureyri er enn í fullri rækt. — Bls. 68, 2.—3. l., „Hr. Pastor Kristján Þorsteinsson“, föðurbróðir Jónasar, sjá II. b., bls. 23. Hann varð vel við bón Bókmenntafélagsins og ritaði lýsing Bægisársóknar um haustið (dags. 18. Okt.); er hún í nr. 21 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs. — 7. l., „Moldhaugaháls“, handr. „Moldhaugnaháls“, og er oft sagt og ritað svo (t. d. í Lýs. Ísl., I., 241). — Bls. 69, 13.—14. l., „Hr. Hallgrímur Thorlacius“, sonur séra Hallgríms Thorlaciusar í Miklagarði og Ólafar, afasystur Jónasar. Hallgrímur prófastur á Hrafnagili var bróðir séra Einars Thorlaciusar í Saurbæ, sjá 7.—8. l. a. n. og V. b., bls. VII og XXV—XXVIII; hann dó 1859, 67 ára. Lýsing Hrafnagilssóknar eftir hann (dags. 31. Des. 1839) er í nr. 21 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs. — 17. l., „Stephan Thorarensen“; hann var sonur Stefáns amtmanns Þórarinssonar, bróðir Odds lyfsala Thorarensens. — 20. l., „Stenkul“ o. s. frv., sjá Ferðabók Eggerts Ólafssonar og Bjarna Pálssonar, bls. 669. — 7.—8. l. a. n., „Pastor Einar Thorlacius“, sbr. aths. við 13.—14. l. Hann skrifaði lýsing Saurbæjarsóknar síðar um sumarið; hún er dags. 24. Ág. og er í nr. 21 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs. — 3. l. a. n., „Þorsteini“, sjá V. b., bls. VII, XXIV, LXXIX, XCIV og CLXXXVII. — Bls. 70, 13.—14. l. a. n., „Hovedyrkningen“ o. s. frv., sjá Ágrip af

sögu garðræktarinnar á Íslandi“ í Lýs. Ísl., IV., bls. 88 o. áfr. — Bls. 71, 8. l. a. n., „Bonden Páll“; hann var Halldórsson; hálffimmtugur þá; faðir annarar Dýrleifarinnar á Jórunnarstöðum og fósturfaðir hinnar, sbr. II. b., bls. 32. — Bls. 72, 11. l., „Leyningshólar“ o. s. frv.; um þá sjá Þorv. Thor., Ferðabók, IV., 42. — 12. l., „Völvuleiði“ (réttara Völuleiði), um það sjá Kr. Kålund, Isl. Beskr., II., 117, m. aths. nm., og ritgjörð hans í Aarb. f. nord. Oldkh. 1882, bls. 119—20; hann getur þar um teikning þá, sem hér er mynd af; teikningin er 4. af 5 á kvartarkar-blaði; 1. er af rúnasteini á Grenjaðarstað, sjá bls. 88; önnur af legsteini með latínuletri s. st., sjá bls. 87; 3. af steininum í Rauðu-skriðu, sjá bls. 85, og 5. er af 2 mannamyndum o. fl., sem óvíst er um nú, hvar hafi verið. Myndirnar eru dregnar með blýanti, mjög daufar og fíngerðar, en rúnir og stafir eru með bleki, og hefir blekið, ef til vill, verið sett í síðar. Finnur Magnússon hefir skrifað „Völuleiði“ fyrir ofan myndina af steininum þar og „Ligsteen paa Grenjaðarstað“ fyrir ofan myndina af rúnasteininum þar, en neðst á blaðið hefir hann skrifað: „Aftegnede i Island ved Herr Jónas Hallgrimsson 1839“. Verið getur, að Finnur hafi látið gera teikningarnar eftir fyrirmyndum og uppskriftum Jónasar. — Um rúnasteininn á „Völ(v)uleiði“ sjá einnig II. b., bls. 24—26 og 28—29, m. aths. — Bls. 75, 3.—4. l., „Villingadal — Bonden der“; hér er átt við Ytri-Villingadal og Magnús bónda Gunnarsson, er þá var fertugur að aldri. — Bls. 76, 17.—18. l., „Bonden paa Fjósakot“; hann hét Jón og var Sveinsson, rúmlega þrítugur þá. — 10. l. a. n., „Spydskaft“ o. s. frv.; hér mun raunar hafa verið um hnífskaft að ræða. Sbr. e. fr. II. b., bls. 24, 26, 29 og 34. Blaðbrotið mun vera nr. 5736 í þjóðminjasafninu í Höfn; er því lýst svo í skránni: „En Jerndolk med Pareerplade og med en meget tyk Ryg, 7 T. l. — Sendt af Studiosus Jonas Hallgrimson“. Um hólkinn er ekki getið. — Bls. 77, 19. l., „Hr. Pastor Jørgen Krøyer“ o. s. frv., sbr. II. b., bls. 26, m. aths. Hann var aðstoðarprestur séra Hallgríms Einarssonar Thorlaciusar í Miklagarði, tengdaföður síns og föður þeirra Hallgríms prófasts á Hrafnagili og séra Einars í Saurbæ, sem getið er hér á undan, bls. 69, m. aths. Hann varð síðar prestur á Helgastöðum og loks til Möðruvalla í Hörgárdal. Hann dó hálfáttræður 1875. Þeir Jónas og hann voru tengdir að því leyti, að Elín Halldórsdóttir, stjúpmóðir séra Hallgríms, föður Jónasar, og Rakel, móðir séra Jørgens Krøyers, voru systur. — Séra Jørgen Krøyer skrifaði þegar í næsta mánuði ýtarlega sóknarlýsing, „skýrslu yfir Miklagarðs og Hóla prestakall í Eyjafirði“, og er hún í nr. 21 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs. — Bls.

78, 7. l. a. n., „Kristjanson“, Kristján, síðar amtmaður. — 2. l. a. n., „Collin“, þjóðskörungurinn nafnfrægi, Jonas Collin, helzti stjórnmálamaður Dana í stjórnarráðum þeirra þá; f. 1776, d. 1861. Sjá um hann t. d. í C. F. Bricka, Dansk biograf. Lexikon, IV., 64—70. — Bls. 79, 12. l. a. n., „Hr. Pastor Björn Johnsen“ o. s. frv., séra Björn Jónsson, síðast prestur á Reynivöllum, þar sem hann dó 1867, sextugur að aldri; var skólabróðir Jónasar og jafnaldri. Lýsing Glæsibæjar-sóknar eftir hann er í nr. 21 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs., dags. 12. Des. s. á, — 1. l a. n., „Mr. Prockter“, þ. e. William Proctor, enskur fuglafræðingur, sem ferðaðist hér 1833 og 1837; sjá um hann í Landfrs. Ísl., IV., 212. — Bls. 80, 1. l., „*s. nyctæa*“, *strix nyctea*, snæugla (*nyctea nivea*). — 3. l., „*aquila*“, örn. — Bls. 81, 3. l. „*anas crecca*“, urtönd. — 12. l., „Hr. Vigfús frá Myrká“ o. s. frv.; hann var Gíslason; hann var fóstursonur séra Gamalíels og kvæntur Þorbjörgu, dóttur hans. Séra Gamalíel dó 1846, 77 ára. Það varð úr, að séra Gamalíel samdi sjálfur lýsing Myrkársóknar, eftir að hann hafði fengið umburðarbréf biskups viðvíkjandi því máli, og er lýsingin dagsett 6. Sept. s. á. Fylgir henni skrá yfir bæjanöfn sóknarinnar og jarðadýrleika eftir Vigfús, dags. 25. s. m. Lýsingin er í nr. 21 í abr. í hrs. Bm. í Lbs. — 12. l. a. n., „Þorlákur Hallgrímsson“ á Skriðu var þjóðkunnur maður. Hann var sonur Hallgríms smiðs Jónssonar (Hallgrímssonar, Sigurðssonar, Sæmundssonar), bróðir séra Gunnars eldra í Laufási, föður séra Gunnars yngra þar, sbr. V. b., bls. XL. Björn, sonur Þorláks, átti Guðrúnu, dóttur séra Gamalíels á Myrká, er nú var getið, en annar sonur hans var Jón Kjærnested, sem Jónas orti eftir, sjá I. b., bls. 96—97, m. aths. — Um minjar trjáræktar Þorláks og sona hans sjá Lýs. Ísl. IV. b., 165. Enn munu lifa nokkrar bjarkir og reynar Þorláks á Skriðu, og frásagnir um áhuga hans og aðferð við trjáræktina. — 5. l. a. n., „Möðrufellshrísla“ o. s. frv., sbr. Þjóðsögur og æfintýri Jóns Árnasonar, I., 643, og kvæðið „Reyniviðurinn“ eftir Gísla Brynjólfsson, sjá Ljóðmæli hans, Kh. 1891, bls. 428—33. — Bls. 83, 2. l., „Pløjland“; Þorlákur var einn meðal hinna allra-fyrstu, sem létu plægja land hér á síðari tímum, sbr. Lýs. Ísl., III. b., bls. 114. — 19. l., „Fredriksgave“, Möðruvellir í Hörgárdal (Möðruvallaklaustur kallað þá), sbr. I. b., bls. 27, m. aths. — 23. l., „B. Jónsson“, Björn Jónsson umboðsmaður. — Bls. 84, 2. l., „Hr. cand. Arnesen“, Arnór Árnason, cand. jur.; hann var þá settur sýslumaður í Eyjafjarðarsýslu (til 24. s. m.). Arnór var bróðir Jóhanns sýslumanns í Þingeyjarsýslu, sjá I. b., bls. 9, m. aths., og varð Arnór þar sýslumaður eftir hann í norðurhluta sýslunnar. Árið 1847 varð hann sýslumaður í Húnavatns-

sýslu og dó 1859. — Bls. 85, 2. l., „en flad Sten“ o. s. frv. Sbr. Árb. Fornleifafél. 1906, bls. 6. Steinninn er nú fluttur til Þjóðminjasafnsins (nr. 10948). Hann hefir aldrei átt að vera eða verið legsteinn, þótt hálfkirkja væri að sönnu í Rauðu-skriðu frá því á síðasta fjórðungi 15. aldar, sbr. Ísl. fornbrs. VI., 6. Áletrunin á steininum er nöfn þeirra Magnúsar Jónssonar prúða og fyrri konu hans, Helenu (Elínar) Jónsdóttur, og óglöggt ártal; skýrt er 55. Þau Magnús og Helena giftust 1550 og hún mun hafa dáið 1565. Þau bjuggu 15 ár í Skriðu, sbr. sögu Magnúsar prúða eftir Jón Þorkelsson, Kh. 1895. Merkið aftast á steininum er, ef til vill, fangamark (búmerki) Magnúsar. Virðist ekki vera sett saman af rúnum. — 11.—12. l. a. n., „Skúli Tómasson“, f. 1767, d. 1849. Sóknalýsing hans og uppdráttur yfir Fnjóskabls. 89, m. aths. Séra Skúli skrifaði skónarlýsing, dags. 31. Ág. sama sumar (1839); er hún í nr. 21 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs. — 9. l. a. n., „Præsten paa Háls“ o. s. frv., séra Sigurður Árnason, f. 1767, d. 1849. Sóknalýsing hans og uppdráttur yfir Fnjóskadal og nágrennið er, með hendi séra Þorsteins Pálssonar, í nr. 21 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs. — 5. l. a. n., „Hr. Thorst. Paulsen“, þ. e. séra Þorsteinn, er nú var nefndur; hann varð eftirmaður séra Sigurðar og dó á Hálsi 1873; f. 1806. Hann var mesti merkismaður. — Séra Þorsteinn var tengdafaðir séra Gunnars og Tryggva Gunnarssonar (stjúpsona sinna), séra Arnljóts Ólafssonar og Skafta Jósefssonar. — Bls. 86, 11. l. a. n., „Hr. Jón Jónsson“, o. s. frv. Hann var f. 1772, prófastur og prestur á Grenjaðarstað 1827—1866, d. 17. Júní þ. á. Sjá um hann og afkomendur hans í ársr. Fræðafél., 5. árg., bls. 117—25. Hann var faðir Björns Jónssonar umboðsmanns m. a., sem getið er á bls. 83. Sóknarlýsing séra Jóns er í nr. 21 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs., dags. 24. Okt. 1843. — 4. l. a. n., „Runesten“ o. s. frv. (sbr. bls. 87—88). Áletrunin er í ehr. svo sem hún er hér, og e. fr. er hún á sérstöku blaði, sem fylgir bréfi Jónasar til Finns Magnússonar, dags. 22. Júlí s. á., sjá II. b., bls. 25—27, m. aths. Myndin er nr. 1 á blaðinu, sem getið er hér á bls. 284. Áletrunin er lesin og ráðin vel, þótt hún sé miður rétt rist. Kaunin í 3. orði á 1. fleti, 3. og 8. orði á 2. fleti og 9. og 10. orði á 3. fleti eru stungin, þar sem þau tákna g, og e. fr. í 6. orði á 1. fleti. Yfir miðjan legginn á síðustu rún í 1. orði á 2. fleti er settur eins konar dráttur; táknar rúnin z; 5. rún í síðasta orðinu á þeim fleti er nær því sem 3. og 4. rún, en rúnameistarinn hefir séð, að hann hafði sett kvistinn öfugu megin, gert nauð fyrir ár, og síðan gert 6. rún, ár, rétt. Steinninn er enn á s. st. — Bls. 87, 7. l. a. n., „En anden“ o. s. frv. Hann er einnig á s. st. enn; er 1½ m. að lengd

og 66 cm. að ummáli. Í öðru orði eru 2 I í miðju en E næst-aftast, og sömul. er E aftast í 4. orði. — Í byrjun 5. orðs eru samandregin T og H til að tákna Þ. Aftast eru ekki þeir stafir, sem myndin hér sýnir, ekki HEL, heldur EIELLS SON, þ. e. Egils son. Á eftir hverju orði eru 3 smákrossar til aðgreiningar. — Bls. 89, 23. l., „Faktor Johnsen“, þ. e. Jakob Þórarinsson J., tengdasonur Jóns prófasts Jónssonar á Grenjaðarstað, kvæntur Hildi, dóttur hans, faðir Edvalds J., læknis í Kaupmannahöfn. — Bls. 90, 21.—35. l.; viðv. skýrslu Johnsens — og áætlun Jónasar sjá II. b., bls. 64, m. aths., og IV. b., bls. 55—60, m. aths.; e. fr. V. b., bls. CVIII—CIX. — Bls. 91, 18. l., „Jón Ingjaldsson“, prestur að Nesi 1832—47 og síðan á Húsavík frá 1848 til dauðadags, 12. Okt. 1876. Sóknarlýsing hans er í nr. 21 í abr. í hrs. Bm. í Lbs., dags. 20. Des. 1840. — 22. l., „Jón Þorsteinsson“; hann var prestur til Mývatnsþinga 1814—48, en síðan í Kirkjubæ í Hróarstungu; d. 14. Júní 1862. Er nú kominn mikil ætt frá honum (Reykjahlíðarætt); meðal 15 barna hans voru þær systurnar, Valgerður, kona séra Þorsteins Pálssonar á Hálsi (sbr. bls. 85, m. aths.), Hólmfríður, kona séra Jóns Sveinssonar á Mælifelli, Solveig, kona Jóns Sigurðssonar alþingismanns á Gautlöndum, og Jakobína, kona drs. Gríms Thomsens. Sóknarlýsing séra Jóns er (í afskrift) í nr. 21 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs., en ekki heil; sbr. einnig nr. 29 í 4 bl. br. í sama hrs.; það virðist vera frumrit síðari hlutans.

Bls. 94—124. — SKÝRSLUR OG ATHUGASEMDIR FRÁ SUMARFERÐUNUM *1840.* — *1. Ekskursion til Seltjarnarnes* og *2. Viðø.* Ehr. fremst í lítilli skrifbók í 4 bl. br., sem var í eigu drs. Joh. Steenstrups. — *3. Frá ferð umhverfis Esju.* Ehr. fremst (4., 9.—10. bls.) í vasakveri Jónasar frá sumrinu 1840, sem var í eigu Joh. Steenstrups prófessors; myndin efst á bls. 97 er á 4. bls. í vasakverinu og er að svo stöddu óvíst, hvaðan hún er og hvort hún stafar frá þessari ferð. — Myndirnar (merktar 1 og 2) á bls. 96 eru á bls. 9 í kverinu, og eru 2 blöð auð fyrir framan. Þær eru af hinum svo-nefndu Lokum, sem eru 3. — *4. Rejsen fra Reikevig til Krýsuvík* er í ehr. í sömu skrifbók og 1. og 2., og eru 4 alauð blöð á milli. Viðbótin á bls. 101—103 er á bls. 11—13 í sama kveri og 3; er þetta hvort-tveggja og flest í kverinu skrifað og dregið með blýanti. — Bls. 97, 6.—7. l. a. n., „som før er omtalt (paa Esjaturen)“, þ. e. ferðinni umhverfis Esju, sbr. 3., en skýrsla um þá ferð finnst nú ekki. — Bls. 98, 7. l., „Mackenzie, Robert“; um þá og rit þeirra um Ísland sjá Landfrs. Ísl. — 9.—10. l., „Vejen til Krisevig“ o. s. frv. Þeir Jónas hafa farið gamla veginn, fyrir vestan Stórhöfða (Stór-

höfðastíg); hann er markaður á uppdrætti Björns Gunnlaugssonar og uppdrætti Íslands (landmælingastofnunarinnar), bl. 27 SA, frá 1935. Jónas lýsir þessum vegi einnig í ritgjörð sinni um brennisteinsnámana, sbr. IV. b., bls. 28. Nú er venjulega farið austar, að Kaldárseli og þaðan suður að Undirhlíðum, en síðan norðvestan-undir þeim og Sveifluhálsi, sbr. uppdr. herforr. (og landmælingastofnunarinnar). Síðustu ár, eftir að lækkað hefir í Kleifarvatni, er oftast farið suðaustan-undir Bakhlíðum og Sveifluhálsi, sbr. uppdrátt landmælingastofnunarinnar, bl. 27 SA, frá 1935. — 21. l., „den historiske Beretning“ o. s. frv. Ekki getur Jónas neitt um þá frásögn í eldriti sínu, sbr. IV. b., bls. 164—165, enda mun hér að eins um munnmæli að ræða. Í frásögn sinni um gosið í Trölladyngju 1340 getur Gísli biskup Oddsson heldur ekkert um Undirhlíðar né eyðing nokkurra bæja, sbr. rit hans „Annalium in Islandia farrago“, sem er nú prentuð í Islandica, X. b., bls. 1—30. En í Hafnarfirði og Garðahreppi eru enn munnmæli um, að margir bæir hafi verið fyrrum á svonefndum Garðaflötum, en fluttir þaðan, er hraun rann þar á; þar hafi Garðar verið upphaflega o. s. frv.; sbr. Gráskinnu, III., 93—94. Á Jónas, ef til vill við þessar sagnir, en að sumu leyti stafa ummæli hans frá lýsingu Eggerts Ólafssonar í ferðabók hans, bls. 1024, og frá því riti hefir hann haft þekkinguna um frásögn Gísla biskups, sbr. jafnframt bls. 74 (§ 110); sbr. e. fr. Árb. Fornlfél. 1903, bls. 33—34, og 1908, bls. 9—10, þar sem Brynjúlfur Jónsson skýrir frá túnleifum Skúlastaða og rústar í Helgadal; er óvíst, hve nær þeir bæir hafa farið í eyði. — 11. l. a. n., „Móhryggir“, þ. e. Sveifluháls og Núphlíðarháls; í ritgerð sinni um brennisteinsnámana kallar Jónas þá Móhálsa, sbr. IV. b., bls. 27. — Bls. 99, 4. l., „Ögmundarhraun“ o. s. frv. Nú þekkjast engar sögulegar heimildir fyrir því, að það hafi brunnið 1340, sbr. Ferðabók Þorv. Thoroddsens, I., 187. Gísli biskup Oddsson nefnir ekki Ögmundarhraun í frásögn sinni um gos í Trölladyngju 1340, sbr. aths. við bls. 98, en það er hins vegar ekki ólíklegt, að hraunið hafi brunnið það ár. Víst er það rangt í frásögn Gísla biskups, að hraun hafi við þetta gos í Trölladyngju runnið ofan í Selvog. Sbr. e. fr. næstu aths. — 3. l., „Dyngjur“, þ. e. Grænadyngja og Trölladyngja (-dyngjur); en Ögmundarhraun er sennilega ekki komið frá þeim, heldur öðrum gígum sunnar, sbr. Ferðabók Þorv. Thoroddsens, I., bls. 186—88. — Er í rauninni líklegast, að þeir og ekki Trölladyngja hafi gosið 1340, og að þá hafi Ögmundarhraun runnið — ofan að sjó við Sela-*tanga* og víðar um til austurs og vesturs, en ekkert hraun þá runnið ofan í Selvog; hraunin þar eru eldri og

eiga upptök sín miklu austar. Í ritgerð sinni um eldfjöllin (eldritinu) minnist Jónas á Ögmundarhraun í sambandi við frásögnina um gos í Trölladyngju 1390, sbr. IV. b., bls. 166, m. aths. — 7.—10. l., „den vestligste Móhryggur“ — „den østligste Móhryggur“, þ. e. Núphlíðarháls (Vesturháls) og Sveifluháls (Austurháls). — Bls. 100, 20. l., „Henchels Kort“; það var með ritgerð hans um brennisteinsnáma hér á landi, sem er aftan-við ferðabók Ólafs Ólafssonar (Olaviusar), Kh. 1780. Ritgerðin heitir „Underretning om de Islandske Svovel-Miiner“ o. s. frv. Um hana og Henchel sjá Landfrs. Ísl., III., bls. 73—74. Henchel fór til Krýsuvíkur réttum 65 árum áður en þeir Jónas, 26. Júní 1775. — Bls. 103. Gígirnir, sem sýndir eru á myndinni, eru uppi á Brennisteinsfjöllum. Þeir Jónas kvað hafa verið 8 daga í Krýsuvík og þar við námana (26. Júní—3. Júlí), en farið síðan upp á Lönguhlíð og Brennisteinsfjöll og austur í Ölfus (4. Júlí), og svo þaðan (5. Júlí) upp í Hengil og austur í Grafning, sbr. II. b., bls. 45, og bls. 104—5 hér; e. fr. Landfrs. Ísl., IV., 26. Þeir eru við Úlfljótsvatn 6. Júlí, og úr því hafa þeir hagað ferðum sínum svo sem áfangaskráin á bls. 131—124 sýnir. — Bls. 105—106. Jónas hefir skrifað upp þessar 3 gömlu áletranir í þessari ferð; þær eru í ferðakverinu á milli myndarinnar, sem hér er á bls. 103, og þess, sem hér er á bls. 104—105, *5. Frá ferð um Ölfuss-hrepp;* sennilega hafa 2 þessara áletrana verið á legsteinum á Hjalla en ein (2.) á fjöl í kirkjunni eða kirkjugarðinum þar. Þær eru prentaðar hér eins og Jónas hefir skrifað þær. „Ásmundur“ mun vera Ásmundur á Litla-landi, Jónsson, Brynjólfssonar lögréttumanns á Litla-landi, Jónssonar; var kona hans (og ekkja) Guðrún Þórðardóttir frá Þorlákshöfn; sbr. Sýslumæf., reg. Jónas hefir ekki getað lesið allt 1. orðið í 4. l. í 2. er. af 3. áletrun og verður nú að svo stöddu ekki sagt, hvað þar hefir staðið á leiðisfjölinni, því að hún er ekki lengur til. 2. áletrunin virðist ekki heil né skýr. — *7. Ferð um Borgarfjörð,* bls. 106—110. Þetta dagbókarbrot frá 14.—16. Júlí er á 4 fremstu blöðunum í lítilli skrifbók, sams konar og sú er, sem dagbókarbrotin frá Júní eru í, og eru þær saman. Ef til vill vantar hina 3. á milli þeirra. — Bls. 107, 14.—15. l., „Trochus“, ehr. „Trox“, en gizkað er á, að það standi fyrir „Trochus“. — 18. l., „Snorralaug“ o. s. frv.; um hana og legsteinana í Reykholti sbr. bls. 176—178 og II. b., bls. 46, og e. fr. Isl. Beskr. eftir Kr. Kålund, I., 317—19 og II., 412, og þau skrif, sem þar er getið um, og einnig Isl. Fortidslevn., bls. 48; Snorralaug er víst enn svo sem hún var um 1870, en legsteinabrotin eru nú horfin; sá steinn, sem getið er og lýst á bls. 107—108, var þó enn vís 1903, lengri hluti

hans, kominn þá upp úr kirkjugarðinum fyrir skömmu; alveg ólæsilegur; en engin ástæða er til að ætla, að hann hafi verið legsteinn Snorra Sturlusonar, enda ólíklegt, að nafnið Snorri felist í merkinu aftan- eða neðan-við krossmarkið. — Efri myndin á bls. 107 og sú, sem er á bls. 108, eru í vasakveri Jónasar frá ferðinni, en eyður fyrir þeim í skrifbókinni. — Bls. 108, 23.—24. l., „Skáneyjarkúla" kallast nú ætíð Skáneyjarbunga eins og hér á bls. 157, en í Hænsa-Þóris-sögu er hún nefnd Skáneyjarfjall (-fell). — 5. l. a. n., „Figuren"; hún er í vasakverinu. — 4. l. a. n., „Síðumúli" o. s. frv. Sbr. bls. 178—179 hér. Steinninn er nú í Þjóðminjasafninu, en afsteypa er af honum þar sem hann lá. Sögusögnin um hann er í Þjóðs. og æfint. Jóns Árnasonar, II., 112—13. Mynd af honum er í Nordisk Kultur, XXVII, 333. — Bls. 109, 1. l., „en Bjergryg", þ. e. Síðufjall. — 3. l., „en Runesten", sbr. bls. 179 hér, m. aths.; í skrifbókinni er engin mynd af áletruninni á steininum, en rúnirnar, sem hér eru prentaðar, eru í vasakverinu, og stendur þar aftan-við þær: „Norðtungu-kirkjugarði. — Sekskantet". — Sbr. e. fr. Isl. Fortidslevn., bls. 52, og Árb. Fornlfél. 1899, bls. 21—22. Með latínsku letri er áletrunin svo: Hér hvíler Páll Haldórs son, sem guð hans sál hafe. — Bls. 110, 5.—7. l.; Brókarfellin kallast nú Grábrók (sbr. einnig bls. 158 og 160) og Brekkuhraun kallast Grábrókarhraun. — 9. l., „Hreðuvatn", ehr. „Hreðavatn", en sbr. Árb. Fornlfél. 1923, bls. 38. — 6.—7. l. a. n.; latínsku jurtanöfnin, sem eru hér milli sviga, eru í ehr. úti á röndinni; hefðu átt að vera hér með skáletri. — *8. Frá ferð um Vesturland.* Bls. 111. Stafamerkin á myndinni, sem bent er til í skýringunni neðan-undir, hafa verið óljós; a. er til hægri handar á Grettisbæli, en b. vinstra megin; c. er ekki sjáanlegt á frummyndinni, en Fagraskógarfjall er bakvið Grettisbæli. Frummyndin er stærri en prentmyndin hér; hún er dregin með blýanti, en síðan skýrð með bleki, það sem hér er dekkst, og þannig eru flestar myndirnar í vasakverinu. — Nafnið Grettisbæli er undir myndinni, og aftan-við það í svigum: „Staðarhr. Robert". — Örnefnin eru hripuð með blýanti og nú mjög óljós. Við nafnið Grímsfjall sýnist vera lítil og óskýr mynd af því fjalli. Nafnið Svartbakafell er mjög ógreinilegt; það fell er upp-af Hrísum. Orðin „með Valabjörgum" eiga að standa á eftir örnefninu „Kerlingarfjall". — Bls. 112. Sama er að segja um myndina hér og myndina á bls. 111; a. sést þó á skriðunni hægra megin; b. er nær horfið, milli dökku rákanna þar fyrir ofan. c. (Basaltisk Lava; „-iak" er prentvilla fyrir „-isk") hefir verið á næstu lögum ofan-við skriðuna; d. er á lögunum, sem táknuð eru með

lóðréttum strikum; e. mun hafa verið á efstu lögunum; f. er grasbrekkan vinstra megin, og g. er áin við fjallsræturnar. — 1. l., „Brjánslæk“; ehr. „Brjámslæk“, sem er algeng og gömul villa bæði í ræðu og riti. — Bls. 113. Óvíst að svo stöddu, hvaðan efri myndin er; ef til vill frá Brjánslæk einnig; hún er dregin mjög dauft með blýanti. — Bls. 114—115. Þessar 5 myndir eru einnig nafnlausar í ferðakverinu; þó stendur nafnið Mókollshaugur utan-við efri myndina á bls. 114 og kann að eiga við hana; sjá um hann í ferðabók E. Ól., bls. 393. — Með því að birta hér myndirnar, fæst, ef til vill, síðar vitneskja um, hvað þær eiga að sýna. — Bls. 116. Legsteinninn er nú í Þjóðminjasafninu; sjá um hann á bls. 193 hér fyrir aftan; e. fr. Isl. Fortidslevn., bls. 57, Árb. Fornlfél. 1899, bls. 23, og 1914, bls. 71—72. — Aths. um kuml í Hjarðardal innra er í ehr. í K. G. 31 b I, en ekki í vasakverinu. — *9. Ferð um Árnessýslu* (116—121). Dagbókarbrot frá ferðinni austur (sbr. áfangaskrána á bls. 123—124), er í 3. skrifbókinni, sams konar og hin fyrri dagbókarbrotin frá þessu sumri (sbr. *1.*, *4.* og *7.)*, en hún er nú í nr. 27 í 4 bl. br. í hrs. Bmf. í Lbs. Það er á 9 fremri blöðunum í bókinni, en hin 9 eru auð; fremsta blaðið er raunar nær autt einnig; þar er að eins það lítið, sem stendur við 23. Sept. — Bls. 117, 17.—18. l., „mine tidligere Bemærkninger“; þær finnast nú ekki. — 21. l., „gennem sat“, les „gennemsat“. — 6. l. a. n., „Hjálmholt“; þar bjó Páll sýslumaður Melsted, sem hafði orðið Jónasi samferða austur yfir Mosfellsheiði, ásamt einni dóttur sinni, sbr. II. b., bls. 61. Jónas skrifaðist á við hann, sbr. II. b., og ætlaði að semja með honum lýsing Árnessýslu, sbr. bls. 118 (27. Sept.). Sbr. e. fr. II. b., bls. 57—59. — Bls. 118, 22. l., „Markarhraun“ kallast nú jafnan Merkurhraun, — sem er raunar ekki alveg rétt. — 8.—9. l. a. n., „Beskrivelse over Árnessyssel“; sýslulýsing Páls Melsteds er í nr. 19 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs. — *10. Áfangaskrá* o. s. frv., bls. 121—124; hún er í ferðakverinu.

Bls. 125—135. — ANNOTATIONSBOG 1841. *(1. Jan. — 17. Maj).* — Hún er í tvennu lagi, skrifuð í 2 skrifbækur, sams konar og dagbókarbrotin frá sumrinu áður eru í, og þær eru nú í nr. 27 í 4 bl. br. í hrs. Bmf. í Lbs.; á kápu fyrri bókarinnar hefir Jónas skrifað: Annotationsbog Nr. 1 1844 (1.—13. Januar). — Bls. 125, 3. l., „*Lernæopoda elongata*“, eins konar smákrabbi, sem sezt á augun á hákörlunum. — 3.—4. l., „*scymnus glacialis*“, hákarl. (Nú nefndur *somniosus microcephalus).* — 5. l., „*Asterias*“, krossfiskur. — 6. l., „*Fulica atra*“, sóthæna (sbr. V. b., bls. 46—47, m. aths.); hún er einnig nefnd blesönd

(Ben. Grd., Ísl. fuglatal, bls. 43). — 6.—7. l., „Hr. Sv. Olafsens“, Sveinbjarnar Ólafssonar, verzlunarstjóra í Keflavík, fyrir verzlun G. Petersens. — 12. l., „*Tringa cinerea*“, rauðbrystingur; hann mun nú venjulega nefndur *tr. Islandica*. — 15. l., „*Ulula brachyotus*“, skógarugla, brandugla; nú kölluð ýmist *asio, strix* eða *otus br.*, eða enn öðrum nöfnum; sbr. e. fr. II. b., bls. 62 og V. b., bls. 41, m. aths. — 18.—19. l., „*tr. maritima*“, þ. e. *tringa maritima*, sendlingur. — 21. l., „*falco Isl.*“, valur. — 25. l., „Dr. Scheving“, Hallgrímur Sch., kennari. — 32. l., „G. Magnússon“, þ. e. Guðm. M. (1741—98); átt er við skýringu hans í útgáfu hans af Egils-sögu, Kh. 1809, bls. 57, nm. — 33. l., „Sch.“, Hallgrímur Scheving, kennari. — Bls. 126, 13.—14. l., „Páll Tómasson“, sjá bls. 43, m. aths. — 14.—15. l., „*pleuronectes pingvis*“, grálúða, svartspraka (Bj. Sæm., Fiskarnir, bls. 306). — 16. l., „Thorl. Johnsens“, Þorleifs Jónssonar; hann var stjúpi Árna Thorlaciusar í Stykkishólmi. — 20. l., „Sigurður bóndi á Hjallalandi“ var Sigurðsson. Hann var áður á Bjarnastöðum. Hjallaland var nýbýli. — Bls. 127, 11. l. a. n., „Sigurður á Bjarnastöðum“, sjá síðustu aths. — Á eftir þessari grein kemur allmikið mál í ehr., ritað 12.—20. s. m. eftir blaði frá dr. Hallgr. Scheving (og að nokkru leyti frá Sigurði hreppstjóra Helgasyni á Jörva o. fl.); það er mestmegnis upplýsingar um ýmsar hvala- og sela-tegundir, allmerkilegar skýrslur, en sleppt hér, þar eð þær eru ekki eftir Jónas. — 4. l. a. n., „*Fulica atra*“ o. s. frv., sbr. bls. 125, m. aths. — Bls. 128, 13. l. a. n., „*Alca*“, álka (klumba, *alca torda)*. — Bls. 129, 3. l., „Nilsson“ („Nilson“ er prentvilla), Sven N., stórmerkur náttúrufræðingur og fornfræðingur, háskólakennari í Lundi, f. 1787, d. 1883. Hér er vitnað í rit hans, „Skandinavisk fauna, II., Fåglarne“ (1824—28). — 12. l. a. n., „*Liparis vulgaris*“, sæsnigill (sbr. V. b., bls. 110, m. aths.; e. fr. „Fiskarnir“, bls. 191—94); hér virðist vera um *Lip. Montagui* Don. að ræða, eftir lengd fiskjarins að dæma. Jónas hefir fyrst skrifað „*Lepadogaster?*“, en síðan bætt við með blýanti: „er *Liparis vulgaris*“. — Bls. 130, 13.—14. l. a. n., „*corvus pica*“ (*pica pica*, L., *pica caudata*, Ray.) nefnist Skade á dönsku og skata á sænsku, en „skaðar“ munu þessir fuglar ekki hafa verið nefndir hér almennt, enda eru þeir ekki taldir íslenzkir og eru næsta ókunnir hér á landi. Nafnið „skaði“ kann þó að hafa verið (og vera enn) notað; það finnst í fornum fuglaheitum (í Snorra-Eddu); nafnið skata virðist einnig hafa verið til, sbr. forna viðurnefnið „skötulær“. En fugl þess hét annars og heitir skjór (kvk.), eins og hann kallast enn í dag í Norvegi. — Sbr. e. fr. Bj. Sæm., Fuglarnir, bls. 228—29. —

9. l. a. n., „öfugugga“ o. s. frv.; um öfugugga og loðsilung sjá Þjóðs. og æfint. Jóns Árnasonar, I., 636—37. — Bls. 131, 13. l., „Vandhøne“ o. s. frv., sbr. bls. 125 og 127. — 20. l., „Sverðfiskur“, s. s. háhyrna *(orca gladiator,* Lac.). En sú lýsing, sem hér er af sverðfiskinum, kemur raunar alls ekki heim við háhyrnu, og einkum er stærðin sögð hér miklu meiri, enda jafnvel meiri en á nokkrum hval, svo kunnugt sé. Hvalur sá, er Guðmundur í Landakoti hefir séð og átt við í rauninni, hefir ekki verið sverðfiskur, heldur sennilega hornfiskur, þ. e. hnúfubakur (sbr. II. b., bls. 44 og 63, m. aths., og bls. 133 hér), *megaptera boops,* og „hornið“, sem Guðmundur hefir álitið vera svo, hefir sennilega verið annað bægslið á hvalnum, sbr. Spendýrin, bls. 399 o. s. frv. — Guðmundur Brandsson var bóndi í Landakoti og alþingism. Gullbringu- og Kjósar-sýslu 1849—61; sbr. Alþm.-tal 1845—1930). — 2. l. a. n., „rúnasteini“ o. s. frv., sbr. bls. 170—171. — Bls. 132, 2. l., „*Aquila*“, örn. — Bls. 133, 13. l., „Nilsons“ (þ. e. „Nilssons“); sbr. bls. 127, m. aths. — 16. l., „Hornfiskur“ o. s. frv., sbr. II. b., bls. 44 og 63, m. aths. — 3. l. a. n., „Krøyers Embryo B. r.“, B. r. = *Balænopteræ rostratæ;* Jónas á við hvalfóstur það, er Henrik Krøyer, danskur náttúrufræðingur, lýsir í tímariti sínu, Naturhistorisk Tidsskrift, II., 617 o. s. frv. *B. rostr.* er hrafnreyður (hrefna), en „arnfirðingurinn“ var steypireyður. — Bls. 134. Á undan þeirri grein, sem hér er efst, um nöfn á sílum, hefir Jónas ritað í ehr. allmikið mál um hvali sama dag og talið það „skrifað af séra Ólafi Þorleifssyni á Höfða, fyrrum á Kvíabekk, fyrir dr. Scheving“; sbr. aths. við bls. 127. — 1.—2. l., „Sigurður stúdent Gunnarsson“, síðar prestur á Desjarmýri og Hallormsstað; varð prófastur (1861—78) og alþingismaður; d. 1879. — 15. l., „Loðna“ o. s. frv.; hún nefnist nú *mallotus villosus;* Eggert Ólafsson nefndi hana *clupea villosa. Osmerus (eperlanus)* er fiskur, sem tilheyrir annari kvísl af laxaættinni. — „Hæringur“ kvað karlfiskurinn af þessari fisktegund, loðnunni, vera nefndur sums staðar, sbr. Bj. Sæm., Fiskarnir, bls. 371, og kann að vera átt við hann með orðunum, sem Jónas setur hér í 14.—15. l.: „Þegar hæringur fylgir loðnu, þá er fiskur stöðugur“. Sbr. einnig útlendu nöfnin á síldinni: Häring, herring, hareng (og harengus). Loðna og hæringur eru einnig nöfn líkrar merkingar. — 17. l., „*Pl. hippoglossus*“, þ. e. *Pleuronectes hippoglossus* (sem Ólafur Olavius nefndi svo), er flyðra og kallast nú *hippoglossus vulgaris,* hinar eiginlegu flyðrur, en kolar (og lúrur) kallast *pleuronectes* (Bj. Sæm., Fiskarnir, og V. b., bls. 107—109, m. aths.). — 21. l., „*L. tridactylus*“, þ. e. „*Larus tridactylus*“, rita (ritsa, skegla). —

22. l., „*Charadrius pluvialis*“, heiðlóa. — 24. l., „*Turdus iliacus*“, skógarþröstur. — 30. l., „*anser albifrons*“, blesa (blesgæs). — 5. l. a. n., „Hr. Pétur paa Höskuldarkot“ (hjá Ytri-Njarðvík) var Jónsson. — Bls. 135, 1. l., „*P. limandoides*“, þ. e. „*Pleuronectes* (eða *Platessa) limandoides*“, sandkoli (*pleuronectes limanda* L., sbr. V. b., bls. 108); — óvíst er, hvað átt er við með tilvitnuninni á eftir (fyrir neðan í ehr.). — Jónas virðist ekki hafa haldið þessum athuganaskrifum áfram eftir 17. Maí. Á næstu bls. á eftir greininni um flúruna eru skrifuð síðar mál á hvaltegund („*longimana*“) og beinagrindum úr 2 hvaltegundum, o. fl., en næstu 5 blöð hafa verið klippt úr skrifbókinni. — Bls. 136. *Viðbót.* Þessar smágreinar eru á 2 blöðum, sem sett hafa verið aftast í nr. 28 í 4 bl. br. í hrs. Bmf. í Lbs. Í rauninni er óvíst, hve nær Jónas hefir skrifað þær, en helzt virðast þær vera frá þessum vetri eða vori, 1841. — Bls. 137, 4. l., „Steingr.“, þ. e. að líkindum Steingrímur Ólafsson á Litla-Seli, hafnsögumaður og sjómaður.

Bls. 137—145. — TVÆR LITLAR RANNSÓKNARFERÐIR. — Skýrsla Jónasar um þessar rannsóknarferðir er í sams konar skrifbók og dagbókarbrotin frá 1840 og athugasemdirnar hér á undan frá fyrri hluta ársins 1841; bókin er nú í nr. 123 í 4 bl. br. í hrs. Jóns Sigurðssonar í Lbs.; eru skýrslurnar skrifaðar á fremri blöðin 10, en hin aftari 10 eru alauð. — Sbr. e. fr. bls. 161—171 hér. — *1. Þingnes í Elliðavatni.* — Bls. 137. Um þennan forna þingstað Kjalarnesþings sjá nú ritgerð eftir Angus Smith í Proceedings of The Society of Antiquaries of Scotland, Vol. X, Edinb. 1874, Kr. Kålund, Isl. Beskr., I., 19—20, Árb. Fornlfél. 1893, 24—27, 1898, fylgirit, 44, 46 og 54, og 1903, 31—33, og e. fr. D. Bruun, Fortidsminder (2. útg.), 93—97. — 4. l. a. n., „Jón paa Vatni“, þ. e. Jón hreppstjóri Jónsson á Elliðavatni; sjá um hann í Annál 19. aldar, II., 65. — Bls. 138, 6.—7. l., „Thomsen“ o. s. frv., Christian Jürgensen Thomsen, forstöðumaður safnsins. Hringurinn, sem var álitinn gömul lyklasylgja, var afhentur safninu af Jónasi ásamt fleiri gripum 1843, og var sett á hann tölumerkið 7251, en talinn var hann ófinnandi 1918. „Den ligner fuldkommen de, som findes anbragt ved Bælterne fra Finmarken“. — Bls. 139, 8. l. a. n., „Hakonsens“, þ. e. Einars Hákonarsonar („Hákonsens“), hatt(amak)ara og kaupmanns („borgara“) í Reykjavík, sem Jónas var til húsa hjá síðastliðna 2 vetur. Einar var systursonur Ísleifs háyfirdómara Einarssonar og tengdafaðir Valgarðs Breiðfjörðs (sbr. Rvík 14 vetra, bls. 70). — Bls. 140, 4. l. o. s. frv. Það er ekki sennilegt, að nokkur dómhringur hafi verið á þessum þing-

stað, sem mun vera hinn forni vorþingsstaður Kjalarnesþings, né öðrum fornum vorþingsstöðum. — Bls. 141. Auk hinnar hringmynduðu tóftar og grjóthólsins, sem ekki reyndist mannvirki, rannsökuðu þeir Jónas eftir þessu 2 búðatóftir og athuguðu dálítið nokkrar aðrar. Sbr. e. fr. bls. 161—165 hér. — *2. Ferð suður á Vatnsleysuströnd.* Sbr. bls. 165—171 hér. — Um Kópavogs-þingstað sjá Árb. Fornlfél. 1929, bls. 1—33. — Bls. 142, 22. l. a. n., „Árni", hann var Pétursson. — 7. l. a. n., „Hofstaðir"; sbr. Árb. Fornlfél. 1903, bls. 33, og Aarb. f. nord. Oldkh. 1909, bls. 308. — Bls. 143, 21. l., „Brekka"; þar bjó þá Páll Melsted yngri, vinur Jónasar, og hefir Jónas eftir þessum dagsetningum farið þangað 24. Júní og dvalið þar næsta dag; þaðan fór hann svo 26. Júní til Hvaleyrar, næstu nótt til Flekkuvíkur og svo sunnudaginn 27. Júní þaðan aftur til Hvaleyrar, og sennilega alla leið til Reykjavíkur. — 23. l., „Bogbinder Þórarinn"; hann var Sveinsson; var hann þá einnig á Brekku; sjá um hann í „Blöndu", II., 285—88, og í „Dægradvöl", bls. 54. Síðar var Þórarinn á Eyvindarstöðum, til 1856, en hann dó 20. Jan. 1859 að Gerðum í Garði, kominn yfir áttrætt (f. 21. Ág. 1778). Upphaf ævisögu hans, ritað af honum sjálfum, er prentað í „Blöndu", II., bls. 312—49. — 6. l. a. n., „Aronshellir", þar sem Aron (Árón) Hjörleifsson ætti að hafa dulizt, er hann hafði verið gerður sekur, sbr. Sturl. s. (útg. 1906—11), I., 377—78, og Bisk. s., I., 543—44, sbr. og 629—30. — 3. l. a. n., „Tagidareller ... hellir"; eyða er í ehr. fyrir öðru nafni hellisins, og er að svo stöddu ókunnugt, hvað það er. — Bls. 144, 12.—13. l. a. n., „Þórð lóðs"; hann var Jónsson; átti heima í Grashúsum. — 9. l. a. n., „flere, store, flade Blokke" o. s. frv.; steinarnir eru alls 4, sem nokkuð er letrað á, en á 3 þeirra er þó lítið letrað. Um þessar áletranir sjá Kr. Kålund, Isl. Beskr., I., 28—29. — Bls. 145, 10. l., „Binderuner"; réttara sagt „búmerki" eða fangamörk, eins og menn höfðu á innsiglum sínum fyrrum og á ýmsu öðru. Sbr. C. G. Homeyer, Die Haus- und Hofmarken, Berlin 1870 (2. útg. 1890), og Fr. B. Wallem, En indledning til studiet af de nordiske bomærker, Aarsberetning 1902, bls. 58—105. — Árni Magnússon, Finnur Magnússon og Jón Sigurðsson hafa rannsakað og ritað um íslenzk fangamörk og safnað þeim. — 12.—13. l., „min Lommebog", þ. e. ferðakverið frá 1840; sbr. myndirnar og málin hér neðar á síðunni (bls. 145); frummyndirnar eru mikið stærri; mál vantar á sumum. Það virðist ekki rétt að lesa þau nöfn út úr sumum (5) fangamörkunum, sem hér er gert, né að líta svo á, að í þeim sé fólgin nöfn þeirra manna, sem hér er gizkað á, jafnvel þótt sum fangamörkin kunni

upphaflega að vera bandrúnir, gerðar af rúnum í ákveðnum nöfnum. Það er ekki líklegt heldur, að þessi fangamörk séu frá fornöld, né mikið eldri en þau fangamörkin eða upphafsstafirnir, sem eru úr latínuletri og eru frá 17.—18. öld; við það fangamarkið, sem hér er nr. 4, er ártalið 16—53, og við það, sem hér er nr. 15 (og er ekki alveg rétt), er ártalið 16—57. Sbr. e. fr. bls. 167—169 hér og II. b., bls. 86 og 108, og fangamörkin í Sönghelli, bls. 185—186 hér.

Bls. 146—160. — DAGBOG FOR SOMMERREJSEN 1841. *(Upphafið, 11.—29. Júlí).* — Ehr. í nr. 10 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs., í sömu bók og dagbókarbrotið frá förinni til Vestmannaeyja 1837 er í; er á 26½ bls. þeim megin, sem nú er fremst; að öðru leyti er bókin auð. Yfirskriftin er: Dagbog for J. Hallgrímssons Sommerrejse 1841. — E. fr. var til í eigu Joh. Steenstrups prófessors afskrift af upphafi þessarar dagbókar, og nær það yfir 11.—15. Júlí. Er það sjálfsagt afskriftin, sem Jónas á við í bréfi sínu 8. Okt. 1841(?) til Jap. Steenstrups, sbr. II. b., bls. 113—114, m. aths. Í afskriftinni er sumt orðað lítið eitt öðruvísi en í frumr. og hefir Jónas án efa gert þær breytingar sjálfur, er hann las upp frumr. fyrir þeim, er gerðu afskriftina. Á eftir orðinu „Jórukleif“ í 6. l. á bls. 147 hefir hann bætt inn í: „der synes at tyde hen paa senere, voldsomme Rystelser og rimeligvis en betydelig Sænkning mod Østen i Egnen af Þingvallavatn“; og svo orðar hann framhaldið þannig: „Længere mod Syd knejser Tuffjældet Hengill eller Henglafjöll over Mosfellsheiðens Højland“, o. s. frv. Á eftir orðinu „Kyststrækninger“ í 19. l. er skotið inn þessu: „og strækker sig langt ind i Landet, ja endog tværs igennem det i nordøstlig Retning“. Á undan orðinu „Klukka“ á bls. 149, 12. l., stendur: „Sandgígur minni“, og á undan „Sandfell“ í næstu línu stendur: „Lambafell (?) og“. Í stað orðanna „forvildet sig i“ í 18. l. stendur: „tabt det Vejspor, som jeg fulgte, og være taget i en anden Retning over“. Með 4. l. á bls. 150 hér tekur við önnur hönd á afskriftinni; það, sem á undan er, virðist skrifað af Gunnari Hallgrímssyni. — Á eftir orðinu „Sneen“ í næstneðstu línu á bls. 151 hefir Jónas skotið inn þessari klausu, og er hver lína í henni undirstrikuð: „Skjaldbreið har saaledes aldrig været et Udbruds-Centrum for den nyere Kløftlava, saaledes som Okið, men den er en af de ældste og mest normale, moderne Vulkaner, opstaaet i et Breccielag. Den underliggende Breccie er umiskendelig, skønt svagt, hævet ved Udbrudene“. — Í staðinn fyrir „skóg“ neðst á bls. 152 stendur „fjældet“. — Í stað orðanna „der mest synes at bestaa af móberg“, á eftir orðinu „Klippe-

kløft“ á bls. 153, 12. l., stendur: „ved hvis Dannelse den har blottet mægtige Lag af nyere Masser. Breccien fra Jøkelpartiet paa Østsiden af Dalen synes her at løbe indunder Okets Dolerit“. — Á eftir dagbókinni frá 15. Júlí, sem afskriftin endar á, hefir Jónas bætt þessu við: „Jeg maa straks bemærke, at det er en Fejl, naar vi vilde sige, at Formationerne her egentl. *mødes*. — Ser du: Nordhjørnet af Okið, som vi i Fjor ansaa for Trap, er virkelig Breccie med Lavagange, omtrent som Fanntófell og aldeles hørende til det store Jøkelparti. Det samme gælder aldeles om Eiríksjökull. — Udseendet skuffer, naar Belysningen ikke er god. — Nordvesthjørnet af Okið er Enden af de mægtige Brecciemasser paa den Kant, og her hviler Breccien, som det synes, paa Trap. — Strømmene fra Okið bedækker igen Breccien. — O, jeg havde saa meget at sige dig!“ — Bls. 146, 10. l., „Regnskabsbogen“; hún mun nú glötuð. — 5. l. a. n., „førtløbende“, les „fortløbende“. — Bls. 147, 10. l., „de moderne Lavastrømme“ o. s. frv., sbr. Ferðabók Þorv. Thor., I., 218: „Hraunin hafa komið úr stórri gígaröð utan í hlíð Dyrfjallanna“ o. s. frv. — 14. l., „en Del“, prentvilla fyrir „endel.“, þ. e. „endelig“. — Bls. 148, 14. l. a. n., „Söðulhálsar“ eru nú nefndir Söðulhólar; Söðulhálsar er sennilega ritvilla. — 13. l. a. n., „Hrafnagjá“ o. s. frv. Framhald hennar þarna uppfrá mun nú kallað Söðulhólagjá. — Bls. 149, 6. l., „Dagbog fra i Fjor“, sbr. bls. 98. — 12. l., „Klukka“ kallast nú Kerling, og önnur hæð ofar Karl. — Milli Klukku (Kerlingar) og Sköflungs, sem mun s. s. Sköflungsháls, eru Skriðuhnúkur og Mjóufell (2); er farið milli þeirra allra og Skjaldbreiðar, þegar farið er norðan-með Skjaldbreið og á Skessubásaveg, en Klukka er ofan-(norðan-)við Eyfirðingaveg. — 13. l. a. n., „min gode Hest“, sbr. „Vel á götu ber mig Baldur“. Um þessa ferð sjá I. b., bls. 93—95, m. aths., og V. b., bls. CXVIII—CXIX. Sbr. einnig Dvöl, 6. ár (1906), bls. 7—8, þótt þar sé margt rangfært. — Bls. 150, 13. l. a. n., „et sammenhængende Jøkelbælte paa Bjergets Top“. Sbr. einnig bls. 151, neðst. Það er sjálfsagt, að fönn hefir verið á fjallinu efst þennan dag, 14. Júlí, en af öðrum lýsingum af Skjaldbreið frá 19. öldinni má einnig sjá, að þá hefir svo verið litið á sem verulegur jökull væri á fjallinu. Nú er þó ekki svo, en að sönnu oft miklar fannir fram eftir öllu sumri; sbr. Lýs. Ísl., II., 118—19. Í afskriftinni af þessari dagbók (sbr. hér að framan) er svohljóðandi aths. við þessi orð, skrifuð af Jónasi á röndina: „*Bemærkn.* I Efteraaret har jeg set Skjaldbr. næsten ganske blottet for Sne; den hører saaledes ikke til de egentl. jöklar“. — Hann reið frá Giljum að Svartagili 23. September. — Bls. 152, 6. l.,

„Følgemændene", Gunnar Hallgrímsson, fylgdarmaður hans á allri ferðinni, og Páll Eyjólfsson, sem þá átti heima í Skógarkoti og var fylgdarmaður hans þennan dag; síðar gullsmiður í Reykjavík. Sbr. Dvöl, 6. ár, bls. 7—8. — 8.—9. l., „Prospekt af Skjaldbreið"; það mun vera sú mynd, á sérstöku blaði, sem var í eigu Joh. Steenstrups prófessors og hér er minnkuð eftirmynd af. — 19. l., „Baldjökull" (þ. e. Balljökull); eftir uppdrætti Bjarnar Gunnlaugssonar heitir sá hluti Langjökuls, sem næstur er Kaldadal, Geitlandsjökull (sbr. bls. 153), en Balljökull norðaustar. — Bls. 153, 7. l., „3 Gaarde" o. s. frv.; sbr. einnig bls. 156. Þetta eru að eins munnmæli. Sbr. bls. 154 og einkum Kr. Kålund, Isl. Beskr., I., 326—27. E. fr. Árb. Fornlf. 1888—92, 76 og 82, og 1893, 76—77. Engar líkur eru til þess né nein gömul skrif fyrir því, að nokkur eldgos hafi orðið eða hraun brunnið á þessum slóðum síðan land byggðist. Sbr. e. fr. Ísl. þjóðs. og æfint., I., 662 (sbr. II., 112—13). — Geitlendingar eignuðust Reykholt og hafa flutt byggð sína þangað (Þórður í Reykholti var sonur Sölva í Geitlandi); en af því munu munnmælin sprottin. En ýmsar aðrar ástæður en hraunrennsli munu hafa valdið eyðingu Geitlands. — Bls. 154, 2. l., „Ligstene"; til eru legsteinar frá Húsafelli frá 17. og 18. öld, og á fyrri hluta 19. aldar gerðu þeir feðgar á Húsafelli, Jakob Snorrason og Þorsteinn Jakobsson, mjög marga og fallega legsteina, sem eru um allar nálægar sveitir; sbr. bls. 174. — 11. l., „Hr. Þ. Jakobsson", þ. e. Þorsteinn, bóndi á Húsafelli. — 11.—12. l., „Det gamle Reykholt" o. s. frv., sjá aths. við bls. 153. — 8. l. a. n., „Tungan litla"; um hana sjá einnig bls. 174—176; e. fr. Kål., Isl. Beskr., I., 337—38, og Árb. Fornlf. 1893, 75—6, og 1909, 43—46. Um gripi, sem Jónas sendi Finni Magnússyni frá Tungunni litlu, sjá II. b., bls. 133—34, m. aths. — Bls. 156, 11. l., „Den tredje" o. s. frv., sbr. aths. við bls. 153. — 15.—16. l., „sit Leje i Skoiladalen", sbr. Landnb. (útg. 1925), bls. 43. — Melrakkadalur er nú hærri en hraunið, en það hefir sennilega sigið. — 18. l., „Barnafoss" o. s. frv., sjá Ísl. þjóðs. og æfint., II., 102. — 20.—21. l.; um Surtshelli og Víðgelmi (ehr. Víðgeimur) sjá Skírni 1910, 330—51, og Ferðabók Þorv. Thor., IV., 77—78. — 2. l. a. n., „dyde", les „dybe". — Bls. 157, 4. l., „Præsterne paa Gilsbakki" o. s. frv., þ. e. séra Hjörtur Jónsson og séra Jón, sonur hans. Eftir þá eru ekki til neinar sóknalýsingar. — 7. l., „Det antikvariske" o. s. frv., sjá bls. 176. — 16. l., „Præsterne her" o. s. frv., þ. e. séra Jónas Jónsson og séra Jónas, sonur hans. Sóknarlýsingin er dagsett 2. Febr. 1842 og undirrituð af séra Jónasi eldra. Hún er í nr. 19 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs. — 19. l.,

„Höfði"; sú sóknarlýsing (eftir séra Jónas eldra) er dags. á kyndilmessu 1840 og er í nr. 21 í abr. í sama hrs. — „Antikvariske Bemærkn.", sjá hér á eftir, bls. 176—78. — 22. l., „Antikv. Bem.", sjá bls. 178—179. — 24. l., „Legenden" o. s. frv., sjá Ísl. þjóðs. og æfint., I., 112—13. — 1. l. a. n., „Hreðuvatn", ehr. „Hreðavatn"; sbr. bls. 110, m. aths. — Bls. 158, 4.—5. l., „Ekspedition til Skúti", sbr. II. b., bls. 88. — 18.—19. l., „Antikviteter!", sjá bls. 179—180. — Bls. 159. Myndin (af Hraunsnefsöxl o. fl.) er gerð eftir pennateikningu í ehr. og er sú frummynd nokkru stærri. — Bls. 160, 6.—7. l., „Grísartunga", ehr. „Grísatunga". — 11. l. a. n., „Provst Hjalmarsen" (Hjálmarsen er prentvilla), þ. e. Þorsteinn prófastur Erlendsson Hjalmarsen. — 1. l. a. n., „E. Ó.", sbr. ferðabók Eggerts Ólafssonar, bls. 150.

Bls. 161—194. — UDDRAG AF DAGBØGER O. S. FRV. — Ehr. í 3 smáheftum, nr. 124—126 í 4 bl. br. í hrs. J. Sig. í Lbs.; í 1. heftinu er að strikinu á bls. 174, og stendur þar á öftustu síðu: „Fortsættes ved første Lejlighed". — Sömu orð standa á öftustu síðu í 2. hefti, sem er nokkru stærra en hin; það nær aftur að strikinu á bls. 186; 3. heftið er ekki með hendi Jónasar, en hann hefir lesið það og leiðrétt. — Bls. 161, *„Þingnes í Elliðavatn"* (talan 1. átti ekki að vera; tölusetning er að vísu við greinarnar í 1. heftinu, en ekki í hinum), sbr. bls. 137—142, m. aths. — Bls. 165, *„Kópavogs Tingsted"*, sbr. bls. 142. — Bls. 166, *„Hofstaðir"*, sbr. bls. 143—144. — Bls. 167, *„Flókasteinn"* o. s. frv., sjá bls. 144—145. — Bls. 169; uppdrátturinn er gerður eftir frum-uppdrætti Jónasar, sem er nú í nr. 3296 í 4 bl. br. í Ny kgl. Saml. í kgl. bókasafninu í Höfn, safni Finns Magnússonar af ýmsum gömlum áletrunum o. fl. á Íslandi. Jónas hefir skrifað á blaðið fyrir ofan uppdráttinn: „En Runesten paa Hvaleyri við Hafnarfjörð. — Figuren forestiller Overfladen". En fyrir neðan hefir hann skrifað: „Afbildet den 25. og 26. Juni 1841 af J. Hallgrímsson". Og e. fr.: „Anmærkning: De mange yngre Navne og Navnetræk, for det meste med latinske Bogstaver og som til Dels er huggede over Runerne, er med Flid udeladte". — Fyrir ofan þau 4 fangamörk, sem eru sett sérstök, utan-við uppdráttinn af yfirborði steinsins, hefir hann e. fr. skrifað: „Paa den sydlige Del af den nordvestlige Side". — Frummyndin er mikið stærri en myndin er hér. — Með henni eru 2 eftirmyndir, önnur gerð á gagnsæjan pappír, en hin gerð allvel í líkingu við frummyndina af Gunnari Hallgrímssyni 27. og 28. Júní 1841. Eru áskriftir Jónasar þar á íslenzku. — Gunnar var fylgdarmaður Jónasar. Dagsetningarnar á uppdráttarblaði Jónasar koma ekki heim við ferðaskýrsluna á bls. 142—

145 né dagsetningarnar á bls. 166, neðst, og 170; eftir þeim hefir Jónas verið á Hvaleyri 26. og 27. Júní. Fyrir framan greinina um „Flókastein“ (á bls. 167) setur hann þó dags. „25. Juni“, sem er sleppt hér vegna ósamræmis, þótt hún komi að sönnu heim við dagsetninguna á blaðinu. — Bls. 170. „Flekku-leiði“; um það og skrif um það sjá Kr. Kål., Isl. Beskr., I., 31. — 8. l., „hvorledes“ o. s. frv.; að sjálfsögðu hefir þessi skammstöfun átt að merkja „hér hvílir“. Áletrunin er sennilega frá 17.—18. öld, gerð vegna munnmælanna um að þarna væri „Flekka“ heygð. — „Flekka“ virðist vera ærnafn eða tíkur og ekki konu. — 20. l., „Dagbog“, vasakverið frá 1840; þar er frumrit af þessari skýrslu, ritað með blýanti á 3 bls. — Bls. 171, 14. l., „séra Pétri“, Jónssyni. — 15. l., „Páls bónda“, Vigfússonar. — 3. l. a. n., „Blótbollar“; svo eru ýmsir gamlir steinbollar nefndir, en raunar tilhæfulaust. Steinbollinn, sem var á Þingvöllum, er nú í Þjóðminjasafninu (nr. 1929). — 1. l. a. n., „sem“, les „som“. — Bls. 172, 14. l., „Th. Helgesen“, séra Þorsteinn Helgason í Reykholti, sbr. I. b., bls. 102—104, m. aths. — Um rúnasteininn frá Húsafelli (sem nú er í Þjóðminjasafninu, nr. 80) sjá Kr. Kål., Isl. Fortidslevn., bls. 48—50. — Bls. 173. Legsteinar þessir eru enn í kirkjugarðinum á Húsafelli, þar sem séra Grímur Jónsson var prestur frá 1615 til dauðadags. Engilráð, kona hans, var dóttir Jóns Loftssonar á Breiðabólsstöðum. Það er dálítið óljóst, hvernig á að lesa 1. línuna í síðara erindinu á legsteini hennar, en helzt virðist vanta framan af henni eitt orð, og að lesa eigi erindið þannig:

Þegar tvö klár
þúsund sex ár
þrjátíu og hundruð Christi
fimmtíu og þrjá
sjálf vetur sá,
so Jesú hjá
Jónsdóttir himna gisti.

Þessi legsteinn er nú brotinn sundur í miðju. — Sbr. e. fr. II. b., bls. 365. — Bls. 174, 1. l., „ulæseligt Hebraisk“; hefir ekki orðið ráðið enn. Ofan-við þá áletrun stendur það, sem er hér neðst á bls. 173, en vafasamt mun, hvort ekki skuli lesa „Gilsbakka“ fyrir „Galmannstungu“, hvort þar er orðið „kirkna“ og hvort ekki stendur öllu heldur „tilbio“ fyrir framan hebresku stafina. — 16. l. a. n., „séra Snorri“, Björnsson. — Þessi legsteinn hans hefir nú skemmst, sprungið sundur. — 9.—10. l. a. n., „Tungan litla“, sbr. bls. 154—155, m. aths. — Bls. 176. Um rúnasteininn

á Gilsbakka sjá Kr. Kål., Isl. Fortidslevn., bls. 51. Áletrunin er: „Hér hvíler Gils Jóns son Gils sonar“. — Jón Gilsson, faðir þess, sem steinninn er yfir, mun vera sonur Gils bónda Finnssonar á Ási í Hálsasveit, áður á Hömrum. Jón var bóndi í Kalmanstungu; keypti þá jörð 1398 (sbr. Fornbrs.). Um Gils yngra, son Jóns, mun lítið kunnugt. — Þessi legsteinn er enn á sama stað. — Legsteinninn með leyniletrinu er nú í kirkjugarðinum, en brotið er nú af honum, þeim endanum, sem hér er til vinstri handar, farnir 6 stafir af hvorri línu. Áletrunin byrjar að líkindum í þeirri línu, sem hér er ofar, yzt hægra megin, og á þá að lesa hana frá vinstri til hægri, þ. e.: hafa bókina öfuga fyrir sér, og síðan á að lesa hina línuna á venjulegan hátt. Áletranin hefir þó ekki orðið ráðin. Hún virðist enda á ártalinu 1719. Ef til vill á að lesa fyrri línuna: Hier hviler sá fróme mann“; en þá hafa stafirnir ekki ávalt sömu merkingu að vísu. — 7. l. a. n., „Fridricha Rasan“ virðist hafa verið þýzk, en er ókunn. — Bls. 177. Um „Snorra-stein“ og fleiri legsteina í Reykholti sjá hér að framan, bls. 107—108, m. aths. — 5. l. a. n., „Grundtegning“; hún þekkist nú ekki; en í vasakverinu stendur þetta: „Snorralaug. — Diameter 12′ og 3″. Múrinn yfir sætin 1′ 6″. Sætin á breidd 9″. Sætaþyktin c. 4″. Botninn er steinlagður. Bunustokkslengdin frá Skriflu er 58 faðmar. Hella er að framan, með loku, að hleypa öllu vatni úr lauginni. — Ofheitt (yfir 40° C.). Hefir orðið að hleypa af og láta svo standa og kólna“. Sbr. e. fr. bls. 107 hér að framan. — Bls. 178, sjá bls. 108, m. aths. — Bls. 179. Um fyrsta rúnasteininn í Norðtungu sjá bls. 109, m. aths.; um hina steinana þar sjá Kr. Kål., Isl. Fortidslevn., bls. 68, og Árb. Fornlfél. 1899, bls. 22. Á brotinu er „Þorsteinn Þo . . .“, en óvíst er, hversu ráða skal áletrunina á 3. steininum. — Um rúnasteininn í Hvammi sjá Isl. Fortidslevn., bls. 53 og 68. „Hér hvíler Þórðr Valgarðs son. Guð hans sál hafe“, stendur á steininum. Þórður er ókunnur, en geta má þess, að Valgarður Ívarsson var prestur á Húsafelli um 1470. Hann mun hafa verið faðir þess Ívars Valgarðssonar, sveins, er rúnasteinninn þaðan hefir verið sagður yfir, sbr. bls. 172 hér, og ekki er ólíklegt, að Þórður Valgarðsson hafi einnig verið sonur séra Valgarðs á Húsafelli. — Bls. 180. Um legsteinsbrotið í Hvammi sjá Isl. Fortidslevn., bls. 52—53. Á steininum stóð: „Hér hvíler Sæmundr Gamla son“. Hann mun ókunnur. — Myndirnar af peningnum eru ekki í hr., heldur í vasakverinu. — Um rúnasteininn í Stafholti sjá Isl. Fortidslevn., bls. 54, og Árb. Fornlfél. 1899, bls. 21. Hafa þeir Kr. Kål. og Björn M. Olsen ekki veitt þessari mynd eftirtekt. Steinninn er nú ekki vís. Jónas hefir

ráðið áletranina svo: „Hjer hvíler Guðmundur Jóns(s)on Guðmunds(s)onar. Hai(?)...“. — Bls. 181. Steinarnir með myndunum í Hitárdal eru vísir enn, nema sá, sem Jónas segir hafa verið ekki heilan. Sá, sem efri myndin er af, er enn í Hitárdal, en afsteypa af andlitsmyndinni á honum er til í Þjóðminjasafninu, og þar er nú einnig sá, sem neðri myndin er af. Á enni andlitsmyndarinnar virðist vera þyrnisveigur og hún því Kristsmynd. Sbr. einnig ferðabók Eggerts Ólafssonar og Bjarna Pálssonar, bls. 258—59. — Bls. 182, 8. l., „Grundtegning“; hún er í vasakverinu. Um þessar tóftir sjá Árb. Fornlfél. 1897, bls. 10. Á síðari öldum var þarna sel frá Hitárdal (sbr. Jarðabók Árna Magnússonar). — 10. l. a. n., „Bjarnarhellir“; um hann sjá ferðabók Eggerts Ólafssonar og Bjarna Pálssonar, bls. 257, og Kr. Kål., Isl. Beskr., I., 394. — Bls. 184. Rúnaáletranirnar eru aðallega upphafsstafir og fangamörk gesta og gangandi, sem komið hafa í hellinn. „EOS . 1750“ er sjálfsagt rist af Eggerti sjálfum. — Bls. 185. „Sönghellir, det er Sanghulen,“ (þannig átti að setja þetta); sjá um hann í ferðabók Eggerts Ólafssonar og Bjarna Pálssonar, bls. 273—74. — Bls. 186. Meðal áletrananna hér eru upphafsstafir Eggerts Ólafssonar og fangamark Bjarna Pálssonar frá 1754. — 8. l. a. n., „Mindesten“ o. s. frv. Hann er nú í Þjóðminjasafninu; um hann sjá m. a. Isl. Fortidslevn., bls. 54—55. — Bls. 187, 6. l. a. n., „Brønd“, þ. e. Fálki (nafnið vantar í hr.; sbr. bls. 188, 4. l.); sjá um hann m. a. Árb. Fornlfél. 1900, bls. 20, og Ferðabók Þorv. Thor., III., 50. — Bls. 188, 20. l., „Írsku-búðir“; um þær, og sagnir um þær og móðurnar, sjá Kr. Kål., Isl. Beskr., I., 420, og þau rit, sem þar er vísað til. — Bls. 189, 15. l. a. n., „séra Hannes Jónsson“, prestur til Breiðuvíkurþinga; síðar í Glaumbæ. — 14. l. a. n., „Skuiesen“, Sigfús Skúlason; sbr. II. b., bls. 89, m. aths. — 13. l. a. n., „Á. Thorlacius“, Árni Th., sem síðar skrifaði góða ritgerð um þessa sögustaði og sögulegu örnefni, sjá Safn til sögu Íslands, II. b., bls. 277—298(—303). — 12. l. a. n., „séra Grímur Pálsson“, þá uppgjafaprestur frá Helgafelli. — 11. l. a. n., „Jón paa Hrísum“ var Jónsson. — Bls. 190, 14. l., „tilskrevet“ o. s. frv., sbr. II. b., bls. 45—46. — 5. l. a. n., „Figuren“, sbr. bls. 191; sú mynd er úr vasakverinu; myndin í hr. er röng eftirmynd. Tóftin virðist helzt vera stekkjartóft. — Um þingstaðinn, blótsteininn o. fl., sjá m. a. Kr. Kål., Isl. Beskr., I., bls. 440—44, og Árb. Fornlfél. 1882, bls. 102—105, 1897, bls. 13—14, og 1900, bls. 10—11. — Bls. 191. Um bardagann á Vigrafirði, sem nú nefnist Sauravogur oftast, sjá Eyrb.-s., 45. kap. Um staðháttu sjá Kr. Kål., Isl. Beskr., I., bls. 445—47, Safn, II., bls. 294, og Árb.

Fornlfél. 1882, bls. 100—101. — 8. l. a. n., „Bakki“, þ. e. Kongsbakki. — 1. l. a. n., „Hvammur“, sbr. myndina á bls. 202. — Bls. 192, 4. l., „Bólstaður“ o. s. frv., sbr. Árb. Fornlfél. 1932, bls. 1 o. s. frv., og þau rit, sem þar er vísað til. — Bls. 193. Um legsteininn á Breiðabólstað sjá bls. 116, m. aths. Myndin er úr vasakverinu; sú, sem er í hr., er gerð eftir henni af Jónasi, að því er virðist, og er nokkru stærri. — 19. l. a. n., „Borgarholt“ o. s. frv., sjá II. b., bls. 90, m. aths. — 13. l. a. n., „Berserkjahraun“ o. s. frv., sjá Kr. Kål., Isl. Beskr., I., 432—34, og Árb. Fornlfél. 1893, bls. 22—23, og 1900, bls. 21—23. — Bls. 194. Myndirnar af merkjunum á steininum hjá Torfustöðum (svo réttara) eru úr vasakverinu; eftirmynd af annari (hinni fremri) er í hr. — Myndin af Mælifells-steini er ekki í hr., en er til á sérstöku blaði meðal annara rúnasteinamynda í safni Finns próf. Magnússonar, gerð af Jónasi 1841. Mun hún gerð eftir frummynd, sem er í vasakverinu; fyrir neðan hana stendur þar: „Mælifelli, 3-strendur. Dolerit. Varla alin“. Fyrir ofan myndina er einnig áletrunin, sem er á steininum. Um steininn sjá e. fr. Isl. Fortidslevn., bls. 61—62. Hann er með rúnum og þrídeilum, sem á að ráða þannig: „Hjer liggur Tómas Ólafs(s)on“. Guðmundur Þorláksson, cand. mag., benti á, að steinn þessi kynni að vera yfir Tómas, son Ólafs lögréttumanns á Hafgrímsstöðum, Tómassonar, prests á Mælifelli, Eiríkssonar. Sá Tómas Ólafsson mun einnig hafa verið lögréttumaður (sbr. Sýslum.-æfir, I., bls. 374). Kona séra Tómasar á Mælifelli og móðir Ólafs var Þóra, dóttir Helgu Sigurðardóttur, er fylgdi Jóni biskupi Arasyni.

Bls. 195—208. — ATHUGASEMDIR OG UPPDRÆTTIR. — Bls. 195, 16. l., „Finnbogasteinn“ o. s. frv. Jónas hefir, ef til vill, gert ráð fyrir að ferðast norður í Þingeyjarsýslu þetta sumar, 1841, en af því varð ekki, enda áliðið, er hann kom norður í Eyjafjörð, sbr. áfangaskrána, bls. 206—208. — Um þennan Finnbogastein sjá Kr. Kål., Isl. Beskr., II., 138. — 18. l., „Grettisbæli“ o. s. frv., sjá m. a. Árb. Fornlfél. 1924, bls. 54—56, m. myndbl. — Neðri myndin af Skjaldbreið er prentuð skáhöll, en á ekki svo að vera. — Bls. 196, 4. l., Skaftafell, les Skiptafell; sbr. bls. 153. — Bls. 197. Óvíst að svo stöddu, af hverju neðri myndin er. — Bls. 200—201. Örnefnin eru sum óljóst rituð (sennilega á hestbaki), og er óvíst, hvort þau eru öll rétt lesin. — Bls. 201, 4. l., „Berjadalur“, les „Berudalur“. Sbr. Beruvík (í 8. l.). — 16. l., „eldvarp“ (hr. „eldv.“), ætti að lesa eldvörp. — 17. l., „Írsku-búðir“; um þær sjá bls. 188. — Bls. 203. Sbr. kvæðið „Réttarvatn“, I. b., bls. 125—126. Myndin mun gerð

(20. eða) 21. Sept., sbr. áfangaskrána, bls. 208. — Bls. 205. Þessar áletranir eru skrifaðar mjög óglöggt, og með blýanti, eins og flest annað í vasakverinu. Þær eru prentaðar hér eins og þær virðast vera skrifaðar. Legsteinarnir eru allir til enn, en legsteinn Gróu Pétursdóttur ekki heill. — Ritningargreinin á legsteini Þórðar Pálssonar er úr 15., en ekki 5., sálmi, 1.—2. v. Hún er þannig í biblíunni frá 1728 (Steins-biblíu): „Drotteñ, hvør mun vera til herberges i þiñe tialldbud? — — — Hañ sem geingur fullkomeñ" — — —. — Í áletranina á legsteini Guðrúnar Árnadóttur vantar orðið „gudhrædd" á milli orðanna „hviler" og „heiðurs". — Legsteinninn frá Norðtungu er nú í Þjóðminjasafninu. — Fangamarkið á hlóðasteininum á Vindheimum er bandrún, samsett af rúnunum, sem tákna M, E og S. — Bls. 206. Jónas mun hafa séð þessa skrá yfir rit Jóns Espolins, er hann kom að Frostastöðum 16. Sept. Rit þessi komust síðar flest í hrs. Bmf. og eru nú í Lbs.; 7. er (líklega) 7—8 4to, 8. er 153—56 4to, 9. er 150 4to, 10. er 164 4to, 11. er 162 4to, 12. er 151—52 4to, 13. er 160 4to, 14. er 47—48 fol., 15. er 49 fol., 16. er 157—58 4to, 17. er 9—16 4to, 19.—20. er 159 4to, 21. er 6 4to og 22. er 5 4to; 29. er í hrs. Lbs. nr. 800, 8vo, en óvíst mun, hvar 18. er nú; í hrs. J. Sig. í Lbs., nr. 292—95 4to, mun vera afskrift af því, og önnur afskrift er nr. 41 í hrs. Rvíkurd. Bmf. í Lbs. Sbr. við þessa skrá Jónasar skrá þá, sem Pétur Pétursson, síðar biskup, hafði gert 1836 og prentuð er í Sýslum.-æfum, I., 426—30. — Bls. 207, 3. l., „Grísartungu", hr. „Grísatungu", sem er algengur (en rangur) ritháttur. — † við 25. og 26. Ág. merkir andlát Bjarna amtm. Thorarensens; hann dó aðfaranótt hins 25. (ekki 26.) Ág.; á legsteini hans er dánardagur hans talinn 24. Ág., en í prestsþjónustubókinni 25. Ág. — Bls. 208, 3. l., „Dunhaga". Þar bjó þá séra Jón Jónsson lærði, — sem sumir töldu fjölkunnugan, sbr. t. d. „Grímu", X., 20—23. — „† Bjarni" merkir greftrun Bjarna amtmanns. — 11. l., „J. E.", þ. e. Jón Espolin, sbr. bls. 206, m. aths. — 21. l., „[að] Brekku", til Páls Melsteds yngra; sbr. bréf Páls til J. Sig. (17. n. m.), bls. 20.

Bls. 208—260. — GEOLOGISK DAGBOG O. S. FRV. — Ehr. er ekki til, en afskrift sú, sem Jónas sendi stjórninni með bréfi sínu 9. Maí 1843, sjá II. b., bls. 145. Stjórnin sendi Jap. Steenstrup þessa afskrift með bréfi sínu 3. n. m. og hann kvittaði fyrir móttöku hennar með bréfi til konferensráðs Lunds 13. Ág. Frá Jap. Steenstrup eða að honum látnum hefir hún komizt í hrs. Hafnarháskóla; er þar nú, Add., nr. 306 fol. — Hefir Þorvaldi Thoroddsen því miður verið ókunnugt um þessa dagbók, er hann ritaði um ferðir Jónasar í Landfrs. Ísl., sbr. IV., 15. Af-

skriftin virðist hafa komið til hrs. háskólans eftir að Kr. Kålund gaf út skrá sína um íslenzk handrit þar árið 1900, og ef til vill verið ókomin þangað, er IV. b., 1. h., af Landfrs. kom út, 1903. — Dr. Jón Helgason, prófessor við Hafnarháskóla, varð var við hana og skýrði útbúanda þessara rita þegar frá því. — Afskriftin virðist vera með hendi Brynjólfs Snorrasonar, cand. philos., allt til neðst á bls. 63 í hr. (9. Sept.); þaðan og til enda dagbókarinnar sjálfrar á bls. 74 er hönd Sigurðar Hansens, cand. philos. — Efst á titilblaðinu, hægra megin, stendur: „Denne afskrift er bestemt til videnskabelig Afbenyttelse for Herr Lector J. Steenstrup i Sorø", og hefir Jónas skrifað nafn sitt undir það. Titillinn er eins og yfirskriftin hér, nema að því leyti, að á eftir orðinu „ført" er orðunum „af J. Hallgrimsen" sleppt hér úr. — Bls. 209, 13. l., „Tidsrum", þ. e. frá byrjun Júní-mánaðar og þangað til ferðin hófst, 8. Júlí. — 14. l., „Beskrivelse" o. s. frv., nú nr. 4 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs. — 16. l., „Fortsættelsen" o. s. frv., nú nr. 126 í 4 bl. br. í hrs. J. Sig. í Lbs., sjá bls. 186—194 hér. — 19.—20. l., „Oligoklas" o. s. frv. Bréf Forchhammers er í nr. 13 í abr. í hrs. Bmf. — 9.—10. l. a. n., „fossile Knokler", sbr. IV. b., bls. 7—8, m. aths. — Bls. 210, 9.—10. l., „Krug von Niddas Beretning", þ. e. Geognostische Darstellung der Insel Island (í Archiv für Mineralogie, Geognosie, Bergbau und Hüttenkunde. Herausgegeben von C. J. B. Kortsen. VII. Bd., Berlin 1834, bls. 421—525). Um Krug v. Nidda sjá Landfrs., III., 230—32. — 15. l. a. n., „Hellisárvogur"; áin heitir réttu nafni Elliðaá og hvor kvísl hennar sömuleiðis, en vatnið, sem hún rennur úr, og vogurinn, sem hún rennur í, heita Elliðavatn og Elliðavogur. — Bls. 213, 3. l., „Huler" o. s. frv. Margir þessara heila eru víst myndaðir að nokkru eða öllu leyti af manna höndum, sbr. Árb. Fornlfél. 1930—31, bls. 1—76. — Bls. 214, 1. l., „Paradis-Hule", um þann helli sjá m. a. Kr. Kål., Isl. Beskr., I., 269—70. — 3.—4. l., „Hrútshellir o. s. frv.; sbr. Árb. Fornlfél. 1902, 24—26 um báða þessa hella. — Það er svo að sjá, sem Jónas hafi skrifað dagbók á ferð sinni undir Eyjafjöllum 1837, sbr. II. b., bls. 18, og bls. 213 hér, en ekki þekkist sú dagbók nú. — 10. l., „Paulsen, Sveinn Pálsson, læknir og náttúrufræðingur; um hann sjá Landfrs. Ísl., III., 145—85. — 11. l., „Eldbókin"; hún er nú í hrs. Lbs., nr. 210 í 4 bl. br. — 17. l., „Skaftártungur"; nú nefnist sú byggð ætíð „Skaftártunga". — Bls. 215, 1. l., „Humboldt"; hinn heimsfrægi landfræðingur og náttúrufræðingur Friedr. Wilh. Heinr. Alexander von Humboldt, f. 14. Sept. 1769, d. 6. Maí 1859. — Bls. 219, 11. l. a. n., „Prospekt"; það þekkist nú ekki, né neinar myndir frá þessari ferð. — Bls. 220, 13.—14.

l., „Heggsgerðismúli", hr. „Hregggerðismúli", sem er að vísu gamall og algengur ritháttur, en virðist rangur, sbr. Árb. Fornlfél. 1923, bls. 11. — Bls. 221, 12. l., „Viðborð", svo í Landnámabók. — Bls. 224, 14. l. a. n., „*phoca variegata*", landselur (*phoca vitulina L.)*. — Bls. 228, 1. l., *mytilus edulis*", kræklingur. — 2. l., „*cyprina Islandica*", kúfskel (í daglegu tali „kúskel"). — 16. l., „*larus canus et leucopterus*", sbr. V. b., bls. 48, fiskimár og hvítmár (eða stormmár og litli-hvítmár). — 8. l. a. n., „*pecten auritus*", eins konar hörpudiskur. — 7.—8. l., „*mya arenaria*", sandmiga. — Bls. 230, 20. l., „*pecten Islandicus*", hörpudiskur. — 21. l., „*nucula*", nit. — „*anomia sqvamula*", gluggaskel. — Bls. 235, 4. l. a. n., „Ásónastaðaháls"; venjulega er bæjarnafnið ritað Ásunnarstaðir; sbr. þó Árb. Fornlfél. 1923, bls. 95. Nafnið Ásunnarstaðir er sennilega ekki upprunalega heitið á bænum, heldur Sónastaðir eða Sonastaðir, og „á" forsetning eins og venjulega. — Bls. 236, 20. l., „Sognepræst", séra Ólafur Indriðason á Kolfreyjustað; sóknarlýsing hans, dags. í September 1841, er í nr. 18 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs. — Bls. 243, 4. l. a. n., „Br. Vium", þ. e. Brynjúlfur Wium, Evertsson, Hanssonar sýslumanns, Jenssonar sýslumanns W. — Bls. 248, 18. l., „G. Poulsen", Guttormur Pálsson. — Bls. 249, 14. l. a. n., „Kaskaden", þ. e. Hengifoss, sbr. bls. 255, og e. fr. IV. b., bls. 232. — Bls. 250, 4. l., „Stedes", les „Steders". — Bls. 256, 8. l., „Hölkná", hr. „Holtná"; er sá ritháttur (ef til vill fyrir Höltná, eða Hólkná, sem mun venjulegra) sprottinn af röngum framburði (afbökun í tali). Sama gegnir um sama nafn á 2 öðrum smáám í sömu sýslu; er önnur á Jökuldal, en hin á Ströndum. — Bls. 260, 15. l., „Br. Wium", sbr. bls. 243, 4. l. a. n., m. aths.

Viðaukar. — 1. er úr vasakveri Jónasar frá ferðinni; það er nú í nr. 8 í 8 bl. br. í hrs. Bmf. í Lbs. og er eins og ferðakverið frá 1840—41. Eru þessar (o. fl.) minnisgreinar yztar annars vegar (fremst) í kverinu, en yztar hins vegar eru athuganir um ölkeldur vestra og margt fleira; í miðju kverinu er íslenzkt fuglatal á 13 blöðum, en mörg blöð auð beggja vegna við það. — Bls. 260, 6. l. a. n., „T. Steinsen" er Torfi söðlasmiður Steinsson, faðir séra Steins í Árnesi. Torfi dó 1858. — 5. l. a. n., „James Robb", sbr. I. b., bls. 152, m. aths. — Bls. 261, 2. l., „Björn Thorlaksen", Björn Þorláksson í Móum, síðar prestur á Höskuldsstöðum, d. 1862. — 4. l., „R. Möller", les „K. Møller", þ. e. Kristian Ludvig Møller, kaupmaður og veitingamaður, sonur O. P. Chr. Møllers, kaupmanns, og faðir frú Önnu Claessen (síðari konu Valgards Cl.) og þeirra systkina (sbr. Rvík 14 vetra, bls. 37 og 96, og Sögu Rvíkur, I. b., bls. 167—68). — 8. l., „min

graa“, sbr. 12. l., „En lysegraa Ridehest“, þ. e. Baldur, reiðhestur Jónasar 1841—42; sbr. I. b., bls. 93, m. aths. — Bls. 262, 2. l., „Hr. Grundtvig“, J. C. Grv., klæðskeri. — 3. l., „Hr. Hansen“, Ivar H., klæðskeri. — 8. l., „En Tur til Hjörsey“ o. s. frv.; engin vissa er fyrir því, að Jónas hafi farið þá för sjálfur; hitt líklegra, að hann hafi fengið mann til að fara eftir þessum beinum, — sem raunar voru ekki „fossil“, en sjá um þau bls. 209, m. aths. — Bls. 263, 11.—12. l., „Sv. Paulsens“, þ. e. Sveins Pálssonar, læknis; dagbækurnar eru nú nr. 1—3 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs. — 18. l., „Th. Böðvarsson“, sbr. bls. 209, 5. l. Þorvaldur var síðar prestur í Saurbæ á Hvalfjarðarströnd. — Brauðalýsingin er í nr. 4 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs. Sbr. V. b., bls. C. — 2. *Regning* o. s. frv., bls. 263—266. Hann er með bréfi Jónasar frá 6. Júní 1843, sbr. II. b., bls. 146—147, og e. fr. næsta bréf. — Bls. 264, „Præsten Björn Thorlaksen“, sbr. bls. 261, 2. l., m. aths.; hann var vígður 1842. — Um Steinsen, Robb, Hansen og Grundtvig sjá bls. 260—262, m. aths. — 16.—17. l. a. n., „Siemsen“, Carl Franz S., föðurbróðir amtmannsfrúar Carólínu Jonassen og þeirra systkina. Í nr. 13 í abr. í hrs. Bmf. í Lbs. er reikningur til Jónasar frá honum, dags. 15. Ág. 1843; er hann upp-á 179 rd. 30 sk., en 50 hafa verið greiddir þar af 20. Maí 1842. Hitt óskar C. Fr. S. greitt til Edvards, bróður síns. Á reikningnum er kíkirinn á 13½ rd. og úrið á 45 rd., og mátti skila því aftur óskemmdu. — 13.—14. l., „S. V. Jacobsen“ hefir líklega átt að vera Sv. Jacobsen, þ. e. Sveinbjörn J.; sjá um hann í sögu Rvíkur, einkum bls. 91 í II. b. — 12. l., „Fischer“, líklega Hermann F., bróðir Wald. F., kaupmanns. — 11. l., „M. Bjering“, Moritz Wilh. B. (d. 1857); sjá um hann í Rvík 14 vetra, bls. 39—40 einkum. — Bls. 265, 20. l., „Gæstfrihed“ o. s. frv., sbr. II. b., bls. 137, m. aths. — 12. l. a. n., „Arendal“; Jónas fékk þannig einstakt tækifæri til að koma til Noregs. — Viðv. 18. lið í reikningnum sbr. bls. 261—263 og 266, og e. fr. II. b., bls. 148. — Bls. 266. Viðv. 5. lið í reikningnum hér sbr. bls. 264, m. aths. — Um Hofteig og hofrústina þar (Goðatóftir) sjá Safn, II., bls. 437—38, Kr. Kål., Isl. Beskr., bls. 214—15, og Árb. Fornifél. 1893, bls. 49—51. — Altaristaflan frá Kirkjubæ er nr. 4635 í Þjóðminjasafninu og skírnarfonturinn er nr. 8827 (skál í honum er nr. 8514); rúmtjaldið var sent þjóðminjasafninu í Kaupmannahöfn 1818 af séra Árna Þorsteinssyni í Kirkjubæ og er nr. CXIV í safninu; þar eru mörg önnur íslenzk tjöld (eða refl-ar), en ekki mun þess getið um neitt þeirra, að það sé frá Kirkjubæ.

Bls. 267—278. — FEM SOMMERREJSER I ISLAND. —

Ehr. var í eigu Joh. Steenstrups, prófessors. Það er ritað á 6 samfestar kvartarkir; aftasta blaðsíða auð. Jónas nefnir ritgjörðina „J. Hallgrímssons 5 Sommerrejser i Island“. Það er uppkast með nokkrum breytingum og lagfæringum. Við þessa greinargerð um ferðalögin sbr. bréfin í II. b., er Jónas ritaði á þessum ferðum sínum og um þær, og e. fr. dagbækur hans o. fl. frá ferðalögunum, sem allt er prentað hér fyrir framan, bls. 32—266. Þessi greinargerð bætir mikið upp vöntunina á framhaldi dagbókanna 1837, 1839 og 1841, en því miður skýrir Jónas hér ekki neitt frá vesturferðinni 1840; hefir ætlað Steenstrup að gera grein fyrir henni. — Jafnframt skýrir Jónas hér stuttlega frá söfnun sóknalýsinganna, veðurathugananna og fiskveiðaskýrslnanna. Loks er stutt greinargerð um ferðina 1842. — Bls. 267, 5. l., „18. Maj“; hann fór frá Höfn 15. Maí, ekki 18.; sbr. dagbók hans frá ferðinni heim, bls. 32 hér.

MATTH. ÞÓRÐARSON.

EFNISYFIRLIT.

